

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Rigorózní práce

**Přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči jako primární edukace
pro výkon pěstounské péče z pohledu pěstounů**

2018

Mgr. Monika Durajová, DiS.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma „Přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči jako primární edukace pro výkon pěstounské péče z pohledu pěstounů“ vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury a odborných zdrojů.

V Olomouci 10. 7. 2018

Mgr. Monika Durajová, DiS.

OBSAH

ÚVOD	6
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	9
1.1 HISTORIE NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	13
1.2 VYBRANÉ FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	16
1.2.1 OSVOJENÍ.....	17
1.2.2 SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE JINÉ FYZICKÉ OSOBY	18
1.2.3 PORUČENSTVÍ	19
1.3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE.....	20
1.4 PĚSTOUNSKÁ PÉČE ZPROSTŘEDKOVANÁ - DLOUHODOBÁ	24
1.5 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU	26
1.6 DOPROVÁZENÍ – PODPORA NÁHRADNÍ RODINY	29
2 PROCES ZPROSTŘEDKOVÁNÍ A ODBORNÁ PŘÍPRAVA ŽADATELŮ O NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI	34
2.1 MOTIVACE ŽADATELŮ K PŘIJETÍ DÍTĚTE	34
2.2 ZPROSTŘEDKOVÁNÍ ODBORNÉHO POSOUZENÍ A PŘÍPRAVY	36
2.3 CENTRUM PSYCHOLOGICKÉ POMOCI – POVĚŘENÁ ORGANIZACE ZAJIŠŤUJÍCÍ ZPROSTŘEDKOVÁNÍ A ODBORNOU PŘÍPRAVU	39
2.4 KLASICKÁ PŘÍPRAVA ŽADATELŮ.....	43
2.5 PŘÍPRAVA PRIDE.....	46
2.6 PROCES ZÍSKÁVÁNÍ ZÁJEMCŮ A PŘÍPRAV V ZAHRANIČÍ.....	49
2.7 PROFESE PĚSTOUNA	53
3 DŮLEŽITÉ OBLASTI V PŘÍPRAVĚ ŽADATELŮ O NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI.....	56
3.1 POTŘEBY DĚTÍ A BEZPEČNÁ PÉČE.....	57
3.2 ATTACHMENT	59
3.3 ZTRÁTY A TRAUMATA.....	62
3.4 BIOLOGICKÁ RODINA DÍTĚTE A IDENTITA	66
3.5 TÝMOVÁ SPOLUPRÁCE	70

3.6 TEORETICKÁ VÝCHODISKA A VÝZKUMNÁ ŠETŘENÍ	73
II. PRAKTICKÁ ČÁST	76
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	76
4.1 CÍL ZKOUMÁNÍ.....	76
4.2 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	77
4.3 KVALITATIVNÍ VÝZKUM - URČENÍ VÝBĚROVÉHO SOUBORU A JEHO CHARAKTERISTIKA	79
4.4 POUŽITÁ METODA, TECHNIKA - OHNISKOVÁ SKUPINA	80
4.5 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	81
4.6 VÝSLEDKY OHNISKOVÉ SKUPINY	82
4.6.1 PODSTATNOST A UŽITEČNOST PŘÍPRAVY.....	83
4.6.2 SILNÉ A SLABÉ ASPEKTY PŘÍPRAVY.....	89
4.6.3 CELKOVÝ OBSAH PŘÍPRAVY.....	95
4.6.4 PŘIPRAVENOST NA VÝKON PĚSTOUNSKÉ PÉČE	98
4.7 ZÁVĚRY Z OHNISKOVÉ SKUPINY	103
4.8 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM – DRUHÁ ČÁST	107
4.8.1 POUŽITÁ METODA, TECHNIKA	108
4.8.2 URČENÍ VÝBĚROVÉHO SOUBORU A JEHO CHARAKTERISTIKA	109
4.9 ANALÝZA ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ	111
4.9.1 PODSTATNOST A UŽITEČNOST PŘÍPRAVY.....	111
4.9.2 SILNÉ A SLABÉ ASPEKTY PŘÍPRAVY.....	120
4.9.3 CELKOVÝ OBSAH PŘÍPRAVY.....	124
4.9.4 PŘIPRAVENOST NA VÝKON PĚSTOUNSKÉ PÉČE	129
4.10 ZÁVĚR Z KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	135
5 KOMPLEXNÍ VÝSLEDKY EVALUAČNÍHO VÝZKUMU	140
5.1 DOPORUČENÍ PRO ZKVALITNĚNÍ ODBORNÝCH PŘÍPRAV.....	147
ZÁVĚR	149
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	152
SEZNAM ZKRATEK	160
ANOTACE	161
KLÍČOVÁ SLOVA	161

ABSTRACT	162
KEY WORDS	162
PŘÍLOHY	163

Úvod

Současná doba a společnost klade na všechny pracující značné a lze říci, že vysoké nároky vztahující se k celoživotnímu vzdělávání. Pro výkon každé profese je potřeba mít osvojené konkrétní oborové kompetence, dovednosti, znalosti a současně i nadále pracovat na sebevzdělávání a rozvoji svého osobního potenciálu. Pěstouni jsou také zaměstnanci, konkrétně zaměstnanci státu, kteří vykonávají velmi náročné povolání. Tím náročným povoláním se myslí to, že pěstouni pečují o děti, které z nejrůznějších důvodů nemohou žít se svými rodiči. Proto, aby mohli být dobrými náhradními rodiči, musí dle platné legislativy absolvovat proces odborného posouzení a přípravy.

Na samotném počátku celého procesu se všichni žadatelé o náhradní rodinnou péči (dále jen NRP) i zprostředkovaní pěstouni a pěstouni na přechodnou dobu domnívají, že když vychovali své děti a mají zájem se stát pěstouny, nepotřebují absolvovat žádnou odbornou přípravu, je to pro ně naprosto ztracený čas. Nicméně takový zkreslený pohled na pěstounství není správný a žadatelé si to uvědomí až poté, co se stanou zprostředkovanými nebo přechodnými pěstouny. Jakmile se z žadatelů stanou pěstouni, přijmou do své rodiny dítě, uzavřou dohodu o výkonu pěstounské péče a následně začnou spolupracovat s klíčovým pracovníkem. Když začnou pečovat o přijaté dítě, plnit si povinnosti pěstouna, začínají postupně hovořit jinak, často slyším, že měli v přípravě více naslouchat, zapojovat se a ptát se. Děti, které přicházejí do pěstounské péče, ať už zprostředkované, nebo na přechodnou dobu, jsou děti, které si sebou nesou spoustu traumat, ztrát, zažily nepřijetí a také odloučení ze strany vlastní rodiny, což sebou přináší určité reakce. Proto je nutné, aby byli budoucí náhradní rodiče dostatečně připraveni na odlišné reakce přijatých dětí a také na nezvyklé situace, které mohou nastat v průběhu výchovy. Lze konstatovat, že pro kvalitní výkon pěstounské péče je potřeba, aby si pěstouni během přípravy osvojili konkrétní znalosti a dovednosti neboli kompetence.

Zvolení tématu problematiky odborných příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči není náhodné, nýbrž je ovlivněno výkonem mé pracovní činnosti, kterým je sociální práce s žadateli, s pěstouny, ale také realizovaným výzkumem v mé diplomové práci z roku 2017. Zjištěné výsledky výzkumného šetření v diplomové práci zaměřené na navazující povinné vzdělávání pěstounů při výkonu pěstounské péče byly prezentovány respondentům - pěstounům, kteří se zúčastnili výzkumu, a na základě jejich vlastní iniciativy bylo z jejich strany doporučeno, aby byly provedeny úpravy již v odborné přípravě, která logicky navazuje na následné povinné vzdělávání.

V rámci své pracovní činnosti poradenské sociální pracovnice, téměř ihned po ukončení odborné přípravy, pracuji s žadateli už jako s přechodnými nebo zprostředkovanými pěstouny, kteří s Centrem psychologické pomoci, p. o. (dále jen CPP) uzavřou dohodu o výkonu pěstounské péče. V této fázi často narážím na problémy začínajících pěstounů, které se řeší následným povinným vzděláváním pěstounů, poradenstvím ze strany sociální pracovnice, psychologickou pomocí či supervizí. Žadatelé o náhradní rodinnou péči vyplňují po ukončení odborné skupinové přípravy hodnotící dotazník. Jako už zařazení pěstouni, kteří vykonávají pěstounskou péči zprostředkovanou nebo přechodnou, mají spoustu připomínek, podnětů a návrhů na volbu témat, které by v přípravách uvítali, aby měli následný výkon pěstounské péče snazší.

Hlavním cílem rigorózní práce je zjistit názor a posoudit proces realizace příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči z pohledu zprostředkovaných pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu a na základě zjištěných výsledků vytvořit návrh doporučení pro modifikaci skupinové přípravy.

Rigorózní práce je členěna do dvou částí – část teoretická a část empirická. V první kapitole teoretické části vymezuji základní pojmy související s náhradní rodinnou péčí, představuji vybrané formy náhradní rodinné péče, definuji primární zákony, které regulují náhradní rodinnou péči v České republice a další závazné mezinárodní předpisy a zákony. Současně představuji ústřední orgán náhradní rodinné péče a spolupracující subjekty, historii NRP a podporu náhradních rodin prostřednictvím služby doprovázení. V druhé kapitole teoretické části jsem se zaměřila na motivaci žadatelů k přijetí dítěte, objasňuji komplexní proces zprostředkování náhradní rodinné péče a podrobněji popisuji průběh klasické přípravy a přípravy PRIDE. Představuji pověřenou organizaci Moravskoslezského kraje k výkonu náhradní rodinné péče a sociálně-právní ochrany dětí a charakterizují podstatné znaky osobnosti pěstouna. Uvádím také dva příklady nábory náhradních rodičů v zahraničí a představuji systém náhradní výchovy na Slovensku, včetně odborných příprav. V třetí kapitole teoretické části se podrobněji zabývám základními oblastmi nutnými pro vhled a porozumění problematice náhradní rodinné péče. Jde o oblast bezpečné péče a uspokojení potřeb dětí, oblast attachmentu, oblast ztrát a traumat přijatých dětí. Další popsanou oblastí jsou kontakty přijatých dětí s biologickou rodinou, jejich identita a týmová spolupráce všech zúčastněných v procesu NRP. Součástí teoretické části je také podkapitola zaměřená na teoretická východiska, ze kterých vycházím při tvorbě rigorózní práce.

Empirická část rigorózní práce navazuje na teoretickou část a prostřednictvím formativní evaluace, přičemž jsem vycházela ze smíšeného modelu evaluace, kdy jsem záměrně

využila kvalitativní a kvantitativní přístup, hodnotí edukační program odborné přípravy pro žadatele o náhradní rodinnou péči. Nejprve bylo uskutečněno kvalitativní výzkumné šetření prostřednictvím ohniskové skupiny se záměrně vybranými respondenty. Na základě získaných výsledků z ohniskové skupiny byl vytvořen vlastní dotazník, což znamená, že pro druhou část výzkumu byla zvolena kvantitativní metoda šetření, kdy nebyly dopředu vymezeny hypotézy, které by měly být v průběhu výzkumu statisticky ověřeny, ale pracovalo se pouze s dotazníkem, který byl výlučně určen pro shromáždění potřebných údajů. Na základě zjištěných výsledků bylo vytvořeno doporučení pro následnou modifikaci odborné přípravy a také informační leták, který bude zasílán společně s pozvánkou na přípravu žadatelům o náhradní rodinnou péči. Žadatelé budou mít možnost seznámit se ještě před přípravou s celkovým obsahem a oblastmi, které budou v odborné skupinové přípravě zahrnuty.

I Teoretická část

1 Náhradní rodinná péče

Pro dítě je nejideálnějším prostředím jeho rodina. Jsou ale děti, které takové štěstí nemají a vyrůstají mimo svoji biologickou rodinu. Jsou různé důvody, proč jsou děti umístěny do náhradní rodiny, nicméně za nejčastější důvody odebrání dítěte z biologické rodiny a jeho svěření do náhradní rodiny je považováno týrání, zanedbávání a následně i jevy, které mohou ohrozit jeho zdraví a život. Na základě výzkumů je prokázáno, že děti, které vyrůstají v ústavní péči, mají problémy v oblastech souvisejících s citovým vztahem. Aby se děti mohly správně vyvíjet, potřebují mít přiměřené podněty a stimuly. Jejich absence znamená, že se dítě bude ve vývoji opožďovat a následně dojde k jeho psychické deprivaci. Proto, aby nedocházelo k psychické deprivaci v ústavní péči, je nezbytné podporovat umístění dětí do náhradní rodinné péče. Lze tedy konstatovat, že v ústavní péči jsou zabezpečeny potřeby dítěte po hmotné stránce, ale citové pouto zabezpečit neumí. Vhodná náhradní rodina umožní svěřenému dítěti nasycení potřeb nezbytných k jeho příznivému vývoji.

HAITH uvádí, že celá soustava náhradní rodinné péče je určena pro zajištění bezpečí těch dětí, které jsou ohroženy negativními existenčními a rodinnými poměry, kterými může být např. zneužívání či zanedbávání. Ohrožené děti jsou v takových a jiných podobných případech přemístěny ze své biologické rodiny do rodiny náhradní.¹

KLIMEŠ definuje náhradní rodinnou péči jako „*souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče.*“²

VYSKOČIL vymezuje náhradní rodinnou péči jako „*formu péče, při které je dítě vychováváno náhradními rodiči přímo v jejich rodinách. Účelem je poskytnout dětem přechodnou či dlouhodobou péči v době, kdy se ocitají bez rodinného zázemí.*“³

Náhradní rodinná péče je v České republice regulována primárně zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ) a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSPOD). Ústředním orgánem, který zastřešuje náhradní rodinnou péči je Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV). MPSV metodicky vede krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností.⁴

¹ HAITH, MARSHALL M. *Social and emotional development in infancy and early childhood*. Boston, MA: Elsevier, 2009, s. 12 – 13, p. cm. ISBN 978-0-12-375065-5.

² KLIMEŠ, Jeroným. *Reakce na ambivalentní objekt*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 2. ISBN není uvedeno.

³ VYSKOČIL, Filip. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice* [online]. [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_NRP_v_CR_2014.pdf.

⁴ BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.

Dalším subjektem, se kterým MPSV kooperuje je soud, neboť jakákoliv forma náhradní rodinné péče musí být soudem schválena. Nejdůležitějším měřítkem určujícím konkrétní typ náhradní rodinné péče je jasné pravidlo, kterým je prospěch, zájem a blaho konkrétního dítěte.⁵

V souvislosti se zákonnými normami týkajícími se oblasti náhradní rodinné péče nelze opomenout uvést základní legislativní normu Listinu základních práv a svobod, konkrétně článek 32 odst. 4, kde je uvedeno, že „*děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena. Nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*“⁶

V oblasti mezinárodních předpisů je podstatným dokumentem Úmluva o právech dítěte, která byla přijata Valným shromážděním Organizace spojených národů (dále jen OSN) dne 20. listopadu 1989. Česká republika Úmluvu o právech dítěte implementovala do legislativy v roce 1991 konkrétně na základě zákona č. 3/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.⁷

Mezi primární mezinárodní úmluvy a předpisy komunitárního práva, které bezprostředně upravují institut náhradní rodinné péče a kterými se Česká republika také řídí, jsou Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení; Listina základních práv EU; nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003, o pravomoci a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti (nařízení Brusel II).⁸

Podle MATĚJČKA bylo zcela běžné, že již v dávných dobách, v různých civilizacích docházelo k tomu, že byly přijímány opuštěné děti do náhradních rodin. Jen je důležité zvolit správně pro konkrétní dítě vhodnou rodinu, která pochopí jeho potřeby a dokáže pro něj vytvořit náležité prostředí.⁹

RADVANOVÁ, KOLUCHOVÁ A DUNOVSKÝ uvádí, že náhradní rodinná péče je zaměřená na dítě, které přišlo nějakým způsobem o svoji biologickou rodinu. Velmi často dochází k tomu, že biologická rodina dítěte neplní primární funkce. Dítě může být v důsledku zanedbávání ohroženo i na životě. Vývoj dítěte se v takovém případě opožďuje, nebo může být vážně poškozený. Náhradní rodinná péče se uskutečňuje v jiné rodině než biologické a může se tedy jednat o rodinu osvojitelskou či pěstounskou.¹⁰

⁵ SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Univerzita Palackého: Olomouc 2013. 1. vyd. ISBN 978-80-244-3821-4.

⁶ VYSKOČIL, Filip. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice* [online]. [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_NRP_v_CR_2014.pdf.

⁷ Úmluva o právech dítěte. Unicef Česká republika [on-line]. [cit. 2017-10-11]. Dostupné <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete?gclid=CIaQ0pPWmtYCFYE4GwodyxSDMA>.

⁸ VYSKOČIL, Filip. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice* [online]. [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_NRP_v_CR_2014.pdf.

⁹ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

¹⁰ RADVANOVÁ, Senta, KOLUCHOVÁ, Jarmila a Jiří DUNOVSKÝ. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1980, s. 15 – 19. ISBN 14-198-80.

Náš stát náleží k zemím východního bloku, tzv. postkomunistickým zemím, které ještě stále umisťují ohrožené děti do ústavní péče. Proces transformace náhradní rodinné péče u nás započal až v roce 2013, kdežto v zemích západní Evropy už před třiceti lety, což znamená, že se máme v oblasti náhradní rodinné péče, stále ještě mnoho nového učit. Je také důležité, aby byly ustáleny komplexní prostředky pro hodnocení ohrožené rodiny a dítěte. Nelze dopustit, aby posuzování rodiny spíše víc neublížilo, než pomohlo. Ekonomická nejistota a nedostatečné bytové poměry nesmí být příčinou odebrání dítěte z rodiny.¹¹

Můžeme konstatovat, že i v českém systému péče o ohrožené děti lze pozorovat pokrok, neboť na každé dítě je stále více nahlíženo jako na individuální a jedinečnou bytost. Je velmi důležité zaměřit se na probíhající transformaci systému péče o ohrožené děti a sjednotit všechny zainteresované subjekty tak, aby byly využity veškeré zdroje, zkušenosti a nástroje ve prospěch absolutního zájmu každého ohroženého dítěte.¹²

Děti, které nemají možnost vyrůst se svou biologickou rodinou, se často potýkají s mnoha problémy a komplikacemi, mezi které lze zařadit nesnáze související s identitou, ztráty, traumata, potíže se sebehodnocením. Lze konstatovat, že náhradní rodinná péče je zcela jistě výhodnější než ústavní výchova, neboť může poskytnout vhodné zázemí a podněty potřebné pro zdravý vývoj přijatého dítěte, ale je nezbytné vzít v úvahu, že se stále jedná o péči náhradní.¹³

Pokud bychom se zamysleli nad způsobem, jak náhradní rodiny mohou podporovat rodiny odebraných dětí, lze vyvolat diskuzi i o tom, že náhradní rodinná péče může rodičům přechodně ulehčit v komplikované či náročné situaci, může dát rodičům šanci podstoupit léčbu závislostí. Náhradní rodinná péče garantuje dětem pocit bezpečí, mezitímco si rodiče zvyšují své kompetence a dovednosti nutné pro vylepšení stávající situace. V neposlední řadě poskytuje náhradní rodinná péče biologickým rodičům možnost nastartovat spolupráci s náhradními rodiči a to v nejlepším zájmu dítěte.¹⁴

SYCHROVÁ uvádí, že základním kamenem náhradní rodiny jsou osoby náhradních rodičů, kteří formují a budují nový domov pro děti v nepříznivé životní situaci. Náhradní

¹¹ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, s. 60 - 62. ISBN 978-80-7367-739-8.

¹² RYCHLÍK, Daniel. Systém ochrany ohrožených dětí v ČR aneb v procesu měnícího se paradigmatu. In: *Transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2015, 15 (2). ISSN 1213-6204.

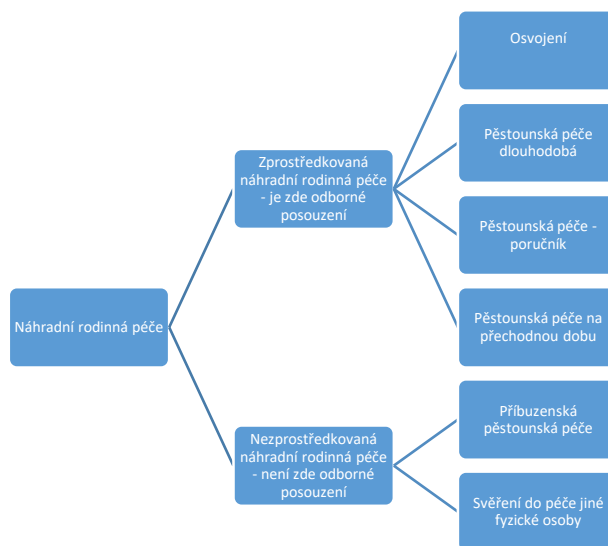
¹³ KOLEKTIV AUTORŮ. *Hlas dítěte v náhradní rodinné péči a jak u naslouchat: Průvodce sociální prací a komunikací s dospívajícím dítětem v náhradní rodinné péči*. Metodická příručka zpracována v rámci vzdělávacího projektu, reg. číslo MGS/A11/2014, financovaného z fondů EHP, v programové oblasti Ohrožené děti a mládež. Praha: Kruh rodiny, o.p.s., Nadační fond J&T, 2016, 56 s. ISBN není uvedeno.

¹⁴ LEIGHTONOVÁ, Maureen et al. *Odborná příprava PRIDE pro náhradní rodiče, příručka pro lektora*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí 2015.

rodinná péče je vybudována a stojí na dvou pilířích, kterými jsou prevence a kompenzace. Kompenzací lze chápat konkrétní rodinné klima zaměřené na uspokojení potřeb dítěte a jeho řádnou výchovu. Samotné umístění dítěte do náhradní rodiny účinkuje jako sekundární či terciární prevence, neboli předcházení dalšímu negativnímu vývoji dítěte.¹⁵

Náhradní rodinnou péči je možné chápat, jako koncept, kdy rodiny pomáhají rodinám neboli „náhradní rodiny hrají klíčovou úlohu při navrácení dítěte do jeho původní rodiny. Role náhradních rodičů při poskytování podpory a pomoci biologickým rodinám se ve skutečnosti stále zvyšuje. Jelikož se jasně ukázalo, že děti mají z týmové práce značný prospěch, stále více zdůrazňujeme důležitost spolupráce náhradních a biologických rodin při naplňování potřeb dětí. Týmovou práci, o kterou ve službách SPOD v současné době usilujeme, vystihuje motto „Rodiny pomáhají rodinám.“¹⁶

Náhradní rodinná péče je v České republice realizována v několika různých formách. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále je OZ) uvádí následující formy: forma osvojení neboli adopce, která je regulována § 794 – 584 OZ, forma svěřeni do péče jiné osoby je regulována § 953 – 957 OZ, forma osobní péče poručníka je regulována § 928 – 942 OZ, forma pěstounské péče je regulována § 958 – 970 OZ a poslední forma náhradní rodinné péče pěstounská péče na přechodnou dobu je regulována § 27 ZSPOD.¹⁷

Obrázek č. 1 Schéma forem náhradní rodinné péče (vytvořeno autorkou).

¹⁵ SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 8 – 26. ISBN 978-80-7395-955-5.

¹⁶ Child Welfare League of America a Prince Georges’s County, Maryland. (1999). *Family Foster Care: Reunification through Focused Foster Care*. Washington, DC: CWLA Press, s. 1-2.

¹⁷ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků.

Náhradní rodinná péče má přednost a prioritu před péčí ústavní, nicméně nebylo tomu tak vždy a oproti jiným státům se máme stále ještě hodně co učit. V roce 2013 se přijala novela ZSPOD a je zcela zřejmé, že se Česká republika inspiruje vyspělými zeměmi a chce dosáhnout komplexně vyšší úrovně ve sféře náhradní rodinné péče.

1.1 Historie náhradní rodinné péče

Pohnutky pro přijetí dítěte do náhradní rodinné péče jsou různé a velmi úzce souvisí s momentálním rozpoštěním či náladou ve společnosti. Dnešní provedení a formy institutu náhradní rodinné péče jsou dílem určitého dlouhodobého vývoje nejen v české společnosti, ale také v rámci celého světa. Zcela nepochybně se tento institut bude nadále rozvíjet a přetvářet tak, aby maximálně reagoval na aktuální potřeby dětí, které potřebují náhradní rodinu.

V historii náhradní rodinné péče se lze setkat s různými důvody proč přijmout dítě do náhradní rodiny. Velmi častým záměrem bylo získání levné pracovní síly, nebo dosažení určitého majetku. SMOLÍKOVÁ uvádí, že za začátek institutu pěstounské péče ve starověké společnosti lze považovat placené kojné a poté chůvy.¹⁸

Přístup starověké společnosti k sirotkům byl tzv. oboustranný. Sirotci měli svého poručníka a ve Spartě mohli projít výchovou a dospět na úkor státu. Oproti tomu se pohozené děti na veřejnosti, v případě, že se o ně chtěl někdo postarat, mohly velmi snadno stát otroky. Ve starém Římě neměli rodiče žádnou povinnost vychovat své děti, ale v souvislosti s vývojem společnosti docházelo k pozvolnému zlepšení péče o osamělé děti. Oproti starověké společnosti se **ve středověku** o opuštěné děti starala výhradně církev, nikoliv stát či soukromé osoby, která pro ně zakládala nalezince neboli útulky.¹⁹

Některé nalezince nebyly dokonalou ochranou pro opuštěné děti a byla zde téměř stoprocentní úmrtnost související s podvýživou, nemocemi, hygienou a především s důsledky citového strádání.²⁰

V 18. století, v návaznosti na šíření pedagogického myšlení J. P. Rousseaua a J. H. Pestalozziho, dochází k uplatnění vnímavějšího a ohleduplnějšího postoje a postavení v péči o opuštěné děti. Klade se důraz na sjednocenou, řízenou a soustavnou péči o osamocené děti a

¹⁸ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, a. s., 2012, s. 27. ISBN 978-80-8613191-7.

¹⁹ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2014, s. 14 – 15. ISBN 978-807418-218-1.

²⁰ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vydání. Praha: Grada, 2008, s. 12 – 13. ISBN 978-80-247-1788-3.

prvním nalezincem na našem území byl tzv. Vlašský špitál v Praze, zřízený v 16. století italskými Vlasy.²¹

První státní instituce byla zřízena dekretem z 15. ledna v roce 1762 a to Marií Terezií, která byla příznivcem skupinové ústavní výchovy opuštěných dětí. Pražská města musela finančně podporovat pražský sirotčinec a v roce 1883 bylo v Čechách už 21 podobných institucí, ve kterých i přes veškerou péči docházelo k vysokému úmrtí především malých dětí. V roce 1788 byl přijat vládní dekret, který umožnil vybudování nové zemské porodnice a nalezince u sv. Apolináře v Praze a následně byl sjednocen s Vlašským nalezincem. Dekret nakazoval aby „*novorozené dítě bylo ponecháno matce nebo kojné tak dlouho, dokud se nenajde příležitost k jeho umístění ve venkovské péči.*“ V tomto období byly stanoveny určité pravidla pro pěstouny, kterými bylo nutné se řídit. Pěstounkami byly vesměs ženy z chudých vrstev obyvatelstva.²²

Zásadní legislativní listinou v oblasti péče o opuštěné děti byl zemský zákon chudinský z roku 1868, konkrétně § 13, který domovským obcím ukládal péči o opuštěné a osiřelé děti. Na tento zákon v roce 1908 navázal vznik České zemské komise pro péči o mládež při Zemské školní radě, jejímž úkolem bylo zajistit péči o děti, které osiřely v průběhu první světové války.²³

Péči o opuštěné děti v **období první republiky** lze charakterizovat jako rozvíjející se a podporující náhradní rodinnou péči. Lze hovořit o čtyřech typech pěstounské péče: **pěstounská péče nalezenecká**, která byla vymezená pro děti, jež byly svěřeny pěstounům za poplatek. Ústav svěřil dítě do jeho deseti let do pěstounské péče, posléze bylo prodloužení do šestnácti let věku, a když dítě dosáhlo věku 16 let, vracelo se zpět do ústavu. Z dnešního odborného pohledu se jednalo o špatný psychologický dopad na dítě. **Pěstounská péče řízená a kontrolovaná okresní péčí o mládež** vycházel z modelu rakousko-uherského a na základě předem stanovených kritérií byli pro konkrétní děti vyhledáváni sociální pracovníky okresní péče o mládež náležití pěstouni. **Pěstounská péče v tzv. dětských koloniích**, kdy byly seskupeny rodiny na určitém území, se jevilo jako vhodné pro výkon pěstounské péče. Jednalo se přibližně o patnáct až dvacet rodin, kterým svěřili děti do pěstounské péče sociální pracovníci Okresní péče o mládež. Posledním typem pěstounské péče v tomto období je **pěstounská péče**

²¹ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2014, s. 16 – 17. ISBN 978-807418-218-1.

²² GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vydání. Praha: Grada, 2008, s. 12 – 15. ISBN 978-80-247-1788-3.

²³ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, a. s., 2012, s. 28 - 30. ISBN 978-80-8613191-7.

vzniklá na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a ve většině případů příbuznými dítěte, jednalo se o prarodiče. K této pěstounské péči nebylo nutné soudní rozhodnutí.²⁴

Nezbytnou součástí náhradní rodinné péče až do roku 1948 byl institut poručenství, který byl uzákoněn v občanském zákoníku, a byl zaměřen na ochranu práv dětí a jejich péči. Poručenství se členilo na generální, ústavní a individuální.²⁵

V případě osvojení byl významný zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení, ve kterém je naprosto odlišně nahlíženo na cíl osvojení. V současném pojetí zákona je základem, aby bylo k užtku osvojenci, naopak zásadním záměrem zákona z roku 1928 bylo vyhledat náležitého dědice pro osvojitelův majetek.²⁶

Osvojení, dle výše uvedeného zákona, mohlo vzniknout pouze na základě smlouvy o osvojení a měla podobu veřejné listiny, která byla soudně či notářsky ověřená. Osvojit dítě nemohl manželský pár, který měl své vlastní děti, také lidé, kteří nedosáhli věku čtyřiceti let, ženy s nemanželským dítětem. Osvojené dítě dosáhlo stejných práv, jako by bylo vlastní dítě osvojitele. Osvojení mohlo být anulováno v případě, že o tom ze závažných příčin rozhodne soud, nebo pokud se na tom zúčastněné osoby dohodnou.²⁷

System náhradní rodinné péče z doby první republiky byl po roce 1948 zcela degradován. **Období od roku 1949 do roku 1989** bylo obdobím určité stagnace. Byl schválen nový zákon č. 256/1949 Sb., o právu rodinném, který ukončil veškeré úsilí o prvorepublikovou orientaci náhradní rodinné péče. Následně byl také přijat zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, který zdůraznil preferenci ústavní péče před náhradní rodinnou péčí. Pěstounská péče byla zrušena, pěstouni mohli v tomto období dítě adoptovat a pečovat o něj bez nároku na finanční odměnu, pokud by dítě neadoptovali, muselo by se vrátit zpět do ústavního zařízení.²⁸

Významnější změna v pojetí náhradní rodinné péče nastala v šedesátých letech díky rozsáhlému výzkumu, který uskutečnil prof. Matějček se svým pracovním týmem, kdy objasnil problematiku citové deprivace v souvislosti s kolektivní ústavní péčí.²⁹

²⁴ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vydání. Praha: Grada, 2008, s. 12 – 15. ISBN 978-80-247-1788-3.

²⁵ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2014, s. 35 – 36. ISBN 978-807418-218-1.

²⁶ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, a. s., 2012, s. 30 - 31. ISBN 978-80-8613191-7.

²⁷ NOVOTNÁ, Věra a Lenka PRŮŠOVÁ. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, s. r. o., 2004, s. 8 - 9. ISBN 80- 86131-56-4.

²⁸ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2014, s. 47 – 51. ISBN 978-807418-218-1.

²⁹ MPSV. *Odborná příprava PRIDE pro náhradní rodiče. Příručka pro žadatele*. Praha: MPSV, 2015, s. 28. Účelová neperiodická publikace.

Pěstounská péče byla opět vsunuta do legislativy až v roce 1973 prostřednictvím zákona č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Veškerá problematika související s problematikou pěstounské péče byla v kompetenci okresních a místních národních výborů, včetně průběžné kontroly pěstounů. Bylo tedy možné vykonávat individuální pěstounskou péči, ale také kolektivní pěstounskou péči vykonávanou v mimořádných institucích s názvem SOS dětské vesničky, kde byl vymezen maximální počet na osm dětí.³⁰

Pro rozvoj náhradní rodinné péče je **zásadním mezníkem rok 1989**, kdy se společnost dívá směrem na západní modely péče o opuštěné děti. Stávající vlády schvalují a přijímají v 90 letech nezbytnou a důležitou legislativu, kterými je novela zákona č. 91/1998 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Tímto zákonem bylo garantováno, že náhradní rodinná péče má přednost před ústavní výchovou.³¹

Byl přijat zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, jehož komplexní pojetí bylo ve shodě s mezinárodními smlouvami. Zákon sloučil stávající nejednotnou legislativu a došlo k reformě v oblasti zprostředkování náhradní rodinné péče a také k regulaci jednání OSPOD. Opuštěné děti mohly být dány do krátkodobé péče, do péče poručníka a opatrovníka. V roce 2006 došlo k zavedení institutu přechodné péče, nicméně v tomto období nebyla naplněna jeho podstata tak, jako je tomu od roku 2013.³²

O historii náhradní rodinné péče se v dnešní době již tak moc nemluví, neboť na to, co nebylo pro tehdejší opuštěné děti dobré, se velmi rychle zapomene. Je důležité mít povědomí o tom, jaké formy náhradní rodinné péče jsou stanoveny v platné legislativě.

1.2 Vybrané formy náhradní rodinné péče

Neměli bychom být neteční k tomu, že i v dnešní společnosti jsou stále opuštěné děti umisťovány do dětských domovů, místo do jednotlivých forem náhradní rodinné péče. Z vlastní zkušenosti vím, že laická veřejnost nerozlišuje mezi osvojením, pěstounstvím nebo popřípadě svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby. Představím vybrané formy náhradní rodinné péče, které nelze opomenout, protože také mají svůj význam.

³⁰ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2014, s. 51 – 55. ISBN 978-807418-218-1.

³¹ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, a. s., 2012, s. 32 - 36. ISBN 978-80-8613191-7.

³² SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2014, s. 56 – 60. ISBN 978-807418-218-1.

1.2.1 Osvojení

Občanský zákoník uvádí, že osvojením přijímá osvojitel cizí osobu za vlastní. Je nezbytné, aby mezi osvojitelem a osvojencem byl vztah stejný, jako bývá mezi rodičem a dítětem. Klade se především důraz na zájem nezletilého dítěte. Osvojitel podává k soudu návrh na osvojení a na základě návrhu soud vydá kladné či záporné rozhodnutí. Osvojitelem může být pouze osoba, která dosáhla zletilosti a plné svéprávnosti. Osobní vlastnosti, způsob života a jeho motivace by měly být v souladu se zájmem dítěte. Osvojitel může osvojit nezletilé dítě, požadavek je, aby mezi nimi byl přiměřený věkový rozdíl, uvádí se cca 16 let. Jestliže osvojované dítě dovršilo alespoň dvanácti let je zapotřebí pokaždé jeho svolení s osvojením. Biologický rodič osvojovaného dítěte musí udělit souhlas s osvojením, a to vždy. Souhlas může biologický rodič odvolat v době tří měsíců od doby, kdy ho vyslovil.³³

Souhlas s osvojením znamená, že dítě musí být tzv. právně volné a rodiče vysloví své rozhodnutí hned po narození dítěte, následně v jeho šesti týdnech a třech měsících, po uplynutí ochranné lhůty uvedené v OZ. Dítě, které bude osvojeno, získává nové rodiče se vším, co k nim patří a proto je logické, že o osvojení mají zájem bezdětné páry.³⁴

Osvojované dítě se předává na základě rozhodnutí soudu do péče před osvojením, jedná se pouze o faktickou individuální péči, která může být riziková v tom, že biologický rodič odvolá svůj souhlas s osvojením dítěte. Osvojení lze také zrušit na návrh osvojence či osvojitele, pokud jsou pro to závažné příčiny. O zrušení osvojení rozhodne soud. Pokud to není v nesouladu s dobrými mravy lze také osvojit zletilou osobu. Jako příklad nesouladu s dobrými mravy se myslí např. skrytý sňatek.³⁵

V případě mezinárodního osvojení je zprostředkovatelem pouze Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen Úřad), který je centrálním orgánem podle Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (dále jen Haagská úmluva). Úřad kooperuje pouze s těmi zeměmi, které podepsali Úmluvy a tím má celý proces určitou garanci. V současnosti je k Úmluvě připojeno 98 zemí. Zprostředkovává se osvojení dětí z ciziny do naší země, ale také obráceně. Osvojení se zprostředkovává na žádost žadatele a Úřad spustí

³³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, a. s., 2012, § 794 – 817, s. 345 – 355. ISBN978-80-7208-922-2.

³⁴ ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012, s. 15 – 18. ISBN 978-80-262-0065-9.

³⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, a. s., 2012, § 823 – 846, s. 359 – 366. ISBN978-80-7208-922-2.

řízení, které končí zařazením či nezařazením žadatele do evidence budoucích osvojitelů. Každý stát má na žadatele o osvojení jiné nároky, velmi časté jsou požadavky související s délkou trvání manželství či náboženským vyznáním. V případě schválení a vytipování žadatelů Úřad poskytne základní informace o dítěti. Následně musí žadatelé absolvovat minimálně jednu cestu a pobyt v zemi původu osvojovaného dítěte. Jedná se o značnou časovou a peněžní náročnost celého procesu, se kterou je potřeba počítat.³⁶

Od působnosti Úmluvy Úřad zprostředkoval a svěřil do preadopční péče do ciziny v období 2000 až 2013 celkem 458 dětí, roční průměr je cca 34 svěřených dětí. Byly to děti, které nebylo možné umístit do žádné formy náhradní rodinné péče. Úřad se vždy řídí vypracovaným Metodickým doporučením pro zprostředkování osvojení dětí z České republiky do ciziny.³⁷

1.2.2 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby

Dalším institutem náhradní rodinné péče je svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby. Dle mého pohledu se spíše jedná o podpůrnou instituci otevřenou konkrétní situaci biologických rodičů, kteří nemusí mít pocit, že jim dítě tzv. „někdo bere“, protože ve většině případů o dítě pečuje příbuzný či osoba blízká, což znamená osoba blízká i rodičům.

V případě, že o dítě nemůže pečovat ani jeden z rodičů nebo poručník, soud může svěřit dítě do osobní péče jiné osoby, nicméně opět musí jednat v souladu s nejlepším zájmem dítěte. V takovém případě se nejedná o pěstounskou péči, předpěstounskou péči ani osvojení. Tento institut je nutné vždy preferovat před ústavní výchovou. Osoba, které je dítě svěřeno do péče se zavazuje, že dítěti zajistí řádnou péči a jeho péče bude dítěti k užitku. Zájemce o svěření dítěte do své péče musí zcela jednoznačně souhlasit a souhlas musí vyslovit před soudem. Tento institut může být dočasný a krátkodobý, vždy podle potřeb dítěte a stávajících poměrů v jeho biologické rodině. Soud definuje práva a povinnosti osoby, která o dítě bude pečovat, v případě, že to neudělá, je nutné se řídit ustanovením o pěstounství. Pokud soud nerozhodl o zbavení rodičovské odpovědnosti, rodiče dítěte stále zůstávají jeho zákonnými zástupci, mají právo stýkat se s ním a následně v případě upravení svých poměrů, také žádat svěření dítěte zpět do

³⁶ SKORUŠOVÁ, Lucia. Zprostředkování mezinárodního osvojení dítěte z ciziny. In: *Právo a rodina*. Praha: Linde, a. s., 2017, 2 (12 -14). ISSN 1212-866X.

³⁷ KOPECKÁ, Stanislava. Mezinárodní osvojení – zkušenosti třinácti let, aktuální situace a změny. In: *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů. Sborník z XIII. celostátního semináře Brno, 25. – 26. 9. 2013*. Brno: TTIADA, 2013, s. 47. ISBN 978-80260-5449-8.

své péče. Rodiče jsou povinni rovněž platit výživné pečující osobě. Vyživovací povinnost mají k dítěti dle svých možností a majetkových poměrů. Institut svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby je vymezen dětem, o které nemohou biologičtí rodiče pečovat z důvodů převážně dočasných, což znamená, že o dítě může být pečováno v rámci širší rodiny, nebo osobou dítěti blízkou. Zde nevzniká nárok na dávky pěstounské péče, tudíž by měla být výživa dítěte zabezpečena ze strany osob s vyživovací povinností k dítěti. V případě, že není možné rodičům vymezit výživné, využije se jiného institutu, který dítě zajistí dávkou nezbytnou pro jeho výživu a výchovu.³⁸

Dítě lze rovněž svěřit do společné výchovy manželů, ale v případě jejich rozvodu je potřeba nové úpravy práv a povinností k dítěti, kterou opět provede soud. Do výchovy jednoho z manželů lze dítě svěřit výlučně na základě svolení druhého manžela. V případě nezpůsobilosti k právním úkonům jednoho z manželů není zapotřebí takového svolení.³⁹

1.2.3 Poručenství

Poručenství neboli institut poručníka lze klasifikovat jako vyšší nadstavbu nad institutem pěstounské péče, jelikož má poručník více možností při rozhodování o věcech týkajících se dítěte. Ve své praxi se velmi často setkávám s tím, že soud na základě žádosti pěstounů i sociální pracovnice OSPOD stanoví poručníka, kterým je pěstoun. Pěstoun tak má právo dítě zastupovat a rozhodovat v zásadních věcech. Mnohokrát se stane, že pěstouni - poručníci také požádají soud o možnost změnit dítěti jeho příjmení na příjmení poručníků.

OZ klasifikuje tři typy poručníka: první je to ten, který je orgánem veřejné moci a funkci poručníka vykonává na základě pověření v zákoně, jeli výslovně uvedena, druhý typ poručníka je fyzická osoba, jehož ustanoví poručníkem soud a třetím typem poručníka je orgán veřejné moci, neboli OSPOD. Poručníkem jmenuje soud fyzickou osobu pěstouna, jestliže rodiče dítěte zemřeli nebo byli zbaveni rodičovské odpovědnosti. Institut poručníka je vždy kontrolován soudem. Poručník má povinnosti a práva jako biologický rodič a spravuje majetek svěřeného dítěte. O tom, jak nakládá a zachází s majetkem svého poručence, musí podávat soudu jednou ročně písemnou zprávu. Zpráva obsahuje také údaje o osobě, vývoji a výchově dítěte.⁴⁰

³⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, a. s., 2012, § 953 –957, s. 412 – 415. ISBN978-80-7208-922-2.

³⁹ BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014, s. 39. ISBN 978-80-87455-25-8.

⁴⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, a. s., 2012, § 928 –942, s. 402 – 408. ISBN978-80-7208-922-2.

Poručníkem lze jmenovat jednu osobu nebo také manžele či partnery. V případě, že dojde ze strany poručníka k porušení povinností nutných k výkonu, nebo sám poručník požádá o zproštění své funkce, soud tak bez prodlení učiní.⁴¹

Poručník i dítě jsou zabezpečeni dávkami pěstounské péče, prostřednictvím kterých je zajištěna péče o svěřené dítě. Poručník je povinen zastupovat dítě, zajistit jeho řádnou výchovu a správné hospodaření s jeho jměním.⁴²

1.3 Pěstounská péče

Pokud dítě nemůže žít ve vlastní rodině a není právně volné, není lepšího řešení, než využít jakékoliv formy pěstounské péče před umístěním do ústavní péče. Jednak proto, že se může jednat pouze o dočasné umístění dítěte, na rozdíl od adopce, kde je stav umístění pojímán jako stálý.

Pěstounská péče má v České republice dlouhou tradici a lze konstatovat, že ve stávajícím systému péče o ohrožené děti zaujala pevnou a stálou pozici. Dětem, které nemají možnost žít se svojí biologickou rodinou, přináší pěstounská péče šanci a naději na změnu jejich života v přítomnosti i v budoucnosti. V kontextu s aktuálními požadavky společnosti je nezbytné, aby se péče o ohrožené děti stále vyvíjela v jejich prospěch.⁴³

Pěstounská péče je legislativně upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Pěstoun je oprávněn k tomu, aby přijaté dítě zastupoval a vyřizoval pouze jeho běžné věci, pro nevšední věci, jako je například vyřízení pasu, občanského průkazu či podpis přihlášky na střední školu, je nezbytné zajistit souhlas a podpis biologického rodiče dítěte. Pěstounem se může stát manželský či partnerský pár, ale také jednotlivec.⁴⁴

OSN definuje pěstounskou péči takto: „*je to situace, kdy jsou děti kompetentním úřadem umístěny za účelem zajištění náhradní péče do domácího prostředí rodiny, která není vlastní rodinou dítěte a která byla pro tento účel vybrána, má pro něj odpovídající kvalifikaci, byla schválena a je ve spojitosti s poskytováním pěstounské péče kontrolována.*“ Z definice vyplývá,

⁴¹ BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014, s. 7 - 9. ISBN 978-80-87455-19-7.

⁴² MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 17 – 18. ISBN 80-7178-637-3.

⁴³ KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě - rodina - instituce, aneb, Jak neztratit budoucnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7464-017-9.

⁴⁴ KONEČNÁ, Hana et al. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv? Průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*. Praha: Mladá fronta, a. s., 2017, s. 99 – 100. ISBN 978-80-804-4652-7.

že pěstounská péče je přijatému dítěti poskytována pěstounskou rodinou v jejich rodinném prostředí, což znamená v domácnosti pěstounské rodiny, přičemž rodičovské pravomoci stále náleží biologickým rodičům. Na pěstounskou péči není tedy nahlíženo jako na trvalý, ale pouze na dočasný institut.⁴⁵

Pěstounská péče může být také chápána jako stabilní a dlouhodobé opatření, které končí oficiálně plnoletostí přijatého dítěte. Do pěstounské péče jsou svěřeny děti, které nejsou právně volné, ale zároveň mají vztah a vazbu na svoji biologickou rodinu. Patří zde i děti s určitými výchovnými problémy, včetně psychické deprivace. Možnost strávit dětství v pěstounské rodině je také šance a příležitost pro etnicky odlišné děti, jedná se často o děti romského či poloromského původu.⁴⁶

Pěstounská péče je institutem náhradní rodinné péče pouze po tu dobu, kdy trvá bariéra překážející rodičům, aby mohli osobně pečovat o děti. Za bariéru při osobní péči lze považovat nedostatečné rodičovské kompetence. Rodiče ve většině případů nejsou zbaveni rodičovské odpovědnosti a je důležité, aby nedošlo k přerušení rodinných vazeb.⁴⁷

„Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, při které pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Z právního hlediska ale mezi pěstounem a dítětem nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem, jak je tomu v případě osvojení.“⁴⁸

Do pěstounské péče svěří dítě stát a to na základě soudního rozhodnutí. Pěstoun má sice určitá práva a povinnosti, ale není zákonným zástupcem svěřeného dítěte a také mezi dítětem a pěstounem nevzniká příbuzenský vztah.⁴⁹

V roce 2013 došlo k profesionálnímu zaměření pěstounské péče a to zavedením několika podpůrných opatření a nástrojů. Pěstouni, ať už příbuzenští, zprostředkovaní nebo pěstouni na přechodnou dobu jsou povinni uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče, buď u pověřeného úřadu, nebo u pověřené organizace či osoby. Pěstouni mají zároveň povinnost vzdělávat se a rozšiřovat své kompetence související s péčí o přijaté dítě. Mezi povinnosti pěstounů patří plnění Individuálního plánu ochrany dítěte, který společně vypracují pěstouni, doprovázející organizace a orgán sociálně-právní ochrany dítěte. Kromě povinností mají

⁴⁵ EVERYCHILD. *Pomáháme k lepší péči. Za kvalitnější pěstounskou péči na celém světě*. Praha: MPSV, 2011, s. 9 – 11. ISBN 978-80-7421-035-8.

⁴⁶ SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. Zkušenosti*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3821-4.

⁴⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Sborník příkladů dobré praxe*. Metodický sborník zpracován v rámci vzdělávacího projektu, reg. číslo MGS/A11/2014, financovaného z fondů EHP, v programové oblasti Ohrožené děti a mládež. Praha: Kruh rodiny, o.p.s., Nadační fond J&T, 2016, 21 s.

⁴⁸ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků.

⁴⁹ PAZLAROVÁ, Hana. Pěstounská péče. In *Encyklopedie sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

pěstouni nárok na podporu ze strany doprovázející organizace. Podporou se rozumí možnost využít odlehčovací neboli respitní péči a odbornou psychologickou pomoc pro sebe, pro přijaté dítě, ale také pro všechny ostatní členy pěstounské rodiny.⁵⁰

Pěstouni a přijaté děti jsou ze strany státu finančně zajištěni dávkami pěstounské péče. Jedná se o odměnu pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče.⁵¹

	Péče o 1 dítě	Péče o 2 děti	Péče o 3 děti nebo o jedno dítě ve st. závislosti II, III a IV.	Pobírá vždy, i když nepečuje o žádné dítě
Osoba pečující	12 000 Kč	18 000 Kč	30 000 Kč	
Osoba v evidenci	-	-	-	20 000 Kč

Tabulka č. 1 Odměna osoby pečující a osoby v evidenci (vytvořeno autorkou).

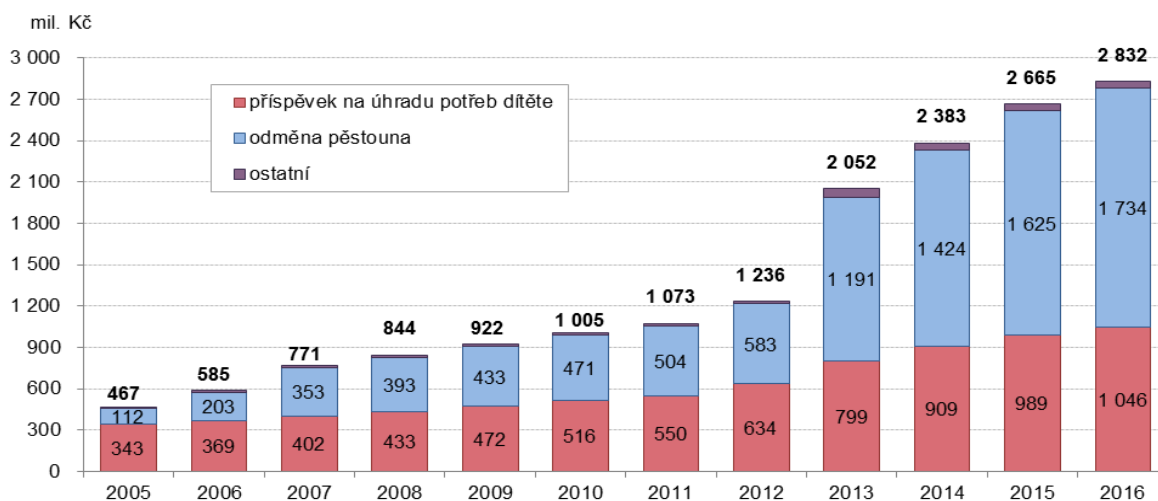
Věk dětí	do 6 let	od 6 do 12 let	od 12 do 18 let	od 18 do 26 let
Výše příspěvku	4 950 Kč	6 105 Kč	6 985 Kč	7 260 Kč

Tabulka č. 2 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte v PP (vytvořeno autorkou).

⁵⁰ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn a doplňků.

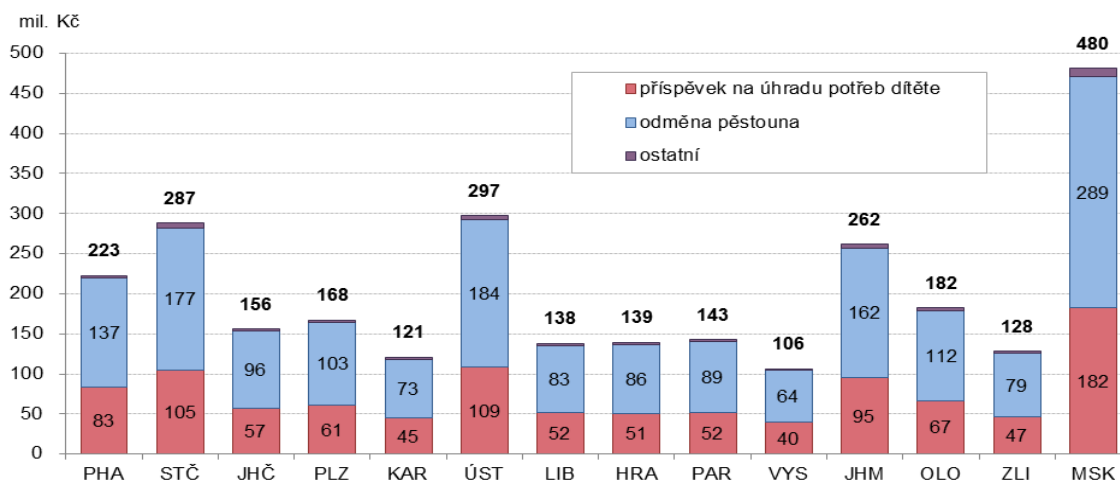
⁵¹ KONEČNÁ, Hana et al. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv? Průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*. Praha: Mladá fronta, a. s., 2017, s. 102. ISBN 978-80-804-4652-7.

Od roku 2013 došlo k markantnímu zvýšení finančních výloh ze strany státu na dávky pěstounské péče. Finanční výdaje byly v předchozích letech nižší, nyní pokrývají více než 60 % celkových výdajů z dávek státní sociální podpory.

Graf č. 1 Výdaje na dávky pěstounské péče v celé ČR.⁵²

Zřetelně největší finanční pokrytí na dávky pěstounské péče putuje do Moravskoslezského kraje, kde je registrována v náhradní rodinné péči více než šestina všech dětí z České republiky, viz níže v grafu, který předkládá Český statistický úřad.

Graf č. 2 Výdaje na dávky pěstounské péče podle krajů v roce 2016.⁵³

⁵² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vybrané údaje o sociálním zabezpečení – 2016*. [online]. [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/czso/vybrane-udaje-o-socialnim-zabezpeceni-2016>.

⁵³ Tamtéž.

Osobu zprostředkovaného neboli dlouhodobého pěstouna označuje § 47 ZSPOD dvěma odlišnými pojmy. Prvním pojmem je **osoba pečující**, čímž je jiná fyzická osoba, která je odpovědná za výchovu dítěte, může být pěstounem či poručníkem osobně pečujícím o svěřené dítě. Osobou pečující může být i osoba, které soud svěřil dítě do předpěstounské péče, a zároveň podala žádost o svěřeni dítěte do péče pěstounské. Jiné označení je v § 47 ZSPOD pro pěstouna na přechodnou dobu, který je pojmenován jako **osoba v evidenci**. Jedná se o fyzickou osobu vedenou v evidenci osob v evidenci vykonávajících pěstounskou péči na přechodnou dobu u konkrétního krajského úřadu.⁵⁴

Pro přehlednost a uspořádanost v rigorózní práci budou používány pojmy zprostředkovaný pěstoun a pěstoun na přechodnou dobu. Pokud nebude nutné konkrétně klasifikovat a vyčlenit zprostředkované a přechodné pěstouny, bude aplikováno pojmenování pěstoun či pěstouni.

1.4 Pěstounská péče zprostředkovaná - dlouhodobá

V případech, kdy hovoříme o pěstounské péči zprostředkované, je nutné si uvědomit, že se jedná o pěstounskou péči zprostředkovanou na základě žádosti konkrétní fyzické osoby, která projevila určité úsilí a snahu pro přijetí dítěte z nefunkční rodiny do pěstounské péče. Protože jsem se zprostředkovanými pěstouny v každodenním kontaktu, dovolím si poznamenat, že ač se z řad laické veřejnosti velmi často ozývá, že „*pěstouni to dělají pro peníze*“, není to v žádném případě pravda. Pěstoun je dle mého názoru člověk, který má potřebu ve svém životě vykonávat něco navíc, něco co mu v jeho životě dá určitý smysl, nasměruje ho na určitou cestu, po které se dá jít trochu jinak, než dosud.

Pěstounská péče zprostředkovaná je dlouhodobá péče o přijaté děti. Děti žijí v pěstounské rodině většinou až do dospělosti, jelikož k úpravě nepříznivé životní situace v jejich biologické rodině nedošlo.⁵⁵

Stát se pěstounem není jednoduché. Jedná se o proces, který má své postupy, je kontrolován a konzultován zúčastněnými odborníky z oblasti náhradní rodinné péče. Průběh zprostředkování je dlouhodobý a časově obtížný proces, který nelze nikterak uspíšit. Z názvu pěstounská péče zprostředkovaná vyplývá, že budoucí pěstoun je pro svěřené dítě neznámou osobou, kterou k dítěti vyhledává příslušný krajský úřad.⁵⁶

⁵⁴ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn a doplňků.

⁵⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Já pěstoun. Příručka pro zájemce o pěstounství*. Praha: Nadační fond J&T, 2015, 19 s.

⁵⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči a osvojení*. 1. vydání. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2014, S. 2 – 5. ISBN 978-80-87503-65-2.

Na samém počátku procesu zprostředkování pěstounské péče je zájemce o pěstounství, což je člověk, který „*má zájem přijmout do své rodiny dítě, které nemůže dočasně či dlouhodobě vyrůstat ve vlastní rodině, v současné legislativě je takový člověk označen jako žadatel.*”⁵⁷

V případě zprostředkované pěstounské péče se musí pokaždé uskutečnit tzv. proces zprostředkování. Začátek zprostředkování je v kompetenci sociálních pracovníků obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, kteří zajišťují základní sociální šetření a následně postupují zpracovanou dokumentaci příslušným pracovníkům krajských úřadů. Jednou ze tří základních etap při procesu zprostředkování je vyhledávání ohrožených dětí, následuje etapa vyhledávání osob, které vyjádřili svůj zájem stát se pěstounem a poslední etapou je odborné posouzení a příprava žadatelů.⁵⁸

Proto, aby se žadatel mohl stát pěstounem, je nutné absolvovat odborné posouzení, jehož součástí jsou pohovory s psychologem, posouzení zdravotního stavu, sociální šetření a následně skupinovou přípravu, kterou garantuje kraj nebo krajem zřízená organizace. V případě zdárného konce je žadatel schválen a stává se z něj pěstoun, který je veden v evidenci pěstounů krajského úřadu.⁵⁹

Evidenci všech ohrožených dětí, kterým je potřeba vyhledat náhradní rodiče, vede příslušný Krajský úřad. Při zprostředkování je důležité brát v potaz základní pravidlo, které říká, že „*vždy je dítěti vybírána taková rodina, která je připravena přijmout dítě právě takové jaké je.*“ Při zprostředkování by se nemělo zapomínat uskutečňovat právo slyšení dítěte vyslovit se k veškerým záležitostem souvisejícím s jeho osobou.⁶⁰

V případě, že krajský úřad vyhledá vhodného žadatele pro konkrétní dítě, sdělí tuto skutečnost v písemné formě. Žadatel se prostřednictvím pracovníka krajského úřadu detailně seznámí s příslušnými informacemi souvisejícími s dítětem. Ze strany pracovníka je důležitá maximální upřímnost pro zodpovědné rozhodnutí žadatele. V případě, že se žadatel rozhodne dítě přijmout, má také právo se s ním seznámit. Pokud se jedná o dítě žijící u pěstounů na přechodnou dobu, probíhá setkání v domácnosti přechodných pěstounů nebo v místě, kde sídlí

⁵⁷ ČERNÁ, Ria a David SVOBODA. *Metodika přípravy k pěstounství*. 1. vydání. Amalthea, 2011, s. 16. ISBN 978-80-904801-4-8.

⁵⁸ BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 1. vyd., Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2014, s. 31 - 32. ISBN 978-80-87455-19-7.

⁵⁹ NADAČNÍ FOND J&T. *Obec a ochrana dětí, možnosti systémové podpory ohrožených a náhradních rodin: Příručka pro starosty a další členy zastupitelstev obcí*. Praha: Nadační fond J&T, 2014, s. 10.

⁶⁰ BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 1. vyd., Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2014, s. 29. ISBN 978-80-87455-19-7.

organizace, se kterou mají pěstouni na přechodnou dobu uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. Poté žadatel podává k soudu žádost o svěřeni dítěte do předpěstounské péče.⁶¹

V praxi je velmi často využíváno, že soud svěří dítě do předpěstounské péče, přičemž její trvání je také vymezeno soudem s ohledem na skutečnost konkrétního případu. I v takovém případě jsou pěstouni povinni uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče, jedná se o péči na zkoušku. Ponejvíce je trvání předpěstounské péče určeno na dobu trvání tří měsíců. Současně pěstouni podávají i návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče.⁶²

Pěstounská rodina se musí náležitě o přijaté dítě či děti postarat, což znamená zajistit jim řádnou výchovu, zabezpečit zdravý vývoj a také jim dát lásku a co nejvíce všeho dobrého do života a proto je nutné, aby měla podporu a dokázala pracovat v týmu. Základem pro podporu a pomoc ze strany týmu je nezbytné sdílení se všemi členy.

1.5 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Institut pěstounské péče na přechodnou dobu byl primárně zřízen pro umístování dětí do tří let, aby nemusely žít po dobu, která je pro zbytek jejich života zásadní, v tzv. kojeneckých ústavech. Je velmi smutné, že i když je pěstounů na přechodnou dobu dostatečné množství, přesto je stále velký počet dětí do tří let v ústavních zařízeních.

BARTOŠEK uvádí, že dle statistik bylo v roce 2016 do tzv. kojeneckých ústavů přijato 1 559 dětí ve věku do tří let. Česká republika je jedna z mála zemí EU, kde se ještě děti do tří let mohou umístit do ústavního zařízení. Ústavní péče je pro děti do tří let zcela prokazatelně škodlivá, protože děti zaostávají ve svém vývoji, nejvíce ovšem v oblasti připoutání v souvislosti s citovou vazbou. Studii, zaměřenou na zkoumání vlivu náhradní rodinné péče uskutečnil v letech 2010 - 2011 klinický psycholog a soudní znalec Radek Ptáček se svým výzkumným týmem, a potvrdil velké a významné rozdíly mezi vývojem dětí v ústavní péči a dětmi umístěnými v pěstounských rodinách. Měli bychom se inspirovat a získávat nové podněty od našich sousedů, třeba ze Slovenska, kde již v roce 2006 zakázali umístit děti do tří let do ústavního zařízení. Ve vedlejší Polsku jsou ještě dále a jejich zákaz umístit děti do ústavní péče se týká dětí do šesti let. K tomu, aby Česká republika přijala takové opatření a zákazy, zejména vůči dětem do tří let, je tzv. postrkována mezinárodními organizacemi jako je

⁶¹ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016, s 31 - 45. ISBN 978-80-262-1020-7.

⁶² ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, a. s., 2012, § 963, s. 419. ISBN 978-80-7208-922-2.

OSN pro lidská práva, Dětský fond OSN (UNICEF), Evropská komise, ale také všechny domácí instituce a organizace zaměřené na náhradní rodinnou péči a na pomoc dětem a rodinám. Ze strany České vlády není zřetelná snaha na nápravu a stále jsou slyšet hlasy, které lobují za zachování ústavů pro nejmenší děti. Jeden kraj v České republice se rozhodl ukázat, že to jde a kojenecké ústavy pro děti do tří let úplně zrušil a děti jsou umisťovány do péče pěstounů na přechodnou dobu a následně do dlouhodobé pěstounské péče, do adopce, či se vrací zpět do biologické rodiny.⁶³

Pěstounská péče na přechodnou dobu je tedy forma náhradní rodinné péče, která má umožnit dítěti prožít v poklidném rodinném prostředí vymezenou dobu. Dítě se do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřuje na dobu jednoho roku, přičemž se co tři měsíce zkoumá soudem, zda je umístění dítěte ještě opodstatněné. Nejčastěji je pěstounská péče na přechodnou dobu využita pro novorozené děti, jejichž rodič dal souhlas s adopcí a čeká se, až uplyne příslušná doba pro rozhodnutí soudu. Druhým případem jsou novorozené děti, jejichž rodič či rodiče, nemohou o dítě pečovat z důvodů své závislosti na návykových látkách nebo ze zdravotních či psychických důvodů. Rodiče těchto dětí mohou v průběhu pobytu dítěte u pěstounů na přechodnou dobu svoji nepříznivou situaci vyřešit. Poslední skupina dětí, které se svěřují do pěstounské péče na přechodnou dobu, jsou děti starší, jejichž rodiče potřebují vyřešit přechodně svoji nepříznivou situaci, a proto nemohou o děti pečovat. Zde je velký předpoklad, že se dítě zpět do své biologické rodiny vrátí.⁶⁴

Pěstounská péče na přechodnou dobu vznikla již v roce 2006, ale až do roku 2013 nebyla tolik využívána, neboť nebyla finančně ohodnocena, chyběla metodická podpora a byla zde absence podmínek pro kvalitní uskutečnění. Od roku 2013 je chápána jako profesionální pěstounská péče, je finančně adekvátně ohodnocena a může trvat pouze po omezenou dobu cca jeden rok. Soud je povinen po třech měsících přezkoumat, zda stále přetrvávají důvody pro umístění dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu.⁶⁵

Tento institut umožňuje dítěti v krizové situaci, kdy není zcela jisté, jak se situace vyřeší, prožít určitou část života s poučenými, hodnými, bezpečnými a terapeutickými pěstouny v jejich rodině. Dítě může prožít stejně kvalitní život jako jeho vrstevníci, rovněž může zažít

⁶³ BARTOŠEK, Pavel. Kojenecké ústavy se plní zbytečně. In: *Lidové noviny*. Praha: MARFA, a. s., 2018, XXXI/30 (s. 1 – 3). ISSN 0862-5921.

⁶⁴ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016, s 153 - 154. ISBN 978-80-262-1020-7.

⁶⁵ SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 12 – 13. ISBN 978-80-7395-955-5.

ten pocit, že má jednu dospělou osobu pro sebe (jedná se o pěstouna), u kterého nalezne oporu a útěchu.⁶⁶

Oproti dlouhodobým pěstounům nesmí pěstoun na přechodnou dobu bez vážných příčin odmítnout přijmout dítě. Je nepřijatelné, aby pěstoun odmítl přijmout dítě kvůli barvě pleti, původu, věku atd. Pokud by pěstoun odmítl převzít do péče dítě z výše uvedených příčin, je to podnět pro jeho vyřazení z evidence pěstounů na přechodnou dobu. Pěstoun na přechodnou dobu by měl být odborník neboli profesionál, který má být připraven 24 hodin denně převzít do péče ohrožené dítě v nepříznivé situaci.⁶⁷

Pěstounská péče na přechodnou dobu je velmi náročná, a proto je potřebná důkladná příprava pěstounů a následná podpora ze strany doprovázející organizace a dalších zúčastněných odborníků. Příprava pěstounů na přechodnou dobu trvá 72 hodin. Následně při výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu hovoříme o multidisciplinární neboli týmové spolupráci. Výkon pěstounské péče ze strany státu klade na pěstouny zvýšené nároky a vyvíjí nátlak, aby jejich projev i postoj byl značně odborný, aby dokázali analyzovat a předat dostatek informací o potencionálních potížích u svěřených dětí.⁶⁸

Povinností pěstouna na přechodnou dobu je umožnit prožít svěřenému dítěti nejlepší péči, což znamená, že nemohou pracovat ve svém dřívějším zaměstnání a musí se plně věnovat dítěti. Pěstounská péče na přechodnou dobu je dle zákona stanovena jako placená profese s pravidelným příjmem i v době, kdy pěstoun o žádné dítě nepečuje. Hrubý příjem pěstouna na přechodnou dobu je 20 tisíc korun měsíčně, z čehož si musí uhradit zdravotní a sociální pojištění. Čistý měsíční příjem se pohybuje okolo 16 tisíc korun.⁶⁹

Jak ukázala čtyřletá praxe, kdy je institut pěstounské péče na přechodnou dobu chápán jako profese, není velmi často možné dodržet lhůtu svěřením dítěte do péče do jednoho roku. Ve většině oprávněných případů soud lhůtu prodlouží na delší dobu než je rok a dítě zůstává u stávajících pěstounů. Může to být tehdy, když je předpoklad, že se dítě vrátí zpět do své biologické rodiny a rodiče ještě neabsolvovali léčbu závislosti v terapeutické komunitě, nebo také v případě, že se ještě nepodařilo najít vhodnou pěstounskou rodinu pro dítě a popřípadě už je nějaký žadatel o náhradní rodinnou péči zařazen do skupinové přípravy, která ještě nějakou

⁶⁶ WINNETTE, Petra. *Užitečný rádce pro (náhradní) rodiče: adoptivní rodiče, partnerny rodičů, příbuzné, pěstouny a pečovatele*. Natama 2016.

⁶⁷ NADAČNÍ FOND J&T. *Obec a ochrana dětí, možnosti systémové podpory ohrožených a náhradních rodin: Příručka pro starosty a další členy zastupitelstev obcí*. Praha: Nadační fond J&T, 2014, 13 s. ISBN není uvedeno.

⁶⁸ LEXOVÁ, Jana et al. *Sborník dobré praxe. Kazuistiky z náhradních rodin*. Asociace náhradních rodin České republiky, o. s., 2013. ISBN 978-80-905600-0-0.

⁶⁹ LUMOS. *Pěstounská péče na přechodnou dobu. Výsledky průzkumu mezi pěstouny na přechodnou dobu*. Praha, 2015, s. 25.

dobu potrvá. Stále častěji se ve své praxi setkávám s názorem, že pěstounská péče na přechodnou dobu je vhodnější pro malé děti, nejlépe do tří let věku, nebo pro děti, které jsou vhodné k adopci. Musím konstatovat, že tomu tak není, neboť u našich pěstounů na přechodnou dobu byly umístěny i děti starší, a to ve věku 15, 16 či 17 let. Tyto děti se vracely zpět do biologické rodiny, stále se setkávají se „svými pěstouny“ a nechaly se slyšet, že jsou vděčné, že mohly poznat, jak funguje „normální rodina“, že už vědí, jak by měla vypadat jejich vlastní rodina v budoucnu, a kterým směrem chtějí ony samy směřovat. Centrum psychologické pomoci má s každou pěstounskou rodinou uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče a pro přehlednost jsem vytvořila tabulku, kde je počet uzavřených dohod ke konci roku 2017.

Typ PP	PP zprostředkovaná	PP příbuzenská	PP přechodná	Celkem
Počet dohod	155	167	69	391

Tabulka č. 3 Počet dohod uzavřených k 31. 12. 2017 v CPP (vytvořeno autorkou dle údajů z ekonomického odd.)

1.6 Doprovázení – podpora náhradní rodiny

Doprovázení, jako podpora pěstounské rodiny je nový institut, který byl zaveden do praxe na základě zkušeností a potřeb pěstounů. Na jedné straně se jedná o podporu a pomoc ze strany klíčového pracovníka z doprovázející organizace pěstounským rodinám, na druhé straně ZSPOD § 47, odst. 5 ukládá doprovázející organizaci garanci dohledu nad výkonem pěstounské péče. Jedná se o odbornou službu, která má být pěstounům nápomocna při řešení různých problémů. Mám za to, že je podstatné, aby vztah klíčového pracovníka, pěstouna a přijatého dítěte byl nastaven v rámci partnerského přístupu a nikoliv formou dohledu, dozoru či kontroly. Je tedy potřeba pracovat v bezpečném prostředí, ve kterém se nemusí pěstouni a děti obávat se, svěřit se se svými pocity a myšlenkami.

Před vznikem novely ZSPOD, což znamená ještě před rokem 2013, nastávaly opakovaně situace, kdy z důvodu téměř neexistující pomoci, selhávaly pěstounské rodiny při výchově a péči o svěřené dítě. Bylo zjištěno, že odborné posouzení, skupinová příprava a následná výplata pěstounských dávek není dostačující podporou pro kvalitní výkon pěstounské péče.⁷⁰

⁷⁰ NADAČNÍ FOND J&T. *Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin*. Praha: Nadační fond J&T, 2014, s. 4.

V souvislosti s platností novely ZSPOD byly od roku 2013 v oblasti náhradní rodinné péče zavedeny nezbytné klíčové změny. Stát zaručuje výše zmíněným zákonem poskytnutí konkrétních služeb určeným pěstounským rodinám a tím vzniká nově institut zvaný jako *doprovázení*. Sociálně-právní ochranu poskytují obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, MPSV, krajské úřady, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, ale i další právnické a fyzické osoby, které mohou být pověřeny výkonem sociálně-právní ochrany. V praxi vzniká nová veřejnoprávní smlouva s názvem *Dohoda o výkonu pěstounské péče*, kterou jsou povinni uzavřít všechny osoby v evidenci a osoby pečující (pěstouni). V dohodě o výkonu pěstounské péče jsou specifikovány všechny konkrétní formy služeb, které budou náhradní rodině poskytovány v rámci doprovázení.⁷¹

Vznik služby doprovázení je těsně spjat s potřebami pěstounů, kteří postrádali možnost využít podporu a pomoc profesionálů z oblasti náhradní rodinné péče v souvislosti s řešením náročných specifických potíží u svěřených dětí. Doprovázení se zaměřuje na posílení a pomoc celé náhradní rodiny, bez rozdílu zda se jedná o děti přijaté či vlastní.⁷²

Z doprovázení primárně vyvstávají tři východiska: „*pouze rovnováha mezi podpůrnou a kontrolní složkou může zajistit kvalitní péči. Spolupráce OSPOD a doprovázející organizace je pro zajištění kvalitní péče nezbytná. Oddělení podpůrné a kontrolní funkce je pro zajištění rovnováhy klíčové.*“ Je tedy zcela zřejmé, že je nezbytný partnerský přístup, který je prvním krokem k nastavení vzájemné důvěry a spolupráce. Klíčový pracovník pěstounské rodiny nemá být v pozici kontroly, ale má vykonávat roli tzv. přítele rodiny. Jeho role spočívá v pomoci a podpoře celé pěstounské rodiny v jejich každodenních radostech i strastech. Je potřeba si uvědomit, že kontrolní funkci v rámci doprovázení plní sociální pracovník OSPOD.⁷³

ZEZULOVÁ uvádí, že vytvoření partnerského přístupu a samozřejmě důvěry mezi klíčovým pracovníkem a pěstounskou rodinou je nadmíru těžký úkol. Bez důvěry a partnerství nelze ze strany klíčového pracovníka dobře vykonávat službu doprovázení, ale také ze strany pěstounů, může být značně obtížné přijmout podporu klíčového pracovníka. Ze strany klíčového pracovníka je nesmírně pro navázání důvěry důležité využít techniku aktivního naslouchání, nesnažit se měnit zaběhnuté způsoby práce v pěstounské rodině, sdílet a

⁷¹ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn a doplňků.

⁷² KOLEKTIV AUTORŮ. *Sborník: Praxe novely o sociálně-právní ochraně dětí – s rozumem a citem*. Rozum a cit, z. s., s. 3 – 4.

⁷³ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016, s. 83. ISBN 978-80-262-1020-7.

poskytovat podporu. Vytváření důvěry vyžaduje delší dobu, je nezbytné mít k sobě vzájemný respekt a úctu.⁷⁴

Doprovázení podporuje náhradní rodiče v pochopení vnitřního světa přijatého dítěte a v nalezení vhodného přístupu k dítěti tak, aby byly vytvořeny nejlepší předpoklady pro zdárný vývoj. Práce v rámci doprovázení je zaměřena také na vzájemnou komunikaci mezi všemi členy v náhradní rodině, na odstranění strachu a pochybností ohledně výchovy dítěte, ale i na osobní problémy samotných pěstounů. Součástí doprovázení je také prevence zaměřená na rodiny při přijetí dalšího dítěte. Nejvýznamnější roli při poskytování doprovázení plní klíčový pracovník náhradní rodiny. Je to osoba, která je s rodinou v nejužším kontaktu a pracují společně prostřednictvím individuálního plánu ochrany dítěte a plánu pěstounské péče na tématech a oblastech, která jsou nutná pro kvalitní rozvoj svěřeného dítěte. Současně také spolupracuje s jinými odbornými pracovníky, kteří by mohli být pro pěstounskou rodinu užiteční.⁷⁵

Doprovázení je pro pěstounské rodiny prospěšné a užitečné, neboť vědí, že na řešení problémů nejsou nikdy sami, je zde tým spolupracujících odborníků, které mohou bez obav požádat o podporu a pomoc. Pěstouni se učí hovořit s přijatým dítětem o biologické rodině, naučí se sdílet s ostatními pěstouny radosti, ale také strasti, dokážou otevřeně hovořit o tabuizovaných oblastech.⁷⁶

Doprovázení je zaměřeno na tři důležité oblasti, kterými jsou podpora, vzdělávání a kontrola. V případě **podpory** se jedná o podporu pěstouna či celé pěstounské rodiny, kdy se řeší aktuální problémy v rodině, nebo dlouhodobá témata a plánují se konkrétní služby, které bude rodina využívat. Klíčový pracovník podporuje také přijaté dítě, kdy ve spolupráci s pěstouny hledá možnosti jak dosáhnout stanovených cílů v individuálním plánu ochrany dítěte a v plánu péče pěstounské rodiny. Zjišťuje rovněž pravidelně názor dítěte, jeho spokojenost a rozsah naplnění jeho potřeb. Při podpoře náhradní rodiny se pracovník zaměřuje na kooperaci celé pěstounské rodiny, zejména na vzájemné vztahy mezi všemi členy. Další oblastí služby doprovázení je **vzdělávání**, které je zaměřeno pouze na pěstouny. Klíčový pracovník společně s pěstouny vytváří rámcový vzdělávací plán, zaměřený na zvýšení kompetencí pěstounů. Tento vzdělávací plán pěstouna by měl také reflektovat potřeby přijatého dítěte. Poslední oblastí doprovázení je **kontrola**, kdy klíčový pracovník ověřuje postup

⁷⁴ ZEZULOVÁ, Dagmar. Podpora náhradní rodiny. In: *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. MPSV ČR, 2015, s. 202 – 203. ISBN 978-80-7421-103-4.

⁷⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Sborník: Praxe novely o sociálně-právní ochraně dětí – s rozumem a citem*. Říčany: Rozum a cit, z. s., 2014, s. 10 – 11.

⁷⁶ JENÍČKOVÁ, Natálie a Jaroslava MÁLIKOVÁ. Doprovázení náhradních rodin. In: *Provázení rodiny, jako dlouhodobý proces*. Rozum a Cit, 2012, s. 5 - 6.

pěstounů při výkonu pěstounské péče, provádí kontrolu plnění dohodnutých cílů, poskytuje zpětnou reflexi týkající se péče o svěřené dítě a vzájemné spolupráce.⁷⁷

Kvalitu služeb doprovázení zajišťují pověřené osoby prostřednictvím *Standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí pro pověřené osoby*. Pověřené osoby mají rovněž zpracovány své metodické materiály, které podporují kvalitní poskytování služby. Kvality doprovázení poskytované služby pěstounské rodině se týká standard 5 – *Podpora přirozeného sociálního prostředí* a standard č. 10 - *Dohoda o výkonu pěstounské péče*.⁷⁸

Pravidla pro službu doprovázení jsou základním předpokladem pro zdárnou spolupráci s pěstounskou rodinou. K podstatným a významným principům patří, že pěstounskou rodinu neodsuzujeme, nekáráme, problémy nezevšeobecňujeme, pěstounskou rodinu je nezbytné posuzovat jako kompetentní a způsobilou k řešení svých problémů, reagujeme na potřeby pěstounské rodiny, zachováváme pozitivní přístup i stanovisko, v případě potřeby zajistíme služby jiného odborného pracovníka k řešení konkrétních problémů. Cílem služby doprovázení je zaměřit se na zlepšení kvality života přijatých dětí, podpora náhradních rodičů s cílem zajistit stabilitu celé pěstounské rodiny, rozšířit kompetence, schopnosti a dovednosti pěstounů v oblasti náhradní rodinné péče a v neposlední řadě také být nápomocný v řešení náročných situací, čímž se přispívá k prevenci špatné péče a nefungování náhradní rodinné péče.⁷⁹

Služby poskytované v rámci doprovázení jsou vždy specifikovány v dohodě o výkonu pěstounské péče a jejich rozsah je vymezen v ZSPOD. K základním službám, které zákon vymezuje, patří:

- ✓ „pomoc při zajištění krátkodobé pomoci při péči o svěřené dítě,
- ✓ poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o dítě starší dvou let, v rozsahu alespoň 14 dnů v kalendářním roce,
- ✓ pomoc při naplňování povinnosti pěstounů zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě a současně právo pěstounů na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti takového vzdělávání,
- ✓ zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci (alespoň jednou za šest měsíců),

⁷⁷ AMALTHEA. Podpora dítěte v pěstounské péči. Podpora pěstounů. In: Kolektiv autorů. *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015. s. 16. ISBN 978-80-7421-115-7.

⁷⁸ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016, s. 84 – 85. ISBN 978-80-262-1020-7.

⁷⁹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Sborník: Praxe novely o sociálně-právní ochraně dětí – s rozumem a citem*. Říčany: Rozum a cit, z. s., 2014, s. 5 – 12.

- ✓ *pomoc při povinnosti pěstounů udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a současně právo pěstounů na pomoc při zajišťování kontaktu dítěte s jeho vlastní rodinou,*
- ✓ *sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče.*⁸⁰

Služby v rámci *Doprovázení* jsou hrazeny ze státního příspěvku na výkon pěstounské péče, který je upraven § 47d ZSPOD. Vyplacení příspěvku pověřené osobě je závislé na uzavření *Dohody o výkonu pěstounské péče*. Pověřené osoby s oprávněním uzavřít dohodu získají za každou uzavřenou dohodu částku 48 000 Kč na kalendářní rok. Finanční částka je určena na zajištění nákladů při naplňování práv a povinností osob pečujících, osob v evidenci, ale také na garanci dohledu při plnění dohody o výkonu pěstounské péče.

Shrnutí

Vymezila jsem pojmy náhradní rodinná péče, pěstounská péče, pěstounská péče zprostředkovaná, pěstounská péče na přechodnou dobu, rozdíl mezi osobou pečující a osobou v evidenci. Současně jsem představila vybrané formy náhradní rodinné péče jako je adopce, svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby a institut poručníka. Definovala jsem primární zákony, které regulují náhradní rodinnou péči v České republice a také mezinárodní předpisy a zákony, které jsou pro naši zemi stěžejní. Představila jsem ústřední orgán náhradní rodinné péče a spolupracující subjekty. Připomněla jsem historii náhradní rodinné péče a moje pozornost se zaměřila na podporu náhradní rodiny prostřednictvím služby doprovázení. Vyjmenovala jsem konkrétní oblasti podpory v rámci doprovázení a nezbytnost služby.

⁸⁰ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016, s. 87. ISBN 978-80-262-1020-7

2 Proces zprostředkování a odborná příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči

Pro kvalitnější výkon pěstounské péče je nezbytné, aby byli žadatelé o náhradní rodinnou péči neboli budoucí pěstouni velmi dobře připraveni. Měli by umět vytvořit podnětné, bezpečné prostředí a dokázat naplnit potřeby přijatých dětí. Pro kvalitní připravenost žadatele je nutné absolvovat psychologické posouzení a skupinovou přípravu. Před tím, než se člověk rozhodne stát náhradním rodičem, musí zde být nějaký impuls, na základě kterého se zrodí rozhodnutí o přijetí cizího dítěte. Následuje podání žádosti o zprostředkování konkrétní formy náhradní rodinné péče. Každý žadatel o náhradní rodinnou péči má nějakou motivaci, proč se chce stát náhradním rodičem. V praxi jsem zažila několik případů, které jsou odstrašující, protože bylo vždy v konečném výsledku ublíženo přijatému dítěti, jelikož muselo být z náhradní rodiny odebráno. Případ, na který nemůžu zapomenout a vždy, když se hovoří o motivaci náhradních rodičů, tak si na něj vzpomenu, souvisí s motivací žadatelů přijmout dítě ve stejném věku a přibližně stejně vypadající, jako bylo jejich zemřelé dítě. Tento případ nedopadl dobře, protože po dvou letech od přijetí dítěte do této rodiny, byla veškerá podoba přijatého dítěte ta tam, nic se nevyvíjelo takovým způsobem, jak si náhradní rodiče představovali. Je proto velmi důležité ze strany žadatelů, uvědomit si a říct si „jaká je tedy moje motivace“ a zda si tím nechtějí zalepit pouze svoji bolístku.

2.1 Motivace žadatelů k přijetí dítěte

Motivace žadatelů stát se pěstounem a tím také přijetí dítěte do zprostředkované pěstounské péče nebo do pěstounské péče na přechodnou dobu je jeden z bodů, který se hodnotí a je součástí záznamu z odborného posouzení a skupinové přípravy. Setkala jsem se osobně s žadateli o pěstounskou péči, kteří byli romského původu, měli svoje dvě biologické děti, a v pěstounské péči již vychovali dvě dívky z blízké rodiny, které jsou již dospělé. Tyto žadatele jsem vnímala velmi pozitivně, neboť jsem vedla přípravu dětí, kterou absolvovaly i jejich dvě biologické děti. Jejich motivaci pro přijetí dítěte romského původu bylo nutné vnímat ve třech rovinách. První rovina byla označena jako egocentrická, neboť péče a výchova dětí měla pro oba žadatele vysokou hodnotu, od které do značné míry odvíjeli svoji vlastní hodnotu a pokud pečují o děti, mají hodnotu jako rodiče a tedy i jako lidé. Jejich existence na tomto světě má svůj smysl. Druhou rovinu bylo možné označit jako „poloaltruistickou“, protože přijetí

nebiologických dětí do pěstounské péče vnímali jako prospěšné pro své dvě biologické děti. Třetí rovinu jejich motivace lze chápat jako altruistickou, prosociální. Žadatelé chtěli pomoci dětem, které potřebují rodinu a nemají možnost vyrůstat ve své biologické rodině.

Existuje mnoho důvodů, proč lidé touží pečovat o děti. Motivace k tomu, aby se člověk stal náhradním rodičem, je ovlivněna rozdílnými faktory. Mohou to být hodnoty, normy, ale i rozmanité společenské faktory. Základní podstatou je pudová potřeba mít dítě, ale mohou zde působit různé společenské okolnosti.⁸¹

V oblasti náhradní rodinné péče je motivace podstatným činitelem a neměla by být opomíjena nebo ignorována. Je nezbytné, aby žadatelé i psychologové v průběhu celého odborného posouzení s motivací pracovali. Motivaci žadatelů je nutné zhodnotit v celkovém procesu odborného posouzení a přípravy, protože pouze samotná motivace může být příčinou nezařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny.⁸²

Odborná literatura uvádí několik různých typů motivace:

- ✓ Motivace, kdy přijaté děti mohou uspokojovat **potřebu seberealizace** náhradních rodičů. Seberealizace je zaměřená na pomoc dítěti, o které se biologičtí rodiče nechtějí nebo nemohou postarat.⁸³
- ✓ Motivace, kdy se jedná o **zúročení vychovatelských dovedností**. Náhradní rodiče chtějí ještě uplatnit své zkušenosti z výchovy, ale u dětí v náhradní rodinné péči je důležité si uvědomit, že mají svoji minulost a v mnoha případech bude ze strany náhradních rodičů nezbytné řešit specifické problémy, které při výchově svých dětí řešit nemuseli.
- ✓ Motivace vyplývající **z touhy mít dítě** – ve většině případů se jedná o motivaci, která je typická pro osvojitele. Stále častěji se vyskytuje i u žadatelů o zprostředkování pěstounské péče. Ve většině případů žadatelé o zprostředkování osvojení podají současně druhou žádost o zprostředkování pěstounské péče, jelikož jim je dítě rychleji zprostředkováno.⁸⁴
- ✓ Motivace **altruistická**, která je typická pro zprostředkované pěstouny či pro pěstouny na přechodnou dobu. Zde je důležitá touha pomoci takovému dítěti, které pomoc

⁸¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. 1. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 6. ISBN 978-80-87455-14-2.

⁸² NOŽÍŘOVÁ, Jana. Zájemci o náhradní rodinnou péči a jejich motivace. In: Kolektiv autorů. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2015, s. 41 – 42. ISBN 978-80-7421-103-4.

⁸³ BUBLEOVÁ, VĚDUNA et al. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v české republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek. 2014, s. 76 – 77. ISBN 978-80-87455-25-8.

⁸⁴ BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 1. vyd., Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2014, s. 12 – 14. ISBN 978-80-87455-19-7.

skutečně pomoc potřebuje. Lidé s altruistickou motivací, jsou tolerantnější ve smyslu k etnickým menšinám, mají kvalitní teoretické znalosti. I přes silnou altruistickou motivaci je důležité, aby žadatelé věděli, kde jsou jejich limity.

- ✓ Motivace **finanční** může být ze strany žadatelů častá, nicméně neměli bychom ji zavrhnout. Je potřeba pochopit a uvědomit si, že pokud je dítě umístěno do zprostředkované pěstounské péče či do pěstounské péče na přechodnou dobu, jsou ušetřeny velké finanční částky. Je jasně prokázáno, že děti žijící v ústavní péči mají časté výchovné a sociálně patologické problémy, špatně zvládají socializaci.⁸⁵

Každý žadatel o náhradní rodinnou péči by se měl zamyslet nad motivací, která ho vede k podání žádosti o přijetí dítěte. Budoucí pěstouni by měli být připraveni také na možnost, že se situace v biologické rodině dítěte upraví a dítě se bude po určité době vracet zpět ke svým rodičům. Je nutné mít kvalitní předpoklady pro výchovu a uvědomit si, že pouze dobře připravená rodina na výkon pěstounské péče je schopná přijaté dítě podpořit a pomoci mu a neuškodí svým členům.⁸⁶

Velmi často se stává, že v průběhu odborného psychologického posuzování a skupinové přípravy dochází ze strany žadatelů ke změně v motivaci pro přijetí dítěte, rovněž i u žadatelů o osvojení. Ti v průběhu skupinové přípravy získávají konkrétní kompetence. Novými informacemi se tvz. edukují v oblasti náhradní rodinné péče a zjišťují, že bude správnější a užitečnější rozšířit svoji žádost na zprostředkovanou pěstounskou péči. Jako poradenská sociální pracovnice docházím do skupinové přípravy a hovořím o komplexním procesu doprovázení pro zprostředkované dlouhodobé a přechodné pěstouny. Velmi často se mě žadatelé o osvojení ptají: „*a kdo pomůže po osvojení dítěte nám? Kdo nás bude doprovázet?*“ Velmi dobrá otázka, ale bohužel odpověď na ni zní, nikdo.

2.2 Zprostředkování odborného posouzení a přípravy

V mé pracovní činnosti poradenské sociální pracovnice je vedení evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče, s čím souvisí i organizační zajištění příprav, včetně kontaktování žadatelů, zasílání pozvánek s termíny skupinové přípravy, ale i následné odesílání

⁸⁵ NOŽÍŘOVÁ, Jana. Zájemci o náhradní rodinnou péči a jejich motivace. In: Kolektiv autorů. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2015, s. 42 – 46. ISBN 978-80-7421-103-4.

⁸⁶ BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 1. vyd., Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2014, s. 86. ISBN 978-80-87455-19-7.

psychologických zpráv z odborného posouzení a skupinové přípravy na pověřenou osobu KÚ MSK.

ZSPOD pověřil Krajské úřady realizací odborných příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči. Krajský úřad následně může pověřit organizaci, která disponuje náležitou akreditací, aby odborné přípravy realizovala. Primární instrukcí pro pověřené osoby realizující přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči je Metodické doporučení MPSV ČR č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče, která byla novelizována v roce 2012 a prováděcí vyhláška č. 473/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů, která konkretizuje rozsah, obsah a formu odborné přípravy.⁸⁷

Na samotném počátku prvotní úkony při zprostředkování pěstounské péče zajišťují obecní úřady obce s rozšířenou působností. Zprostředkování má čtyři etapy a spočívá:

- ✓ „ve vyhledávání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče,
- ✓ ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se pěstouny,
- ✓ v odborné přípravě budoucích pěstounů k přijetí dítěte do rodiny,
- ✓ ve výběru určité osoby vhodné stát se pěstounem určitého dítěte, jemuž se pěstounská péče zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení dítěte s touto osobou.“⁸⁸

Proces zprostředkování náhradní rodinné péče je možné začít realizovat jedině tehdy, pokud fyzická osoba podá žádost o zprostředkování náhradní rodinné péče. Žádost je nutné podat u obecního úřadu obce s rozšířenou působností v místě trvalého bydliště žadatele. Sociální pracovník agendy náhradní rodinné péče poskytne v úvodní fázi žadateli bližší informace a shromáždí konkrétní podklady nutné pro kompletní žádost. Podklady, které musí být součástí žádosti, jsou: opis z evidence Rejstříků trestů, doklad o státním občanství, zpráva o zdravotním stavu, informace o ekonomických a sociálních poměrech.⁸⁹

Součástí kompletní spisové dokumentace žadatele o náhradní rodinnou péči je osobní fotografie. Pokud je spisová dokumentace kompletní, dochází k jejímu předání pověřenému pracovníkovi krajského úřadu. Po obdržení spisové dokumentace krajský úřad zahájí odborné posouzení žadatelů, které je tvořeno třemi částmi. Jedná se o posouzení bezúhonnosti,

⁸⁷ POKORNÁ, Pavla et al. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012, s. 9. ISBN 978-80-87455-16-6.

⁸⁸ BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 1. vyd., Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2014, s. 24. ISBN 978-80-87455-19-7.

⁸⁹ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016, s. 31 – 32. ISBN 978-80-262-1020-7.

zdravotního stavu a psychologické posouzení. Pokud s žadatelem sdílí společnou domácnost i jiné osoby, je nutné, aby byly i ony součástí odborného posouzení, včetně biologických dětí. Zhodnocení bezúhonnosti se realizuje na základě získaných údajů z opisu rejstříku trestů žadatele. V případě posouzení zdravotního stavu žadatele tento úkon uskutečňuje posudkový lékař krajského úřadu. Závěrečnou částí je psychologické posouzení žadatelů. V Moravskoslezském kraji je pověřenou organizací k odbornému psychologickému posouzení žadatelů zřízena příspěvková organizace Centrum psychologické pomoci, p. o., s hlavním sídlem v Karviné. Pro využití v náhradní rodinné péči se u žadatelů posuzuje psychický stav, jejich osobnost, dispozice pro výchovu a péči o dítě, pohnutky vedoucí k podání žádosti. Dále se také hodnotí stabilita současného partnerského či manželského vztahu, náboženské, sociální a kulturní aspekty a jiné skutečnosti, které mohou být zásadní pro zařazení do evidence.⁹⁰

Zásadní a významnou částí, kterou nelze od odborného psychologického posouzení žadatelů oddělit, je skupinová příprava zaměřená na seznámení se se specifickými informacemi týkající se přijetí dítěte do rodiny. Příprava se koná v rozsahu 48 nebo 72 hodin, dle toho, pro jakou skupinu žadatelů je určena. Pro pěstouny na přechodnou dobu je určena příprava v rozsahu 72 hodin a pro dlouhodobé, neboli zprostředkované pěstouny je stanovena příprava v rozpětí 48 hodin. Zásadní pro přípravu je práce ve skupině žadatelů s doplněním návštěvy v rodině. Skupina v přípravě sestává z 15 žadatelů a je vedena interaktivním způsobem se sebezkušenostními komponenty. Vždy je možné vzájemně diskutovat. Absolvováním skupinové přípravy jsou žadatelům předány nejnovější informace týkající se problematiky náhradní rodinné péče. Mají možnost po prožití skutečných zážitků v přípravě popřemýšlet o svých současných názorech, popracovat na jejich změně a tím si zvýšit své kompetence. Pokud mají žadatelé svoje biologické děti, uskuteční se i příprava biologických dětí žadatelů o náhradní rodinnou péči. Dětská příprava je v rozsahu tří až šesti hodin a uskutečňuje se souběžně s přípravou dospělých žadatelů.⁹¹

Po ukončení odborného psychologického posouzení, jehož součástí je i skupinová příprava, vypracuje posuzující psycholog a psychologové (lektoři), kteří vedli přípravu závěrečnou zprávu z odborného posouzení a zprávu ze skupinové přípravy. Zpráva je psána na stanoveném formuláři pro psychologický posudek, kde je nutné ze strany psychologa vyjádření se k deseti bodům. V případě skupinové přípravy se lektoři vyjadřují k šesti bodům a opět je

⁹⁰ KOLEKTIV AUTORŮ. *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči a osvojení*. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2014, s 5 – 9. ISBN 978-80-87503-65-2.

⁹¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Metodika činností v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. Centrum psychologické pomoci, p. o., 2016, s. 10 – 12.

k dispozici strukturovaný formulář hodnocení účastníků přípravy žadatelů o NRP. Následně jsou zprávy odevzdány ke zhodnocení krajskému úřadu MSK, který rozhodne o tom, zda žadatel bude zařazen do evidence osob vhodných stát se pěstouny. Mohou nastat dvě situace: žadatel není zařazen do evidence osob vhodných stát se pěstouny z vážných důvodů, které byly v průběhu odborného psychologického posouzení zjištěny. V takovém případě má žadatel možnost odvolat se k nadřízenému orgánu, kterým je Ministerstvo práce a sociálních věcí. Druhá situace je ta, že žadatel je na základě odborného psychologického posouzení vyhodnocen jako vhodným stát se pěstounem. V takovém případě krajský úřad vydá rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence osob vhodných stát se pěstouny. Pro žadatele nastává fáze, u které nelze odhadnout, jak dlouho bude trvat, protože pro konkrétní ohrožené dítě se na základě vyhodnocení situace vybírají konkrétní žadatelé. Nastává fáze, kdy krajský úřad vybere pro konkrétní dítě vhodné žadatele, písemně jim oznámí, že byli vytipováni jako vhodní pěstouni k určitému dítěti a mohou se seznámit se spisem, ve kterém jsou informace o dítěti. Na základě jejich pozitivního rozhodnutí, že dítě přijmou do pěstounské péče, mají nárok na osobní schůzku s dítětem. Poté žadatelé podávají k příslušnému okresnímu soudu žádost o svěřeni dítěte do předpěstounské či pěstounské péče. Jakmile je dítě svěřeno do předpěstounské péče nebo do pěstounské péče, musí pěstoun uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s pověřenou organizací a má nárok na dávky pěstounské péče, které vyplácí Úřad práce.⁹²

Běžným problémem žadatelů bývá dlouhá doba celého procesu zprostředkování a často je to pro ně zklamání a určitá deziluze. Je důležité upozornit žadatele ihned na počátku procesu zprostředkování na delší průběh, ale také na to, že je potřeba tuto etapu chápat jako příležitost uvědomit si, porozumět svému rozhodnutí a popřípadě si srovnat své priority.⁹³

2.3 Centrum psychologické pomoci – pověřená organizace zajišťující zprostředkování a odbornou přípravu

Centrum psychologické pomoci je příspěvková organizace Moravskoslezského kraje zřízena v roce 2003. CPP má detašované pracoviště v celém Moravskoslezském kraji. Jedná se o Rodinné a manželské poradny v Karviné, Opavě, Frýdku-Místku, Bruntále, Novém Jičíně, Poradnu pro náhradní rodinnou péči v Ostravě a Linku důvěry v Karviné. Detašovaná

⁹² KOLEKTIV AUTORŮ. *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči a osvojení*. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2014, s. 9 – 14. ISBN 978-80-87503-65-2.

⁹³ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016, s. 42. ISBN 978-80-262-1020-7.

pracoviště poskytují sociální služby již od 70 let 20. století, kromě Poradny pro náhradní rodinnou péči v Ostravě, která vznikla až v roce 2003. Během 90 let došlo k markantnímu rozšíření poskytovaných služeb a v roce 2013, kdy vstoupila v platnost novela ZSPOD, bylo rozšířeno pověření o uzavírání Dohod o výkonu pěstounské péče. Hlavními oblastmi, které CPP nabízí klientům, jsou:

- ✓ odborné sociální poradenství v oblasti rodinných a partnerských vztahů – jedná se o registrovanou sociální službu dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů,
- ✓ telefonická krizová pomoc – jedná se opět o registrovanou sociální službu dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů,
- ✓ náhradní rodinná péče a sociálně-právní ochrana dětí – jedná se o službu poskytovanou na základě pověření Krajského úřadu Moravskoslezského kraje.

V CPP pracuje 24 psychologů a 30 sociálních pracovníků. Nezbytnou součástí týmu CPP je 7 pracovníků ekonomického oddělení se sídlem v Karviné – Fryštátě. Hlavním posláním CPP je být tady pro ty, kteří prožívají náročnou životní situaci a hledají podporu, pomoc při jejím řešení. Činnost pracovníků CPP je vykonávána vždy v souladu se standardy kvality sociálních služeb a standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí, ve znění pozdějších předpisů. Významnou součástí CPP je nezbytná osvětová činnost směřovaná na posílení vědomostí, poznatků a obeznámenosti široké veřejnosti o možnostech vykonávat jednotlivé formy náhradní rodinné péče a navýšení zájemců o ni. Klasickým příkladem je aktivita z oblasti náhradní rodinné péče již od roku 2010 a to pomocí projektu „Dejme dětem rodinu,“ jehož hlavní činností je podpora a rozšíření povědomí o pěstounské péči mezi neodbornou veřejnost. Moravskoslezský kraj, jako zřizovatel CPP dbá na to, aby všechna detašovaná pracoviště byla bezbariérová, zajišťující dostačující soukromé a přívětivé prostředí a prostory pro všechny klienty. CPP je pracoviště přátelské dětem a kooperuje společně s OSPOD, soudy, neziskovými organizacemi a dalšími návaznými zařízeními působícími v sociálních službách na podporu veškerých aktivit, které podporují rodiny.⁹⁴

Základní činnosti, které CPP vykonává na základě pověření Krajského úřadu Moravskoslezského kraje:

⁹⁴ MIKESKOVÁ Martina. *Výroční zpráva Centrum psychologické pomoci 2016*. Ostrava: Centrum psychologické pomoci, p. o., 2017, s. 6 – 24.

- ✓ „pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě dle § 11 odst. 1 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí,
- ✓ poskytování nebo zprostředkování poradenství rodičům při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené dle § 11 odst. 1 písm. b),
- ✓ pořádání v rámci poradenské činnosti přednášek a kurzů zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovu dle § 11 odst. 1 písm. c),
- ✓ převzetí zajišťování příprav žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče k přijetí dítěte do rodiny dle § 19a odst. 1 písm. c), kterou jinak zajišťuje krajský úřad, provádění příprav žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče,
- ✓ vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny a jejich oznamování obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností dle § 19a odst. 1 písm. b) a § 48 odst. 2 písm. g),
- ✓ uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče podle § 47b,
- ✓ poskytování odborného poradenství a pomoci žadatelům o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče a poskytování poradenské pomoci fyzickým osobám vhodným stát se osvojiteli nebo pěstouny a osvojitelům nebo pěstounům v souvislosti s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče dle § 11 odst. 1 písm. d) a § 11 odst. 2 písm. c),
- ✓ poskytování výchovné a poradenské péče osobě pečující, s níž pověřená osoba uzavřela dohodu o výkonu pěstounské péče, při výkonu pěstounské péče a sledování výkonu pěstounské péče, pokud osoba pečující o tuto službu požádá, je pověřená osoba povinna výchovnou a poradenskou péči poskytnout.“⁹⁵

Na základě pověření CPP k zajištění a provádění příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči se uskutečňují dvě verze přípravy – jedná se o **klasickou přípravu a přípravu PRIDE**. Příprava je nezbytnou složkou psychologického posouzení žadatelů k přijetí dítěte do rodiny. Primárním záměrem přípravy je předání potřebných odborných informací o specifikách náhradní rodinné péče, zprostředkovat žadatelům obraz budoucího chodu jejich rodiny v době

⁹⁵ KRAJSKÝ ÚŘAD, MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ. *Pověření Centra psychologické pomoci k výkonu sociálně-právní ochrany dětí*. Ostrava: 2013.

adaptace svěřeného dítěte. V přípravě se žadatelé projevují a lektoři získávají údaje o jejich prožívání a chování v souvislosti s eventuálním přijetím dítěte.⁹⁶

Cílem příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči je pomoci žadatelům, aby pochopili roli náhradního rodiče, objasnit odlišnosti mezi rodičovstvím u přijatých dětí a dětí biologických, pomoci žadatelům umět reflektovat kompetence nezbytné pro výchovu a péči o dítě, pomoci žadatelům pochopit specifické potřeby svěřených dětí, rozpoznat motivaci žadatelů, podpořit žadatele v pochopení důležitosti biologické rodiny dítěte a jejich kontaktů, připravit žadatele na aktivní budování identity přijatého dítěte, učít žadatele pracovat s předsudky a s novými tématy, učít žadatele přiměřeně reagovat na výchovné komplikace a pomoci přijatým dětem umět se připravit na stávající změny v jejich životě.⁹⁷

Metodika CPP stanoví, že doba odborného posouzení žadatele o náhradní rodinnou péči trvá nejvýše jeden rok od přijetí spisu z KÚ MSK. Může se samozřejmě stát, že není dodržena lhůta jednoho roku, nicméně je nutné vždy objasnit důvody, které zdržení způsobily. Ve většině případů jsou termíny překročeny odmítáním žadatelů účastnit se příprav a to zejména z časových důvodů. Jako hlavní překážku jejich účasti žadatelé uvádí, že je zaměstnavatel nevolní v konkrétní hodiny.⁹⁸

V průběhu roku 2017 byl zaznamenán významný pokles především žadatelů o klasickou dlouhodobou pěstounskou péči. Oproti předchozím letům lze konstatovat, že došlo k poklesu o cca 20 % snížení počtu žadatelů. Nadále tedy trvá potřeba oslovovat zájemce o klasickou dlouhodobou pěstounskou péči.

⁹⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči a osvojení*. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2014. ISBN 978-80-87503-65-2.

⁹⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Praha: MPSV, 2015. ISBN 978-80-7421-103-4.

⁹⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. *Metodika činností v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. Centrum psychologické pomoci, p. o., 2016.

Pro konkrétní představu uvádím celkový počet spisů, se kterými se v roce 2017 v CPP pracovalo v rámci odborného psychologického posuzování.

Druh žádosti	Počet spisů převedených z roku 2016	Počet spisů přidělených v roce 2017	Celkový počet spisů za rok 2017	Počet ukončených a odevzdaných spisů na KÚ	Počet převedených spisů do roku 2018
A	56	47	103	66	37
PP	47	68	115	62	53
PPPD	24	17	41	24	17
Jiné (hostitelská)	0	2	2	2	0
Celkem	127	134	261	154	107

Tabulka č. 4 Přehled žádostí o zprostředkování NRP v MSK dle charakteru za rok 2017 (vytvořeno autorkou).

2.4 Klasická příprava žadatelů

Příprava je pro žadatele o náhradní rodinnou péči povinná a důležitá, neboť je součástí odborného psychologického posouzení. Důležitost přípravy je oboustranná, jelikož přináší žadatelům nezbytné základní informace, které jsou významné pro přijetí a péči o dítě. Umožňuje i možnost skupinového sdílení a vymezení konkrétních obav, představ a názorů ohledně zvládnutí výchovy přijatého dítěte.⁹⁹

Posláním skupinové přípravy je umožnit žadatelům o náhradní rodinnou péči nezbytné informace a údaje, které jsou výchozí pro porozumění příznačných problémů v náhradní rodinné péči, pro uvědomění si specifických situací a potřeb dětí, které nemohou žít ve své biologické rodině.¹⁰⁰

Skupinová příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči se může současně prolínat s individuálním psychologickým posouzením u odborného pracovníka, konkrétně u psychologa. Na zajištění skupinové přípravy se podílejí vždy dva lektori, jedná se o psychology. Nejsou to pokaždé ti konkrétní posuzující psychologové jednotlivých žadatelů, ale jejich kolegové. Žadatelé by měli obdržet písemnou pozvánku s konkrétními termíny přípravy.

⁹⁹ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016, s. 35 – 36. ISBN 978-80-262-1020-7.

¹⁰⁰ BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 1. vyd., Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2014, s. 28. ISBN 978-80-87455-19-7.

Pozvánka by měla obsahovat informace o tom, jaký bude celkový program skupinové přípravy, celkový obsah, jména a popřípadě i profesní životopis lektorů.¹⁰¹

Pro kvalitní práci s žadateli o náhradní rodinnou péči je nutná týmová spolupráce odborníků, kteří se podílejí na individuálním odborném posouzení a také na skupinové přípravě. Celý proces musí být otevřený, čestný a transparentní. Vše je zaznamenáváno a eviduje se spisová dokumentace, na které opět pracují zúčastnění odborníci a společně vypracovávají závěrečný aspekt k žadatelům a k jejich způsobilosti být dobrým náhradním rodičem.¹⁰²

Celková provázanost a multidisciplinární spolupráce dovoluje mnohem hlubší a intenzivnější práci se samotnými žadateli. V takovém případě je možné věnovat se důkladněji osobnosti žadatelů, pracovat s jejich postoji a také s kompetencemi. Ve skupině lze sdílet společně s ostatními žadateli, současně i v rámci individuálního odborného posouzení s psychologem, se skýtá možnost řešit osobní záležitosti.¹⁰³

V případě klasické přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči vychází odborní pracovníci Centra psychologické pomoci z platné legislativy a doporučených metodických zdrojů. Lektori přípravy se průběžně vzdělávají, doplňují si svoje vědomosti, dovednosti a tím si rozšiřují i kompetence. Všichni, kteří se podílejí na lektorském zajištění příprav, mají dlouhodobé praktické zkušenosti v oblasti náhradní rodinné péče.¹⁰⁴

Nejčastěji využívané metody v klasické přípravě jsou:

- ✓ **kazuistiky přijatých dětí**, kdy je nutné vyřešit zadaný úkol,
- ✓ **prezentace a krátké povídaní**, s čímž souvisí seznámení se sociálně-právní ochranou dětí, s dávkami pěstounské péče, s dohodami o výkonu pěstounské péče, s povinnostmi pěstounů,
- ✓ **diskuze**, která umožňuje sdílet zkušenosti, obavy, prožitky, říct osobní vzpomínky, nebo kooperovat při řešení společných problémů. Jedná se o předání důležitých informací,
- ✓ **práce v malé skupině (max. 3 osoby)**, kdy se žadatelé lehce dostanou ke slovu, mohou se naučit prohlubovat kooperaci s druhými, lépe se seznámí a osvojí si kladení otázek,

¹⁰¹ ČERNÁ, Ria a David SVOBODA. *Metodika přípravy k pěstounství*. 1. vyd. Amalthea, 2011, s. 36. ISBN 978-80-904801-4-8.

¹⁰² VRTBOVSKÁ, Petra. *Kuchařka od Natamy (Příběhy z praxe a metodické listy pro moderní práci v oboru náhradní rodinné péče)*. Natama, 2011, s. 46 – 47.

¹⁰³ VÁVROVÁ, Alena et al. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče (metodika)*. 1. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s 12 – 13. ISBN 978-80-87455-16-6.

¹⁰⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. *Metodika činností v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. Centrum psychologické pomoci, p. o., 2016.

- ✓ **praktické aktivity** umožňují žadatelům přemýšlet a prozkoumávat postoje a pocity přes postavu, kterou si zahrají. Jedná se o to, aby si žadatelé zkusili a otestovali si sami na sobě, jak se dá reagovat v určitých situacích,
- ✓ **filmy**, které mají vyvolat diskuzi.

Názorné příběhy a ukázky jsou věnovány konkrétnímu tématu a jsou zaměřeny na to, aby se žadatelé naučili novým věcem, což znamená, že by měla být nastavená tzv. neformální atmosféra, která může pomoci při snadnějším osvojování nových informací. Přispívá také k odstranění bariér mezi žadatelem a lektorem.¹⁰⁵

Žadatelé o náhradní rodinnou péči bývají do skupinové přípravy umístěni až po prvním individuálním pohovoru s posuzujícím psychologem. Do klasické přípravy patří:

- ✓ příprava žadatelů o adopci a pěstounskou péči,
- ✓ příprava žadatelů s opakovanou žádostí (jedná se o druhožadatele),
- ✓ příprava žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu,
- ✓ příprava dětí.

Příprava žadatelů o pěstounskou péči je v rozsahu 48 hodin. Jedná se o osm skupinových setkání vždy po dobu pěti hodin, na závěr následuje návštěva lektorů v domácnosti žadatelů v trvání tří hodin. Součástí přípravy jsou také domácí úkoly v rozsahu tří hodin, které musí žadatelé splnit a také obhájit. Na závěr se uskuteční individuální setkání žadatelů s posuzujícím psychologem a také s lektory skupinové přípravy. Dochází ke vzájemné reflexi. Žadatelé svým podpisem stvrzují, že se seznámili s psychologickým posudkem. Obsahem skupinové přípravy klasických dlouhodobých pěstounů jsou oblasti: náhradní rodičovství, potřeby dětí, attachment – výlučná citová vazba, identita dítěte, biologická rodina, ztráta a trauma, bezpečná péče a výchova, proces přechodu dítěte, dohody a nabídka pomoci.

Příprava žadatelů s opakovanou žádostí neboli druhožadatelů, může být uskutečněna v rozsahu 20 až 24 hodin, přičemž je možné rozhodnout se ze strany psychologa, zda se bude jednat o individuální či skupinovou formu. Psycholog zváží formu přípravy na základě toho, zda je více či méně druhožadatelů. Vždy je pro žadatele užitečnější, když je příprava skupinová.

Příprava žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu je v celkovém rozsahu 72 hodin, přičemž se uskuteční osm schůzek, které trvají osm hodin. Tento koncept je rozšířen o jednu návštěvu v domácnosti žadatelů v celkovém trvání tří hodin. Následně ještě žadatelé o pěstounskou péči na přechodnou dobu musejí vypracovat zadané domácí úkoly. Obsahem přípravy pěstounů na přechodnou dobu jsou oblasti: náhradní rodičovství, potřeby dětí v NRP,

¹⁰⁵ AMALTHEA. *Příprava k pěstounství. Kniha pro lektory skupinové přípravy*. Chrudim: Amalthea, Nadace Sirius, Nadace LUMOS, Nadace Terezy Maxové, 2013, s. 29 – 30.

attachment, vývoj dítěte, ztráta a trauma, identita dítěte, biologická rodina dítěte, výchova dítěte v NRP, bezpečná péče, děti se syndromem CAN, proces předávání dítěte, dohody a nabídka pomoci, ztráty v pěstounské péči na přechodnou dobu, vývoj dítěte, raná a krizová péče, role pěstouna při týmové spolupráci.

Součástí klasické přípravy je také příprava biologických i přijatých dětí žadatelů o náhradní rodinnou péči, přičemž se časová dotace přípravy pohybuje mezi třemi až šesti hodinami. Biologické a přijaté děti jsou rozděleny do dvou skupin podle věku, na mladší a starší děti. Přípravu vede psycholog a sociální pracovník. U dětí mladších pěti let se uskutečňuje místo skupinové přípravy individuální pohovor s posuzujícím psychologem rodičů. Příprava dětí probíhá souběžně s přípravou dospělých.¹⁰⁶

Jako poradenská sociální pracovnice společně s psychologem vedu přípravu dětí. V roce 2017 jsme uskutečnily s kolegyní psycholožkou tři přípravy dětí žadatelů o NRP. Cílem skupinové přípravy dětí je srozumitelně jim sdělit základní informace o specifické problematice náhradní rodinné péče. Součástí jsou také zážitková cvičení, nově jsme u starších dětí (všechny byly ve věku 15 – 18 let) zařadili i film s tematikou náhradní rodinné péče. Hodně také používáme příklady dobré praxe, což bylo kvitováno velmi kladně v závěrečném anonymním hodnocení.

2.5 Příprava PRIDE

Příprava PRIDE byla v CPP poprvé uskutečněna v roce 2013, kdy došlo v rámci pilotního projektu k vyškolení nových lektorů z CPP (jednalo se o psychology a sociální pracovnice) a na každém detašovaném pracovišti se v průběhu každého roku uskutečnily vždy jedna až dvě přípravy PRIDE. Současně s lektory, byli vyškoleni i zkušení náhradní rodiče, jako lektoři skupinové přípravy PRIDE a došlo ke spárování s lektorem – odborníkem.

Příprava PRIDE byla vytvořena na základě podnětu a reflexe vlastních zkušeností a potřeb náhradních rodičů. Jednalo se o víceletý mezioborový projekt, který byl záštitou Ministerstva pro děti a rodinu ve státě Illinois a Americké ligy sociální péče o děti. Označení programu PRIDE zvolili náhradní rodiče ze státu Illinois, jedná se o zkratku slov „*Parent Resources for Information, Development and Education – zdroje pro informování, rozvoj a vzdělávání rodičů.*“ Cílem přípravy PRIDE je názor, že rodina a život v ní je pro děti zásadní a

¹⁰⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Metodika činností v oblasti sociálně-právní ochrany dětí.* Centrum psychologické pomoci, p. o., 2016, s. 12 - 49.

proto jsou náhradní rodiče potřební a nutní. Pro náhradní rodiče je stěžejní získat odpovídající kompetence a kvalifikaci, kterou mohou získat absolvováním přípravy PRIDE.¹⁰⁷

Příprava PRIDE je využívána v řadě evropských zemí, u našich sousedů v Polsku od roku 1999, na Slovensku od roku 2001. PRIDE je postupně zdokonalován, přehodnocován a doplňován o nové příručky a postupy. PRIDE byl uskutečněn jako pilotní program Ministerstva práce a sociálních věcí v letech 2012 – 2014 ve zvolených krajích a následně byla provedena jeho evaluace. Informace a údaje byly získávány jak od žadatelů, kteří se zúčastnili přípravy, tak i od samotných lektorů a bylo zjištěno, že jako velmi prospěšné a užitečné bylo považováno zapojení existujících pěstounů coby lektorů či přednášejících do přípravy. Na druhou stranu bylo vyčítáno, že právě pěstouni jako lektoři potřebují více lektorských zkušeností a dovedností, aby zvládli lépe předat své dosavadní zkušenosti. Zároveň byla projevena ze strany žadatelů nespokojenost s materiály, které jim měly být oporou po celou dobu přípravy. U lektorů byla zaznamenána malá podpora při psaní závěrečné zprávy.¹⁰⁸

Vývoj programu PRIDE v České republice je nyní zaměřen na rozvoj materiálů zaměřených na vzdělávání odborné veřejnosti, jedná se konkrétně o program MiniPRIDE a program MikroPRIDE. V roce 2015 došlo k rozsáhlé revizi materiálů PRIDE, konkrétně k jejich přizpůsobení se podmínkám v naší zemi. Také byly vytvořeny nové instruktážní filmy využitelné v přípravách a byly přepracovány veškeré příručky. Pro lektory byla zavedena pravidelná supervize a následné vzdělávání lektorů i masterlektorů. Také se otevřel prostor pro sdílení zkušeností lektorů a došlo k prohloubení mezinárodní spolupráce.¹⁰⁹

Příprava PRIDE se uskutečňuje prostřednictvím skupinového sezení a následných individuálních setkání se žadateli v domácím prostředí. Co se týká rozsahu přípravy PRIDE, jedná se o devět skupinových sezení, které jsou v rozsahu čtyř hodin. Následně žadatelé plní zadané domácí úkoly. Je zde pevně stanoveno, kdy budou probíhat individuální konzultace s žadateli v jejich domácím prostředí – vždy po třetím, šestém a devátém setkání, celkový rozsah každého individuálního pohovoru jsou čtyři hodiny. Pokaždé jsou přítomni dva lektoři, jeden je odborník z oblasti náhradní rodinné péče – může to být psycholog, sociální pracovník a druhý lektor je zkušený pěstoun. Každý lektor musí mít absolvovaný 250 hodinový výcvik pro lektory přípravy PRIDE. Po ukončení přípravy je povinností lektorů vyhotovit závěrečnou

¹⁰⁷ MPSV. *Odborná příprava PRIDE pro náhradní rodiče, příručka pro lektora*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015, s. 3.

¹⁰⁸ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016, s. 38 – 40. ISBN 978-80-262-1020-7.

¹⁰⁹ LEIHTONOVÁ, Maureen et al. *Odborná příprava PRIDE pro náhradní rodiče, příručka pro lektora*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí 2015, s. 8 – 12.

zprávu o žadateli, kde jsou sumarizovány veškeré informace, silné, slabé stránky žadatelů a jejich potřeby, které jsou vyhodnocovány v pěti úrovních kompetencí nutných ve výchově a péči o ohrožené děti. Žadatelé jsou po celou přípravu chápáni jako partneři, kteří mohou vyjádřit svůj názor a také mohou doplnit v závěrečné zprávě své komentáře, výhrady či námitky.

Příprava PRIDE se zaměřuje na rozvoj těchto kompetencí:

- ✓ „*Chránit děti a starat se o ně.*“
- ✓ „*Naplňovat vývojové potřeby dětí a řešit jejich opožděný vývoj.*“
- ✓ „*Podporovat vztahy mezi dětmi a jejich rodinami.*“
- ✓ „*Vytvářet pro děti bezpečné a pečující vztahy na celý život.*“
- ✓ „*Pracovat jako člen profesionálního týmu.*“¹¹⁰

Součástí přípravy PRIDE je také příprava biologických či přijatých dětí žadatelů o náhradní rodinnou péči. Jedná se o dětskou přípravu PRIDE, která má také svoji příručku, se kterou lektoři i děti pracují. Příručka dětem zůstává nastálo. Příprava dětí sestává ze dvou částí: jedná se o individuální práci s dětmi v rámci návštěv v domácnosti žadatelů a poté následuje skupinová příprava všech dětí. Rozsah přípravy pro mladší děti je v časovém rozmezí šest hodin, které se rozdělí do dvou setkání. U starších dětí se časové rozmezí přípravy určuje na osm hodin, což znamená dvě setkání po čtyřech hodinách. V přípravě PRIDE existuje příručka, která dětem zůstane a je obdobou příručky pro dospělé žadatele.¹¹¹

Základem přípravy PRIDE je názor, že rodinný život je pro děti stěžejní a klíčový, bez ohledu na to, jak je rodina vymezena. Proto jsou náhradní rodiče, kteří mají nezbytné znalosti a dovednosti pro kvalitní výkon pěstounské péče, nepostradatelní.¹¹²

Přehled příprav	2017	2016	2015
Počet příprav	4	8	4
Z toho PRIDE	1	1	1
Počet účastníků	41	91	59
Z toho PRIDE	10	13	11

Tabulka č. 5 Přehled příprav v detašovaném pracovišti CPP - Poradna pro NRP Ostrava (vytvořeno autorkou).

¹¹⁰ MPSV. *Základní přípravný kurz PRIDE pro náhradní rodiče*. Praha: individuální projekt MPSV ČR Systémová podpora procesů transformace péče o ohrožené děti a rodiny, 2009, s.

¹¹¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Metodika činností v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. Centrum psychologické pomoci, p. o., 2016, s. 53 – 54.

¹¹² LEIHTONOVÁ, Maureen et al. *Odborná příprava PRIDE pro náhradní rodiče, příručka pro lektora*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015, s. 7 – 8.

2.6 Proces získávání zájemců a příprav v zahraničí

Norsko

V roce 2016 se VI. ročníku konference Dejme dětem rodinu v Ostravě zúčastnila norská odbornice v oblasti péče o ohrožené děti a vedoucí oddělení pro pěstounskou péči, paní Unni Nygaard, která přicestovala z Norského Ředitelství pro děti, mládež a rodinu (Bufdir) z Osla. Konferenci Dejme dětem rodinu pořádá organizace Centrum psychologické pomoci, p. o. společně se svým zřizovatelem MSK. Na základě spolupráce z roku 2016 a 2017 s norským Bufdirem, přijali pozvání odborní pracovníci z CPP, p. o., na čtyřdenní návštěvu do Osla, na Norské Ředitelství pro děti, mládež a rodinu. Pracovní cesty se zúčastnil pracovní tým s pěti pracovníky. Během pracovní návštěvy se setkali s dalšími norskými odborníky z oblasti náhradní rodinné péče, kteří přímo pracují s náhradními rodinami, ale také s jinými odborníky, kteří se metodicky podílí na vytváření systému náhradní rodinné péče v Norsku. Setkání bylo zaměřeno na předávání zkušeností, sdílení dobré praxe zejména v oblasti náhradní rodinné péče. Mezi zásadní diskutovaná témata patřilo srovnávání systému v České republice a v Norsku, zejména systém získávání nových zájemců v Norsku, postup práce se zájemci o pěstounskou péči, proces přípravy pěstounů, doprovázení pěstounů a práce s biologickou rodinou. V případě získávání nových zájemců v Norsku jsou za nábor zodpovědné Regionální kanceláře pro děti a rodinu (Bufetat), které si pronajímají agentury, jež pověří zakázkou, pro jaké děti je nutné najít náhradní rodiče. Nábor se koná dle programu PRIDE a za jeho provádění je zodpovědný Bufetat. Národní náborová kampaň se koná každé dva roky, což znamená, že je vždy prováděna analýza a vyhodnocování místních potřeb, veřejnost je pravidelně vzdělávána a také jsou vybírány nezbytné náborové strategie se zřetelem na to, pro jaké děti se hledají náhradní rodiče. Kampaně jsou cíleně orientovány na obyvatele daných regionů, přičemž veřejnost je informována prostřednictvím místních periodik o tom, že se hledají zájemci o pěstounství. Následně se uskutečňují informační schůzky, kde se zájemci mohou dotázat na konkrétní informace. V procesu práce se zájemci o pěstounství musí zájemci dodat údaje o svém zdravotním stavu, prokázat svoji bezúhonnost a součástí jsou i návštěvy a pohovory v rodině. Poté jsou zájemci zařazeni do kurzu přípravy PRIDE, kde lektoři mapují jejich kompetence zaměřené na pět základních oblastí. Proces přípravy případných pěstounů v Norsku je založený na lokální, regionální a národní spolupráci a využívá se programu PRIDE ve všech 14 krocích, které tento modul obsahuje. Není zde využíváno psychologického posouzení. Přípravy případných pěstounů zajišťuje Regionální kancelář pro děti a rodinu –

Bufetat. Vzhledem k tomu, že Norové využívají celý model PRIDE, lépe dokáží zaměřit kampaň na potenciaální náhradní rodiče, kteří odpovídají skutečnému profilu dětí, které jsou umístěny mimo svoji rodinu a hledají domov. V České republice je v přípravách PRIDE využívána pouze určitá část modelu, konkrétně kroky 6, 7, 8 A + B, 9, 10 a dílčím způsobem kroky 11 a 12. Následně také probíhá psychologické posouzení, což znamená, že jednotný postup přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči v naší zemi zatím neexistuje.¹¹³

Maďarsko

V Maďarsku jsou hlavními účastníky systému pěstounské péče stát, církve a neziskové organizace. Děti vyrůstající mimo svoji rodinu, spadají pravomocně do péče systému krajské služby pro ochranu dětí, které se nachází v 19 krajích a v hlavním městě, jsou povinny dítěti zajistit pěstounskou péči. Pěstounská péče je propagována současnou vládou prostřednictvím celonárodních kampaní, které se také účastní agentury pěstounské péče. Nábor je téměř neustálý s významným nárůstem v období velikonoce a vánoc. Za nábor a vedení pěstounských sítí jsou zodpovědní supervizoři. Tento nábor je založen především na propagaci v lokálních tištěných médiích, letácích a v jejich vlastní komunitě, což se týká zejména církevních sítí. Maďarsko využilo fondů Evropské unie pro zavedení nových forem, obsahů a změn v případě procesu výběru žadatelů – jedná se konkrétně o žádost o udělení provozní licence, kterou předkládá pěstounská agentura příslušnému státní úřadu. Státní úřad v případě splnění následujících podmínek udělí licenci: minimálně základní vzdělání, provedené domácí šetření v bydlišti žadatele zahrnující všechny členy rodiny, doložení trestního rejstříku ne staršího než 3 měsíce, kterým se ověří nepřítomnost trestního záznamu, doložení zdravotní způsobilosti, certifikát z přípravného kurzu v závislosti na době vstupu do systému. V současnosti jsou v Maďarsku platné dva paralelní procesy, které zabezpečují povinnou přípravu. Pro ty, kteří už byli tzv. „přijati“ za pěstounské rodiče, je povinný přípravný kurz PRIDE a taky musí absolvovat další přípravný kurz v rozsahu 240 hodin. Co se týče nových zájemců, je pro ně povinný přípravný odborný kurz v délce 500 hodin, jehož první dvě části jsou zajištěné dle PRIDE. Příprava PRIDE trvá 60 hodin a je tvořena 14 kroky Modelu PRIDE a cílem je zajištění 5 kompetencí. V závěru přípravy je žadatel schopen se rozhodnout, zda je vhodným pro výkon role pěstouna. Účast na této přípravě je povinná pro oba partnery z budoucí pěstounské rodiny. Dokončení přípravy je certifikováno oficiálním dokumentem. Příprava je zpoplatněna a cena se pohybuje mezi 130 – 200 EUR na osobu a většinou ji zaplatí pěstounská agentura, jakožto budoucí

¹¹³ KOLEKTIV AUTORŮ. Poznatky z pracovní návštěvy Norska k systému péče o ohrožené děti (srovnání s ČR). In Kolektiv autorů. *Příspěvek pro VII. ročník konference „Dejme dětem rodinu“*. 1. vydání. Ostrava, 2017, s. 2 – 5.

zaměstnavatel. Příprava trvající 500 hodin – registrační číslo OKJ 32761 – je pro zájemce také povinná. Skládá se ze 48 % teorie a z 52 % praxe a je vedena skupinově. Účastnit se musí pouze jeden člen rodiny, druhý člen se může účastnit také, ale jen když si uhradí sám náklady. Tato příprava se částečně překrývá s programem PRIDE a mohou ji zajišťovat jen akreditované agentury, které zde budou mít různé odborníky. Náklady se pohybují cca mezi 400 – 530 EUR na osobu. Součástí úspěšného absolvování kurzu je závěrečná práce cca o 20 stranách a zároveň musí žadatelé doložit svoji praktickou účast v různých organizacích zaměřených na péči o dítě, návštěvu jiné pěstounské rodiny, participovat na rozvoji svých odborných kompetencí a dovedností. Výstupem je certifikát OKJ zahrnující odbornou akreditaci kvalifikovaného pracovníka. Na základě výzkumu, který byl uskutečněn Family Child Youth Association a podpořen Visegrad Fund v roce 2017 bylo zjištěno, že zkušenosti náhradních rodičů z tak dlouhé přípravy na pěstounství nejsou nikterak odlišné od zkušeností našich pěstounů. V závislosti na tom, jak jsou dlouho zapojeni do pěstounské péče, souhlasí s tím, že informace během přípravy byly určitě užitečné, ale přesto mnoho informací o záležitostech, které by byly pro ně v praxi užitečné, stejně nezískali. Uvedli, že se necítí dostatečně připraveni na každodenní praxi spojenou s četnými výzvami „*školitelé nám představili ideální systém nikoliv realitu*“. Považují za mnohem důležitější, kdyby absolvovali pouze krátký přípravný program PRIDE a poté kontinuální podporu, která bude reflektovat jejich potřeby, doporučení a následnou zpětnou vazbu supervizorů.¹¹⁴

Slovensko

Na Slovensku započal proces transformace náhradní rodinné péče v letech 1993 a intenzivně postupoval až do roku 2005. Na konci velkého úsilí byly schváleny a přijaty zásadní zákony, zejména zákon č. 36/2005 Z. z. o rodině a zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálně právní ochraně dětí a sociální kuratele, které bylo posléze legislativními regulacemi sjednocený do zákona č. 27/2009 Z. z. Jedná se o to, že na Slovensku jsou podobné formy náhradní rodinné péče jako u nás a rozdíl je v ústavní péči. Ústavní péči lze rozdělit do tří typů: domácí prostředí zaměstnance dětského domova, samostatná skupina, samostatná diagnostická skupina. Domácí prostředí zaměstnance dětského domova se nazývá profesionální náhradní rodina.¹¹⁵

Zákon o rodině klasifikuje na Slovensku tyto **typy náhradní péče o dítě**.

- ✓ Náhradní osobní péči

¹¹⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. *Perspektivy náhradní rodinné péče v Maďarsku. Zpráva z výzkumu*. Family Child Youth Association, 2017, s. 3 – 6. Interní materiál CPP.

¹¹⁵ BŮŠOVÁ ŠMAJDOVÁ, Katarína a Miloš KUČERA. *Profesionální rodičovství. Etnografická studie*. Praha: Univerzita Karlova, 2015, s. 13. ISBN 978-80-246-2779-3.

- ✓ Osvojení
- ✓ Pěstounskou péči
- ✓ Ústavní výchovu
- ✓ Poručenství (s osobní péčí)

Orgány sociálně-právní ochrany dětí mají povinnost vést evidenci dětí, pro které je potřeba najít náhradní rodinu. Tyto děti musí také projít přípravou, kterou uskuteční OSPOD nebo organizace s akreditací k tomuto výkonu. Dítě je prostřednictvím přípravy nachystáno k přesunu do náhradní rodiny. OSPOD nebo organizace zajišťující přípravu vyhotoví závěrečnou zprávu z přípravy dítěte. OSPOD vede také evidenci žadatelů o zprostředkování pěstounství a osvojení. Zprostředkováním a garancí náhradní rodinné péče jsou pověřeny státní i nestátní subjekty. Přípravu žadatelů zajišťuje OSPOD, popřípadě akreditovaný subjekt. Žadatel si může zvolit, kde přípravu absolvuje. Příprava trvá nejméně 26 hodin a nejvíce je využívána individuální forma přípravy, následuje individuální příprava s propojením skupinové přípravy. Po ukončení je vyhotovena zpráva o přípravě zájemců a o tom, zda žadatel bude zapsán do evidence, rozhodne OSPOD do 15 dnů od doručení závěrečné zprávy z přípravy. V případě zařazení žadatele do evidence žadatelů následuje proces související s navázáním osobního vztahu mezi dítětem a žadatelem. Z tohoto procesu OSPOD také vypracovává zprávu, která je zaměřená na psychologické zhodnocení průběhu navazování vztahu mezi dítětem a žadatelem. Biologický rodič je také účastníkem procesu a má nárok vyjádřit se a rozhodnout v závažných věcech souvisejících s jeho dítětem. Velkým problémem v oblasti zprostředkování náhradní rodinné péče je zdlouhavá práce soudů. Celá oblast související s umístováním dětí do ústavní výchovy a do náhradní rodinné péče spadá pouze do gesce jednoho ministerstva, kterým na Slovensku je Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny.¹¹⁶

Na Slovensku získala akreditaci od Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny na vykonávání příprav žadatelů Společnost přátel dětí z dětských domovů Úsměv jako dar. Úsměv jako dar využívá při přípravě program PRIDE, jehož licenci vlastní od roku 2011.¹¹⁷

Definice profesionální rodiny oproti náhradní péči v pěstounské rodině je velmi komplikovaná. Šlo o to, že profesionální rodina měla zajistit individuální péči o dítě, kterému soud nařídil ústavní výchovu, nicméně od počátku vzniku těchto rodin, jsou chápány a také tak fungují, jako určitý typ náhradní rodinné péče. Za legislativním vytvořením profesionální

¹¹⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2013, s. 20 – 23. ISBN 978-80-87455-15-9.

¹¹⁷ HUDEKOVÁ Andrea a Danko PUKANCOVÁ. Příprava na náhradní starostlivost a spevádzanie náhradných rodín na Slovensku. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z IX. celostátního semináře NRP*. Brno: TRIADA, 2009, s. 37 – 38. ISBN 978-80-254-5957-7.

náhradní rodiny je Dr. Rút Ergélyová, pod jejíž rezort na ministerstvu patřily dětské domovy. Cílem bylo zprostředkovat dětem, které nemají šanci na adopci, zažití rodinné péče, což znamená, že do profesionální náhradní rodiny jsou umístěny děti, u kterých stát nařídil ústavní výchovu. Profesionální náhradní rodina znamená, že: profesionální rodič je zaměstnancem dětského domova, o dítě pečuje osobně ve své rodině a to 24 denně. Za péči o dítě mu náleží plat, který souvisí s dosaženým vzděláním a o výši platu vždy rozhoduje ředitel dětského domova.¹¹⁸

Profesionální rodina znamená, že práce je součástí rodiny a rodina se stává určitým prvkem práce. V profesionální rodině není péče o přijaté dítě pouze péče jedné osoby (zaměstnance DD), ale celé rodiny a právě proto nemá smysl mluvit o profesionálním rodiči, ale o komplexní profesionální náhradní rodině. Na základě určité doby fungování profesionální rodiny vyplynuly potřeby, kterými jsou: kvalitní příprava zaměřená na různé možné situace, průběžné vzdělávání a doprovázení, odlehčovací pomoc ve formě hlídání dětí, popřípadě při výpomoci v domácnosti, možnost využít pomoci odborníka v případě nutné potřeby. Podstatou účinné podpory profesionální rodiny je týmová spolupráce zaměřená na vzájemné předávání informací mezi odborníky a rodinou, úcta k profesionální rodině a ochota ze strany profesionálních rodičů průběžně a soustavně se vzdělávat a kooperovat se všemi odborníky.¹¹⁹

2.7 Profese pěstouna

Být pěstounem není dle mého odborného názoru jednoduchá záležitost. Není to lehká role, a to že projdou přípravou a odborným posouzením z nich nejlepší pěstouny neudělá. Proto je potřeba poskytnout pěstounům navazující pomoc, konkrétně službu doprovázení. Což znamená, že se mohou osobnostně rozvíjet dál formou návazného povinného vzdělávání, ale také tím, že když si neví rady, požádají o pomoc klíčového pracovníka nebo psychologa, popřípadě jiného odborníka. Vědí, že na to nejsou sami, nemusí problémy skrývat a nemluvit o nich, naopak vědí, že mají kolem sebe tým odborníků, kteří jim budou nápomocni. Sami na sobě také můžou zapracovat a posunout se profesně zase o něco dál.

¹¹⁸ ROHÁČEK, Marek. Profesionálna náhradná rodina na Slovensku. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z III. celostátního semináře NRP*. Brno: TRIALOG, 2003, s. 21 – 22.

¹¹⁹ HUDEKOVÁ Andrea a Danko PUKANCOVÁ. Příprava na náhradnú starostlivosť a spevádzanie náhradných rodín na Slovensku. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z IX. celostátního semináře NRP*. Brno: TRIADA, 2009, s. 42 – 43. ISBN 978-80-254-5957-7.

Už během přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči pěstouni zjišťují, jaká je jejich úloha dle potřeb dítěte v systému týmové spolupráce s jinými odborníky. Pro kvalitní a efektivní týmovou spolupráci je nezbytné, aby byli pěstouni schopni a způsobili reflektovat své metody při péči o přijaté dítě a následně získané informace umět postoupit dalším zúčastněným osobám.¹²⁰

Pěstoun je v průběhu výkonu pěstounské péče pro dítě nejbližší osoba, která o něj pečuje, vychovává ho a pomáhá dítěti poznat a zažít dětství v přirozeném prostředí rodiny. Velmi často se mezi dítětem a pěstouny vytvoří vztah na celý život. Je zcela logické, že na osobnost pěstouna, potažmo i na jeho blízké i širší sociální prostředí, jsou kladeny velké nároky. Při volbě pěstounů je potřeba koncentrovat se na osobnostní předpoklady, dispozice k rodičovství a k rodičovským kompetencím, na sociální integraci a fungování. Základním požadavkem na výběr pěstounů je, aby byli výbornými náhradními rodiči.¹²¹

Přijetí a uvědomění si rodičovské role je klíčové při péči a výchově přijatých dětí. Pro rodičovství pěstounů je charakteristické, že je zde absence společného úseku v životě, což znamená, že navázání vzájemného vztahu bývá tímto ovlivněno. Pěstouni by měli prostřednictvím vzdělávání podpořit rozvoj svých vlastností jako je trpělivost, citlivost, empatie a naslouchání. Měli by mít osvojeny základní prvky terapeutického rodičovství.¹²²

Pěstoun by měl být pro dítě rovnocenným partnerem, měl by dítě učit důvěře, například prostřednictvím společných aktivit, chválit ho a povzbuzovat. Zároveň by měl pěstoun umět identifikovat svoji důležitost v týmu odborníků a to se může povést tehdy, když mu budou všichni zúčastnění odborníci naslouchat a brát vážně jeho názor. Pěstoun se průběžně vzdělává, zajímá se o odbornou literaturu z oblasti náhradní rodinné péče, sdílí své zkušenosti s ostatními pěstouny. Zároveň nepřestává pečovat o sebe samotného a umí si dopřát radosti.¹²³

V USA byl uskutečněn výzkum zaměřený na empatii jako důležitou „složku“ úspěšného pěstounství a pěstouna. Zkoumalo se zejména to, jak pěstouni vnímají pojem empatie a kde vidí, že jim právě její schopnost či přítomnost pomáhá. Pěstouni uváděli potřebu jednat s empatií, aby tak lépe pochopili trauma, historii a potřeby dítěte, které přijali do své péče. O empatii hovořili jako o schopnosti, která jim jako pečovatелům pomáhá porozumět hlouběji

¹²⁰ JURAJDOVÁ, Hana. Podpora dítěte v pěstounské péči. Pěstoun a dítě (participace). In: Kolektiv autorů. *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015, s. 16. ISBN 978-80-7421-115-7.

¹²¹ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016, s. 47. ISBN 978-80-262-1020-7.

¹²² ZEŽULOVÁ, Dagmar. Podpora náhradní rodiny. In: Kolektiv autorů. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2015, s. 199 – 200. ISBN 978-80-7421-103-4.

¹²³ JURAJDOVÁ, Hana. Dítě v pěstounské péči. Význam a funkce pěstounství. In: Kolektiv autorů. *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015, s. 16. ISBN 978-80-7421-115-7.

způsobům chování dítěte, odhalit důvody a příčiny, které jsou v pozadí jeho jednání, pocitů a myšlenek. Ti pěstouni a také jejich rodiny, které se zúčastnily výzkumu, vnímaly, že přítomnost interpersonální empatie umožnila jejich rodinám lépe zvládat stres a orientovat se produktivnějším způsobem v obtížných situacích.¹²⁴

Být pěstounem je náročné, a proto je důležité, aby žadatelé byli v průběhu skupinové přípravy pečlivě na výkon pěstounské péče a na roli pěstouna pečlivě odborně připraveni. Zároveň nesmí být opomíjeny osobnostní charakteristiky žadatelů, které vymezují stabilní a zralou osobnost pěstouna. Psychologické vyšetření žadatele o pěstounskou péči by mělo být provedeno pouze odborníkem s dostatečnou kvalifikací, zkušeností a morální uvážlivostí, se zaměřením na možné limity. Informace o osobnostních vlastnostech žadatelů musí být diagnostikovány standardními a platnými metodami, které budou objasňovány v patřičných souvislostech života žadatelů o náhradní rodinnou péči.¹²⁵

Shrnutí

Zaměřila jsem se na motivaci žadatelů k přijetí dítěte. Obecně byl objasněn komplexní proces zprostředkování náhradní rodinné péče a podrobněji jsem popsala a vysvětlila průběh klasické přípravy a přípravy PRIDE. Představila jsem pověřenou organizaci Moravskoslezského kraje k výkonu náhradní rodinné péče a sociálně-právní ochrany dětí - Centrum psychologické pomoci, kde pracuji na pozici sociální pracovnice. Charakterizovala jsem podstatné znaky osobnosti pěstouna při výkonu jeho profese. Uvedla jsem dva příklady nábory náhradních rodičů v zahraničí vyplývající ze stávající spolupráce CPP a z výzkumného šetření. Popsala jsem systém náhradní výchovy na Slovensku, včetně přípravy.

¹²⁴ GEIGER, Jennifer, Megan PIEL, Cynthia LIETZ a Francie JULIEN-CHINN. Empathy as an Essential Foundation to Successful Foster Parenting. *Journal of Child* [online]. 2016, **25**(12), 3771-3779 [cit. 2018-01-09]. DOI: 10.1007/s10826-016-0529-z. ISSN 10621024.

¹²⁵ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016, s. 61 – 62. ISBN 978-80-262-1020-7.

3 Důležité oblasti v přípravě žadatelů o náhradní rodinnou péči

Samozřejmě, že žadatelé velmi často kladou otázku: „*proč bychom měli chodit do nějaké přípravy? A ještě tolikrát? Má to vůbec cenu?*“ Tehdy jim odpovídám, že když něčeho chtějí dosáhnout, musí proto také něco udělat. Tím něčím, je osobní přítomnost ve skupinové přípravě, uvědomění si, proč to vlastně dělám, proč chci být náhradním rodičem, co mě čeká na konci celého procesu. Samozřejmě, že žadatelé po ukončení přípravy hned nebudou ti nejlepší pěstouni z nejlepších, ale budou připraveni na přijetí dítěte tak, že by je neměly zaskočit nesnáze a potíže, na které mohou narazit. Budou vědět, na koho se mají obrátit v případě potřeby, budou umět porozumět specifickým projevům přijatého dítěte či dětí. Budou vědět, že to co dítě dělá, nedělá schválně, ale třeba proto, že má poruchu attachmentu, nebo zažilo ztrátu či trauma. Dokážou také pochopit a přijmout společně s přijatým dítětem i jeho biologickou rodinu. Tohle všechno a ještě víc, by bez absolvování přípravy nemohli pochopit a nebyli by připraveni vykonávat profesi pěstouna.

Příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči by měla všem zúčastněným podat komplexní soubor informací a údajů vztahujících se k problematice náhradní rodinné péče. Lektori přípravy by měli zprostředkovat skutečné hledisko oblasti NRP se zaměřením na její psychologické aspekty. Důležité je, aby byl pochopen skutečný význam a hodnota biologické rodiny dítěte, jeho historie a nezbytná opora při přijetí jeho identity. Žadatelé si ujasní a osvojí, jaké jsou potřeby ohrožených dětí a projevy související s traumaty a ztrátami. Naučí se pochopit rozdíl mezi vlastním rodičovstvím a náhradním rodičovstvím, zmapovat vztahové sítě rodiny a také svého sociálního okolí. Zvýší si kompetence nutné pro náhradního rodiče a budou mít povědomí o právních aspektech souvisejících s náhradní rodinnou péčí.¹²⁶

Kvalitní a dobře vedená příprava umožňuje lépe zvládnout roli náhradního rodiče, je prevencí při selhávání fungování náhradní rodiny. Tím, že je příprava skupinová, mohou se žadatelé vzájemně konfrontovat a zamýšlet nad svojí motivací a také mohou sdílet své vnitřní pocity. Odborná příprava chystá žadatele na další týmovou spolupráci pěstounů s odborníky.¹²⁷

¹²⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Metodika činností v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. Centrum psychologické pomoci, p. o., 2016, s. 11.

¹²⁷ VÁVROVÁ, Alena a Pavla POKORNÁ et al. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 10 – 11. ISBN 978-80-87455-16-6.

3.1 Potřeby dětí a bezpečná péče

Absolvováním přípravy bude umět pěstoun rozpoznat, jaké potřeby přijatému dítěti je nutné naplnit a uspokojit. Je zcela zřejmé, že základní potřeby musí být zcela naplněny a uspokojeny. Nicméně jsme jenom lidé a nikdo z nás nezvládne uspokojit či naplnit veškeré potřeby dětí. Každý z nás má určité mezery v uspokojování potřeb, ale tak to má být, tak je to naprosto v pořádku. Důležité je zažít opravdový bezpodmínečný vztah a hlavně lásku.

Pokud má dítě dorůst a dozrát ve spokojenosti musí být naplňovány jeho základní vývojové potřeby. Je důležité, aby tyto potřeby byly naplňovány přiměřeně, včas, náležitým postupem a samozřejmě těmi odpovídajícími lidmi. Je zcela jasně prokázáno, že v případě nenaplnění a neuspokojení některé ze základních psychických potřeb, dochází u konkrétního jedince k psychické deprivaci, přičemž její dopady dítě pociťuje po celý zbytek svého života.¹²⁸

Základní potřeby podle MATĚJČKA a LANGMAJERA jsou: potřeba stimulace, potřeba smysluplného světa, potřeba jistoty, potřeba osobní identity a potřeba otevřené budoucnosti. **Potřeba stimulace** jsou nejlepší stimulu, podněty s ohledem na konkrétní dítě, přičemž uspokojení směřuje k tomu, že dítě je aktivní. **Potřeba smysluplného světa** znamená, že je nutné mít v podnětech a stimulech určitý řád a smysl, což vede k učení se, k dosahování zkušeností. **Potřeba jistoty či bezpečí** je naplněna přes emoce a oboustranné interakce. Při uspokojení je dítě bez úzkosti, pociťuje bezpečí a promyšlenou aktivitu. **Potřeba osobní identity** znamená nutnost někam patřit a mít potřebu svého vlastního já. Jedná se o kladné přijetí sebe sama, což vede k sebeúctě a ke zdravému sebevědomí. **Potřeba otevřené budoucnosti** znamená mít určitou životní naději či vyhlídku do budoucnosti, což znamená mít možnosti radovat se z něčeho.¹²⁹

PESSO a BOYDEN klasifikují pět základních vývojových potřeb, kterými jsou: potřeba místa, potřeba sycení, potřeba podpory, potřeba ochrany a potřeba omezení neboli limitů. **Potřeba místa** znamená, že proto, aby člověk prožil svůj život šťastně, musí vědět, že je jeho součástí, svět ho potřebuje a respektuje jeho bytí. Po narození dítěte se naplňování potřeby místa realizuje pomocí citové výměny – je to vzájemné dívání se do očí mezi matkou a dítětem a také vzájemné úsměvy. **Potřeba sycení** podporuje u dítěte zážitek první vnitřní zkušenosti se sebou samým. Sycení zachovává náš život a sycení v souvislosti se symbolickou úrovní

¹²⁸ BRANDEJSOVÁ, Veronika. Dítě a jeho potřeby. Psychomotorický vývoj dítěte. In: Kolektiv autorů. *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015. s. 16. ISBN 978-80-7421-115-7.

¹²⁹ MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMAJER. *Psychická deprivace v dětství*. 4. dopl. vyd. Praha: Karolinum 2011, s. 277 – 297. ISBN 978-80-246-1983-5.

znamená, že dítě je syceno pozorností, láskou, povídáním, učením. **Potřeba podpory** je uskutečňována fyzicky u malého dítěte oporou hlavičky, zad, zadečku a na symbolické úrovni znamená podporu sebedůvěry a samostatnosti dítěte. **Potřeba ochrany** nás odděluje od vnějších útoků, vymezuje vnější hranice, je jakýmsi štítem proti nebezpečí. Na symbolické úrovni je ochrana zaměřená na lidská a dětská práva, je to vlastně o tom, že dítě je pod ochranou, i když není ve své biologické rodině. **Potřeba omezení neboli limitů** se projeví tím, že rodiče, kteří dítě milují, uspokojí jeho základní vývojové potřeby ve správných mezích a nevytváří prostor pro tzv. neomezené chutě a nároky. Také přijímají a následně zvládají agresivní chování s pochopením, vcítěním se a s respektem. Náležitě reagují na projevy lásky, sexuální chování a na smyslné projevy. Symbolicky je potřeba omezení potřebou neztratit se ve své neskutečné vášni, velikosti či nenasytosti.¹³⁰

Neuspokojení potřeb vede k psychické deprivaci. KOLUCHOVÁ vymezuje psychickou deprivaci jako „*vážné narušení psychického vývoje, které se může projevit v celé struktuře osobnosti, v chování, v sociálním začlenění, v postojích, v celé životní orientaci a v hierarchii hodnot.*“ Nejvýznamnějším faktorem při utváření osobnosti dítěte je rodina a její výchovné působení. Rodina náležitě uspokojuje psychické potřeby dítěte. V případě, že biologická rodina dítěte toho není schopna, musí nastoupit náhradní rodina. Dobrá pěstounská rodina dokáže tzv. ex post uspokojit psychické potřeby dítěte, u kterého tyto potřeby nebyly dostatečně uspokojeny. Jedná se zejména o potřebu tělesného kontaktu, mazlení, blízkost jedné pečující osoby.¹³¹

Bezpečná péče souvisí s realizací potřeby podpory, ochrany a hranic. Úsilí zaručit dítěti bezpečí by neměla překážet v tom, aby se mu dostalo takové péče, jakou doopravdy potřebuje. Každý pěstoun má svoji doprovázející organizaci, která mu je nápomocna a pomáhá mu při tvorbě plánu pěstounské péče, který je tzv. šitý na míru a měl by co nejlépe vyhovovat konkrétní situaci v pěstounské rodině. Základními principy bezpečné péče je dát přijatému dítěti nový bezpečný domov, a to lze učinit velmi rychle. Pomoci dítěti nalézt opět bezpečí a důvěru v sebe a ve svět, kterým je obklopen. Bez toho aniž bychom zabezpečili první zmíněné, není druhé zmíněné dost dobře možné uskutečnit.¹³²

¹³⁰ WINNETTE, Petra. *Almanach o dětech a lidech pro rok 2015. Býti rodičem.* Praha: Natama o. p. s. 2015, s. 12 – 16.

¹³¹ KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči.* Praha: MPSV, 1992, s. 19 – 45. ISBN 80-85529-01-7.

¹³² VRTBOVSKÁ, Petra a Ondřej FORMÁNEK. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma aneb průvodce pro pěstouny a osvojitele.* Praha: NATAMA 2006, s. 15.

Základním posláním náhradních rodičů je budovat bezpečné prostředí a také vztahy. Náhradní rodič musí pro dítě vytvořit takové prostředí, které se dítě se naučí znát a bude mu pomáhat formovat jeho stabilitu a pocit bezpečí. Dítě se musí zklidnit a uvolnit se. Musí se naučit náhradním rodičům věřit a vědět, že prostředí, ve kterém nyní žije je pro něj bezpečné.¹³³

Základem a předcházením psychické deprivace je institut pěstounské péče na přechodnou dobu, kdy pěstouni pečují o děti již v prvních dnech jejich života, dochází za nimi do porodnice, kde je již hladí, mazlí a pečují o ně v rámci zácvičku. Tyto děti se ve velké míře rodí matkám závislým na návykových látkách, což znamená, že se rodí předčasně. Matky je opouští ihned po porodu, odchází z porodnice a nejeví o děti opravdový zájem. Již od prvních dnů dávají pěstounky na přechodnou dobu těmto dětem opravdový pocit bezpečí, jistoty, lásky a uspokojují jejich potřeby.

3.2 Attachment

Absence pečující osoby vede k poruše výlučné citové vazby, neboli attachmentu. Proto je nesmírně důležité, aby děti, jejichž rodiče je po narození odloží, nebyly v ústavní péči, ale vyrůstali u pěstounů na přechodnou dobu. Porucha citové vazby je vlastně takové neuspokojení potřeby citového vztahu. Dítě by mělo mít jednu pečující osobu, která mu předá spoustu lásky, bude ho mazlit, chovat, hladit.

VRTBOVSKÁ uvádí, že attachment je výraz pro emoční neboli citové pouto, které vzniká mezi dítětem a matkou či otcem. „*Vztah založený na citovém poutu – attachmentu, je charakterizován vyhledáváním blízkosti druhé osoby. Možnost být blízko bezpečné osobě, ke které má dítě, nebo člověk citový vztah, vede k upevnění vnitřní bezpeční základny po veškeré další prožívání světa i sebe sama. Bez bezpečné základny není možný zdravý vývoj v mnoha směrech.*“¹³⁴

Teorii attachmentu se zabýval BOWLBY, který v souvislosti s deprivací, s výzkumem zaměřeným na chování zvířat, rozpoznal a zveřejnil svoji teorii. Podle teorie attachmentu je potřebné a naprosto nezbytné pro pozitivní citové připoutání to, že v našem mozku musí spolupůsobit paměťové, emoční a motivační děje ve vztahu s blízkou osobou, která pečuje o

¹³³ WINNETTE, Petra. *Užitečný rádce pro /náhradní/ rodiče: adoptivní rodiče, partnery rodičů, příbuzné, pěstouny a pečovatele*. Praha: Natama, 2016, s. 84 – 85.

¹³⁴ VRTBOVSKÁ, Petra. O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí. In Monika Durajová. *Identifikace a komparace vzdělávacích potřeb příbuzenských pěstounů, zprostředkovaných pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu v Poradně pro NRP v Ostravě*. Olomouc: 2017, s 41.

dítě. Jedná se o vazbové chování, které znamená, že vnímavé a citlivé pečující osoby identifikují potřeby dítěte, dokážou je naplnit a tím si i dítě v případě jejich naplnění uvědomuje, že pečující a blízká osoba je poblíž a pomůže. Takto si dítě buduje bezpečnou vazbu a formuje citové pouto k pečující osobě.¹³⁵

Attachment je stav, který vypovídá o kvalitě citových vazeb konkrétního jedince. Attachmentové chování znázorňuje takové chování, které je důsledkem toho, zda si konkrétní jedinec získá či zachová blízkost konkrétní osoby. Dosažením bezpečné a spolehlivé blízkosti je vyvolán stav uvolnění, ve kterém může osoba, ať už dítě či dospělý svobodně a bezpečně fungovat. Vztah vybudovaný na attachmentu, neboli citové vazbě je vystihován vyhledáváním blízkosti jiného jedince. Blízkost bezpečné osoby, se kterou má dítě či dospělý navázán citový vztah, směřuje k posílení vnitřní bezpečné základny pro všechno ostatní poznávání a prožívání celého světa i sebe sama. Je tedy zcela zřejmé, že v případě absence bezpečné platformy nelze v mnoha směrech dosáhnout zdravého vývoje.¹³⁶

AINSWORTOVÁ v rámci svých výzkumů a dlouhodobých studií vyzorovala a následně popsal následující kategorie vazebného chování: **bezpečné připoutání**, kdy děti mají bezpečnou vztahovou vazbu a v případě odloučení od blízké osoby se chovají dle očekávání. Po navrácení blízké osoby děti projevují radost, vyhledávají její blízkost a vyžadují kontakt. **Nejisté připoutání** je rozděleno na dvě podkategorie: **nejisté – vyhýbavé připoutání** je nápadné tím, že děti se vyhýbají blízkosti pečující osoby. V případě nepřítomnosti blízké osoby, není v jejich chování přítomen žádný distres, a pouhým pohledem nelze diagnostikovat přítomnost hněvu nebo úzkosti. Když se pečující osoba objeví, tyto děti ji ignorují, vyhýbají se její blízkosti. **Nejisté ambivalentní připoutání** je nápadné tím, že děti v případě odloučení od pečující osoby jsou úzkostné a skleslé, a mají strach z osoby, která je na místě hlídání. V případě absence blízké osoby, jsou extrémně znepokojené a po jejím návratu se projevuje kolísání mezi kontaktem či přiblížením. **Dezorganizované připoutání** neboli vztahová vazba se často označuje, jako **dezorientovaná vazba**, což znamená, že v případě nepřítomnosti pečující osoby se děti projevují dezorganizovaně či dezorientovaně a mohou ustrnout ve svých pohybech, ve tváři mají výraz, jako by byly v nepřítomné. Když se pečující osoba vzdálí, začnou hodně křičet a volat ji zpět, ovšem po jejím návratu se od ní v tichosti odvrátí a nevyjádří žádnou radost.¹³⁷

¹³⁵ BOWLBY, John. *Attachment and loss*. 2nd ed. New York: Basic Books, 1999, s. ISBN 04-650-0543-8.

¹³⁶ VRTBOVSKÁ, Petra. *O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí*. Tišnov: Scan, Natama, 2010, s. 17 – 23. ISBN 80-86620-20-4.

¹³⁷ HAŠTO, Josef. *Vztahová vazba. Ku koreňom lásky a úzkosti*. Trenčín: Vydavateľstvo F, 2005, s. 82 – 85. ISBN 80-88952-28-X.

BRISCH uvádí následující klasifikaci poruch vztahové vazby: **absence vazebného chování**, kdy děti jsou výrazné tím, že nedávají najevo vůči blízké osobě žádné vazebné chování. **Nediferencované vazebné chování** znamená, že děti s takovou vazbou mají přátelský vztah ke všem osobám a nerozeznávají žádnou odlišnost, jestli osobu znají jeden den nebo jeden rok. Takové chování se také nazývá sociální promiskuita. **Přehnané vazebné chování** je charakteristické tím, že děti jsou nadměrně přimykavé (což znamená emocionálně vyrovnané a klidné) pouze v přítomnosti blízké osoby. V situacích, které jsou pro ně nové a také vůči neznámým osobám, se chovají ustrašeně a vyhledávají tělesnou blízkost své pečující osoby. **Tlumené vazebné chování** je typické tím, že děti vůči své blízké osobě působí utlumeně a velmi rychle se přizpůsobují. **Agresivní vazebné chování** je příznačné tím, že děti si formují vazebné vztahy s blízkou osobou pouze prostřednictvím tělesné či verbální agrese. **Vazebné chování s obrácením rolí** je charakteristické tím, že dítě přebírá zodpovědnost za pečující osobu a poskytuje mu přemrštěnou péči. Jelikož dítě přebírá roli dospělého, dochází k tomu, že snižuje své vlastní zkoumání světa a vzdává se všeho, když blízká osoba naznačuje, že potřebuje pomoc. **Porucha vztahové vazby se závislým chováním** souvisí se zkušeností rané deprivace či velmi nešetrné péče, což pro dítě je velký stres a lze předpokládat, že se u něj vytvoří dispozice k závislosti. **Psychosomatická symptomatika** značí, že porucha vztahové vazby může mít formu psychosomatických symptomů. V případě tělesného a emocionálního nepečování může nastat růstová retardace.¹³⁸

Děti vyrůstající v ústavních zařízeních nemají příležitost k tomu, aby si vytvořili citové pouto k jedné konkrétní osobě a tudíž se u nich projevuje absence vytváření pevné citové vazby po celý jejich život. Vytvoření bezpečné citové vazby je významnou základní potřebou člověka, přičemž působí na formování identity či rozumových schopností. Vysoká významnost a důležitost se citovému připoutání připisuje v prvním roce života dítěte.¹³⁹

V roce 2013 byla v souvislosti s vytvořením bezpečného připoutání primárně k jedné pečující osobě zřízena nová forma pěstounství, konkrétně pěstounská péče na přechodnou dobu. Dítě je po narození dočasně umístěno k profesionálním pěstounům po pěstounské rodiny, kde si vytváří bezpečnou vazbu k pečující osobě a následně dochází k přenesení bezpečné vazby do nové rodiny, ať do biologické, či adoptivní, nebo do zprostředkované pěstounské rodiny. Práce přechodných pěstounů je velmi náročná, je nutné, aby vytvořili opravdovou a bezpečnou

¹³⁸ BRISCH, Heinz Karl. *Bindungsstörungen*. © 1999, 2009 Klett-Cotta – J. G. Cotta'sche, Buchhandlung Nachfolger GmbH, Stuttgart, s. 98 – 106.

¹³⁹ VRTBOVSKÁ, Petra a Ondřej FORMÁNEK. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma aneb průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: NATAMA 2006, s. 5 – 10.

citovou vazbu, tak ať si dítě tuto zkušenost může přenést do svého dalšího života. Pěstounská rodina je výborným prostředím pro vznik a růst citové vazby a ve spojitosti k dětem vykonává tyto úkoly: umožňuje poznat péči konkrétních osob, ke kterým se dítě může připoutat, umožní každodenní kontakt s těmito osobami, naplňuje potřeby dítěte, iniciuje a povzbuzuje vývoj dítěte, umožňuje budovat v dítěti racionální a střízlivá očekávání, poskytuje zkušenosti pro identifikování a projevování emocí a také podporuje dítě ve stresových okamžicích.¹⁴⁰

Pěstouni velmi často pracují s dětmi s poruchou citové vazby prostřednictvím terapeutického rodičovství. Jedná se o rodičovství, které dítěti pomůže postupně přejít od vazby nejisté k jisté vazbě. Pěstouni věnují záměrné úsilí, na jehož konci je změna ve vazebních vzorcích a vytváří také pro dítě vhodné terapeutické prostředí. Je nezbytné, aby pro dobro dítěte byla propojená komplexní týmová spolupráce všech zúčastněných, protože sami pěstouni se v rámci terapeutického rodičovství musí naučit, jak přistupovat k těmto dětem. Proto je potřeba bezpečné podpory ze strany podpůrného týmu.¹⁴¹

3.3 Ztráty a traumata

Je všeobecně známé, že zažitá trauma má negativní vliv na psychický a neurologický vývoj člověka. Také může mít nepříznivý dopad na vztahy, vazby, což znamená na chování člověka. Když se k traumatu přidají ztráty, bývá toho na jednoho malého človíčka opravdu hodně. Proto je důležité pomoci těmto dětem v procesu odloučení, následné ztráty a minimalizovat trauma.

Děti, které mají těsnou vazbu na rodiče či osobu, která o ně pečuje, při separaci od nich zažívají krizi a přetržení vazby je pro dítě velmi vážnou ztrátou. U dětí v pěstounské péči je předpoklad, že prostředí vystřídal vícekrát a shromážděné pocity vedou ke hněvu a zármutku. Pěstouni musí pochopit takové chování i emoce vztahující se ke ztrátám. Jejich posláním je děti chránit, vychovávat, naplňovat vývojové potřeby a také identifikovat vývojové opoždění. Každý ve svém životě zažil ztrátu a vlastní zkušenosti konkrétní osoby nejspíš budou mít vliv na to, jak bude vypadat pomoc přijatým dětem. Pěstouni věří, že se přijaté dítě po příchodu do jejich rodiny bude radovat, ale doopravdy tomu tak není. Většina dětí si pravděpodobně novou

¹⁴⁰ WINNETTE, PETRA. *Užitečný rádce pro (náhradní) rodiče: adoptivní rodiče, partnery rodičů, příbuzné, pěstouny a pečovatele*. Praha: NATAMA, 2016, s. 86 – 88.

¹⁴¹ CAIRNS, Kate. 2004. *Attachment, trauma and resilience: therapeutic caring for children*. Reprinted. London: BAAF, s. 81 – 86.

rodinu přeje, ale současně prožívá ztrátu a strach, z toho co je čeká v budoucnu. Z toho plyne, že příchod do nové rodiny je fáze, kdy děti teskní nad novými i starými ztrátami. Děti svěřené do pěstounské péče ve svém životě utrpěly mnoho ztrát, včetně toho, že jejich rodiče zklamali jejich důvěru, neuměli realizovat jejich potřeby, popřípadě i týrali. Bolest plynoucí ze ztráty a odloučení je určitým typem traumatu a další ztráta je původcem ještě mohutnějších emocí, které nebyly zpracovány u dřívějších ztrát.¹⁴²

Americká psychologická asociace definuje trauma jako událost, která se nachází mimo rámec obvyklých lidských zkušeností a je zaznamenána jako výrazně zneklidňující téměř každým.¹⁴³

Dle DEBORAH D. GRAY má v dnešní společnosti osobní zkušenost s traumatem na 50 % žen a 25 % mužů. Uvádí také, že čísla se zvyšují v rizikových oblastech a zdůvodňuje vyšší podíl traumatu u žen, neboť ženy jsou náchylnější k sexuálním útokům. Zdůrazňuje, že když psychologové a psychiatři použijí při diagnostice dětí termín trauma, rodiče by měli zachytit implicitní informaci zakódovanou v tomto slově, což znamená, že událost zanechala viditelné stopy na jejich dítěti.¹⁴⁴

Dítě ve složité a nepříznivé rodinné situaci má velmi těžké postavení. Děti nedisponují žádnou volbou a nemohou si vybrat, kdo bude jejich rodičem. Nemůžou pochopit, proč jsou rodiče či osoby pečující ve stresu, proč nezvládají vztek a nemůžou tady být pro ně. Tyto děti nemají možnost volby, proto jim nezbývá nic jiného, než se adaptovat a přivyknout, aby mohly přežít v rodině, kterou mají. Pro své přežití potřebují rodiče či osoby pečující.¹⁴⁵

Každé dítě je jiné, což znamená, že i jeho reakce na určitou situaci budou odlišné. Dítě, které muselo odejít od rodičů, může mít velmi těžké deprese, nebo může zažívat smutek, ale také bezvýsledně toužit. Nejhorší stres prožije, když nemůže o svých pocitech s nikým mluvit. Je dobré hovořit o svých pocitech s dítětem a zároveň spolupracovat s odborníky. Je nesmírně důležité být vůči dítěti upřímní a umět si přiznat, že neznáme odpověď na všechny otázky. Je velmi významné, pocity dítěte, se kterými se nám svěří, nikterak nesnižovat a pomáhat mu při

¹⁴² MPSV. *Základní přípravný kurz PRIDE pro náhradní rodiče*. Praha: MPSV, 2009, s. 140 – 147.

¹⁴³ AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION: *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, Fourth Edition, Text Revision. (2000, p. 468). 1400 K Street, N.W. Washington DC, American Psychiatric Association.

¹⁴⁴ GRAY, Deborah D. *Attaching in Adoption: Practical Tools for Today's Parents*. Indianapolis, Ind: Perspectives Press, 2002, p. 110.

¹⁴⁵ VAN DER KOLK, Bessel. *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. New York: Penguin Books Ltd, 2015.

jejich vyjádření. Pomůže to dítěti v tom, že se mu odlehčí v jeho úzkosti a k rodině se pevněji připoutá.¹⁴⁶

Usnadnit dětem umět se vypořádat se ztrátou je nejobtížnější, ale zároveň nejvíce naplňující zkušeností náhradního rodiče. Proto je nesmírně důležité požádat ostatní členy týmu o pomoc, protože i samotný pěstoun může potřebovat radu a podporu.¹⁴⁷

Je nezbytné, aby pěstouni pochopili, že většinu potíží, které dítě zažívá, oni jako náhradní rodiče nezavinili. Jedná se o následek raného traumatického dětství. V součinnosti s odborníky lze toho spoustu pro dítě udělat spoustu, není to slabost, přijít si pro radu. Vývojové trauma poškozuje určité oblasti zdravého vývoje dítěte, konkrétně se jedná o sedm kategorií: **attachment**, kdy se děti nezvládají bezpečně připoutat a prožívat bezpečí v pěstounské rodině. **Neurobiologie**, což znamená, že činnost nervové soustavy a fyziologických procesů je orientovaná směrem k pohotovosti, stresu a následně se opakují posttraumatické reakce. **Regulace afektu** znamená, že děti těžko zvládají svoje emoce, jako je radost, strach, vztek, stud a úzkost. **Disociace** je termín pro časté tzv. „odpojení se“ od veškerého prožívání a může to vypadat, že děti jsou jakoby schovány za skleněnou stěnou. **Kontrola chování** je typická u dětí tím, že mají poruchy chování. **Kognitivní schopnosti** jsou oslabeny v tom, že děti neumí zužitkovat svoje schopnosti, talent, inteligenci a současně mají velmi malou motivaci k nalézání a ověřování nových věcí. **Smysl sebe sama** znamená, že děti mají dojem či pocit své špatnosti, svého špatného já nebo mohou toto prožívání vyvažovat nadřazeností, agresí či megalomanií.¹⁴⁸

Pro pěstouny je nezbytné, aby věděli a byli připraveni na to, že si děti, které přijímají do své péče, nesou svoji osobní historii včetně každé ztráty, kterou zažily, že na tyto ztráty musely reagovat a tudíž také mají za sebou různé fáze procesu truchlení. Zrovna zažívají zármutek ze ztráty blízkých osob, které v jejich životě byly důležité a v různém čase se budou opětovně do některých fází opakovaně navracet. Pro lepší porozumění dětem, které prožily ztrátu, je nutné mít zaznamenaný přehled ztrát, který vytvoří pěstouni společně se sociálním pracovníkem dítěte.¹⁴⁹

Proces truchlení je naprosto běžnou součástí našeho života a nejvíce působí na emoce, které mají vliv na to, jak se budeme chovat. Děti v pěstounské péči převážně prožily tři ztráty,

¹⁴⁶ WINNETTE, PETRA. *Užitečný rádce pro (náhradní) rodiče: adoptivní rodiče, partnery rodičů, příbuzné, pěstouny a pečovatele*. Praha: NATAMA, 2016, s. 78 – 83.

¹⁴⁷ MPSV. *Základní přípravný kurz PRIDE pro náhradní rodiče*. Praha: MPSV, 2009, s. 144 – 147.

¹⁴⁸ WINNETTE, PETRA. *Užitečný rádce pro (náhradní) rodiče: adoptivní rodiče, partnery rodičů, příbuzné, pěstouny a pečovatele*. Praha: NATAMA, 2016, s. 84 – 101.

¹⁴⁹ PASZTOR, Eileen Mayers a Maureen LEIGHTON. 1992. *HOMEWORKS: At-Home Trainig Resources for Foster Parents and Adoptive Parents. Helping Children and Youth Manage Separation and Loss*. Washington. D. C. CWLA. 45.

kterými jsou: ztráta zdraví související se špatnou péčí, nebo s týráním, ztráta nejbližších osob, ztráta sebeúcty vztahující se k vlastní neschopnosti, bezcennosti ovlivnit a usměrnit události kolem sebe. Proto je velmi důležité ze strany náhradních rodičů vnímat signály, které sdělují, jakým způsobem dítě prochází procesem truchlení a pomoci mu usměrnit a zvládnout jeho emoce i chování tak, aby zkušenost s náhradní rodinou, byla co nejvíce prospěšná a užitečná.¹⁵⁰

Pomoc, léčení ztrát a traumat dětí v náhradní rodině souvisí s terapeutickým rodičovstvím, které se vědomě zaměřuje na vytváření bezpečného prostředí a oboustranné interakce, naplňují potřeby dětí tak, aby se mohl zlepšit či rozvinout potenciál a také fungování, které je obvyklé pro zdravý vývoj. Klade se důraz na sedm úkolů pro náhradní rodiče, hovoříme o silné sedmičce.

- ✓ *„Bezpečí a jistý attachment,*
- ✓ *vztah, který má pro dítě opravdový význam,*
- ✓ *každodenní společný život a naplňování potřeb, spolupráce, společné trávení volného času, učení se, legrace, zdravý vývoj,*
- ✓ *schopnost dítěte vnímat se a reflektovat,*
- ✓ *zvládnutí traumatu, traumatické historie (a biologická rodina, případný kontakt),*
- ✓ *rozvoj zájmů, talentů, vrstevníci, zapojení do života, sporty, radost ze života,*
- ✓ *dobrý smysl sebe sama.*“¹⁵¹

Spoustu náhradních rodičů nevyhledá pomoc pro přijaté dítě. Důvody mohou být různé, možná sami nemají moc dobrou zkušenost s psychologickou pomocí, nebo se obávají, že jim bude dáváno za vinu, že udělali při výchově přijatého dítěte chyby. Důležité je ze strany náhradních rodičů, překonat obavy a nebát se říci si o pomoc odborníkovi. Jedině ve spolupráci s dobrým psychoterapeutem lze dosáhnout pozitivní změny. Spolehlivé techniky a metody, které mohou pomoci: dyadická vývojová psychoterapie, rodinná terapie, terapie volnou hrou ve spolupráci s pečující osobou.¹⁵²

¹⁵⁰ PASZTOR, Eileen Mayers a Maureen LEIGHTON. 1992. *HOMEWORKS: Helping Children and Youth Manage Separation and Loss*. Washington. D. C. CWLA. 13.

¹⁵¹ WINNETTE, PETRA. *Užitečný rádce pro (náhradní) rodiče: adoptivní rodiče, partnery rodičů, příbuzné, pěstouny a pečovatele*. Praha: NATAMA, 2016, s. 81.

¹⁵² WINNETTE, PETRA. *Užitečný rádce pro (náhradní) rodiče: adoptivní rodiče, partnery rodičů, příbuzné, pěstouny a pečovatele*. Praha: NATAMA, 2016, s. 82 – 109.

3.4 Biologická rodina dítěte a identita

V náhradní rodině je nutné hovořit o identitě zejména ze dvou důvodů. První důvod vyplývá z toho, že dítě nežije v biologické rodině, tudíž velmi často nemá dostupné informace o tom, jaký je jeho původ, kdo k němu patří, kam patří ono samo, či vlastně je? To, že nemá dítě k dispozici tyto základní informace a že s ním o jeho rodině nikdo nemluví, je špatně. Tehdy vzniká pocit odmítnutí či nepřijetí biologickou rodinou a tato skutečnost může překazit zdravý vývoj dítěte. Druhý důvod je ten, že dítě může být jiného etnika, což znamená, že náhradní rodina se začne od přijatého dítěte odlišovat podobou. Následně může náhradní rodina narazit na různé diskriminační projevy ze strany veřejnosti a vždy to zasáhne komplexní rodinný systém. Což znamená, že to ovlivní identitu celé rodiny.

Otázka identity je pro děti, které jsou umístěné do pěstounské péče obrovským a nesmírně důležitým tématem. Vzhledem k tomu, že pěstouni mají ze zákona povinnost „udržovat, prohlubovat a rozvíjet sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými“, musí umožnit i osobní setkání. Identita dítěte v náhradní rodině se tedy vztahuje k představě o svých rodičích, kterou z velké části utváří náhradní rodič. Náhradní rodiče jsou již z přípravy poučeni o tom, že o biologických rodičích je nezbytné hovořit s respektem a citlivě. Cílem práce s identitou dítěte je posilovat sebevědomí dítěte, aby se nevinilo z toho, že když jsou „rodiče tzv. špatní, musím být i já špatný“. Je důležité dítěti předat pravdivé informace o rodičích, ale citlivě vzhledem k jeho věku a zdůraznit, že zodpovědnost za to, že rodiče selhali, v žádném případě nemají samotné děti. Součástí práce s identitou dětí je také práce pěstounů s rodinným příběhem prostřednictvím knihy života, popřípadě i s jinými technikami. V oblasti práce s identitou je nezbytná podpora doprovázející organizace, konkrétně klíčového sociálního pracovníka, který je náhradnímu rodiči nápomocen při budování pozitivní identity dítěte. Pozitivní identita tkví v nabytí pozitivní zkušenosti poznat, pochopit a uvědomit si dobré rodinné prostředí a také vědět „jak vnímám a vidím sám sebe, a jak mohu ovlivnit a budovat svoji vlastní životní cestu.“¹⁵³

¹⁵³ NADAČNÍ FOND J&T. *Tři kroky k samostatnému životu. Průvodce sociální prací a komunikací s dospívajícím dítětem v náhradní rodinné péči*. Metodická příručka zpracována v rámci vzdělávacího projektu, reg. číslo MGS/A11/2014, financovaného z fondů EHP, v programové oblasti Ohrožené děti a mládež. Praha: Kruh rodiny, o.p.s., Nadační fond J&T, 2016, s. 27 - 28.

Je velmi mnoho vymezení pojmu identita. Nejvíce je používáno „*kdo jsem a odkud pocházím a kam jdu?*“ Identita je formována jak historií dítěte, tak i přítomností, což znamená zpětnými odezvami od sociálního prostředí.¹⁵⁴

„*Identita je prožívání a uvědomování si sebe sama, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních, soubor rysů, podle nichž je jedinec znám v určité specifické skupině.*“¹⁵⁵

Děti, které jsou umístěné v pěstounské péči, velmi často mají svoji identitu vybudovanou pouze na základě svých vzpomínek. Aby dítě mohlo akceptovat samo sebe, je pro něj nezbytné vědět o své minulosti, protože jediné tak, lze žít kvalitní život. Jedním z důležitých úkolů pěstounů je podporovat pozitivní identitu přijatého dítěte ihned od přijetí do náhradní rodiny.¹⁵⁶

Není žádným překvapením, že u dětí romského původu, které jsou v pěstounské péči, lze setkat s dvojí identitou. Znamená to, že tyto děti nepřijaly svoji odlišnost od majoritní společnosti, což se může projevit různými potížemi. Děti si myslí, že nikam nenáleží, nikomu nepatří, a proto je nutné pro růst pozitivní identity dítěte jiné kultury, vyzdvihnout vše co souvisí s jinakostí konkrétní kultury a za vzor dávat všechny, kteří z kulturního etnika něco znamenají, popřípadě vyzdvihnout i ty, kteří na sobě pracují.¹⁵⁷

Vytváření etnické identity začíná již v batolecím věku. Děti si pomalu vnímají, že mají odlišnou barvu pleti a jiné fyzické rozdíly, ještě nerozumí tomu co je to „černý nebo bílý“. Děti v předškolním věku se už umí přičlenit k určitému etnickému společenství. Jejich vnímání skupin se formuje pomocí sociálních sítí, médií, literatury, hraček, ale i jejich okolí. Děti v mladším školním věku dokážou pochopit zcela srozumitelně svoji etnickou identitu, a v případě, že mají možnost, tak pátrají po tom, co to představuje být členem „svého“ etnického společenství. Toto období je přiměřené pro osvojování kulturních aktivit konkrétního společenství a sociálních rolí. Děti ve věku od 12 do 18 let hledají a chtějí porozumět své etnické příslušnosti a kultuře. Velmi významnou roli lze přisoudit stávající zkušenosti s identitou vlastního etnického společenství, jelikož tyto zkušenosti stanovují, zda dítě bude svoji identitu chápat pozitivně či negativně, popřípadě zda si bude svůj postoj teprve utvářet.¹⁵⁸

¹⁵⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Praha: MPSV, 2015, s. 259. ISBN 978-80-7421-103-4.

¹⁵⁵ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 221. ISBN 80-7178-303-X.

¹⁵⁶ KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte*. Praha: Rozum a Cit, 2008, s. 6 – 7.

¹⁵⁷ VANČÁKOVÁ, Martina. *Romské dítě v náhradní rodině*. 2. vydání. Praha: Rozum a Cit, 2008, s. 26.

¹⁵⁸ CRUMBLEY, Joseph (1999). *Transracial Adoption and Foster Care*, Washington, D. C., CWLA Press, s. 3 – 4.

Jedním z nástrojů bezpečné péče pro pozitivní formování identity je kniha života, která má pomoci dítěti uvědomit si a porozumět své minulosti. Kniha života může mít různé podoby, třeba pouze fotoalbum, nebo kniha psaná ručně, kniha psaná v počítači proložená fotografiemi, nebo jen DVD, na kterém jsou natočené komentované videa ze života dítěte. Knihu života, ať už v jakékoliv formě, by mělo mít každé dítě žijící v náhradní rodině. Výborná myšlenka je, když je dítě ochotné na knize života spolupracovat společně s pěstouny. Dítě si tak může uvědomit a porozumět zásadním událostem, které se staly, a také je více aktivní při zamýšlení se nad svojí budoucností.¹⁵⁹

Jedná se vlastně o knihu, která patří pouze přijatému dítěti a nelze ji zakoupit v knihkupectví, protože je vlastnoručně zhotovená. Kniha života zahrnuje všechny údaje, které jsou známé o biologické rodině a také o tom, jaké jsou důvody a příčiny, proč je dítě umístěno v náhradní rodině. Kniha života může být dobrým terapeutickým nástrojem, který bude pomocníkem při navazování vztahu s dítětem. Samotnému dítěti může také pomoci vyjádřit něco, co nedokáže říci slovy.¹⁶⁰

S identitou dítěte jsou úzce spjaty kontakty dítěte s biologickou rodinou. Nicméně oproti době minulé se pohled na problematiku kontaktů dítěte s biologickou rodinou markantně transformoval. V dobách minulých bylo doporučováno svěřit dítě do náhradní rodiny na druhý konec republiky, aby bylo co nejdál od svých rodičů. Neboť rodiče, kteří nedokázali vytvořit fungující rodinu, byli považováni jako nezpůsobilí pro plnění rodičovské role jednou pro vždy. Tato praxe již není funkční a pro zdravý vývoj dítěte a jeho pozitivní identitu je nezbytné poznat vlastní původ a osoby, ze kterých pochází. Absence informací o své biologické rodině vede u dětí k různým fabulacím, což zabere spoustu energie, která následně chybí při vytváření nových vztahů s pěstouny. Tím, že si děti nezformují reálný obraz biologické rodiny, dochází k její idealizaci a také k narušení vztahů k pěstounům. Pro biologické rodiče dětí, které jsou umístěné v pěstounské rodině, může mít kontakt aktivizační vliv. I tehdy, když je nereálné, že se dítě do své biologické rodiny vrátí, mohou mít rodiče alespoň dobrý pocit, že je jejich dítě zaopatřeno a mohou se setkávat. Pro pěstouny může kontakt dětí s biologickými rodiči znamenat zkvalitnění vztahů s přijatými dětmi a také se mohou vyhnout různým lživým obviněním a podezřením ze strany dětí.¹⁶¹

¹⁵⁹ VRTBOVSKÁ, Petra a Ondřej FORMÁNEK. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma aneb průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: NATAMA 2006, s. 42.

¹⁶⁰ ŽILINČÍKOVÁ, Dana a Katarína PAĽOVOVÁ. *Rob(i)me Knihy života*. Bratislava: Návrat, o. z. 2013, s.5 – 8. ISBN 978-80969621-9-8.

¹⁶¹ PAZLAROVÁ, Hana et. al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Portál: Praha, 2016, s.169 – 170. ISBN 978-80-262-1020-7.

„Aby měl kontakt pro dítě dobrý význam, je cílem, aby do jeho psyché došla zpráva: vše je v pořádku, můžeš být v klidu, rodiče, pěstouni a to, kde jsem, je v pohodě...Biologický rodič nebo příbuzní musí být schopni otevřeně uznat svůj nedostatek či chybu při péči o dítě v minulosti.“ Velmi důležité je také náležitě zhodnotit, jaký je cíl kontaktu a zvláště pak, jaký smysl či důležitost bude mít pro celkový vývoj dítěte. Na základě vyhodnocení se klíčový pracovník, pěstoun, psycholog domluví na tom, jaký kontakt by se měl uskutečnit. Téměř vždy se zpočátku bude jednat o asistovaný kontakt, kdy bude přítomen s dítětem pěstoun i klíčový pracovník. Pokud není možný osobní kontakt, ale oboustranná komunikace je žádoucí, lze za kontakt považovat dopis, fotku i sociální síť.¹⁶²

Kontakty se konají jen tehdy, když dítě či biologický rodič vyjádřili svůj zájem. Jsou to tyto případy: biologický rodič, popřípadě příbuzný (babička, dědeček, sourozenec, teta, strýc) projeví zájem sami a kontaktují sociálního pracovníka OSPOD, nebo projeví svůj zájem o kontakt samotné dítě a biologickou rodinu kontaktuje sociální pracovník OSPOD. Může se také stát, že biologický rodič odmítne setkání s dítětem, potom je tedy na pěstounovi a klíčovém pracovníkovi, aby to dítěti citlivě vysvětlili¹⁶³

Pro zajištění bezpečnosti dítěte se dojednává nejprve asistovaný kontakt. Je nutné, aby všichni zúčastnění byli důkladně připraveni. Sepisuje se tzv. dohoda o kontaktu, kde jsou definována pravidla pro setkání, frekvence schůzek, dohoda na termínech, potvrzení účasti den před kontaktem atd. Samotný asistovaný kontakt se vždy uskutečňuje v neutrálním prostředí, které je bezvýhradně přizpůsobeno potřebám dítěte. Klíčový pracovník pěstounské rodiny zjistí od dítěte, koho chce mít na setkání a také zajišťuje po celou dobu kontaktu, aby dítě bylo v bezpečí.¹⁶⁴

Je potřeba uvést, že pro dítě není kontakt s jeho biologickou rodinou povinností. Je to právo dítěte, a pokud bude kontakt zabezpečen, musí být na prvním místě primárně zajištěn zájem a potřeby dítěte.¹⁶⁵

Což znamená, že vždy je zapotřebí, aby dítě bylo do rozhodování o sobě samém zapojeno. Participace dítěte na rozhodování je nesmírně důležitá pro jeho růst a vývoj v jedinečnou, sebevědomou a zodpovědnou zralou osobu. Dává dítěti možnost vyjádřit svůj názor, pocity, přání a

¹⁶² VRTBOVSKÁ, Petra. *Kuchařka od Natamy. Příběhy z praxe a metodické listy pro moderní práci v oboru náhradní rodinné péče*. Praha: NATAMA, 2011, s. 73.

¹⁶³ UHLÍŘOVÁ, Veronika et al. *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cít, 2010, s. 56 – 58.

¹⁶⁴ AMALTHEA. Podpora kontaktu dítěte v pěstounské péči. Kontakt dítěte s biologickými rodiči. In: *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015, S. 24 – 25. ISBN 978-80-7421-115-7.

¹⁶⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Metodika činností v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. Centrum psychologické pomoci, p. o., 2016.

dítě je účastníkem toho, že dospělí ho poslouchají. Možnost výběru posiluje samostatnost dítěte a také proces učení. Dítě může rozhodnout samo o sobě, může si říct, zda se chce s rodičem setkat.¹⁶⁶

Při práci s tématem kontaktů dítěte s biologickou rodinou se řídíme základními zásadami: měřítkem pro zahájení tématu biologické rodiny je náhled, psychický stav, tempo konkrétního dítěte. Měřítkem pro vhodnost kontaktu s biologickou rodinou je tempo, psychický stav a mínění samotného dítěte. Respektujeme potřeby klientů a nesoudíme je. Podněcujeme všechny zúčastněné, aby se vzájemně respektovali. Průběžně vyhodnocujeme kontakty, jsme trpěliví, vnímaví a citliví.¹⁶⁷

Je zcela zřejmé, že je potřeba kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou vždy pečlivě připravit. Ve Francii se uskutečňují kontakty dítěte s biologickou rodinou v organizaci, která má pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Znamená, že kontakty jsou vždy na neutrální půdě. Nicméně nejsou u toho přítomni pěstouni, pouze pracovník organizace. Taková praxe není v ostatních okolních státech vůbec běžná, protože se kontakty uskutečňují přímo v domácnosti náhradních rodičů.

DUMARET uskutečnil výzkum zaměřený na kontakty dítěte s biologickými rodiči a dle jeho sdělení opakované a soustavné kontakty s biologickými rodiči mělo 48 % dětí, občasné a příležitostné kontakty mělo 22 % dětí a 30 % dětí nemělo se svými biologickými rodiči kontakty žádné.¹⁶⁸

3.5 Týmová spolupráce

Za přípravu žadatelů o náhradní rodinnou péči je zodpovědný tým spolupracujících osob z institucí, které jsou pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Ve většině krajů ČR se jedná o příspěvkové organizace kraje, které zajišťují a realizují přípravy. Dále jsou to sociální pracovníci OSPOD na úrovni obce s rozšířenou působností, kteří provádí prvotní šetření v rodinách žadatelů a následně po jejich zařazení do evidence osob v evidenci, či do evidence osob pečujících, s nimi pracují jako s pěstouny, kdy předávají základní informace související s pěstounskou péčí a doporučují organizaci k uzavření dohody o výkonu pěstounské péče.

¹⁶⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. Co je participace...Proč je zapojování dětí důležité? In: *Nemluvím, stejně mě neposlouchají*. Praha: MPSV, 2015, s. 16 – 19. ISBN 978-80-7421-108-9.

¹⁶⁷ UHLÍŘOVÁ, Veronika. Biologická rodina dítěte v náhradní rodinné péči. In: *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Praha: MPSV, 2015, s. 286. ISBN 978-80-7421-103-4.

¹⁶⁸ DUMARET, Annick-Camile et al. Adult Outcome of Children reared for long term periods in foster families. *Child Abuse and Neglect*. 1997, vol. 21 no. 10, s. 911 – 927. ISSN 0145-2134.

Součástí jsou i lektoři v přípravách, kteří jsou ve většině případů psychologové a do příprav si zvou odborníky – kolegy, z příbuzných oborů (sociální pracovníky, speciální pedagogy, terapeuty) a také zkušené pěstouny, kteří odpovídají na dotazy a sdílí se žadateli svoje zkušenosti. Všichni zúčastnění už jen svým sdílením a předáváním zkušeností připravují budoucí pěstouny na pozdější týmovou spolupráci v souvislosti se službou doprovázení a také ve spojitosti s následným povinným vzděláváním.¹⁶⁹

Pěstounská rodina musí přijatému dítěti zajistit stabilitu, což je velmi náročný proces, vzhledem k okolnostem, které si tyto děti sebou nesou. Pěstouni mají těžký úkol a zároveň se musí naučit pracovat jako členové týmu. Každý člen týmu musí mít osvojené dovednosti a ctít zásady týmové spolupráce. Členové týmu by měli sdílet stejné hodnoty a dodržovat platnou legislativu v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Je nezbytný vzájemný respekt, uznávat názor či pohled druhých členů týmu a sdílet společné cíle. Tým sociálně-právní ochrany dětí je tvořen pěstounskou rodinou, přijatým dítětem, sociálním pracovníkem OSPOD, klíčovým pracovníkem pěstounské rodiny, biologickou rodinou dítěte, psychologem, speciálním pedagogem, dětským lékařem atd. Všichni zúčastnění svojí společnou prací musí dítěti zajistit stabilitu, což vyžaduje od všech týmovou spolupráci a lze konstatovat, že se jedná o nesmírně obtížný úkol.¹⁷⁰

Pěstouni už v přípravě zjišťují, že role pěstouna není v žádném případě role jednotlivce, ale znamená velmi těsnou kooperaci s jinými odborníky. Účinná spolupráce zahrnuje upřímnost, otevřenost pěstounů a návaznou způsobilost sdílet informace s dalšími členy týmu. Upřímná komunikace se zúčastněnými odborníky chrání i celou pěstounskou rodinu v případě nepravdivého osočení ze strany dítěte, což znamená, že je i prevencí v případě problematického a sporného chování dítěte. Může také předejít či zabránit vyostřeným vážným problémům a situacím. Protože přijaté dítě také patří do týmu, vzhledem k velkému počtu osob je vhodné zajistit jednu osobu, která bude údaje od dítěte získávat, aby se na jednu věc, neptalo stále stejně více zúčastněných osob.¹⁷¹

Týmová spolupráce v oblasti pěstounské péče je nezbytná, protože jedině tak lze celkově a komplexně vyhodnotit stávající situaci dítěte, rodiny a stanovit v jakém stavu se dítě nachází a jaké má potřeby. Bez týmové spolupráce by nebylo možné vymezit reálný cíl a také

¹⁶⁹ SVOBODOVÁ, Alena. Přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči. In: *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Praha: MPSV, 2015, s. 101 – 114. ISBN 978-80-7421-103-4.

¹⁷⁰ MPSV. *Odborná příprava PRIDE pro náhradní rodiče. Příručka pro žadatele*. Praha: MPSV ČR, 2015, s. 58 – 62.

¹⁷¹ AMALTHEA. Podpora dítěte v pěstounské péči. Multioborový přístup. In: *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015, s. 22 – 23. ISBN 978-80-7421-115-7.

dílčí cíle k jeho naplnění. Důležité je také průběžně vyhodnocovat stav dítěte, vysvětlit si jednotlivé role, zodpovědnost a kompetence všech členů. Jenom tak je možné činit rozhodnutí ve prospěch dítěte se zřetelem na jeho individuální potřeby.¹⁷²

V případě pěstounů na přechodnou dobu je nezbytná intenzivní kooperace v určitém časovém úseku. Klade se důraz na partnerský vztah i postoj a také oboustranné pochopení rolí zúčastněných. Pěstoun vnáší do spolupráce spoustu informací o dítěti a odborníci přinášejí generalizovanou zkušenost v obdobných situacích a také pohled zvenku. Následně, po předání dětí do nové rodiny, i pěstouni na přechodnou dobu potřebují určitou dobu pro vypořádání se se ztrátou a zde je prostor pro spolupráci s psychologem či supervizorem.¹⁷³

Novela ZSPOD v roce 2013 umožnila pěstounským rodinám nárok na odborné služby, které pomáhají lépe zvládat výkon pěstounské péče. Pěstouni mohou využít odborné sociální a psychologické poradenství, může být také zprostředkována pomoc jiného odborníka, jako například speciálního pedagoga. Na základě uzavřené *Dohody o výkonu pěstounské péče* čerpá organizace státní příspěvek, ze kterého jsou služby hrazeny. Dohodou o výkonu pěstounské péče organizace zaručuje odborné služby s názvem *doprovázení*.¹⁷⁴

Pro vytvoření odborné služby *Doprovázení* přispělo i výzkumné šetření, kdy v rámci určitých regionů v ČR, byly zjišťovány názory pěstounů na komplexní proces od podání žádosti o náhradní rodičovství až po samotný výkon pěstounské péče. Výzkumné šetření uspořádalo občanské sdružení Rozum a cit v roce 2007 od února do března a konkrétní regiony byly zvoleny dle vyššího počtu pěstounských rodin. Pěstouni uváděli, že z jejich pohledu je nezbytná orientace v platné legislativě, která souvisí s náhradní rodinnou péčí a v souvislosti s tímto, chtějí nějakou instituci, která by je informovala o tom, co je nového, jaké mají práva a povinnosti. Jako účinné řešení, je upevňování a podpora sociálně-právního poradenství ze strany neziskových organizací, přičemž kladou důraz na dostupnost takového kvalitního poradenství pro náhradní rodiny. Pěstouni by byli rovněž rádi, kdyby vycházelo odborné periodikum s problematikou náhradní rodinné péče. V souvislosti s párováním náhradních rodičů a dětí kladou důraz na usnadnění stávajícího systému a také na snížení počtu dětí v dětských domovech. Z čehož také vyplynulo, že je nezbytné podporovat vznik nové podpůrné odborné služby v oblasti náhradní rodinné péče a také kvalitní odborné sociální i psychologické

¹⁷² PAVLIŠTIKOVÁ, Andrea. *Týmová spolupráce při doprovázení pěstounských rodin. „Děti v domovech vyrůstají, ale v rodinách mohou opravdu žít...“* [online]. [cit. 2017-12-11]. Dostupné z: http://www.cepp.cz/wp-content/.../Pavlišťiková-Prezentace_týmová-spolupráce_FIN.pptx.

¹⁷³ PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 161. ISBN 978-80-262-1020-7.

¹⁷⁴ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn a doplňků.

poradenství. Protože většina svěřených dětí v pěstounské péči má výchovné problémy, včetně poruch chování a pozornosti, požadovali pěstouni také možnost rozšiřovat si své dovednosti a kompetence formou pravidelných vzdělávacích seminářů. Upozorňují také na možnost, mít více dostupnější odborné služby jako jsou psychoterapie a psychologické poradenství pro problémové děti.¹⁷⁵

3.6 Teoretická východiska a výzkumná šetření

Skupinové přípravy na přijetí dítěte do náhradní rodinné péče jsou nutným komponentem pro zrod nové náhradní rodiny. Zajištěním přípravných kurzů pro náhradní rodiče jsou dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění pověřeny krajské úřady, které mohou uskutečněním příprav pověřit např. své příspěvkové organizace, nebo jiné organizace, které mají příslušnou akreditaci. Všichni, kteří realizují přípravy, by se měli řídit Metodickým doporučením Ministerstva práce a sociálních věcí k posuzování a přípravě žadatelů o NRP z roku 2009, Metodikou Krajského úřadu k problematice pěstounské péče na přechodnou dobu z roku 2014 a Vyhláškou 473/2012 Sb. Zúčastnění se přípravy je nezbytným předpokladem k zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. Přípravy jsou chápány jako prostředek či nástroj připravenosti být dobrým náhradním rodičem.

POKORNÁ uvádí, že výzkumné šetření z roku 2010 zaměřené na problematiku příprav náhradních rodičů, které bylo uskutečněno ve 12 krajích, prokázalo, že profesionálové z oblasti náhradní rodinné péče a také i žadatelé o NRP vnímali přípravu na budoucí náhradní rodičovství jako podstatnou. Zároveň uváděli, že na roli pěstouna se nelze zcela a bez problémů připravit. Účastí v přípravě se pouze ukotví základní problematika zaměřená obecně na celou oblast náhradní rodinné péče. Jako naprosto nezbytné respondenti uváděli, že chtějí být v kontaktu s odborníky a spolupracovat s nimi i v době, kdy je příprava ukončena a oni tzv. čekají na dítě. Spolupráci nechtějí ukončovat a trvají na ní i v době, kdy už je dítě svěřeno do jejich péče. Vyplývala potřeba následného vzdělávání a odborné pomoci v souvislosti s řešením aktuálních problémů vztahujících se k adaptaci dítěte a jeho výchovy.¹⁷⁶

V roce 2015 byl na základě požadavku MPSV uskutečněn výzkum organizací SocioFaktor a bylo zjištěno, že v přípravě PRIDE jsou dle žadatelů o NRP považovány za

¹⁷⁵ BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: Rozum a Cit, o. s., 2007, s. 7 – 56.

¹⁷⁶ VÁVROVÁ, Alena, POKORNÁ, Pavla a Jana FRANTÍKOVÁ. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 9 – 11. ISBN 978-80-87455-16-6.

nevyhovující příručky, ze kterých lze čerpat informace. Konkrétně bylo uvedeno, že jsou nepřehledné a nekvalitně přeložené. Vytknuto bylo také nekvalitní nadabování použitých filmů z oblasti náhradní rodinné péče. V oblasti lektorování přípravy PRIDE se ukázalo, že žadatelé za nedostatečné považují nízkou odbornost lektorů. Jedná se konkrétně o osobu lektora v roli náhradního rodiče, což znamená, že je to pěstoun, který nemusí mít žádné odborné vzdělání, kromě výcviku v přípravě PRIDE. Bylo zjištěno, že lektoři – pěstouni, oproti lektorům, kteří jsou profesionálové v oblasti náhradní rodinné péči, jsou méně kompetentní a chybí jim zkušenosti a dovednosti nutné pro vedení skupiny. Slabé stránky byly také zaznamenány při sepsání závěrečné zprávy a to zejména při nutnosti identifikovat silné stránky a potřeby žadatelů.¹⁷⁷

MPSV uskutečnilo projekt s názvem Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny a výsledkem kolektivu autorů byla analýza náhradní rodinné péče v celé České republice se zaměřením na přípravy žadatelů o NRP. Výzkumné šetření se uskutečnilo již v době platnosti novely zákona č. 359/1999 Sb. Do výzkumného šetření se zapojilo třináct krajů a výsledky přinesly podněty pro zlepšení praxe. Lze tedy konstatovat, že přípravy nejčastěji uskutečňují příspěvkové organizace krajských úřadů, následují nestátní neziskové organizace a pouze v jednom případě samotný krajský úřad. Devět ze třinácti krajů realizuje přípravy skupinovou formou, ostatní kraje uskutečňují skupinovou přípravu s možností individuální přípravy při objevení potíží a také na základě potřeb žadatelů. Druhožadatelé nejčastěji podstupují pouze individuální přípravu a jsou i případy, kdy se přípravy nemusí účastnit vůbec. Co se týká počtu účastníků přípravy, jejich počet je cca mezi 12 až 20 osobami, přičemž neúčast je připouštěna pouze minimálně. V rámci zpětných vazeb ze strany účastníků přípravy bylo zjištěno, že je nejvíce oceňována přátelská atmosféra, důvěra a podpora. Autoři uvádějí, že i přes nejednotnost působí systém komplexním dojmem, nicméně byla by vhodná metodická podpora, zejména pro diskusi dobré praxe, změnu financování přípravných kurzů a navýšení počtu odborných pracovníků.¹⁷⁸

BUBLEOVÁ s týmem odborníků v náhradní rodinné péči uskutečnila výzkum zaměřený na zjištění potřeb svěřených dětí a náhradních rodičů. Výzkum se uskutečnil v letech 2013 a 2014. Přípravy byly hodnoceny různě, většina náhradních rodičů se zpočátku domnívá, že vše trvá velice dlouho a navíc považovali skupinové přípravy za naprosto zbytečné.

¹⁷⁷ MPSV. *Analýzy v oblasti náhradní rodinné péče: Část I. – Analýza implementace programu PRIDE v ČR*. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/21395/Analýza_PRIDE.pdf. [online]. 2015 [cit. 2016-07-08].

¹⁷⁸ MPSV (2013b). *Analýza náhradní rodinné péče v České republice*. [online]. MPSV2017 [cit. 2017-07-07]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/16437/analýza_SNRP.pdf.

Nechápali, proč by měli být informace z příprav důležité pro výchovu přijatého dítěte, nicméně zpětně, když už vykonávali roli pěstouna, hodnotí přípravy převážně pozitivně. Pěstouni také uvádí, že by potřebovali více podrobnějších informací souvisejících se změnami v rodině po přijetí dítěte. Jako velmi pozitivní prvek pěstouni oceňují možnost setkávání se s náhradními rodiči, kteří jsou pro ně příkladem dobré praxe. Pro požadovaný efekt skupinových příprav by se pěstouni potřebovali dozvědět konkrétní, praktické informace a také potencionální rizika, která mohou nastat.¹⁷⁹

Jak uvádí VÁVROVÁ et al, z poznatků výzkumného šetření bylo také dosti probíraným tématem to, jakou formu má příprava mít. Zda se má jednat o přednášky, či o zážitkové provedení. Ze zpracovaných výsledků bylo naprosto zřejmé, že nejvíce se osvědčily přednášky pěstounů, kteří byli pozváni jako hosté do přípravy a sdílely své zkušenosti, ať už pozitivní nebo negativní.¹⁸⁰

Shrnutí

Podrobněji jsem objasnila základní oblasti nutné pro vhled a porozumění náhradní rodinné péče. Představila jsem oblast bezpečné péče, základních potřeb dětí a oblast attachmentu, neboli citové vazby, přičemž jsem detailně popsala jednotlivé kategorie vazebného chování. Má pozornost se zaměřila na oblast ztrát a traumat dětí v náhradní rodinné péči, včetně jejich léčby či nápravy. Následně jsem se zabývala identitou přijatých dětí a důležitostí biologické rodiny přijatého dítěte. Objasnila jsem důležitý aktivní nástroj pro identitu, na kterém se spolupodílí i přijaté dítě, jedná se o knihu života. Objasnila jsem problematiku asistovaných kontaktů a jejich význam pro dítě, na kterou navazuje týmová spolupráce všech zúčastněných v procesu náhradní rodinné péče. Poslední podkapitolou jsou teoretická východiska, ze kterých jsem vycházela při tvorbě rigorózní práce.

¹⁷⁹ BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014, s. 75 – 91. ISBN 978-80-87455-25-8.

¹⁸⁰ VÁVROVÁ, Alena, POKORNÁ, Pavla a Jana FRANTÍKOVÁ. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 9 – 11. ISBN 978-80-87455-16-6.

II. Praktická část

4 Výzkumné šetření

Na teoretickou část rigorózní práce plynule navazuje část empirická. Ve svém výzkumném šetření se orientuji na problematiku základních a nezbytných oblastí skupinových příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči. Zvolení tématu problematiky příprav není náhodné, je ovlivněno výkonem mé sociální práce s žadateli, s pěstouny, ale také uskutečněným výzkumem v mé diplomové práci týkající se následného povinného vzdělávání při výkonu pěstounské péče, jehož výsledky byly následně interpretovány pěstounům, kteří se výzkumu zúčastnili. Někteří pěstouni z vlastní iniciativy doporučili určité úpravy a podněty související se skupinovými přípravami, které by logicky měly navazovat na povinné vzdělávání pěstounů. Jako sociální pracovnice po přípravě pracuji s žadateli už jako s pěstouny (přechodnými i zprostředkovanými), kteří s CPP uzavřou dohodu o výkonu pěstounské péče. A zde velmi často narážím na problémy začínajících pěstounů, které se řeší následným povinným vzděláváním pěstounů, poradenstvím ze strany sociální pracovnice, psychologickou pomocí či supervizí. I přesto, že žadatelé o NRP vyplňují po ukončení skupinové přípravy hodnotící dotazník, jako už zařazení pěstouni, kteří vykonávají pěstounskou péči zprostředkovanou nebo přechodnou, mají spoustu připomínek, podnětů a návrhů na volbu témat, které by v přípravách uvítali, aby měli následný výkon pěstounské péče snazší.

4.1 Cíl zkoumání

Skupinová příprava, jako součást odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči, má pomoci analyzovat kompetence nutné pro výkon pěstounské péče a také poskytnout dostatek informací nutných k péči o přijaté dítě. Skupinová příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči je v nové formě realizována od roku 2013 a proto pokládám za nezbytné a důležité zamýšlet se nad otázkou, zda byla příprava pro pěstouny prospěšná a užitečná, zda se dozvěděli informace, které využili při výkonu pěstounské péče, jak ji hodnotí, zda má příprava význam v jejich edukaci a popřípadě co by bylo podstatné a užitečné, aby se noví žadatelé v přípravě dozvěděli.

Cílem výzkumu *bude zjistit názor a posoudit proces realizace příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči z pohledu zprostředkovaných pěstounů a pěstounů na přechodnou*

dobu a na základě zjištěných výsledků vytvořit návrh doporučení pro modifikaci skupinové přípravy.

Na základě teoretického ukotvení skupinové přípravy dle prováděcí vyhlášky č. 473/2012 Sb., byly stanoveny dílčí výzkumné oblasti, které jsou nezbytné pro základní edukaci a porozumění specifických problémů přijatých dětí a obecně problematiky náhradní rodinné péče. Se základními oblastmi, nezbytnými pro primární vhled a porozumění náhradní rodinné péče, bude dále pracováno prostřednictvím evaluačního výzkumu. Základní oblasti jsou:

- ✓ Potřeby dětí a bezpečná péče.
- ✓ Attachment.
- ✓ Ztráty a traumata.
- ✓ Biologická rodina dítěte a identita.
- ✓ Týmová spolupráce s odborníky.
- ✓ Informace a související právní úpravy NRP.

Formulace hlavní výzkumné otázky zní: **Jak zprostředkování a přechodní pěstouni posuzují proces odborné skupinové přípravy?** K zodpovězení hlavní výzkumné otázky jsou vytvořeny specifické výzkumné otázky, které zní:

SVO1 Které oblasti ve skupinové přípravě vnímají pěstouni pro výkon pěstounské péče jako podstatné a užitečné?

SVO2 Jaké jsou dle pěstounů silné a slabé aspekty skupinové přípravy?

SVO3 Jak hodnotí pěstouni celkový obsah skupinové přípravy?

SVO4 Jak hodnotí pěstouni po absolvování skupinové přípravy svoji připravenost na výkon pěstounské péče?

4.2 Metodologie výzkumného šetření

Pro svůj výzkum jsem s ohledem na téma a cíl výzkumného šetření zvolila evaluaci, neboť jak uvádí HENDL hodnocení je stěžejním komponentem v sociální oblasti.¹⁸¹

BORG a GALL uvádí, že „*evaluace je proces posuzování a hodnocení podstaty, hodnoty a ceny zkoumané intervence nebo objektu s cílem provést určitá rozhodnutí o přijetí,*

¹⁸¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál: Praha, 2016, s. 307. ISBN 978-80262-0982-9.

odmítnutí nebo modifikaci zkoumaného programu nebo objektu na určité úrovni rozhodování.“¹⁸²

HENDL uvádí, že se evaluace člení na formativní a sumativní, přičemž formativní evaluace se využívá tehdy, když jsou získané informace podkladem pro posouzení, jak lze současný program zkvalitnit. Sumativní evaluace je zaměřená na získání hodnocení, zda byl program účinný a zda má dále pokračovat. V souvislosti se stanoveným cílem výzkumu jsem zvolila formativní evaluaci.¹⁸³ MIOVSKÝ sděluje, že smyslem formativního přístupu v evaluaci je přinést takové údaje, jejichž analýzou získáme informace nezbytné k identifikaci silných a slabých stránek výzkumu a budeme schopni doporučit návrhy a podněty ke zlepšení.¹⁸⁴ Data získaná prostřednictvím formativní evaluace mohou být pro organizování skupinových příprav podporou a následně inspirací pro implementaci nových podnětů. Prospěšnost využití evaluačního výzkumu se zaměřením na stanovený cíl mé práce považuji v možnosti odhalení slabin s tím, že na základě zjištěných výsledků lze uskutečnit změny v programu přípravy, v plánování a také ve zlepšení organizačního zajištění.

Ve své práci budu vycházet ze smíšeného modelu evaluace, což znamená, že využiji **kvalitativní a kvantitativní přístup**. Nelze opomenout výhodu smíšeného typu výzkumu, kterou je možné spatřit ve vzájemném doplnění jednotlivých přístupů.

Rozhodla jsem se nejprve využít kvalitativní metodu, konkrétně jsem zvolila ohniskovou skupinu s vtypovanými pěstouny. Jak uvádí GAVORA „*hlavním cílem kvalitativního výzkumu je porozumět člověku, tedy především chápat jeho vlastní hlediska – jak on vidí věci a posuzuje jednání.*“ Kvalitativní výzkum se orientuje na vytváření teorií a je vyhrazen pro menší výzkumný vzorek. Hlavním principem kvalitativního výzkumu je jedinečnost a odlišnost každého respondenta a proto je nutné provést zkoumání holisticky. Cílem bude zmapovat základní oblasti skupinové přípravy detailněji a na základě reflexe ze strany pěstounů objevit důležité aspekty, které mohou pomoci vylepšit proces skupinových příprav.¹⁸⁵

¹⁸² BORG a GALL (1989) Education research. In: HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, s. 311. ISBN 978-80-262-0982-9.

¹⁸³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál: Praha, 2016, s. 311. ISBN 978-80262-0982-9.

¹⁸⁴ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006, s. 116. ISBN 80-247-1362-4.

¹⁸⁵ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vydání. Brno: Paido, 2010, s. 36. ISBN 978-80-7315-185-0.

Na kvalitativní výzkumné šetření v další fázi bude navazovat použití kvantitativní metody, konkrétně dotazníkové šetření. V rámci dotazníkového šetření budou stanovené oblasti, které budou podrobněji rozebrány na základě získaných výsledků kvalitativního šetření. Plánem bude zpracovat dosažené údaje z ohniskové skupiny a dotazníkového šetření tak, aby bylo dosaženo stanoveného cíle a komplexního pohledu na problematiku skupinových příprav.

HENDL uvádí, že v souvislosti s využitím obou přístupů při jednom zkoumání stejného tématu hovoříme o tzv. triangulaci. Znamená to, že kombinujeme alespoň dva přístupy, jejichž spojení tkví v tom, že vykompenzujeme slabé a silné stránky jednotlivých metod. Pokud bychom kvalitativní nebo kvantitativní přístup aplikovali odděleně, mohli bychom zjistit, že nebyly objeveny některé hlediska či aspekty zjišťovaného výzkumného problému.¹⁸⁶

RADVAN S VAVŘÍKEM zdůrazňují, že v případech, kdy by mohlo dojít při výzkumném šetření k nepochopení ze strany výzkumníka, je téměř nevyhnutelné využít kombinaci obou přístupů, která většinou zahrnuje kvalitativní přístup, což může být forma osobního kontaktu např. rozhovor nebo ohnisková skupina a poté kvantitativní formu výzkumu, která může mít podobu dotazníku.¹⁸⁷

4.3 Kvalitativní výzkum - určení výběrového souboru a jeho charakteristika

Respondenty pro výzkumné šetření byli pěstouni zprostředkované pěstounské péče a pěstouni na přechodnou dobu rozličného věku, pohlaví a vzdělání, kteří absolvovali skupinovou přípravu a uzavřeli s Centrem psychologické pomoci dohodu o výkonu pěstounské péče, fakticky se zdržují a vychovávají přijaté dítě v Moravskoslezském kraji. Jedná se tedy o výběr záměrný.

Volba respondentů kvalitativního šetření pro ohniskovou skupinu neboli focus group byla uskutečněna formou záměrného výběru. Jak uvádí ZHÁNĚL, HELLEBRANDT, SEBERA „nerozhoduje náhoda, výzkumník vybírá jedince, jež považuje za typické (subjektivní výběr).“¹⁸⁸ Klíčové pracovnice všech poraden CPP byly osloveny, aby na základě předem určených kritérií vybraly alespoň jednoho pěstouna vhodného pro účast v ohniskové skupině.

¹⁸⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. První vydání. Praha: Portál, 2005, s 171 - 173. ISBN 80-7367-040-2.

¹⁸⁷ RADVAN, Eduard a Michal VAVŘÍK. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012. ISBN není uvedeno.

¹⁸⁸ ZHÁNĚL, JIŘÍ, HELLEBRANDT, Vladimír a Martin SEBERA. *Metodologie výzkumné práce*. Brno: Masarykova univerzita. 2014, s. 31. ISBN 978-80-210-6696-0.

Jak uvádí MIOVSKÝ „bude použit prostý záměrný (účelový) výběr respondentů, neboť představuje nejjednodušší variantu metody záměrného výběru. Spočívá v tom, že bez uplatnění dalších specifických metod či strategií vybíráme mezi potenciálními účastníky výzkumu (tj. účastníky splňujícími určité kritérium nebo soubor kritérií) toho, který je pro účast ve výzkumu vhodný a současně s ní také souhlasí. Tento způsob výběru uplatňujeme zejména v případech, kdy se nejedná o příliš velký potřebný výběrový soubor a osoby náležející do základního souboru jsou poměrně snadno dostupné.“¹⁸⁹

Určená kritéria výběru pěstounů pro výběr do ohniskové skupiny

- ✓ Alespoň jeden pěstoun vykonává zprostředkovanou pěstounskou péči.
- ✓ Alespoň jeden pěstoun vykonává pěstounskou péči na přechodnou dobu.
- ✓ Některý z pěstounů absolvoval skupinovou přípravu PRIDE.
- ✓ Některý z pěstounů absolvoval klasickou skupinovou přípravu.
- ✓ Alespoň jeden pěstoun má, nebo měl v péči dítě se zdravotním postižením.
- ✓ Alespoň jeden pěstoun má, nebo měl v péči dítě s výchovnými problémy.
- ✓ Alespoň jeden pěstoun má, nebo měl v péči dítě s deprivacním syndromem.
- ✓ Všichni pěstouni absolvovali skupinovou přípravu – PRIDE nebo klasickou.

Data, která jsem získala prostřednictvím realizace rozhovorů v ohniskové skupině, byla doslovně přepsána bez jakýchkoliv jazykových úprav, aby mohla být uskutečněna jejich analýza a následná interpretace. Pro realizaci analýzy získaných údajů jsem použila metodu otevřeného kódování. Z kódů byl zhotoven soupis, na jehož základě došlo k systematické kategorizaci. Obdobné a příbuzné kódy byly spojeny a došlo k jejich pojmenování. Aby bylo možné charakterizovat a objasnit zásadní zjištění, vznikly kategorie, se kterými bylo následně pracováno dále, a to prostřednictvím dotazníku v kvantitativní části rigorózní práce.

4.4 Použitá metoda, technika - ohnisková skupina

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole 4. 3, zvolila jsem formu prostého záměrného výběru respondentů. Oslovila jsem klíčové pracovnice pěstounů ze všech detašovaných pracovišť CPP a na základě předem určených kritérií měly zvolit ze svých pěstounských rodin alespoň jednoho pěstouna vhodného pro účast v ohniskové skupině. Počet klíčových pracovníků v CPP je 29, v průměru každý pracovník doprovází 20 pěstounských rodin. Do ohniskové skupiny bylo záměrným výběrem klíčových pracovníků doporučeno a vybráno 7

¹⁸⁹ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006, s. 136. ISBN 80-247-1362-4.

pěstounek, jednalo se pouze o ženy. Dle klíčových pracovníc všichni oslovení pěstouni – muži odmítli účast na ohniskové skupině. Všechny respondentky byly osobně osloveny svým klíčovým pracovníkem s vysvětlením, proč je vhodná a užitečná jejich účast v ohniskové skupině a byla jim předána pozvánka s datem a místem konání. Všechny oslovené ženy – pěstounky souhlasily se svojí účastí v ohniskové skupině. K uskutečnění ohniskové skupiny došlo v prostorách Poradny pro náhradní rodinnou péči v Ostravě, konkrétně v malé vzdělávací místnosti, která je útulná a uzpůsobená pro menší skupiny účastníků.

Ohniskovou skupinu tvořilo všech 7 záměrně zvolených pěstounek, dále také moderátor a autorka práce. Pro funkci moderátora byla oslovena kolegyně, která v poradně pro náhradní rodinnou péči pracuje na pozici psychologa a má zkušenosti s vedením takové skupiny. Kolegyně, moderátorka ohniskové skupiny, vedla po celou dobu debatu, podněcovala účastníky se zapojováním do diskuse a vyslovováním svého mínění. V pozici pozorovatele ohniskové skupiny jsem byla já, autorka rigorózní práce. Mým úkolem bylo zapisovat během celého průběhu debaty podstatné a zásadní informace. V souvislosti s nesouhlasem jedné účastnice nahrávat celý průběh skupinové debaty na diktafon, bylo dohodnuto před začátkem skupiny, že bude přizván ještě pomocný moderátor, který bude nápomocen pozorovatelce při zapisování. Do role pomocného moderátora byla oslovena kolegyně, která pracuje v poradně pro náhradní rodinnou péči na pozici metodika sociální práce. Všechny pěstounky, které se zúčastnily ohniskové skupiny, byly ujištěny, že nebudou nikde zveřejněna jejich jména a odpovědi budou využity pouze pro účely rigorózní práce.

Otázky určené k diskusi v ohniskové skupině jsem zformulovala a připravila tak, aby korespondovaly s výzkumným cílem práce a ve spojitosti s odpovědí respondentek, byly podstatné a zásadní odpovědi východiskem pro tvorbu oblastí a otázek do dotazníku. Otázky byly promítány přes dataprojektor a po celou dobu průběhu skupiny je mohly respondentky pozorovat na promítacím plátně v místnosti. Zpočátku byla atmosféra ve skupině spíše zpátečnická, měla jsem pocit, že se pěstounky bojí něco říct, ale cca za 20 minut se atmosféra změnila, byla příjemná a přátelská.

4.5 Etické aspekty výzkumného šetření

V souvislosti s ochranou jednotlivých respondentek bylo nezbytné garantovat všem zúčastněným anonymitu. Pěstounky byly v průběhu výzkumnému šetření na jedné straně dosti upřímné, spolupracující a neměly ostych vyjádřit se ke všem otázkám, a to bylo hodně zásadní.

Na druhé straně bylo nezbytné zaručit ochranu samotných pěstounek, kdy některé z nich vyslovily, že mají strach, aby nebyly rozpoznány. Jedna nesouhlasila s nahráváním na diktafon z toho důvodu, že by její hlas mohl být rozpoznán. Všechny respondentky sdílely určitou obavu z toho, že by mohly být dle toho, co řeknou, rozpoznány. V souvislosti se splněním a dodržením etických zásad, byl před zahájením ohniskové skupiny všem zúčastněným vysvětlen účel, cíl a všechny okolnosti výzkumného šetření. HENDL uvádí zásadní pravidla, která je potřeba dodržovat: ze strany respondentek je nezbytné souhlasit písemně s účastí ve výzkumném šetření, což znamená, že pěstounky podepisovaly informovaný souhlas, ve kterém byl objasněn postup výzkumného šetření a také následné zacházení s dosaženými informacemi. Získané informace a údaje jsou určeny pouze pro účely rigorózní práce a nemohou být nikde rozšiřovány. Respondentky se výzkumného šetření zúčastňují dobrovolně a kdykoliv mohou svoji spolupráci ukončit.¹⁹⁰ V souvislosti s citlivostí získaných údajů, zejména také pro zajištění anonymity (souvislost s odhalením identity), bylo s respondentkami dohodnuto, že doslovné přepisy z ohniskové skupiny, nebudou součástí příloh rigorózní práce.

4.6 Výsledky ohniskové skupiny

Při vyhodnocení jsem se soustředila na zdůraznění a vyzdvihnutí klíčových odpovědí, zejména na zachycení problému, který je ze subjektivního hlediska pro respondenty podstatný a významný. Pro lepší přehled, orientaci a uspořádání jsou výsledky z ohniskové skupiny zaznamenány v samostatných tabulkách dle jednotlivých kategorií. Jsou zde aplikovány doslovné odpovědi respondentek, které se účastnily ohniskové skupiny. Analýza dílčích kategorií se nachází za tabulkou.

¹⁹⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. První vydání. Praha: Portál, 2005, s. 155. ISBN 80-7367-040-2.

Základní údaje o respondentech					
Respondenti	Věk	Pohlaví	Typ PP	Rok absolvované přípravy	Typ absolvované přípravy
R1	53	Ž	PP zprostř.	2015	Klasická
R2	53	Ž	PP zprostř.	2005/2006	Klasická
R3	52	Ž	PPPD	2014	Klasická
R4	40	Ž	PP zprostř.	2013	Klasická
R5	34	Ž	PP zprostř.	2014	PRIDE
R6	39	Ž	PP zprostř.	2013	Klasická
R7	53	Ž	PPPD	2014	PRIDE

Tabulka č. 6 Základní údaje o respondentech

Všechny pěstounky, které se zúčastnily ohniskové skupiny, splnily alespoň některé ze zadaných kritérií, které byly požadovány pro účast ve skupině. Lze tedy konstatovat, že vybraný vzorek pěstunek je naprosto postačující a proto můžeme zjištěné údaje považovat za objektivní.

4.6.1 Podstatnost a užitečnost přípravy

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Podstatnost a užitečnost přípravy	Sdílení
R1		<i>Není nad konkrétní příklady, to Vám vždycky dá nejvíc.</i>
R2		<i>Předávání zkušeností, hlavně to sdílení.</i>
R3		<i>Zkušenosti jiných pěstounů, to mi pomohlo hodně.</i>
R4		<i>Zajímavé, ale mám postižené děti...tyto zkušenosti nikdo neměl.</i>
R5		<i>Sdílení radostí a strastí zkušených lidí, těch pěstounů. Mohlo to být klidně i vícekrát..fakt...</i>
R6		<i>Nejvíc super z celé přípravy...</i>
R7		<i>Jasně, můžu potvrdit, že je to nejlepší, zkušenosti z praxe, lepší než když mluví lektor...</i>

Tabulka č. 7 Podstatnost a užitečnost - Sdílení

Za podstatné a užitečné ve skupinové přípravě považují respondentky sdílení, což znamená předávání zkušeností, pocitů, poznatků, samozřejmě pozitivních i negativních.

Chápu to jako něco, co je to nejlepší z praxe, což znamená, že předávání zkušeností, neboli sdílení se zkušenějšími pěstouny, kteří už mají děti v péči, něco si zažili a mají to tzv. pod kůží, je velmi dobré pro zformování své představy, jaké to může v praxi být doopravdy. Respondentky sdělily, že konkrétní sdílení informací, pocitů, prožitků a zkušeností bylo pro ně dosti zásadní: „Myslela bych si, že se to děje jen mě, třeba ty deprivacní projevy našeho kluka, ale když to řekli ti pěstouni v přípravě, že je to rozhodilo, jak se s tím poprali....tak vím, že to není jen u nás, ale i jiní mají problémy a perou se s nimi, taky brečí, jsou naštvaní, myslí si, že už nemůžou dál....Hodně mi to pomohlo, abych si uvědomila a pochopila, že se to neděje jenom nám, ale i jiným, kteří jsou na tom hůř než my.“ (R5).

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Podstatnost a užitečnost přípravy	Biologická rodina a identita
R1		<i>Nemáme kontakty, rodiče ji týrali...Tak jak nám říkali v přípravě, tak hodně si o rodičích povídáme. Dítě má svoji knihu života, fotky z biologické rodiny..</i>
R2		<i>Problémy byly, dítě bylo hodně zmatené, chtělo být s matkou, já byla ta zlá. To je jasný, že nás připravovali v přípravě, ale ta skutečnosti potom je jiná..</i>
R3		<i>Měli jsme samé miminka, kontakty probíhaly dobře a problémy nebyly.. Snažila jsem se vždycky myslet na to, na co nás lektorky v přípravě připravovali.....Píšeme vždycky každému dítěti, které máme knihu života, fotíme už v porodnici..</i>
R4		<i>Děti jsou mentálně postižené, nejsou žádné kontakty. Mám BR ráda, dali mi jejich děti.. Mají svoje album a knihu života</i>
R5		<i>Já teda s Vámi nesouhlasím, protože příprava nás nepřipravila na konkrétní děti...Bylo to jiné, než nám říkali...Děti jsou smutné, jeden, dva dny, ale mluví o nich tak tři, čtyři dny. Ptají se, na koho jsou podobní. A taky mají svoji knihu života.</i>
R6		<i>Nemáme kontakty. Jsem ráda, protože matka se jednou ozvala, měla jsem šílený strach, že o kluka přijdeme. To víte, že taky vedu knihu života.... oboum dvěma klukům.</i>
R7		<i>Nemám žádnou zkušenost, kdyby k tomu došlo, obrátila bych se na KP. Píšu knihu života a vkládám fotografie...</i>

Tabulka č. 8 Podstatnost a užitečnost - Biologická rodina a identita

Další oblastí, kterou respondentky vnímají jako zásadní, podstatnou a užitečnou, je biologická rodina přijatého dítěte, s čímž souvisí také kontakty dítěte a jeho identita. Pěstouni jsou v přípravě vedeni k tomu, že je nutné přijmout dítě i s jeho biologickou rodinou. Je důležité dítěti sdělovat pravdu o jeho rodině. Respondentky uvádí, že v případě uskutečnění kontaktů

dítěte s biologickou rodinou se vyskytly určité potíže a pokud mohou říci, tak je teoretická příprava na kontakty s biologickou rodinou nepřipravila. Děti těžce snášely kontakty, byly po nich zmatené, popřípadě i samotné pěstouny chápaly, jako ty „zlé“ osoby, kteří jim berou rodiče a odvádí je od nich. Naopak pěstounka na přechodnou dobu žádné problémy neměla, vždy čerpala z přípravy, u dalších kontaktů ze svých dosavadních zkušeností. U pěstounské péče na přechodnou dobu se předpokládá, že se svěřené dítě bude vracet zpět do biologické rodiny a kontakt s rodinou bude samozřejmostí. Ukázalo se, že teorie je odlišná od praxe a nepřipraví budoucí pěstouny na konkrétní kontakt dítěte s biologickou rodinou. To znamená, že by bylo potřeba propojit teorii s praxí tak, aby nevznikaly problémy a nedorozumění při samotném kontaktu. V souvislosti s identitou přijatého dítěte všechny pěstounky vedou knihu života, hovoří s dětmi o jejich historii a biologické rodině, prohlíží si fotografie a videa. Nejlépe to vyjadřuje odpověď R5: *„povídáme klukům pohádku, o tom, že byli v bříšku u svojí maminky, ale ta se o ně nemohla postarat, protože byla nemocná, a proto jsme tady my, druhá maminka a tatínek, no a my se o ně postaráme. Pouštíme jim oběma DVD, kde mají nahraný celý svůj dosavadní život, od příchodu z porodnice k přechodňákům až do dneška. Manžel si s tím vždycky tak vyhraje a kluci se na to rádi dívají. Kolikrát u toho tak brečím.“* Lze tedy konstatovat, že všechny respondentky podporují pozitivní identitu dítěte, neboť hovoří o biologické rodině pozitivně, vedou knihu života různými způsoby, hovoří o minulosti dítěte s ním samotným a vědí, že rodina dítěte je součástí i jejich života. Dokládá to odpověď R4, kdy vyjádřila svůj pohled na biologickou rodinu dítěte slovy: *„mám je ráda“*.

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Podstatnost a užitečnost přípravy	Attachment a potřeby
R1		<i>Dítě musí mít pocit bezpečí a jistoty.. Jo a ještě intuitivní chování. Věnovat se dítěti, být k dispozici.. mít hlavně trpělivost.</i>
R2		<i>Získat jistoty a péči.. Zkušenost je nadevše, zejména Trpělivost, láska, jistota..</i>
R3		<i>Určitě navodit příjemné prostředí.. dodržovat režim dne, dítě hodně, ale hodně chovat, hladit... Využít svoji intuici.. A to, co paní říkala - trpělivost, láska.</i>
R4		<i>Pocit bezpečí, ponechat zvyky, hračky.. Moje intuice, napojení se na dítě.. Zcela jistě souhlasím s osobní zkušeností..., trpělivost, láska, hlazení, mazlení, tulení</i>
R5		<i>Zázemí....taky jsem tak něco dělala přirozeně a taky to bylo intuitivní chování. Zázemí, vysvětlovat, hlavně taky zachovat rituály..</i>
R6		<i>Poskytnout mu něhu, lásku, klid. Moje intuice, byla jsem ale hodně moc nervózní..jestli to dělám dobře.. a určitě hodně lásky a pochopení</i>
R7		<i>Teplá, čistá postýlka, konejšivá náruč a fyzický kontakt.. Nesmí chybět určitě láska, hodně objímat, ukazovat věci kolem sebe, mluvit... Žádný zbytečný pláč.</i>

Tabulka č. 9 Podstatnost a užitečnost - Attachment a potřeby

Problematika vytvoření bezpečného citového pouta, neboli attachmentu je pro všechny pěstouny podstatná a užitečná z několika důvodů. Pro pěstouny je nezbytné umět a zvládat výchovu dítěte s poruchou citové vazby, což znamená, že neumí navázat bezpečnou citovou vazbu, protože tyto děti se necítí bezpečně a projevují se různými způsoby. Respondentky uvádí, že pro dítě s poruchou citové vazby je nutné vytvořit pocit bezpečí, který následně vede k získání důvěry dítěte vůči pěstounce. Důležité je také bezpodmínečné přijetí dítěte takového, jaké je, dát mu bezpodmínečnou lásku, jak uvádí respondentky: „trpělivost, láska, hlazení, mazlení, tulení, konejšivá náruč.“ Zachovat určitý řád, režim dne a pevnou strukturu. Důležitý je i neustálý fyzický kontakt a blízkost pečující osoby, která zaručí dítěti, že bude v bezpečí, což samozřejmě souvisí i s uspokojením potřeb svěřeného dítěte, jak vyjádřila R3: „*když má hlad, tak dostane najíst.*“ R7 vyjadřuje uspokojení potřeb takto: „*žádný zbytečný pláč a každé jedno dítě vyžaduje osobitý přístup. Musíme mu jen porozumět.*“ Pěstounkám pomohly v oblasti problematiky attachmentu a uspokojení potřeb dětí informace z přípravy, vlastní intuice a také si načetly odbornou literaturu zaměřenou na konkrétní problematiku, jak uvádí R3: „*určitě mi pomohly informace z přípravy, ale taky jsem toho spoustu načetla.*“ R7 sděluje, že: „*informace z přípravy rozhodně pomohly. To, jak funguje mozek dítěte, jaké mohou být na něm napáchány*

škody zanedbáváním nebo týráním, pomohlo nahlédnout do toho, proč, se děti chovají tak, jak se chovají. Že to není tím, že by byly zlobivé nebo zlé, ale tím, že nic jiného nezažily, a proto to jinak neumí. Můj pohled na chování dětí to změnilo, rozhodně se dívám jinýma očima, a za chováním nejen dětí, ale i dospělých lidí, hledám vlivy domácího prostředí.“ Respondentky také vnímají rozdíl v tom, zda je přijato do rodiny miminko, nebo starší dítě a to zejména při uspokojování jejich potřeb dle R4: „roční se adaptovalo téměř okamžitě, ale starší dítě si muselo zvyknout na rodinu, na život, které neznalo, protože jsem si ho brala z ústavu.“ Na rozdíly, specifika a zvláštnosti v uspokojení potřeb přijatých dětí je potřeba se v přípravě důkladně připravit, jak sděluje R2: „a myslím si, že je jednodušší si dítě získat, když je mladší. U staršího dítěte mi trvalo mnohem déle, než se nám podařilo navázat vazbu.“ Bohužel, ale příprava nedokáže připravit na konkrétní dítě, je důležité vzít si z poskytnutých informací co nejvíce a přizpůsobit individualitě přijatého dítěte. „Ale každé dítě je individuální a podle toho je důležité přizpůsobit se konkrétní situaci.“ (R7).

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Podstatnost a užitečnost přípravy	Právní aspekty
R1		Něco jsme se doptávali, ale ne na všechno. Když to nevíte, na co se konkrétně ptát, protože v tom nejste a nemáte to povědomí o tom, co vlastně s tím souvisí. Ty zákony se furt mění.
R2		Dozvěděli jsme se skoro všechno. A když nevím, tak se zeptám klíčové pracovnice, no anebo si to vygooglím na netu. Jsem na FB ve skupině pěstounů a tam si hodně věcí zjistím.
R3		Pracovnice nám řekly dost informací. Doma jsme si vzpomněli na něco, ale bylo nám blbě telefonovat a ptát se. Jak říká paní, pořád se zákony mění a pořád je to jinak. No nejhorší jsou ty soudy. Všechno se hrozně vleče..
R4		Souhlasím s tím, že pořád je v těch zákonech něco nového a všechny ty informace Vás zahltní. Jenomže musíme s tím umět pracovat, že jo? Hlavně to poručnictví a vědět kde co se vyřídí, co u soudu, co na Ospodu...
R5		Užitečný byl panel, tam jsme se dozvěděli, co jsme potřebovali vědět ohledně doprovázení...Návrh k soudu byl oříšek, ale zvládli jsme to. Když je něco nového, tak nám vždycky dá klíčovka vědět.
R6		Při uzavírání dohody jsme se taky hodně ptali, protože jsme si nebyli jistí. To víte, člověk nemůže vědět všechno, ale chtělo by to třeba nějakýho soudce, který by řekl, co a jak kolem pěstounky funguje.
R7		Nejlepší byl panel, tam fakt bylo řečeno všechno ohledně legislativy, toho co nás čeká, povinnosti a práva. Je jasné, že vždycky se objeví něco nového, ale to už řeším taky s klíčovkou.

Tabulka č. 10 Podstatnost a užitečnost - Právní aspekty

Za podstatné a užitečné považují respondentky také oblast právních aspektů souvisejících s výkonem pěstounské péče. „Byly tam myslím dvě hodiny a ještě to bylo málo. Potom jsme si vzpomněli na něco, co jsme se chtěli zeptat.“ (R1) Respondentky vědí, že skupinová příprava je pouze tzv. „příprava na budoucího pěstouna“ a proto nelze do jeho obsahu vsunout všechny informace. V přípravě se dozvěděly o službě doprovázení: „hodně užitečný byl panel, tam jsme se dozvěděly, co jsme potřebovaly vědět ohledně doprovázení.“ (R5), ale také při uzavírání dohody, jak uvádí R1: „hodně jsme se ptali s manželem, když jsme uzavírali u Vás dohodu.“ Proto v případě, že potřebují nové informace ohledně právní legislativy související s výkonem pěstounské péče, se obrátí na svého klíčového pracovníka nebo na jiné pěstouny a poradí se s nimi. Nejvíce informací v přípravě chybělo respondentkám v oblasti rozhodování a liknavosti soudů. Což by mohl být určitý podnět pro organizátory k tomu, aby přizvali konkrétní soudce, kteří se věnují problematice NRP, do přípravy.

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Podstatnost a užitečnost přípravy	Praktické rady
R1		
R2		
R3		<i>Víte, mě hodně pomohlo slyšet ty praktické příklady, jako že dítě, které má abstinenční příznaky, je dobré klokánkovat. Mě by to normálně nenapadlo, taky pěstounka říkala, že dítě hodně mávalo rukama, tak mu je vždycky na chvíli zabalila do peřinky a po třech týdnech to ustalo... Taky se nám to stalo, tak to byla dobrá rada. Byl to abstinenční příznak, matka byla kuřačka...</i>
R4		
R5		<i>Lepší je přebírat dítě od přechodných pěstounů, poradí Vám různé vychytávky. třeba jak uspávají dítě s nočním běsem...</i>
R6		
R7		<i>Nám pomohl bílý šum, o kterém jsem se dozvěděla z knížky Nejšťastnější miminko v okolí. A tu knížku vlastně doporučila pěstounka na panelu, že z ní hodně čerpala... Kdybych to neslyšela, nekoupila bych si ji. Informace z přípravy hodně pomohly. To jak funguje mozek dítěte...</i>

Tabulka č. 11 Podstatnost a užitečnost – Praktické rady

Poslední oblastí, kterou respondentky považují ve skupinové přípravě jako podstatnou a užitečnou, jsou praktické rady, kterých se jim dostalo konkrétně od stávajících pěstounů, kteří přišli jako hosté do přípravy klasické či do přípravy PRIDE na poslední setkání, kterému se říká

Panel. Samy pěstounky si myslí, že by mohly častěji navštěvovat nynější i budoucí přípravy, aby to žadatelům usnadnily a předaly jim své zkušenosti a praktické rady: *„byla jsem pozvaná do přípravy i s manželem dvakrát, ale klidně bych šla ještě, bylo to fajn, ale stejně jsme jim nestihli říct všechno, co je důležité. Doma jsme si na některé věci vzpomněli.“* (R6). R4 byla jako host v přípravě v loňském roce a snažila se předat co nejvíce rad, doporučení a poznatků, které nasbírala v průběhu výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu: *„snažila jsem se jim předat toho co nejvíc, protože vím, jak já sama jsem hltala zkušenou pěstounku na naší přípravě.“*

Za podstatné a užitečné aspekty ve skupinové přípravě považují respondentky sdílení se stávajícími a zkušenými pěstouny, což zahrnuje předávání zkušeností, pocitů, poznatků, pozitivních i negativních. Respondentky uvádí jako významnou, důležitou a prospěšnou oblast v přípravě biologickou rodinu a identitu dítěte, problematiku attachmentu a uspokojení potřeb svěřených dětí, a v neposlední řadě i oblast právních aspektů a praktické rady od stávajících zkušenějších pěstounů.

4.6.2 Silné a slabé aspekty přípravy

Dle nové metodiky je skupinová příprava neustále zdokonalována od roku 2013, kdy byl novelizován zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Příprava má pěstouny připravit na obecné problémy související s oblastí náhradní rodinné péče, má jim přinést nové informace, ale také možnosti potkat se s novými lidmi, s odborníky z oboru.

Za silný aspekt skupinové přípravy lze považovat proces změny, kterým si prošly všechny respondentky. Zpočátku vůbec nevěděly, do čeho se vlastně zapojily, byly velmi naivní, protože chtěly pomoci opuštěnému dítěti a myslely si, že to v klidu zvládnou, což se jim nepotvrdilo. Všechny si prošly komplexní změnou, zpočátku byly váhavé a na konci přípravy respondentky musely přehodnotit téměř vše, na čem trvaly, což znamená i určité postupy, hodnoty. Všechny pěstounky v průběhu přípravy dospěly postupně k posílení toho, co vlastně chtějí vykonávat a proto bylo nezbytné projít procesem změny.

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Silné a slabé aspekty přípravy	Proces změny
R1		<i>Bylo hodně užitečné dozvědět se názory odborníků. Jasně, že jsem si myslela, že to bude v pohodě, já nic a nikoho nebudu potřebovat, budu dobrý náhradní rodič, ale po prvním setkání jsem odcházela, jak zpráskaný pes, protože celá moje vysněná pomoci dítěti byla pryč... Někdy potřebuju slyšet aspoň od klíčovky, že je to tak dobře, jak to děláme.</i>
R2		<i>Musela jsem přehodnotit skoro všechno, na čem jsem si trvala. Protože u těch dětí v náhradce je všechno úplně jinak.</i>
R3		<i>No, byla jsem na samém začátku naivní. Ale rychle jsem musela vystřízlivět, protože každé dítě je jiné a není procházka růžovým sadem, to teda né. Tak jak říká pani..</i>
R4		<i>Věděla jsem, že chci postižené dítě, ale na to mě příprava moc nepřipravila. Problémy postižených dětí se téměř neřešily. Takže jsem si musela toho spoustu najít sama. Čekala jsem, že se mi změní život, ale on se změnil celé mojí rodině, ne jenom mě, všem i dětem. Postižené dítě Vás naučí, že je všechno jinak, že to nejde, tak jak jste byli zvyklý u svých zdravých dětí. A ten náš vztah to hodně upevnilo, i teď s malou je to taky jinak, než jsem si myslela.</i>
R5		<i>Jasně, byli jsme jak v tunelu, na začátku přípravy a mysleli jsme si, že dostaneme hodně dítě, prostě panenku, ale na konci přípravy jsme věděli, že to nebude jen tak. Ale to co přišlo....dětí byly jak vichr, uragán. Úplně nám změnili celý způsob života. Museli jsme si říct, co je pro nás teď prioritou, jinak bysme se zbláznili. To jsme teda nečekali.</i>
R6		<i>Nedovedla jsem si představit, co bude následovat, jak to potrvá dlouho, co nás čeká. Ale už v půlce přípravy jsem byla úplně někde jinde....Hodně mě to změnilo, myslím, že k lepšímu...Teď zpětně říkám, že by příprava měla být delší</i>
R7		<i>Byla jsem připravená na všechno...Jasně byla jsem zpočátku asi více naivní, nebo spíš nevědomá, protože se v tom nepohybujete, tak nevíte, co od toho můžete čekat. Myslela jsem, že nebudu potřebovat pomoc nikoho jiného, ale to jsem se hodně zmýlila. Postižené dítě mi hodně změnilo celý pohled na svět a nyní si vážím i obyčejných věcí.</i>

Tabulka č. 12 Silné a slabé aspekty – Proces změny

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Silné a slabé aspekty přípravy	Organizace přípravy
R1		<i>My jsme se přizpůsobili, protože jsme fakt chtěli, ale lepší byly odpolední termíny. Jsem stejně moc neposlouchala, bylo toho tolik...</i>
R2		<i>Měla jsem pocit, že se to hodně vleče, a víc mi vyhovovali dopolední termíny. Byla jsem taková zmatená, pletly se mi pojmy.. kdybych to měla napsané, tak si to později oživím.</i>
R3		<i>My měli 72 hodin přípravy, což je hodně dlouhé ale neřešila jsem to. Stejně jsem si musela vzít dovolenou. Neobdrželi jsme nic, takže jsme nic nevěděli.</i>
R4		<i>Přizpůsobila jsem se tomu, co bylo nastavené.. Třeba ty pravidla mi vůbec nevadily. Někteří je porušovali, furt jim zvonil mobil. To bylo takové degradování... myslím jako toho lektora, je to nepříjemné.</i>
R5		<i>Ten pocit, že to neutíká, že je to dlouhé. Lepší byly odpolední termíny. Písemnou formou e-mailem a všechno jsem si přečetla..</i>
R6		<i>Je to fakt, že to bylo strašně zdlouhavé a připojuji se k odpoledním termínům. Dostali jsme pozvánku, kde byly napsané termíny, co se bude dít jsme s manželem nevěděli nic, fakt ne.</i>
R7		<i>Neměla jsem s tím problém. Buď jsem měla volno, nebo jsem si vyměnila směnu. Zaslán e-mail, kde bylo vše popsáno. Přišel e-mail, kde bylo vše popsáno</i>

Tabulka č. 13 Silné a slabé aspekty – Organizace přípravy

Jako slabý aspekt skupinové přípravy uvádí respondentky zdlouhavost, pocit, že to neutíká, což lze shrnout do jednoho slova, kterým je časový rozsah přípravy. Zpětně respondentky již uvádí, že časová dotace přípravy mohla být delší: „*když se teď na to podívám s odstupem času, klidně bych brala přípravu ještě jednou tak delší, jen abych se dozvěděla a vyptala na to, na co potřebuju.*“ (R5). Dalším slabým aspektem je absence informací ohledně obsahu skupinové přípravy u respondentek, které absolvovaly klasickou přípravu. Uvádí, že v pozvánce byly pouze termíny uskutečnění přípravy a jména lektorů, kteří přípravu povedou. Naopak respondentky, které absolvovaly přípravu PRIDE uvádí, že obdržely e-mailem veškeré informace o obsahu přípravy a mohly být tedy alespoň nějakým způsobem připraveny a nebyly překvapeny, což lze považovat za silný aspekt přípravy PRIDE. Je velký rozdíl v informovanosti respondentů, kteří nastupují do klasické přípravy a do přípravy PRIDE. Jako další slabší stránku příprav, kterou je potřeba zmínit, jsou termíny, a to konkrétně dopolední. Je zcela logické, že než se respondentky staly pěstunkami, většinou všechny byly zaměstnané.

Dopolední termíny byly překážkou, neboť si musely vzít dovolenou, či náhradní volno. Některé respondentky nechtěly svému zaměstnavateli sdělovat důvody, protože nevěděly, zda jim pěstounství vyjde: R5 „nechtěla jsem si pořád brát volno, vedoucí už to bylo podezřelé a myslela si, že už někde mám jinou práci a chodím tam na zaučení. Jenže já měla strach o tom mluvit, protože by to nemuselo dopadnout dobře a co komu budu potom vysvětlovat. A to víte, že se to nelíbilo ostatním, museli za mě, to moje, odmakat.“ Za silnější aspekt přípravy lze tedy považovat termíny v odpoledních hodinách, kdy se respondentky nemusely často omlouvat v zaměstnání. Dalším slabším aspektem skupinové přípravy je porušování nastavených pravidel ze strany žadatelů, jejichž udržení je v kompetenci lektorů. Zde bychom se mohli zamyslet a polemizovat nad tím, proč lektoři neupozornili účastníky skupinové přípravy, aby vypnuli vyzvánění mobilních telefonů, které následně rušilo ostatní členy ve skupině, ale nejsem si jistá, zda by to k něčemu vedlo. Zjevně to nerušilo konkrétní lektory v jejich výkladu, ale pokud to rušilo respondenty, měli zcela jistě právo a možnost upozornit na to, že se jim takové chování nelíbí.

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Silné a slabé aspekty přípravy	Limity
R1		<i>Chtělo by to víc té praxe...odlišuje se teorie od praxe, něco Vás naučí a potom je to ve skutečnosti úplně jinak a musíte si poradit. Realita teprve ukáže všechny potíže a problémy.</i>
R2		<i>Mohli by přijít třeba biologičtí rodiče... mě by zajímalo, jak to mají oni, jaké mají pocity</i>
R3		<i>Chtělo by to nějaký ten nácvik, já nevím jak to udělat, ale ta praktická stránka mi chyběla... Nedovedla jsem si představit některé pojmy, věci, situace a tak všechno to co přišlo.</i>
R4		<i>Chtělo by to více informací o zdravotně postižených dětí. Všechno jsem si musela vyhledat sama, protože tohle téma v přípravě nebylo. Není nad to, když Vám někdo popíše jak to ve skutečnosti je bez zbytečných kudrlinek, nic nepřikrášlí. Více toho praktična.</i>
R5		<i>Teorie je suchá, nicneříkající...v reálném životě se ukáže a je to všechno jinak a popravdě teorie Vás nepřipraví na to, co budete mít doma, jaké pocity ve Vás vyvolá a s čím se budete muset sžít.</i>
R6		<i>Rozuměli jsme všemu, ale pokud to nezažijete, je to pro Vás cizí, jenom řeči..</i>
R7		<i>Základní informace z přípravy nestačí, hledám na netu, v literatuře, ale nejlepší učitel je život. ...chodila jsem tam jako dobrovolník, do kojeňáku Domeček...Každá zkušenost je přínosem...</i>

Tabulka č. 14 Silné a slabé aspekty přípravy - Limity

Respondentky už vědí, že odborná příprava je připravena pouze obecně a nelze generalizovat získané informace na jedny konkrétní děti, které mají v péči. Jako jeden z limitů odborné skupinové přípravy chápou respondentky nedostatek praxe, což by mohlo znamenat návštěvu dětského centra – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nebo popřípadě klasický dětský domov. V předešlých letech se návštěvy do těchto zařízení v rámci praktické přednášky uskutečňovaly, ale od tohoto postupu se ustoupilo z určitých důvodů. Jedním z argumentů, proč se přestaly navštěvovat dětská zařízení, byla velká emoční zátěž pro většinu žadatelů. Ač byli upozorněni, že nesmí na děti sahat, brát je do náruče, většina toto neakceptovala a děti brali do náruče. Dalším argumentem bylo, že děti potřebují klid, a není vhodné ani důstojné vůči nim, aby je cizí lidé chodili obhlížet. Některé respondentky potřebovaly v přípravě konkrétní praktické ukázky – protože si v reálném životě nedokázaly představit, co se pod některými pojmy, situacemi skrývá, o čem se vlastně mluví. Což je pochopitelné, jelikož vstoupily do oblasti, o které neměli téměř žádné informace. Následně respondentky podotýkají, že si v přípravě něco vyslechnou, ale skutečnost je jiná. Není možné připravit se úplně na všechno, například na přijetí dítěte se zdravotním postižením, což lze ze strany pěstunek chápat jako jeden z limitů, které mají potom vliv na výkon pěstounské péče. R4: *„tak asi fakt nějaké materiály, kdybychom si mohli dělat poznámky a vlastně stíhat lektorům. Někdy jsem měla pocit, že nevím, o čem jsme na předchozích setkáních mluvily a tak, kdybych si to doma mohla přečíst a připomenout, snad by mi to pomohlo.“* Limitem přípravy a zároveň slabým aspektem může být absence informačního materiálu, který seznamuje s obsahem přípravy ze strany organizace. Materiály by všem zúčastněným zůstaly a mohly by se k nim kdykoliv zpětně vracet. A tenhle výrok potvrzují i účastníci přípravy PRIDE: *„no my jsme měli hodně materiálů, které jsme dostali v přípravě PRIDE, mohli jsme si je nechat a vlastně v nich často listuji a připomínám si různé věci“* (R5). Respondentky uvádí, že široká veřejnost je vnímá jako někoho, kdo pěstounskou péči vykonává pouze kvůli finančním prostředkům: *„jsem prý vyčuraná, jenom hrabu prachy, za to, že pečuju o cizí děcka, jsme si prý koupili auto, a co bych prý teda ještě víc chtěla.“* (R3).

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Silné a slabé aspekty přípravy	Formy edukace
R1		<i>Besedy s hosty byly pro nás velkým přínosem a více zážitkových cvičení, protože pak se můžete cítit jako třeba to dítě, co bylo odebrané z rodiny...Tohoto by mělo být víc.</i>
R2		<i>Hosté, ti odborníci byly fakt dobří.</i>
R3		<i>Dobré bylo, když přišli stávající pěstouni a řekli nám, jak to měli oni...Vlastně nám dali určitou důvěru a i když se jim třeba nedařilo, tak se svěřili a řekli nám to, to bylo super, protože jsem se nemusela bát, že když se mi něco nepodaří, bude to špatně... Mě pomáhá tohle slyšet a dá mi to víc, než suchá teorie...od lektora</i>
R4		<i>Líbila se mi práce v týmu, když jsme byli rozděleni do skupinek náhodně...To bylo pro mě přínosné...každý to dělá jinak a učím se tím od ostatních a víc je poznávám... A je fakt, že to zážitkové cvičení se dostane pod kůži... to je pravda.</i>
R5		
R6		<i>Zážitkové cvičení bylo skvělé, několikrát jsem i brečela...mám to tak....</i>
R7		<i>Zážitkové cvičení jsme neměli, a ani nevím, jestli by mi to něco dalo. Chybělo mi více projekce.</i>

Tabulka č. 15 Silné a slabé aspekty – Formy edukace

Jako silný aspekt skupinové přípravy uvádí respondentky určité formy edukace. Byly to besedy s pozvanými hosty, kterými bývají stávající pěstouni a osvojitelé s delší zkušeností. Zkušenosti pěstouni jsou velkým přínosem, protože jejich poznatky a prožitky jsou vnitřním vyjádřením náhledu na samotnou podstatu náhradní rodinné péče. Odborníci, kteří jsou zvaní do přípravy, jsou sociální pracovníci – jedná se o klíčové pracovníce pěstounských rodin, které přiblíží žadatelům konkrétní a praktickou práci s pěstounskou rodinou. Další, dobře akceptovanou formou edukace ze strany pěstounek jsou zážitková cvičení, která pomohla respondentkám při vcítění se do pocitů opuštěného dítěte. Znamená to, že respondentky na základě těchto zážitkových cvičení dokázaly pochopit, jak se může cítit a jak to může mít v sobě komplikované přijaté dítě. R4 uvádí, že pro ni byla přínosná týmová práce žadatelů, neboť se tímto způsobem učí od ostatních zúčastněných a navíc je i může lépe poznat. V rámci týmové spolupráce dochází k navazování vztahů a následně i přátelství: „ze začátku to bylo hodně nervózní, alespoň pro mě, protože jsme se neznali, ale postupem času to bylo dobré, a dnes jsme parta, která se schází v soukromí i v poradně a na vzdělávacích víkendech.“ (R4) „Byli jsme dobrá skupina, která si hodně rozuměla a vlastně ještě tři roky po přípravě se všichni scházíme cca jednou za dva měsíce a sdílíme svoje zkušenosti.“ (R3)

4.6.3 Celkový obsah přípravy

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Celkový obsah přípravy	Očekávání
R1		<i>Bylo to hodně dlouhé...myslím celý ten proces. Všechny ty úkoly a požadavky na nás...Teď se od nás zase něco čeká...Musím říct, že to bylo náročné.</i>
R2		<i>Mě nevadilo se zapojit, ale myslela jsem, že bude lepší skupina v přípravě...nebyla to dobrá skupina, necítila jsem se dobře a nechtěla jsem před některými mluvit, takže jsem asi nebyla moc aktivní...</i>
R3		<i>My přechod'náci měli spoustu teorie, což fakt bylo někdy na bednu...někdy jsem si připadala, že do mě jen lejou a lejou. Je fakt, že musíme být profesionálové, tak asi proto je potřeba tolik toho.</i>
R4		
R5		<i>No museli jsme být aktivní, to je fakt. Bylo to delší, někdy jsem si říkala, už aby to bylo za náma.</i>
R6		<i>Domácí úkoly byly celkem fajn, hodně jsme si u toho uvědomili. Taky se připojují, že to bylo strašně dlouhé, jak já se bála, že pohořím na těch testech...</i>
R7		<i>Čekala jsem, že se tam více otevřu, ale nedošlo k tomu...bylo to pro mě hodně náročné....</i>

Tabulka č. 16 Celkový obsah přípravy - Očekávání

Respondentky neočekávaly, že by příprava byla tak dlouhá. Celková délka skupinové přípravy byl hodně zdlouhavý proces, který chtěly mít respondentky co nejdříve za sebou. Délku skupinové přípravy pokládají respondentky za zbytečnou a neúčinnou a zcela zjevně nebylo naplněno jejich očekávání vůči délce přípravy. Očekávání nesplnil ani obsah kurzu: „*Mě připadalo, že nám všichni pořád říkali stejné informace, prostě všechno dokola a stejně všechno jenom obecně.*“ (R5). Lze usuzovat, že ze strany lektorů jsou předkládány pouze obecné informace, popřípadě, že se jednotlivá témata prolínají a navazují na sebe, což může pro respondentky vyvolat pocit stálého opakování stejných údajů. Velmi často uvádí pěstounky náročnost přípravy a hodně teorie, což na ně působilo jako „nalejvárna“, a mohlo vyvolávat pocit toho, že jsou zahlceni obecnými, spíše teoretickými informacemi, bez propojení s praxí. Očekávání v přípravě souvisí také s profesními požadavky na profesi pěstouna, které byly specifikovány: „*Měla jsem strach, když jsem zjistila, co všechno musím jako pěstounka zajistit a udělat. Jsem snad superman?*“ (R4).

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Celkový obsah přípravy	Uplatnitelnost
R1		<i>Divila jsem se, kolik nových věcí jsme museli dostat do hlavy...jako kolem náhradky, všechny ty novinky..</i>
R2		
R3		<i>To určitě souhlasím, těch nových informací, byla jsem z toho až překvapená...</i>
R4		<i>Je pravda, že normálně nemáte šanci setkat se a vyzkoušet si všechny ty cvičení...tady jsme si to vyzkoušeli, abychom věděli, jak se děti asi cítí</i>
R5		<i>Co teď zpětně dokážu ocenit, je ta doba, kterou jsme v přípravě museli trávit. Myslím, že to mohlo být ještě delší, ale tehdy to pro mě bylo hodně dlouhé a zbytečné, ale teď bych to už neřekla.</i>
R6		<i>Právě že to zážitkové cvičení mi teď otvírá oči, když máme v péči dva kluky a myslím, že mi to pomohlo se vcítit do jejich situace...Umím si toho více představit, Souhlasím s tím, že teď z pohledu pěstouna, by příprava měla být delší...Ale kdyby nám to někdo tehdy řekl, neuvěřím tomu...</i>
R7		

Tabulka č. 17 Celkový obsah přípravy – Uplatnitelnost

Respondentky uplatnily spoustu informací, které se v přípravě dozvěděly při výkonu pěstounské péče. Nyní, zpětně jako pěstounky, ocení určité údaje, které jim usnadní výchovu přijatého dítěte. Také si mohly vyzkoušet zážitková cvičení zaměřená na to, jak se cítí přijaté dítě v nové náhradní rodině. Díky těmto cvičením, se mohly následně při péči o přijaté děti, vcítit a uvědomit si, co dítě prožívá a popřípadě co poznalo. Zpětně respondentky hovoří o tom, že pro uplatnitelnost v praxi při výkonu pěstounské péče hodnotí celkovou délku skupinové přípravy jako krátkou a dovedou si představit, že by mohla být o hodně delší. Nicméně, jako žadatelky délku přípravy považovaly za neefektivní a neúčinnou. Pěstounky byly jako žadatelky překvapeny tím, kolik nových informací si musí osvojit pro kvalitní výkon pěstounské péče.

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Celkový obsah přípravy	Speciální otázky
R1		
R2		
R3		<i>Máme málo informací o biologických rodičích...jaká je tam zátěž, na co si dát především pozor...Libilo se mi, jak ta pěstounka nám vykládala, že dítě mělo abstinenční příznaky, jak se to projevovalo, co vlastně dělala ona, jako aby dítěti pomohla. To nám třeba lektori neřekli....</i>
R4		<i>Úplně přesně souhlasím, to jste mi vzala z pusy... navazující služby pro zdravotně postižené děti, a i třeba kam se obrátit v případě ADHD, co třeba poruchy chování, raná péče....to mi chybělo...</i>
R5		<i>Ty navazující služby to chybí, fakt s Vámi úplně souhlasím s oběma...Alespoň říct, kde potom hledat, nebo nějaké odkazy, kdybychom dostali...</i>
R6		<i>Nikdo z lektorů nedokázal říct, jak dlouho se čeká na dítě. Byla jsem hrozně nervózní z toho, jak dlouho budeme čekat...Dostali jsme ho hodně brzo, ale spíš jsme měli štěstí.</i>
R7		<i>Chybělo mi v přípravě dozvědět se něco o navazujících službách pro různé druhy postižení u dětí...Kdo se zabývá čím, kde teda můžu požádat o pomoc...a hlavně jak to najdu..</i>

Tabulka č. 18 Celkový obsah přípravy – Speciální otázky

V celkovém obsahu skupinové přípravy respondentkám scházely informace, které můžeme zahrnout do oblasti s názvem speciální otázky. Za speciální otázky, na které nezazněla odpověď, považují pěstounky informace a veškeré dostupné údaje o navazujících službách pro zdravotně postižené děti. Vzhledem k tomu, že některé z respondentek mají v péči těžce zdravotně postižené dítě, hovoří z vlastní zkušenosti a zpětně mohou kvalifikovaně posoudit, co jim opravdu v přípravě chybělo. Nevědí, kde mají hledat, na koho se mohou obrátit, na co mají v případě postižení dítěte nárok a kdo jim vlastně může pomoci. Další otázka, která zůstala nezodpovězená, souvisí s problematikou, jak dlouho se čeká na vytipování náhradních rodičů pro konkrétní dítě. Na jedné straně slyšeli pěstouni, že je potřeba dlouhodobých pěstounů, protože je jich málo, a v případě, že se žádný nenajde, dítě musí být umístěno do ústavního zařízení, nebo se z pěstounů na přechodnou dobu stanou dlouhodobí pěstouni, protože nechtějí, aby dítě, o které rok pečovali, bylo umístěno mimo rodinu. Na druhé straně byly slyšet ohlasy, že někteří pěstouni čekali na výzvu krajského úřadu i přes půl roku, což je velmi tristní. Respondentkám také chybí více informací o biologických rodičích. Nicméně, tyto informace by musely být podány velmi obecně a samozřejmě na základě konkrétních zkušeností z praxe.

Dále respondentky považují za důležité dozvědět se více informací do hloubky o romských dětech: „*Jen si říkám, jak budu chápat to romské dítě? Nemám problém s tím, že budeme mít malého cikánka, ale spíš jsem si říkala, co lidi? Jak se na něj budou dívat? Co o nás budou říkat? Budou se nás stranit?* (R5).

4.6.4 Připravenost na výkon pěstounské péče

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Připravenost na výkon pěstounské péče	Teorie versus realita
R1		<i>Taky jsem se setkala s tím, že беру od státu prachy, tak co bych chtěla...Mám být zticha a šoupat nohama...to my řekla sousedka..</i>
R2		
R3		<i>Mě připadá, že se učíme za pochodu. Je to odlišné od přípravy, teda to co nám říkali... Ve skutečnosti je všechno jiné, takže se pořád musím učit nové věci...Jako třeba, co, kde, komu poslat... A taky každé dítě je jiné, na velké problémy Vás příprava nepřipraví... ani náhodou... To už musím řešit s klíčovkou...</i>
R4		<i>Je to pravda s tím, že se pořád učíme... v případě postižených dětí jsem fakt všechno musela řešit a zjišťovat sama.... To jsem se v přípravě nedozvěděla... A samozřejmě, že když si nevím rady, tak poprosím klíčovou pracovníci</i>
R5		<i>Jo, to je pravda, nás příprava taky nepřipravila na dvě děti s takovou hroznou poruchou citové vazby... Museli jsme řešit všechno s klíčovkou, bylo toho tolik... Ještě, že ji máme. No prostě na ty potíže Vás nikdo nepřipraví... A jsem ráda, že mi je tolik roků, kolik mi je, protože kdybych byla starší, nevím, jak bych to zvládla...</i>
R6		
R7		<i>A souhlasím s paní, že si lidi myslí, že to děláme pro peníze a mě taky tohle štve. Nikdo nevidí tu práci a taky to, že děti nejsou v kojeňáku a mají naši lásku...</i>

Tabulka č. 19 Připravenost na výkon pěstounské péče – Teorie versus realita

V oblasti připravenosti na výkon pěstounské péče uvádí respondentky, že je odlišná teorie od reality, neboli od získaných zkušeností v praxi. Respondentka, která vykonává pěstounskou péči na přechodnou dobu uvádí, že se vlastně stále učí tzv. za pochodu. Stále se objevuje něco nového, co je potřeba si osvojit, dá se tedy říci, že s každým novým dítětem. Dále

sděluje, že na velké problémy nedokáže příprava vůbec připravit. Tomu musí člověk čelit sám, popřípadě požádá o pomoc klíčového pracovníka. Pěstounka, které pečuje o dvě zdravotně postižené děti, sděluje, že si všechno řešila sama, protože se v přípravě ohledně problematiky zdravotně postižených dětí nedozvěděla vůbec nic a všechny informace, údaje a vlastně i konkrétní pomoc si musela zajistit sama nebo přes klíčovou pracovníci. Další respondentka uvádí, že ji teoretické informace v přípravě nikterak nepřipravily na péči o dvě děti (dvojčata) s poruchou attachmentu neboli citové vazby. Opět všechny problémy a potíže řešila s klíčovou pracovníci, popřípadě sama s manželem. Dvě respondentky uvádí, že se setkaly s negativními ohlasy ze strany laické veřejnosti v souvislosti s čerpáním odměny pěstouna. Bylo jim řečeno, že výkon pěstounské péče vykonávají pouze pro peníze, což se jim nelíbí. V přípravě byly připravovány na to, že budou vykonávat službu pro konkrétní dítě, které potřebuje žít v rodinném prostředí a odměna pěstouna je plat, který jim po právu náleží. R3 uvádí, že: „*v případě přijetí malých dětí, je to přesně tak, jak nám v přípravě říkali, ale když přijmete větší dítě, je to úplně jinačí. A říkají to všechny kamarádky, se kterými se stýkám, a přijaly do péče větší dítě. Na ty potíže, vyšetření, problémy ve škole, je nikdo v přípravě nepřipravil, fakt ne.*“ Lze tedy konstatovat, že pokud pěstouni na přechodnou dobu přijmou do péče miminko, lze se na to teoreticky připravit, protože s těmito dětmi nejsou téměř žádné potíže. Ovšem v případě přijetí starších dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, nejsou pěstouni připraveni na konkrétní problémy a nesnáze, které si děti sebou nesou a které nastávají v důsledku dřívějšího způsobu výchovy a života v biologické rodině.

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Připravenost na výkon pěstounské péče	Náročnost
R1		<i>Nikdo neví, co všechno to pěstounství obnáší a já nemám sílu to někomu vysvětlovat, a to nejsem přechodník, prostě není co závidět. Nikdo nevidí, že je to fakt náročné.</i>
R2		
R3		<i>Je fakt, že musíte tomu přechodnému pěstounství přizpůsobit celý svůj život. Nejde to, že byste si jen tak někde odjeli, musíte myslet na to, že můžete dostat dítě, a když to dítě máte, tak děláte všechno pro něj, aby bylo v pohodě... třeba při předávání jezdíte do jeho nové rodiny, ať si zvykne na nové rodiče...</i>
R4		
R5		<i>Já bych tak někdy potřebovala trochu času pro sebe, ale zatím to nejde... Děti jsou malé a hodně divoké. Potřebují naši pozornost... Musíme s manželem dělat všechno spolu, jeden to nemá šanci zvládnout... A koničky nebo volný čas??? Musím se smát (smích), tak na to není kdy... Když děti usnou, oba hledíme do blba a do pěti minut spíme... Tak jsme vyřízení....</i>
R6		<i>Máte pravdu, že je to náročné...já se trochu cítím, že jsem selhala, protože nás oslovili, ať přijmeme třetí dítě – brášku od malého, ale my se na to necítíme...Nezvládli bysme to, když jsme to všechno probrali kolem a kolem, nedali bychom to. Dvě děti tak brzo po sobě byl celkem záhul a do toho třetí, Chci být dobrou mámou pro tyto dvě děti, pro tři už bych to nezvládla... Ani manžel...</i>
R7		<i>To máte pravdu s tím, že svůj život přizpůsobíte tomu dítěti. Jinak to ani nejde. Myslela jsem si, že se budu věnovat svým koníčkům, přátelům, ale ono to nejde, protože je to dítě, za které máte odpovědnost, ono se na Vás naváže, spoléhá na Vás, a Vy u něj nejste, když potřebuje...Je to obtížná práce, ale mám ji ráda. Kdo to má dneska jednoduché... asi nikdo..</i>

Tabulka č. 20 Připravenost na výkon pěstounské péče – Náročnost

V souvislosti s připraveností na výkon pěstounské péče se objevuje pojem náročnost. R1 uvádí, že už nemá sílu vysvětlovat ostatním, že výkon pěstounské péče je opravdu velmi náročný a nikdo jí nemusí nic závidět. Respondentky na přechodnou dobu sdělují, že přijatému dítěti musíte přizpůsobit veškerý svůj režim a není možné to neudělat, neboť jste za něj zodpovědní a jste povinni o něj pečovat co nejlépe, což je velmi náročné, protože každé dítě je jiné a má různé specifické potřeby. Pěstouni na přechodnou dobu se také nemohou jen tak vzdálit, nebo odcestovat na dovolenou, popřípadě si jezdit po výletech, protože musí přizpůsobit chod své domácnosti přijatému dítěti, které si v určitém období zvyká na novou

náhradní rodinu, nebo se přizpůsobuje návratu do své biologické rodiny. V případě pěstounství na přechodnou dobu je v průběhu péče o přijaté dítě také problém věnovat se naplno svým koníčkům, zájmům a zálibám. V případě, že pečujete o zdravotně postižené dítě, popřípadě o dítě se specifickými potřebami, je velmi náročné vyšetřit si čas na své koníčky a zájmy. Nicméně v rámci duševní hygieny je potřeba alespoň jednou za týden mít chvíli času pro sebe. Stejný problém má R5 i se svým manželem, kteří mají v dlouhodobé péči dvě děti, dvojčata s poruchou attachmentu. Sděluje, že volný čas pro ně, od přijetí dětí do péče, vůbec neexistuje. Oba dva pečují o děti společně, a v případě, že děti spí, oni usínají do pěti minut po dětech. Na nic jiného jim už nezůstává síly. Respondentka ví o velké náročnosti a sama uznává, že je potřeba mít alespoň malinko volného času pro sebe. R6 oznamuje, že velmi náročné bylo rozhodování, zda přijmout do své rodiny, v rozpětí půl roku, sourozence nejmladšího přijatého dítěte. S manželem měli pochybnosti, zda když odmítnou dítě přijmout, budou dobří pěstouni, ale nakonec si uvědomili, že je lepší být dobrým náhradním rodičem a pěstounem pro dvě přijaté děti, než špatným náhradním rodičem a pěstounem pro tři děti. Není možné přijmout další dítě jen proto, že se to od nich ze strany OSPOD dítěte, očekává. Respondentka s manželem měli v době rozhodování velmi náročné období a nechtěli nic uspěchat, ač sociální pracovnice OSPOD na ně velmi naléhala v souvislosti s přijetím dalšího sourozence. V tomto případě respondentka využila i radu psychologa a klíčového pracovníka. Respondentky také sdělují, že celkově je výkon pěstounské péče náročný, dá se říct, že horší než se jim zpočátku zdálo.

Respondentky	Kategorie	Subkategorie - kódy
	Připravenost na výkon pěstounské péče	Flexibilita a rigidita pěstounů
R1		<i>Zapojila se celá rodina, všichni nám pomáhají a holku mají rádi. Je to tak hrozně fajn..</i>
R2		
R3		<i>No jasný, to nám říkali pořád, že musíme reagovat pružně, připravit se na změny, naučit se zpracovávat odchody dětí. Mám to celkem fajn, zapojím taky svoji rodinu, zajdu si klidně zacvičit, nebo na kafe za kamarádkou, k doktorovi, a mimino vždy pohlídá manžel, nebo sestřenice, dcera nebo snacha. Všichni mi pomáhají. Nemají s tím problém. Jsme přece rodina, musíme si navzájem pomoci. Stejně tak, i já bych pomohla, kdyby bylo potřeba.</i>
R4		
R5		<i>Jako nám taky pomáhají babičky, teda naše maminky, ale stále obě pracují, takže je to těžší... Víte a kdo jednou hlídal kluky, tak už nikdy nechce... jsou fakt divocí, no my víme, že je to porucha citové vazby, ale těžko se to vysvětluje jiným...Babičky musí hlídat spolu, protože na ty dva si jedna netroufne. Každá má jednoho... Ale je to s nimi lepší a lepší...</i>
R6		
R7		<i>Byli jsme upozorněni na to, že se pořád budeme muset učit novým věcem, musíme být připravení na všechno, nejenom na to dobré ale i zlé.</i>

Tabulka č. 21 Připravenost na výkon pěstounské péče – Flexibilita a rigidita pěstounů

V oblasti připravenosti na výkon pěstounské péče je nezbytné zmínit flexibilitu a rigiditu pěstounů související zejména s tím, že se musí neustále učit a přizpůsobovat novým skutečnostem a situacím. Je nezbytné naučit se reagovat velmi rychle a pružně, zejména u pěstounů na přechodnou dobu, kdy je nesmírně důležité naučit se zpracovávat předávání dětí a jejich odchody. Respondentky vědí a uvádí, že na tuto skutečnost byly v přípravě připravovány, je nutné být flexibilní a umět se přizpůsobit všem novým pokynům a nařízením ze strany OSPOD, KÚ a doprovázející organizace. Respondentky sdělují, že zapojují do péče o přijaté děti také svoji rodinu, protože pocítují potřebu oddechnout si a mít chvíli času pro sebe, i když ne vždy se to podaří. Nicméně v souvislosti s flexibilitou a rigiditou pěstounek na přechodnou dobu jim vadí konkrétní komplikace ze strany soudů a sociálních pracovníků na OSPODu, zaměřené například na neprodloužení pobytu dítěte po roční lhůtě a řešení umístění v ústavní péči. Což považují za degradaci své práce, protože se většinou stále čeká, zda si rodiče upraví poměry, nebo se již v přípravě připravuje náhradní rodina, která je schopna dítě přijmout. Jenže

to ještě může chvíli trvat, což soud či OSPOD neakceptují a doporučují ústavní výchovu přesně po roce od umístění. Ovšem není tomu tak vždy, záleží na konkrétních pracovnících, kteří rozhodují: „*je fakt rozdíl, která ospod'ačka a hlavně soud to rozhodují.*“ *Někteří jsou v pohodě, vyhoví, vyslechnou si, jak to asi bude a nemají problém prodloužit lhůtu, třeba jen o čtyři měsíce, kdy se čeká na lidi z přípravy, až to ukončí a budou moci dítě přijmout.*“ (R3).

Respondentky mají občas problém s tím, že se musí neustále obracet na klíčového pracovníka: „*někdy si připadám jako neschopná, že se pořád klíčovky na něco ptám, ale koho jiného bych se měla asi tak zeptat? Je pravda, že jsme si moc spolu nesyly, je mladá, nezkušená, stejně vím, že se musí zeptat druhých, ale zase si říkám, že každý se musí nějak tu svoji práci naučit.*“ (R7). Na jedné straně to mohou brát jako své selhání, ale na druhé straně od toho byly doprovodné organizace pro pěstouny zákonem zřízeny – mají být nápomocny svým pěstounským rodinám, aby nedocházelo k selhávání péče. Pěstouni by měli svého klíčového pracovníka chápat jako svoji první pomoc při problémech.

4.7 Závěry z ohniskové skupiny

Podstatnost a užitečnost

Za podstatné a užitečné ve skupinové přípravě pokládají respondentky **sdílení** se stávajícími zkušenými pěstouny zaměřené na úspěchy, neúspěchy a konkrétní zkušenosti o tom, jak skutečný výkon pěstounské péče probíhá. Pro respondentky byly tyto besedy či diskuze dost zásadní pro uvědomění si a zformování svých představ o tom, jaká je doopravdy skutečnost.

Druhou oblastí, kterou respondentky považují za podstatnou a užitečnou, je **biologická rodina přijatého dítěte**, s čímž jsou těsně spjaty **kontakty dítěte a jeho identita**. Dle respondentek, které vykonávají dlouhodobou pěstounskou péči, je teoretická příprava na kontakty s dítětem příliš nepřipravila, téměř vždy se vyskytly určité problémy a nesnáze. Přijaté děti kontakty s biologickou rodinou snášely obtížně a pěstounky obviňovaly z toho, že mohou za to, že nejsou se svými rodiči a odvádí je od nich. V případě pěstounů na přechodnou dobu se žádné potíže nevyskytly, respondentky čerpaly z teoretických informací, které jim byly v přípravě předány, následně také ze svých stávajících zkušeností, neboť některé měly v péči již čtvrté dítě a vždy se kontakty s biologickou rodinou uskutečňovaly. Vyšlo najevo, že teorie v přípravě se odchyluje od reality a bylo by dobré propojit ji konkrétní formou, metodou tak, aby nedocházelo při samotném kontaktu a také po něm, k problémům a nedorozuměním. Samozřejmě je nesmírně důležité, aby se pěstouni naučili dítě po kontaktu emočně ošetřit. Všechny respondentky podporují pozitivní identitu přijatých dětí tím, že hovoří o biologické

rodině dítěte pouze a jedině kladně, pozitivně, vedou dítěti knihu života rozmanitými metodami a v neposlední řadě hovoří s dítětem o jeho minulosti, a také přijali samotné dítě i s jeho biologickou rodinou.

Obtížnost při vytvoření bezpečného citového pouta neboli **attachmentu** a neméně důležité **uspokojení potřeb přijatých dětí**, patří v přípravě mezi velmi zásadní, podstatné a užitečné oblasti, což si zpětně dokážou pěstouni uvědomit. Respondentky sdělily, že ve výše uvedených oblastech čerpaly informace zejména z přípravy, následně využily vlastní intuici a také si načetly odbornou literaturu zaměřenou na konkrétní problematiku. Nicméně v případě uspokojení potřeb je zcela zásadní rozdíl ve věku dítěte, které přijímají do své péče. Ze své praxe uvádí, že je velký rozdíl v tom, zda je přijato do péče miminko nebo větší dítě, protože malé dítě se adaptuje téměř ihned, kdežto větší dítě má určité problémy, proto je to náročnější. Je důležité, připravit se velmi důkladně již v průběhu přípravy na rozdíly, specifika a zvláštnosti, které se mohou vyskytnout u starších dětí. Je podstatné načerpat z poskytnutých informací co nejvíce a přizpůsobit své znalosti individualitě konkrétního přijatého dítěte.

Významným hlediskem, které respondentky považují za podstatný a užitečný ve skupinové přípravě, jsou velmi důležité **právní aspekty** vztahující se k výkonu pěstounské péče. Respondentky jsou seznámeny s tím, že v oblasti právních aspektů dochází průběžně k různým změnám, o kterých je aktuálně informují klíčové pracovnice. Často si nové, legislativní informace předávají respondentky mezi sebou samy. Respondentky se v přípravě dozvěděly všechny informace související se služnou doprovázení. Nejvíce informací postrádají respondentky z oblasti rozhodování a liknavosti soudů, což lze považovat za podnět pro lektory přípravy, kteří by mohli zvážit možnost přizvat konkrétní soudce z okresních soudů v MSK do skupinové přípravy.

Závěrečnou oblastí, na kterou respondentky nahlíží jako na podstatnou a užitečnou ve skupinové přípravě, jsou **praktické rady**, které jim předali zkušenější stávající pěstouni, kteří se zúčastnili přípravy jako hosté.

Silné a slabé aspekty přípravy

Za významné a pozitivní hledisko skupinové přípravy je možné označit **proces změny**, kterým prošly všechny respondentky. Na začátku přípravy byly respondentky naivní, neměly žádnou potuchu o tom, co je vlastně čeká, chtěly „pouze pomoci opuštěnému dítěti“, a byly přesvědčeny o tom, že je čeká snadná cesta a nic je nemůže rozhodit, protože přípravu naprosto v klidu zvládnou. Nicméně se mýlily, protože všechny prodělaly komplexní změnu, na jejímž počátku byly opravdu naivní a váhavé. V průběhu přípravy si všechny respondentky dokázaly

přehodnotit své priority, hodnoty i postupy na kterých zpočátku rigidně trvaly a na samém konci přípravy již dokázaly identifikovat, proč vlastně chtějí vykonávat pěstounskou péči a co je dokáže posílit. Všechny dospěly k uvědomění a prošly si procesem změny, samozřejmě k lepšímu.

V případě identifikace slabých aspektů přípravy dospěly respondentky k pojmu **zdlouhavost**, který zahrnuje celkovou časovou dotaci přípravy. U zprostředkovaných dlouhodobých pěstounů se jedná o 48 hodin a u pěstounů na přechodnou dobu o 72 hodin. Nicméně, zpětně už to vidí respondentky jinak a sdělují, že kdyby tehdy, na počátku přípravy věděly, co všechno výkon pěstounské péče obnáší, chtěly by, aby byla příprava ještě delší. Respondentky, které absolvovaly klasickou přípravu, uvádí, že jim chyběly informace zaměřené na konkrétní obsah skupinové přípravy. Sdělují, že pozvánka obsahovala pouze termíny skupinové přípravy a jména lektorů. Naopak respondentky, které absolvovaly přípravu PRIDE uvádí, že ony e-mailem obdržely pozvánku a zvlášť také informační leták o celkovém obsahu skupinové přípravy, takže měly určitou představu o tom, co je vlastně čeká, což lze považovat za silný aspekt přípravy PRIDE. Lze tedy konstatovat, že je značný rozdíl v informovanosti žadatelů, kteří budou absolvovat klasickou přípravu či přípravu PRIDE. Jako slabší hledisko přípravy, identifikovaly respondentky dopolední termíny přípravy, neboť si vždy musely brát dovolenou. Respondentky nechtěly sdělovat zaměstnavateli, že se připravují na výkon náhradního rodiče, protože si nemohly být jisté, zda jim celý proces vyjde.

K slabším aspektům přípravy lze přiřadit **limity**. K limitům skupinové přípravy lze zařadit nedostatek praxe, což si respondentky představují jako návštěvu dětského zařízení. Tyto návštěvy se v předešlých letech pravidelně uskutečňovaly, ale následně byly zrušeny z několika důvodů. Jedním z důvodů byla velká emoční zátěž ze strany žadatelů a druhým důvodem bylo soukromí a důstojnost dětí, která tímto byla narušována. Dalším limitem konkrétně klasické přípravy je absence informačního materiálu, který by obsahoval kompletní informace o jednotlivých oblastech, které se probírají v přípravě. Naopak, v přípravě PRIDE tento informační materiál žadatelé dostanou – jedná se o materiál v kroužkové vazbě o cca 300 stranách, který žadatelům zůstává a mohou z něj čerpat i při výkonu pěstounské péče.

Za silný aspekt skupinové přípravy považují respondentky určité **formu edukace**. Jednalo se o besedy s pozvanými hosty, kterými jsou stávající zkušení pěstouni a osvojitelé. Zkušenost hostů je benefitem, který umožňuje předat poznatky, zkušenosti a prožitky, které jsou vnitřním vyjádřením celkového nadhledu na samotnou podstatu náhradní rodinné péče. Dále jsou to odborníci z oblasti náhradní rodinné péče a jedná se o klíčové pracovnice pěstounských rodin, které na základě konkrétních příkladů přiblíží žadatelům praktickou práci

s pěstounskou rodinou a přijatým dítětem. Další, dobře přijatelnou formou edukace jsou pro respondentky zážitková cvičení, která jim umožnily vcítit se a zažít pocity opuštěného dítěte. Přínosná byla i týmová spolupráce žadatelů, kdy se jeden učil od druhého, došlo k navázání vztahů, které vyústily až k přátelství, které trvá dodnes.

Celkový obsah přípravy

V oblasti celkového obsahu skupinové přípravy lze konstatovat, že nebylo naplněno **očekávání** ze strany respondentek vůči celkové délce a také vůči celkovému obsahu. Respondentky uvádí, že příprava byla náročná, informace se stále opakovaly, pořád bylo jen hodně teorie, skoro žádná praxe, což mohlo vyvolat pocit zahlcení obecnými, stále se opakujícími informacemi. Očekávání v přípravě je zaměřeno také na profesní požadavky, které jsou ze strany pěstounů požadovány a mohou být pro respondentky určitým strašákem, protože mohou mít obavy z toho, že je nedokážou splnit.

Zpětně respondentky zjistily, že při praktickém výkonu pěstounské péče došlo k **uplatnitelnosti** získaných informací z přípravy. Jako pěstounky ocenily spoustu informací, které jim v počátcích usnadnily výchovu přijatých dětí. Tím, že si respondentky mohly vyzkoušet zážitková cvičení zaměřená na to, jak se přijaté dítě cítí v nové náhradní rodině, došlo k tomu, že uplatnily své prožitky při pochopení dítěte v konkrétní situaci. Zpětně také respondentky uznaly, že skupinová příprava by mohla být delší. Jako žadatelky byly konsternované z toho, že je příprava tak dlouhá a považovaly to za neefektivní. Nicméně nyní, už uvažují jinak, jelikož už mají tu zkušenost a vědí, že veškeré informace, které se mohou dozvědět, jsou uplatnitelné v praxi.

Otázky, na které respondentky neobdržely odpovědi, můžeme nazvat jako **speciální otázky**. Mezi tyto otázky patří údaje a sdělení zaměřené na zdravotně postižené děti, konkrétně jaké jsou navazující služby v této oblasti, kdo jim může pomoci, kde mohou hledat, na jaké dávky má zdravotně postižené dítě nárok atd. Další nezodpovězenou otázkou je záležitost týkající se doby trvání, související s vytipováním náhradních rodičů pro konkrétní dítě. Respondentkám také scházely informace související s problematikou biologických rodičů a v neposlední řadě se chtějí dozvědět cokoli, jakékoli specifika týkající se péče a výchovy romských dětí.

Připravenost na výkon pěstounské péče

V oblasti připravenosti na výkon pěstounské péče sdělují respondentky, že **je odlišná teoretická příprava od toho, co zažívají v praxi**. Respondentky na přechodnou dobu očekávaly, že budou alespoň obecně připraveny, ale uvádí, že se učí stále něco nového a pokaždé když přijmou další dítě, objeví se něco nového, co je nutné si osvojit. Také si uvědomily, že na větší nesnáze se nelze v přípravě připravit a komplikace je nutné řešit operativně s klíčovým pracovníkem. Respondentky na přechodnou dobu uvádí, že nejsou přípravou připraveny na péči a výchovu u starších dětí. Respondentky také sdělují, že je příprava nepřipravila na péči o zdravotně postižené děti a také na péči o děti s poruchou attachmentu neboli citové vazby. Negativní ohlasy ze strany laické veřejnosti ohledně čerpání odměny pěstouna, uvádí respondentky jako ponižující, protože byly připravovány na to, že budou uskutečňovat konkrétní službu pro děti, které nemohou žít ve své rodině a následně slyší z různých stran, že lidé, kteří nemají žádné povědomí o čemkoliv z výkonu pěstounské péče, je odsuzují a pohrdají jimi, kvůli nevelké odměně pěstouna.

Výkon pěstounské péče je velmi **náročný** a téměř všechny respondentky tento fakt potvrdily. Respondentky na přechodnou dobu musí přijatému dítěti přizpůsobit veškerý chod a režim své domácnosti a nemohou jen tak, kamkoliv odjet. V případě, že pečují o dítě, tak se nemohou naplno věnovat svým koníčkům, zálibám a zájmům, protože všechen čas věnují dítěti. Stejně tak respondentky vykonávající dlouhodobou péči, které vychovávají zdravotně postižené děti a děti s poruchou citové vazby, mají velký problém vyšetřit pro sebe alespoň trochu volného času. Náročné bylo pro R6 zodpovědně se rozhodnout, zda přijmout do rodiny třetí dítě, sourozence jednoho z již přijatých chlapců. Celkově se pěstounky shodly na tom, že výkon pěstounské péče je značně náročný, lze říci a jejich představy v počátcích byly úplně odlišné.

4.8 Kvantitativní výzkum – druhá část

Na výše charakterizovanou a zpracovanou první část výzkumného šetření navazuje druhá část výzkumu – kvantitativní šetření. Na základě získaných výsledků z ohniskové skupiny byl vytvořen vlastní dotazník, což znamená, že pro druhou část výzkumu byla zvolena kvantitativní metoda šetření, kdy nejsou dopředu vymezeny hypotézy, které by měly být v průběhu výzkumu statisticky ověřeny, ale pracuje se pouze s dotazníkem, který je výlučně určen pro shromáždění potřebných údajů.

4.8.1 Použitá metoda, technika

Prostředkem pro sběr dat byl vlastní dotazník. Tvorba dotazníku vycházela z výsledků kvalitativního výzkumného šetření (z ohniskové skupiny). Pro evaluační výzkumné šetření může být dotazník chápán jako podpůrný způsob zaměřený na dosažení cíle stanoveného na počátku výzkumného šetření. Vlastní vytvoření a kompletace dílčích otázek jednotlivých oblastí v dotazníku, bylo značně obtížné. Vzhledem k tomu, že se jednalo o dotazník, kdy není možné respondentovi v případě nepochopení otázky dovysvětlit její obsah, bylo nutné otázky zformovat tak, aby jim každý zúčastněný respondent dostatečně porozuměl. Dotazník byl rozčleněn do čtyř oblastí, které vyplynuly z výsledků kvalitativního šetření s orientací na dosažení cíle výzkumného šetření. Dotazník zahrnoval celkem 31 otázek, z čehož jsou 4 otázky polootevřené a 1 otevřená. Otázky polootevřené byly zaměřené na mínění respondentů a jejich zařazení do dotazníku bylo nezbytné pro získání a upřesnění odpovědí. Je nezbytné uvést, že dotazník byl zcela anonymní.

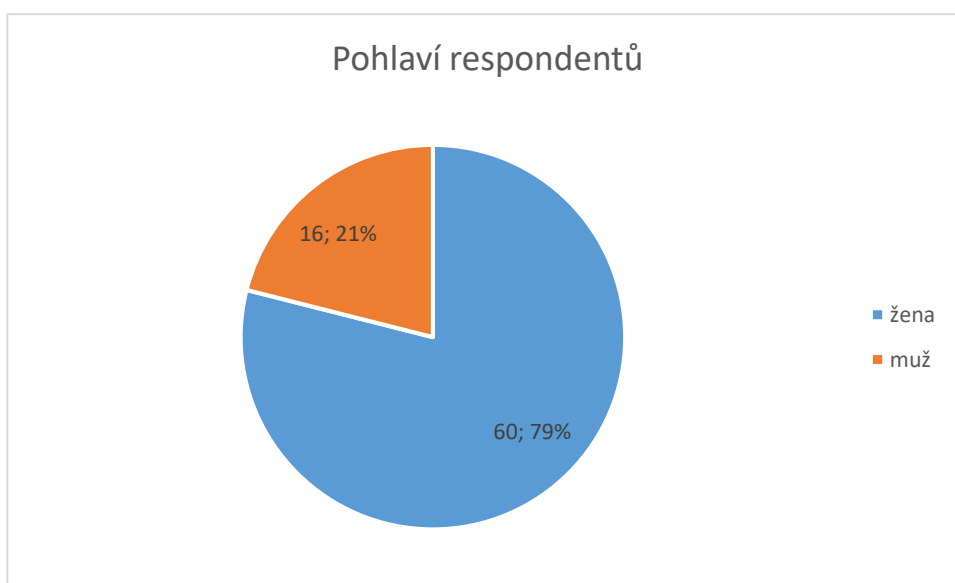
Dotazník vyplnilo 82 respondentů, nicméně 6 dotazníků muselo být vyřazeno pro nesprávné vyplnění. Následně jsem pracovala se 76 správně vyplněnými dotazníky. V CPP bylo k 31. 12. 2017 uzavřeno 69 dohod s pěstounskými rodinami na přechodnou dobu a 155 dohod se zprostředkovanými dlouhodobými pěstounskými rodinami, což činí dohromady 224 dohod. Dotazník byl rozeslán všem 224 pěstounským rodinám, které vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu a zprostředkovanou dlouhodobou pěstounskou péči. 1 uzavřená dohoda = 1 pěstounská rodina a není rozlišeno, zda je pěstounská rodina tvořena pouze jednou pečující osobou nebo pečujícím párem.

Klíčové pracovnice pěstounských rodin jednotlivých detašovaných pracovišť byly mou osobou dostatečně instruovány, aby předaly respondentům validní informace týkající se výzkumného šetření a hlavně, aby pěstounské rodiny inspirovaly a motivovaly k vyplnění dotazníku. Dotazníky byly rozeslány na začátku března 2018 a sběr dat byl ukončen na počátku měsíce dubna 2018. Žádný z respondentů nebyl v souvislosti s vyplněním dotazníku nikterak ovlivněn, zvýhodněn či diskriminován. Ještě než byly dotazníky rozeslány elektronickou formou, bylo u všech klíčových pracovníků zjišťováno, zda mají všichni pěstouni, vhodní pro účast ve výzkumném šetření, možnost připojení k internetu a e-mailovou adresu. Všichni klíčoví pracovníci sdělili, že každá pěstounská rodina, která bude v souvislosti s výzkumným šetřením oslovena, je online a má e-mail.

4.8.2 Určení výběrového souboru a jeho charakteristika

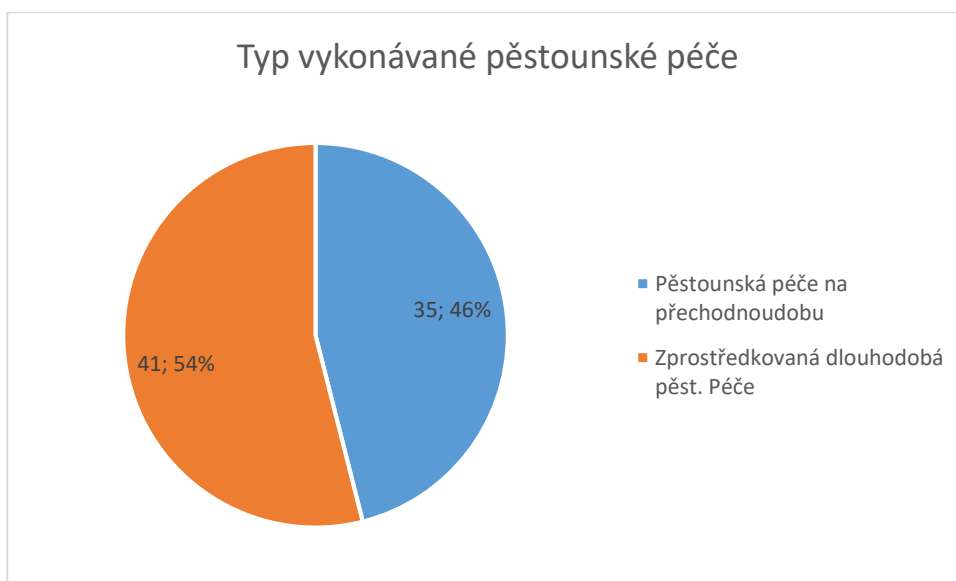
Respondenty pro dotazníkové šetření prezentovali pěstouni vykonávající zprostředkovanou dlouhodobou pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu, absolvovali skupinovou přípravu, mají s Centrem psychologické pomoci uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče a žijí v Moravskoslezském kraji. Byla tedy zvolena metoda záměrného výběru respondentů. Oslovila jsem osobně na metodické poradě všechny klíčové sociální pracovníce detašovaných pracovišť CPP a požádala jsem je o předání a přeposlání elektronického dotazníku výše specifikovaným pěstounům. V Poradně pro NRP v Ostravě, kde pracuji na pozici poradenské sociální pracovníce, je v mé pracovní náplni komunikace s pěstouny prostřednictvím e-mailu. Protože se znám s pěstouny v Ostravě osobně, oslovila jsem všechny respondenty v době, kdy absolvovali vzdělávací akce a semináře, vysvětlila jsem jim účel výzkumu. Následně jsem všem pěstounům, kteří odpovídají určenému výběrovému souboru, dotazník v elektronické podobě rozeslala prostřednictvím e-mailu.

Z grafu je patrné, že do výzkumného šetření se zapojilo 60 (79,00 %) žen a 16 (21,00 %) mužů.

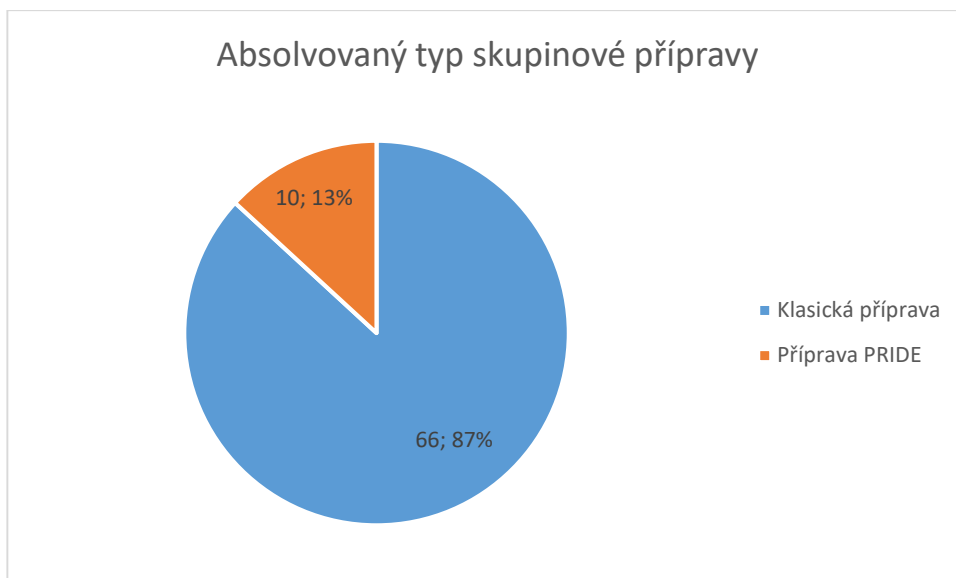
Graf č. 3 Pohlaví respondentů

Respondenti byli také identifikováni dle typu pěstounské péče, kterou vykonávají. Výzkumného šetření se zúčastnilo 41 (54,00 %) pěstounů, kteří vykonávají zprostředkovanou dlouhodobou pěstounskou péči a 35 (46,00 %) profesionálních pěstounů uskutečňujících pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Graf č. 4 Typ vykonávané pěstounské péče

V souvislosti s tím, jakou odbornou přípravu respondenti absolvovali, bylo identifikováno, že 66 (87,00 %) oslovených pěstounů se zúčastnilo klasické přípravy, kterou vedou psychologové CPP, konkrétně psychologové jednotlivých detašovaných pracovišť. Pouze 10 (13,00 %) respondentů absolvovalo odbornou přípravu PRIDE, kterou vede vždy odborník a druhým lektorem je vyškolený pěstoun. Odborníkem je vždy odborný pracovník CPP, konkrétně psycholog nebo sociální pracovník a příprava probíhá opět v prostorách jednotlivých detašovaných pracovišť CPP.

Graf č. 5 Absolvovaný typ přípravy

4.9 Analýza získaných údajů

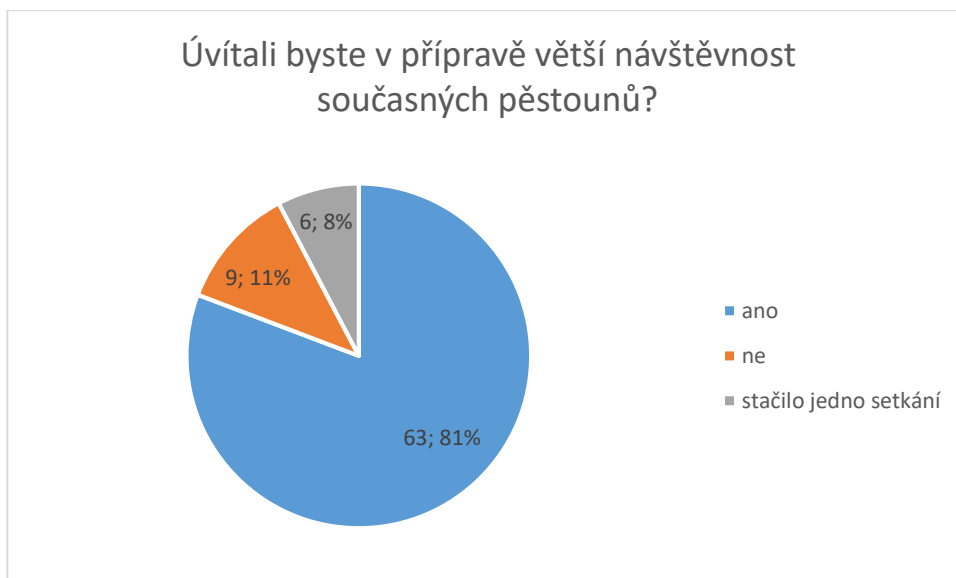
Všechny nabyté a dosažené údaje z dotazníku jsou ohodnoceny slovním komentářem a poté zobrazeny v jednotlivých grafech či tabulkách.

4.9.1 Podstatnost a užitečnost přípravy

Do oblasti mapující podstatnost a užitečnost přípravy, bylo zařazeno celkem 10 otázek.

Otázka č. 1 Uvítali byste v přípravě větší návštěvnost současných pěstounů?

Na otázku, zda by respondenti považovali za přínosné a efektivní, kdyby v jejich odborné přípravě bylo více bloků a besed se stávajícími a zkušenými pěstouny, jich 63 (81,00 %) odpovědělo, že určitě ano. Z grafu je zcela zřejmé, že pouze 9 (11,00 %) oslovených respondentů se vyjádřilo negativně, a jen 6 (8 %) dotázaných respondentů označilo odpověď, že jim stačilo se stávajícími zkušenějšími pěstouny jedno jediné setkání, které je v současné přípravě normou. Lze tedy konstatovat, že respondenti by v odborné přípravě uvítali možnost více diskutovat, debatovat, sdílet pozitivní či negativní zkušenosti se stávajícími zkušenějšími pěstouny. Proč tomu tak je? O tom by se dalo sáhodlouze diskutovat.

Graf č. 6 Úvítali byste v přípravě větší návštěvnost současných pěstounů

Otázka č. 2 V případě, že jste odpověděli v otázce č. 1 ano, označte prosím, co byste chtěli od stávajících pěstounů slyšet?

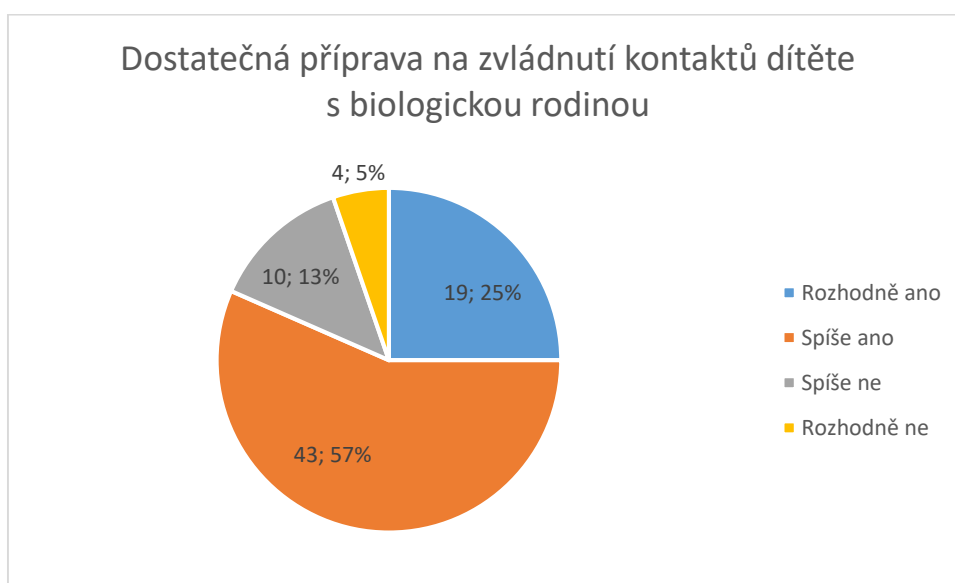
Pouze respondenti, kteří v předchozí otázce uvedli, že by uvítali v přípravě více setkání se současnými pěstouny, odpovídali na následující otázku. Smyslem otázky bylo zjistit, co konkrétního by respondenti chtěli od zkušených pěstounů v přípravě slyšet. Současně mohli respondenti označit více odpovědí. Na otázku odpovědělo všech 63 respondentů, kteří v předešlé otázce uvedli, že by pro ně bylo využitelné a prospěšné, kdyby přípravu navštívili zkušení pěstouni vícrát než jenom jednou. 55 (87,30 %) respondentů by chtělo od znalých pěstounů slyšet konkrétní příběhy přijatých dětí, následuje 54 (85,70 %) respondentů, které by zajímalo, jaké zkušenosti pěstouni měli potíže, a jak tyto potíže zvládli. Stejný počet respondentů 52 (82,50 %) by se chtěl dozvědět konkrétní praktické rady k určitým situacím, či projevům dětí a také výměnu zkušeností týkající se pěstounské péče. 37 (58,70 %) mělo zájem doslechnout se o vnitřních pocitech současných pěstounů při přijetí dítěte do péče. 16 (25,40 %) respondentů chtělo vědět, jak vypadá a jak se dá zvládnout následné povinné vzdělávání a dalších 13 (20,60 %) dotázaných zajímalo, jak výkon pěstounské péče zvládají současní pěstouni po finanční stránce. Jen 9 (14,30 %) respondentů se chtělo zeptat, jak těžké bylo pro stávající pěstouny zorientovat se v současné legislativě. Z tabulky je zcela zřejmé, že každý z 63 (100 %) respondentů označil alespoň dvě odpovědi.

Pořadí	Co by respondenti chtěli slyšet od stávajících pěstounů	Absolutní četnost	Relativní četnost
1.	Konkrétní příběhy přijatých dětí	55	19,09 %
2.	Jaké měli potíže a jak to zvládli	54	18,75 %
3.	Konkrétní praktické rady	52	18,06 %
4.	Výměnu zkušeností týkající se pěstounské péče	52	18,06 %
5.	Jejich pocity při přijetí dítěte	37	12,84 %
6.	Jaké je následné povinné vzdělávání	16	5,56 %
7.	Jak to zvládají finančně	13	4,52 %
8.	Jak těžké bylo pro ně zorientovat se v zákonech	9	3,12 %
Celkem		288	100,00 %

Tabulka č. 22 Co by budoucí pěstouni chtěli slyšet od stávajících zkušených pěstounů

Otázka č. 3 Byli jste z přípravy dostatečně připraveni, na zvládnutí kontaktů dítěte s biologickou rodinou?

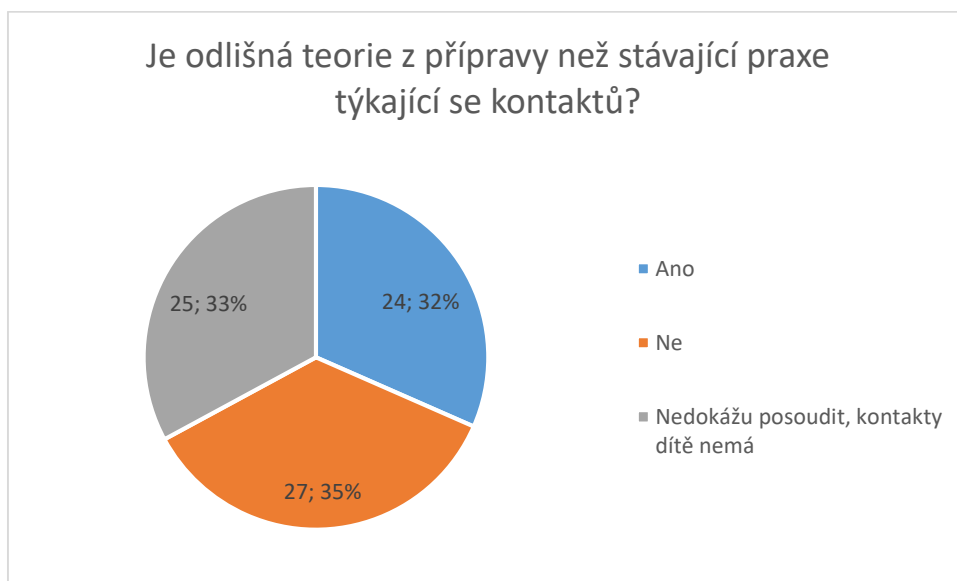
Graf dokládá, že 19 (25 %) respondentů si myslí, že je odborná příprava dostatečně přichystala na zvládnutí kontaktů přijatého dítěte s jeho biologickou rodinou a 43 (57,00 %) dotázaných respondentů se připojuje k pozitivní reakci. Respondenti, kteří si myslí, že v odborné přípravě nebyli dostatečně připraveni, jsou v počtu 4 (5,00 %) a k jejich negativní odpovědi se přiklání zbylých 10 (13,00 %) oslovených respondentů.

Graf č. 7 Dostatečná příprava na zvládnutí kontaktů dítěte s biologickou rodinou

Otázka č. 4 Je podle Vás zcela odlišná teorie z přípravy než stávající praxe týkající se kontaktů?

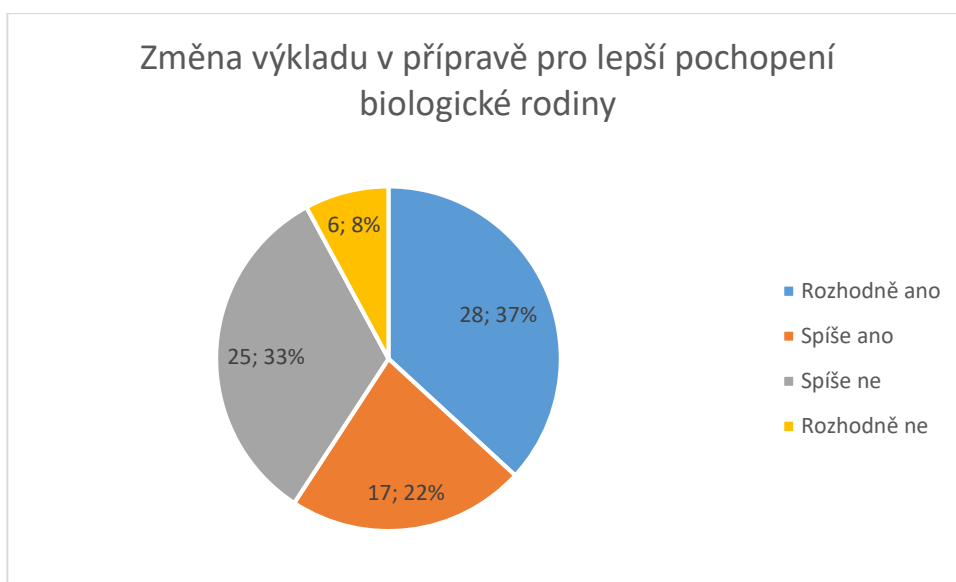
Z grafu je zcela zřejmé, že odpovědi oslovených respondentů jsou téměř vyrovnané. 24 (32,00 %) respondentů je přesvědčeno, že osvojená teorie v přípravě zaměřená na problematiku kontaktů dítěte s biologickou rodinou je rozdílná od konkrétní praxe. Odlišný názor má 27 (35,00 %) oslovených respondentů, kteří jsou přesvědčeni, že naučená teorie z přípravy není vůbec rozdílná od konkrétní zažitě praktické zkušenosti. 25 (33,00 %) dotázaných respondentů nemůže srovnat osvojenou teorii, neboť jejich přijaté dítě žádné kontakty s biologickou rodinou nemá, tudíž nemohou tento stav zhodnotit. Asistované kontakty s biologickou rodinou jsou v některých případech velmi náročné. Z praxe vím, že někdy ani příprava nemusí být zárukou uspokojivě zdařeného kontaktu. Klíčový sociální pracovník, nebo psycholog, je tedy zárukou toho, že kontakt bude pro dítě bezpečný a v případě vyhodnocení nebezpečí pro dítě, je kontakt ukončen. Pěstoun je ten, který má dítě po ukončení kontaktu emočně ošetřit. Je tedy možné polemizovat, proč je pro některé respondenty kontakt s biologickou rodinou v pořádku a vlastně naučený z teorie v přípravě a pro jiné respondenty naopak, úplně odlišný a zřejmě i náročnější.

Graf č. 8 Odlišnost teorie osvojené v přípravě od konkrétní praxe kontaktů

Otázka č. 5 Doporučili byste změnu ohledně výkladu v přípravě pro lepší vcítění se a pochopení biologické rodiny – např. pozvat do přípravy biologického rodiče, který má svoje dítě umístěné u pěstounů a probíhají kontakty?

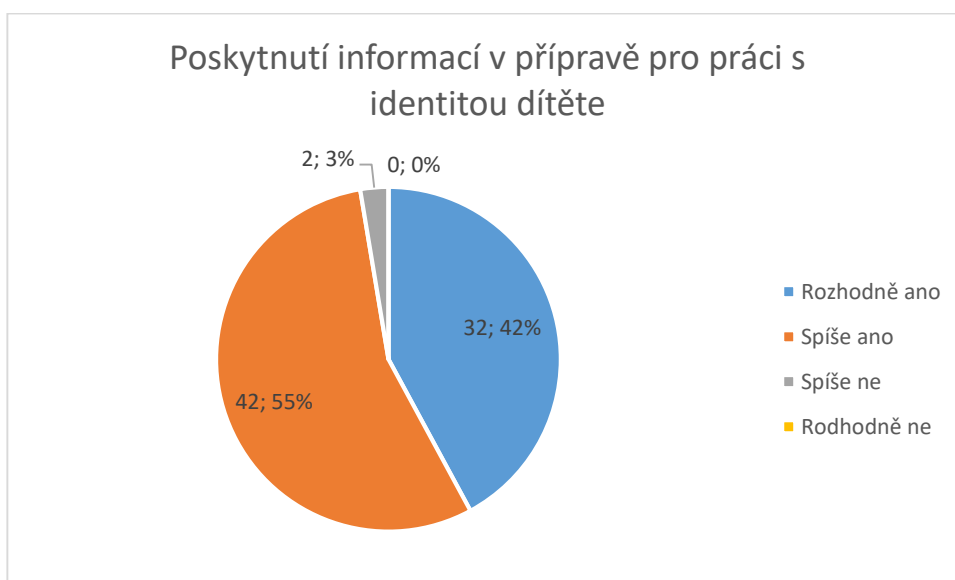
Změnu ve výkladu v přípravě pro lepší empatii a následně, dá se říci, že i lepší porozumění biologické rodině přijatého dítěte, by uvítalo 28 (36,80 %) respondentů a k nim se přidává dalších 17 (22,40 %) oslovených respondentů. S jejich názorem rozhodně nesouhlasí 6 (8,00 %) respondentů a jejich rozhodnutí negativně podporuje dalších 25 (33,00 %) dotázaných. Změnou ve výkladu se rozumí např. beseda s biologickým rodičem, kterému bylo odebráno dítě, a uskutečňují se asistované kontakty dítěte s rodičem. Více než polovina respondentů je přesvědčena, že by to mohlo být pro jejich lepší pochopení a empatii vůči biologickým rodičům, určitě přínosné a užitečné. Myslím si, že by tento model byl v přípravě dosti poučný a také důležitý pro chování pěstounů v průběhu kontaktu a hlavně po něm, kdy je potřeba dítě emočně ošetřit a povídat si s ním. Došlo by, dle mého, k tomu, že by pěstouni dokázali lépe pochopit biologického rodiče, dokázali by s ním soucítit, vidět jeho situaci s nadhledem a porozuměním. Jedná se o to, aby pěstouni biologického rodiče neodsoudili jen na základě toho, že se vzdali svého dítěte. Nikdy nemůžeme vědět, jaký příběh se za tím skrývá a jaké dětství prožili sami biologičtí rodiče.

Graf č. 9 Změna výkladu v přípravě pro lepší pochopení biologické rodiny

Otázka č. 6 Byly Vám v přípravě poskytnuty potřebné informace o práci s identitou přijatého dítěte?

Výsledky z grafu dokládají, že v odborné přípravě byly poskytnuty nezbytné informace zaměřené na práci s identitou přijatého dítěte. 32 (42,10 %) oslovených respondentů zcela jasně odpovědělo, že ano a s jejich názorem souhlasí 42 (55,30 %) respondentů. Pouze 2 (3,00 %) dotázaní respondenti označili odpověď, že jim informace ohledně identity dítěte v náhradní rodinné péči spíše nebyly předány. Z těchto dvou negativních odpovědí lze usuzovat, že respondenti buď v přípravě nebyli přítomni, když se blok zaměřený na identitu dítěte v náhradní rodinné péči probíral, nebo si nedokážou konkrétní práci zaměřenou na identitu dítěte propojit s tímto pojmem.

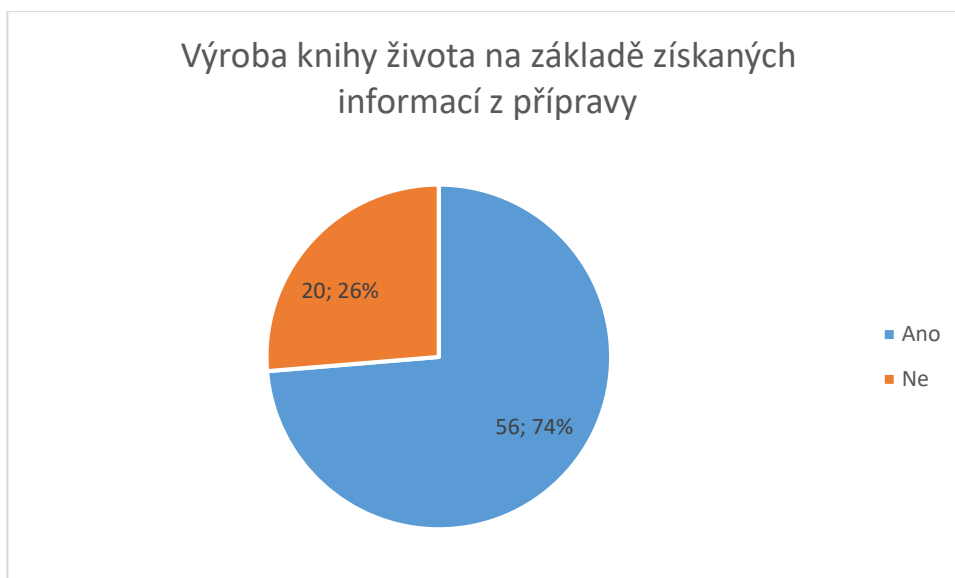

Graf č. 10 Poskytnutí informací v přípravě pro práci s identitou dítěte

Otázka č. 7 Zhotovujete na základě získaných informací z přípravy přijatému dítěti knihu života?

Otázka měla zmapovat, zda osvojené informace z přípravy ohledně identity dítěte v náhradní rodinné péči podporují a pomáhají stávajícím pěstounům při vytváření knihy života. 56 (74,00 %) respondentů uvedlo, že získané informace z přípravy využívá při tvorbě knihy života a 20 (26,00 %) dotázaných odpovědělo, že získané informace z přípravy nikterak nepoužívají a vůbec nezasahují do jejich tvorby knihy života přijatého dítěte. Je tedy zcela zřejmé, že informace, které jsou v přípravě předávány v souvislosti s identitou dítěte, plní i nadále svoji funkci a pěstouni z nich čerpají při tvoření knihy života. Z vlastní zkušenosti vím,

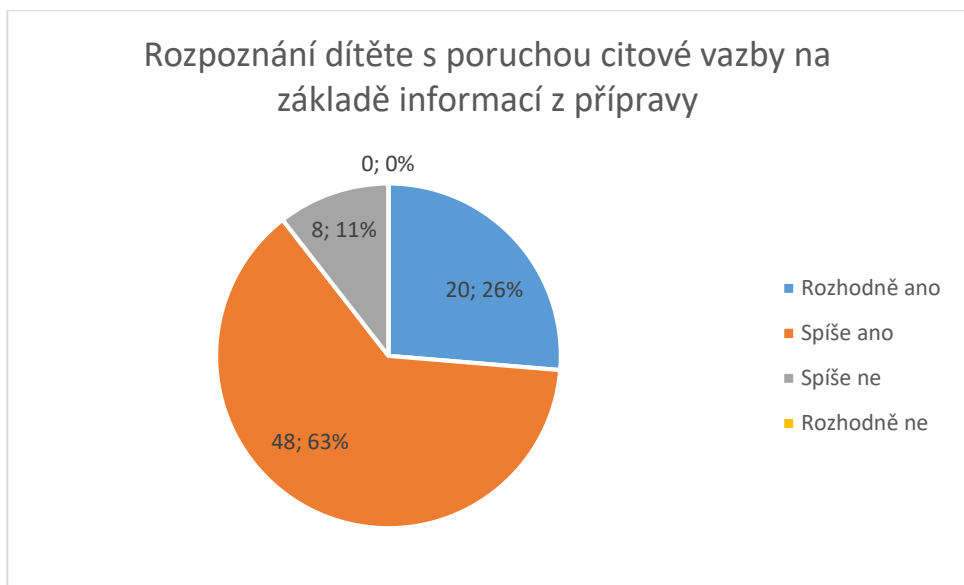
že kniha života může mít mnoho podob, zvláště v dnešním světě moderních technologií. Například pěstouni, které osobně doprovázím, velmi často natáčejí obě přijaté děti na video, následně jim upravené video sestříhají a propojí se stávajícími videi a pouští jim celý záznam jako pohádku, přičemž dítě hraje hlavní roli. Je to velmi hezké, výstižné a pro děti zcela přirozené a při sledování záznamů samy děti doplňují některé dialogy.

Graf č. 11 Výroba knihy života na základě získaných informací z přípravy

Otázka č. 8 Rozpoznali byste na základě získaných informací z přípravy dítě s poruchou attachmentu – citové vazby?

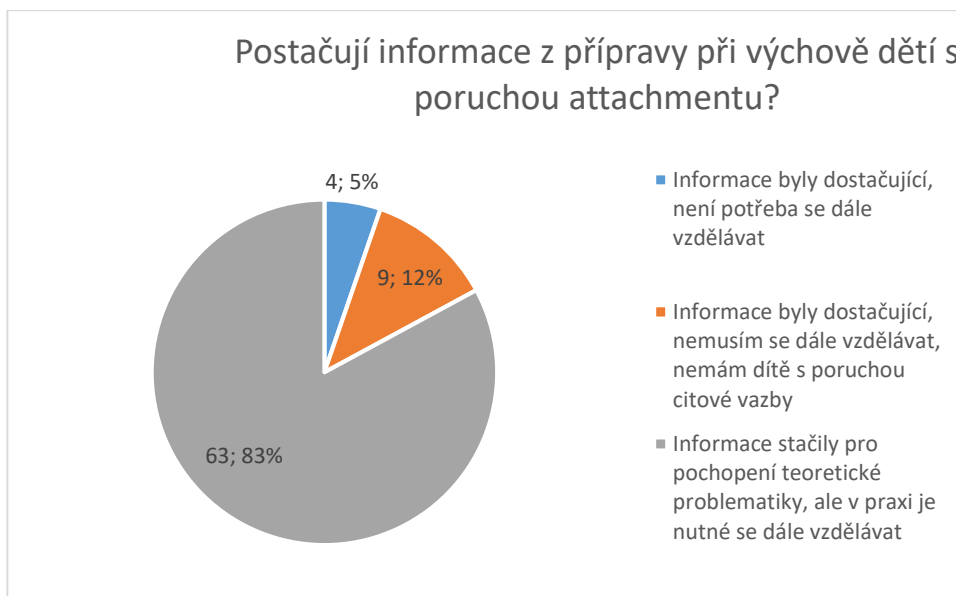
Graf zcela jasně ilustruje, že informace z přípravy zaměřené na diagnostiku dítěte s poruchou attachmentu usnadňují 20 (26 %) dotázaným pěstounům jeho výchovu a také jim lépe umožňují pochopení pěstounů vůči konkrétním projevům dítěte. S jejich vyjádřením se ztotožňuje dalších 48 (63 %) oslovených respondentů. Opačný názor má jen 8 (11 %) respondentů a proto zvolili odpověď „spíše ne“. Odpověď, která zní „rozhodně ne“, neoznačil žádný z oslovených respondentů.

Graf č. 12 Rozpoznání dítěte s poruchou citové vazby na základě informací z přípravy

Otázka č. 9 Vystačili byste při výchově dítěte s poruchou citové vazby pouze s informacemi z přípravy, nebo myslíte, že je nezbytné se v této oblasti dále vzdělávat?

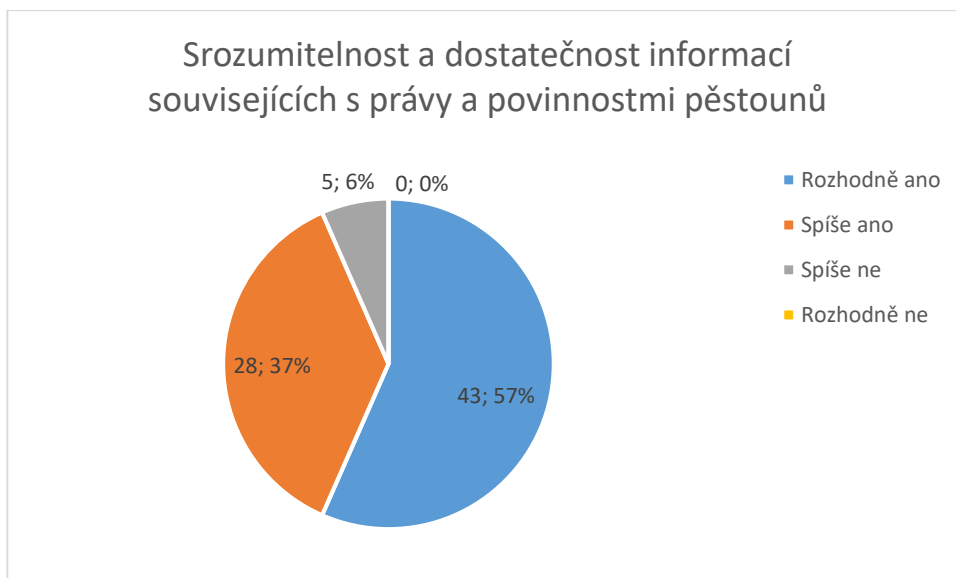
Respondenti měli uvést, zda jsou pro ně informace se zaměřením na problematiku dítěte s poruchou attachmentu dostačující, nebo je nezbytné si své znalosti a kompetence dále zvyšovat následným vzděláváním. 63 (83,00 %) oslovených respondentů je přesvědčeno, že informace jsou dostačující pro teoretické pochopení problematiky attachmentu, ale na základě vykonávané praxe je nezbytné se dále v této oblasti vzdělávat. 9 (12,00 %) respondentů označilo odpověď, že informace byly dostačující, ale nepotřebují se dále vzdělávat, protože nemají dítě s poruchou attachmentu. Pouze 4 (5,00 %) dotázaných respondentů uvedlo, že získané informace postačují a není potřeba se dále v této oblasti vzdělávat. Je tedy zcela zřejmé, že respondenti, kteří již pečují a vychovávají dítě s poruchou attachmentu, mohou nepochybně zhodnotit, nakolik si vystačí se získanými údaji.

Graf č. 13 Postačující informace z přípravy při výchově dětí s poruchou attachmentu

Otázka č. 10 Byly v přípravě informace související s právy a povinnostmi pěstounů srozumitelné a dostatečné? (navštívky klíčového pracovníka, povinnost vzdělávat se, kontakty s biologickou rodinou, soudy, OSPOD....)

Celkově 43 (57,00 %) oslovených respondentů označilo souhlasnou odpověď související s dotazem na dostatečnost a srozumitelnost informací zaměřených na konkrétní práva a povinnosti při výkonu pěstounské péče. S nimi souhlasí dalších 28 (37,00 %) dotázaných respondentů. Odlišný názor má pouze 5 (6,00 %) respondentů, kteří označili odpověď, že jim předané informace „spíše nepřipadaly“ srozumitelné a dostačující. Žádný z respondentů neoznačil jednoznačnou odpověď „rozhodně ne“. Lze tedy konstatovat, že sociální pracovníce, které navštěvují přípravy žadatelů o NRP předávají informace dostatečně a srozumitelně. Bylo by možné se zamýšlet nad negativní odpovědí a hledat důvody toho, proč mají respondenti tento názor. Je zcela možné, že mohly vytěsnit, či zapomenout na konkrétní údaje týkající se výše uvedené problematiky, nebo v záplavě různých dotazů nebyly zrovna pro ně konkrétní informace vyřčeny, protože i časová dotace, věnovaná těmto otázkám, je v přípravě omezena.

Graf č. 14 Srozumitelnost a dostatečnost informací souvisejících s právy a povinnostmi pěstounů

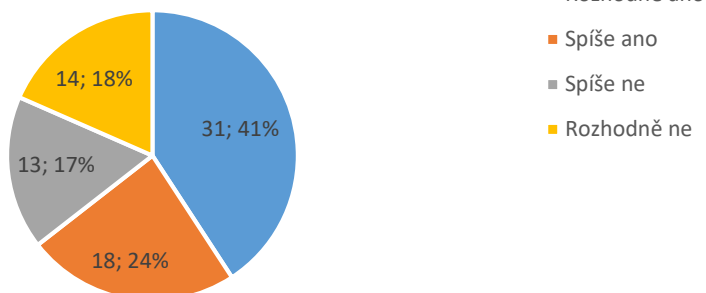
4.9.2 Silné a slabé aspekty přípravy

Do oblasti zahrnující silné a slabé aspekty skupinové přípravy bylo zařazeno 5 otázek.

Otázka č. 1 Prošli jste si komplexním procesem skupinové přípravy. Bylo pro Vás náročné přijmout a osvojit si nové informace související s problematikou dítěte v náhradní rodinné péči?

Na otázku zaměřenou na náročnost přijetí a osvojení si nových informací zaměřených na problematiku dítěte v náhradní rodinné péči odpovědělo 31 (40,80 %) respondentů, že to pro ně rozhodně těžké a náročné bylo. K nim se připojilo dalších 18 (23,70 %) oslovených respondentů. Naopak, vůbec náročné nebylo přijetí a osvojení nových informací pro 14 (18,40 %) respondentů a k jejich názoru se kloní dalších 13 (17,10 %) respondentů. Z těchto výsledků tedy vyplývá, že pro více jak polovinu respondentů bylo náročné přijetí a osvojení si nových informací zaměřených na problematiku dítěte v náhradní rodinné péči.

Náročnost přijetí a osvojení nových informací souvisejících s problematikou náhradní rodinné péče

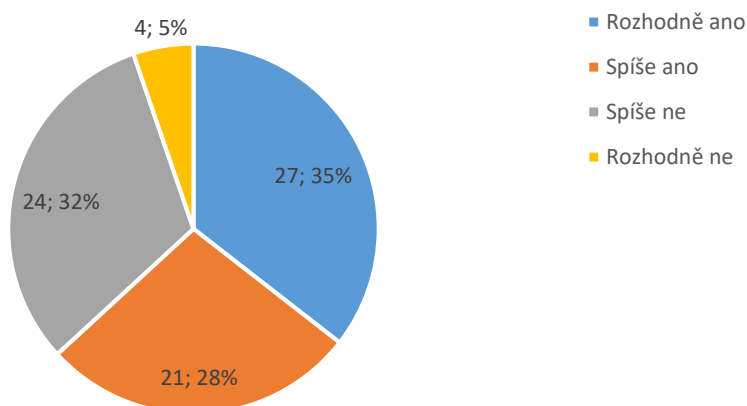

Graf č. 15 Náročnost přijetí a osvojení nových informací souvisejících s problematikou náhradní rodinné péče

Otázka č. 2 Přehodnotili jste v průběhu přípravy své názory, postoje a stanoviska ohledně náhradní rodinné péče?

V souvislosti s přehodnocením názorů, postojů a stanovisek v průběhu přípravy odpověděli respondenti takto: 27 (35,00 %) oslovených respondentů sdělilo, že své názory, postoje a stanoviska rozhodně přehodnotili a k nim se připojilo dalších 21 (28,00 %) dotázaných respondentů. Jiný, opačný názor sdílí 4 (5,00 %) respondentů a s nimi souhlasí zbývajících 24 (31,60 %) respondentů.

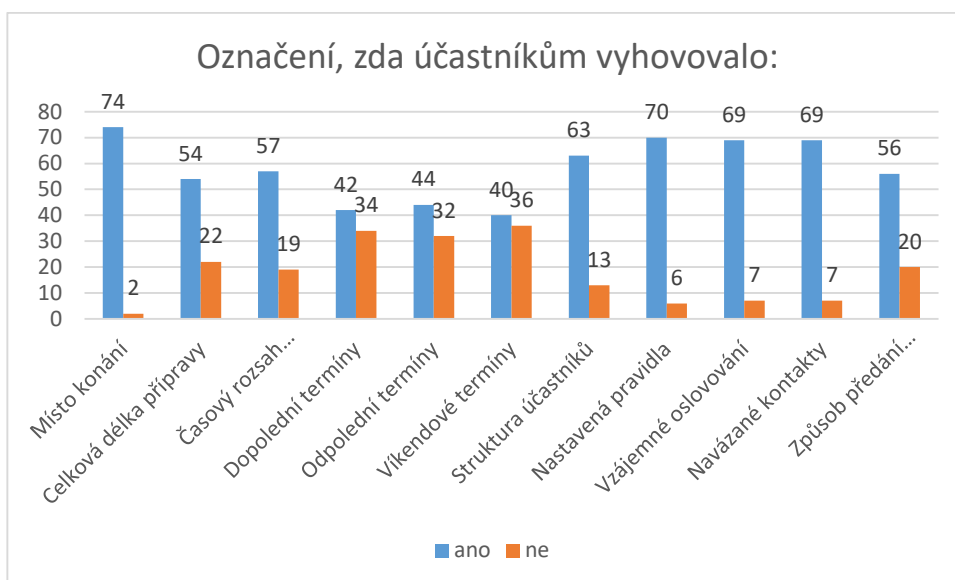
Přehodnocení názorů v průběhu přípravy

Graf č. 16 Přehodnocení názorů v průběhu přípravy

Otázka č. 3 Označte prosím, zda Vám vyhovovalo/a:

Otázka měla zmapovat, nakolik respondentům vyhovovaly konkrétní organizační oblasti týkající se přípravy. Lze konstatovat, že téměř ve všech oblastech organizace přípravy více než polovina dotázaných respondentů odpověděla kladně, což znamená, že vyjádřili spokojenost a konkrétní oblast jim vyhovovala. Nicméně, bylo by dobré zaměřit se trochu více na tři konkrétní oblasti organizace přípravy, a to na oblasti termínů přípravy. Jedná se o dopolední termíny, odpolední termíny a víkendové termíny. V grafu je zcela zřetelně viditelné, že odpovědi respondentů jsou téměř shodné, ale také se více než polovina respondentů přiklání ke kladné odpovědi. Z praxe vím, že je nesmírně složité vyhovět každému žadateli dle jeho požadavků na termíny konání odborné přípravy. Většinou lektori střídají dopolední a odpolední termíny, v přípravě PRIDE hodně využívají víkendové termíny, ale není to pravidlem.

Graf č. 17 Označení, zda účastníkům vyhovovalo:

Otázka č. 4 Chyběly Vám v přípravě nějaké informace či témata, kterým byste se chtěli věnovat?

Z celkového počtu 76 (100,00 %) oslovených respondentů jich 56 (73,70 %) odpovědělo, že v přípravě jim žádné informace či témata nechyběly. Dalších 20 (26,30 %) oslovených respondentů uvedlo následující témata či oblasti, která jim v přípravě chyběla.

- ✓ Více praktických a konkrétních zkušeností od stávajících pěstounů (6 respondentů).
- ✓ Výchovné postupy u dětí v NRP (3 respondenti).

- ✓ Právní rámec pěstounské péče (2 respondenti).
- ✓ Praktické rady, práce s problematickými dětmi (1 respondent).
- ✓ Zdravotní postižení – zejména autismus (1 respondent).
- ✓ Jak zvládat a vychovávat dítě z dětského domova (1 respondent).
- ✓ Sociálně-právní problematika ohledně vyplácení sirotčího důchodu u přijatých dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu (1 respondent).
- ✓ Náročnost procesu předávání dítěte do péče náhradních rodičů (1 respondent).
- ✓ Co dál s přijatým handicapovaným dítětem po 18 roce jeho věku (1 respondent).
- ✓ Zdravotně postižené děti a děti jiného etnika v pěstounské péči (1 respondent).
- ✓ Přechodní pěstouni a péče o starší děti, či sourozenecké skupiny (1 respondent).
- ✓ Lze odmítnout přijmout do své péče dítě? Nebudeme z těchto důvodů vyřazeni z evidence pěstounů? (1 respondent).

Otázka č. 5 Označte, jaká forma edukace v přípravě byla pro Vás přijatelná, užitečná a pro Vás příjemná? (označte více odpovědí)

Respondenti mohli označit více forem edukace, které pro ně v přípravě byly přijatelné a užitečné. Otázka je dost významná pro další možnosti edukace ve skupinové přípravě a z celkového počtu odpovědí lze odvodit, že každý z respondentů zcela jistě označil dvě až tři odpovědi. 58 (19,40 %) respondentům vyhovuje klasická forma edukace, kterou je beseda. Besedy většinou bývají s lidmi z praxe, kterými mohou být klíčové sociální pracovníce, odborníci z OSPODu, z KÚ či beseda se stávajícími pěstouny. Těsně v závěsu za besedou, na druhém místě, označilo 52 (17,40 %) respondentů jako další přijatelnou a využitelnou formu edukace zážitková cvičení. 48 (16,05 %) oslovených respondentů vnímalo jako příjemnou a využitelnou formu edukace projekci filmů zaměřených na konkrétní příběhy dětí, se zaměřením na projevy poruchy attachmentu a problematiku náhradní rodinné péče. Dalších 48 (16,05 %) respondentů považuje za prospěšnou formu edukace přednášku. Pokud hovoříme o přednášce v přípravě, jedná se o výklad lektorů směrem k účastníkům na konkrétní téma související se základními tématy týkající se náhradní rodinné péče. 46 (15,39 %) dotázaných respondentů pokládá za efektivní a využitelnou formu edukace také práci v týmu. Jako práce v týmu, je označována spolupráce účastníků přímo v průběhu přípravy při plnění určitých úkolů souvisejících s problematikou náhradní rodinné péče. Mezi jiné formy edukace uvedlo 38 (12,70 %) respondentů, že jako přínosná a užitečná forma edukace je pro ně sdílení se stávajícími pěstouny a s odborníky z praxe. Jen 9 (3,01 %) respondentů vnímá jako užitečnou

formu edukace domácí úkoly, které jim jsou zadávány v průběhu přípravy. Domácí úkoly, jako forma edukace zahrnuje např. tvorbu vztahové mapy rodiny atd.

Pořadí	Přijatelná a užitečná forma edukace	Absolutní četnost	Relativní četnost
1.	Beseda	58	19,40 %
2.	Zážitekové cvičení	52	17,40 %
3.	Promítání filmů	48	16,05 %
4.	Přednáška	48	16,05 %
5.	Práce v týmu	46	15,39 %
6.	Sdílení s pěstouny a s lidmi z praxe	38	12,70 %
7.	Domácí úkoly	9	3,01 %
Celkem		299	100,00 %

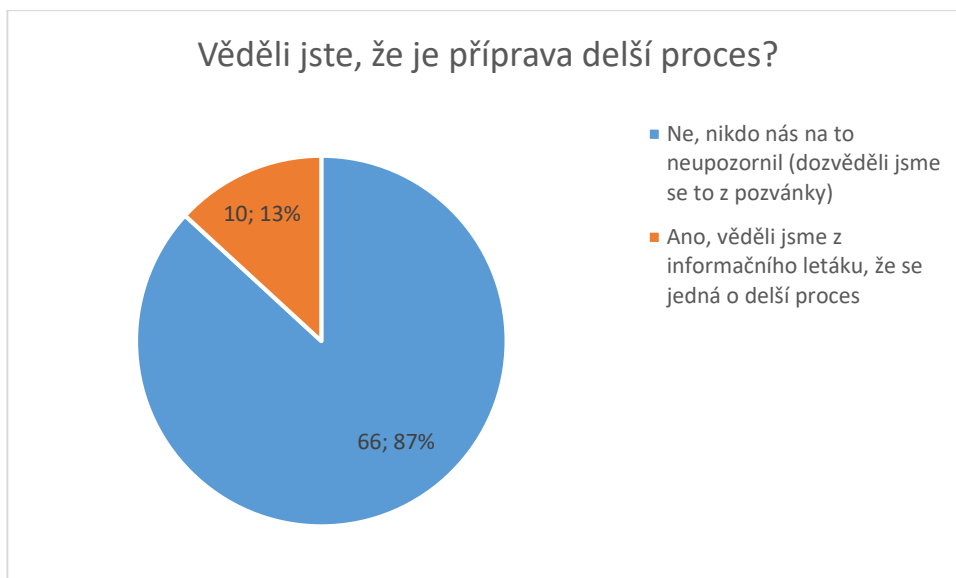
Tabulka č. 23 Přijatelná a užitečná forma edukace

4.9.3 Celkový obsah přípravy

V oblasti zaměřené na celkový obsah odborné skupinové přípravy bylo zařazeno 7 otázek.

Otázka č. 1 Bylo pro Vás překvapením, že je skupinová příprava celkově delší proces?

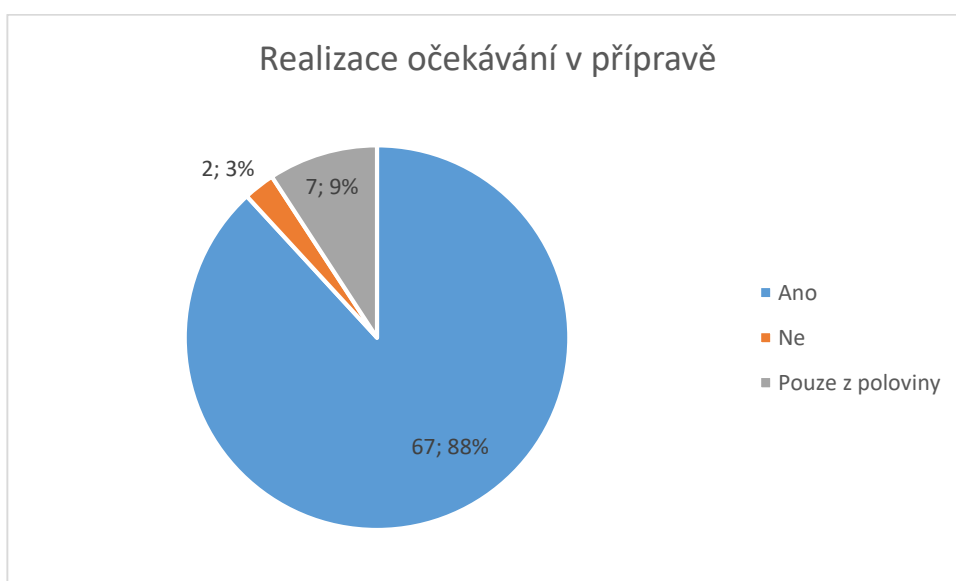
Otázka byla zaměřená na zjištění či identifikaci toho, zda respondenti předem byli seznámeni s tím, že skupinová příprava je delší proces, který prolíná samotné odborné psychologické posouzení. 66 (87,00 %) respondentů uvedlo, že je na délku přípravy nikdo neupozornil, dozvěděli se o tom až z konkrétní pozvánky, která jim byla před přípravou doručena. Naopak, pouze 10 (13,00 %) dotázaných respondentů sdělilo, že o delším procesu skupinové přípravy se dozvědělo z informačního letáku, který jim byl doručen. Je tedy logické, že tito respondenti absolvovali přípravu PRIDE, neboť organizační pracovník zasílá komplexní balíček, který obsahuje veškeré informace zaměřené na termíny, lektory, ale také seznamuje účastníky s přípravou PRIDE a s jejím obsahem. V klasické přípravě organizační pracovníci rozesílají pouze pozvánky s termíny přípravy a se jmény lektorů, kteří přípravu budou odborně zaštit'ovat a vést.

Graf č. 18 Věděli jste, že je příprava delší proces?

Otázka č. 2 Bylo v přípravě realizováno (či splněno) Vaše očekávání?

Druhá otázka byla zaměřená na to, zda v přípravě bylo naplněno či realizováno očekávání respondentů. 67 (88,00 %) oslovených respondentů označilo kladnou odpověď, jen 2 (3,00 %) respondenti sdělili, že jejich očekávání nebylo uskutečněno. 7 (9,00 %) dotázaných respondentů uvedlo, že jejich očekávání bylo v přípravě realizováno pouze z poloviny. Je tedy možné uvést, že obsah přípravy jak je nyní koncipován a nastaven, je naprosto v pořádku a odpovídá potřebám budoucích náhradních rodičů.

Tabulka č. 19 Realizace očekávání v přípravě

Otázka č. 3 Které oblasti považujete v přípravě za nezbytné. Můžete označit více odpovědí.

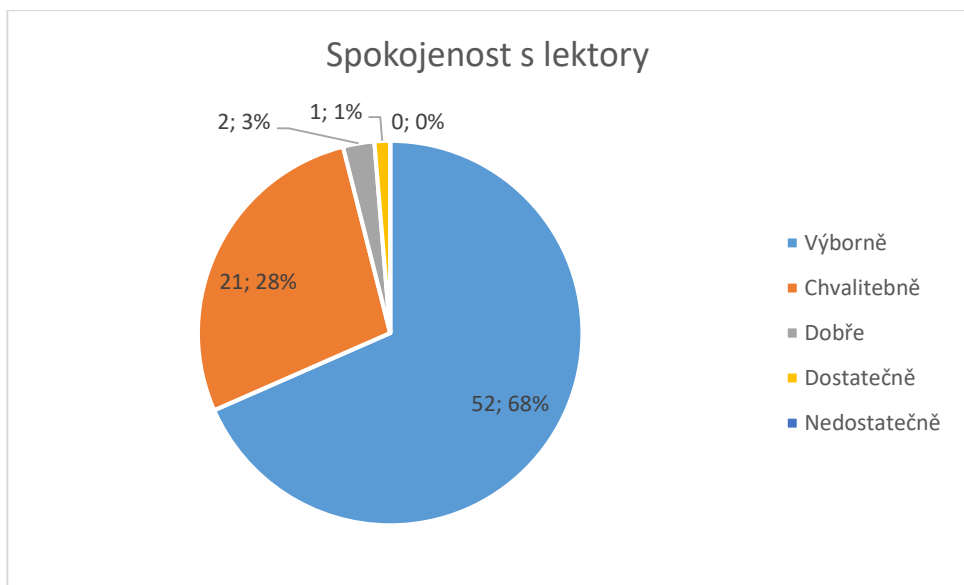
Z tabulky je zcela zřetelné, že každý z respondentů označil zcela určitě tři odpovědi zaměřené na nezbytné oblasti v přípravě. Nejvíce, a to 70 (20,46 %) oslovených respondentů považuje za nejvíce důležitou a nezbytnou oblast v přípravě *potřeby dětí a bezpečnou péči*. Oblast zaměřenou na problematiku *biologické rodiny dítěte a identitu* chápe za nezbytnou 68 (19,89 %) respondentů. Oblast *attachmentu* označilo 66 (19,30 %) dotázaných respondentů a umístilo ji na třetí místo. Problematiku *ztrát a traumat* pokládá za nepostradatelnou v přípravě 56 (16,38 %) respondentů. Pokles je viditelný v *oblasti týmové spolupráce s odborníky*, kdy ji označilo jen 44 (12,86 %) respondentů a v oblasti zaměřené *na informace a právní úpravy*, kterou pokládá za nezbytnou jen 38 (11,11 %) oslovených respondentů.

Pořadí	Oblasti, které jsou v přípravě nezbytné	Absolutní četnost	Relativní četnost
1.	Potřeby dětí a bezpečná péče	70	20,46 %
2.	Biologická rodina dítěte a identita	68	19,89 %
3.	Attachment	66	19,30 %
4.	Ztráty a traumata	56	16,38 %
5.	Týmová spolupráce s odborníky	44	12,86 %
6.	Informace a související právní úpravy NRP	38	11,11 %
Celkem		342	100,00 %

Tabulka č. 24 Oblasti, které jsou v přípravě nezbytné

Otázka č. 4 Byli jste spokojeni s lektory skupinové přípravy? Vyznačte svoji spokojenost známkou jako ve škole: (1 výborný, 5 nedostatečný)

Respondenti měli vyjádřit svoji spokojenost s lektory přípravy známkou, jako ve škole. Z grafu je patrné, že 52 (68 %) oslovených respondentů vyjádřilo svoji spokojenost vůči práci lektorů známkou 1, což znamená výborný. Známkou 2, která znamená chvalitebně, udělilo lektorům přípravy 21 (28 %) dotázaných respondentů. Jen 2 (3 %) oslovení respondenti udělili lektorům známku tři (dobře) a pouze 1 (1 %) respondent označil práci lektorů známkou čtyři, což znamená dostatečně. Nedostatečnou známkou neoznačil práci lektorů žádný z respondentů. Je tedy zcela zřejmé a očividné, že práce lektorů v přípravě je hodnocena pozitivně, což potvrdila více než polovina respondentů.

Graf č. 20 Spokojenost s lektory

Otázka č. 5 Vadilo Vám na lektorovi něco konkrétního?

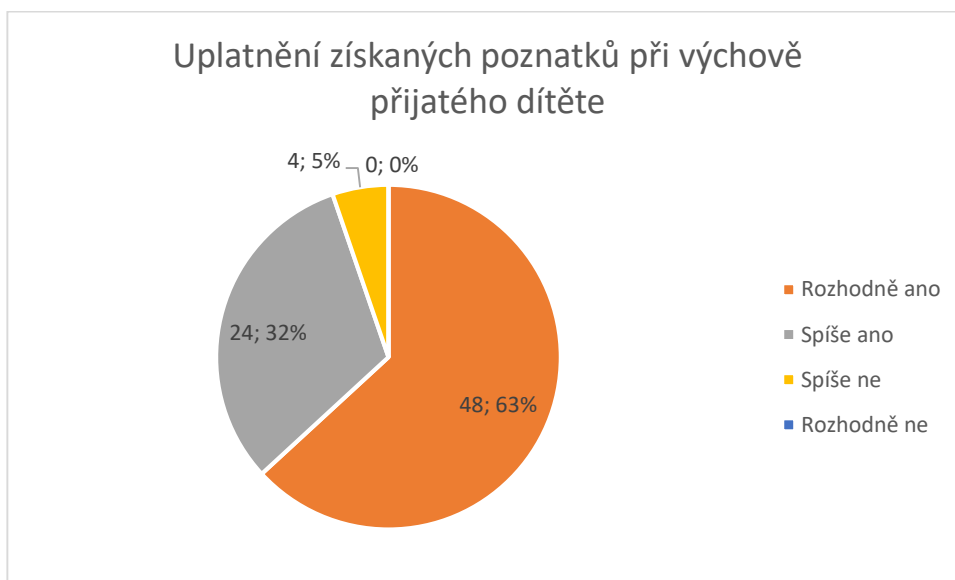
Na otázku odpovědělo 74 (96 %) respondentů, že jim nic konkrétního na lektorovi nevadilo. Pouze 3 (4 %) respondenti měli konkrétní výtky vůči lektorům – „občas se stalo, že se nevěnovali tématům, která nás zajímala, na návštěvách v rodině mi připadali oba lektori dotěrní, někdy věděl lektor méně, než jiný odborník (pěstoun, sociální pracovnice).“ Můžeme se domnívat, že tyto výtky měli tři respondenti, kteří označili v předchozí otázce spokojenost s lektory známkou tři a čtyři. Je to tedy zpráva pro lektory, že svoji práci dělají dobře.

Graf č. 21 Co konkrétního Vám vadilo na lektorovi?

Otázka č. 6 Uplatnil/a jste získané poznatky z přípravy při výchově přijatého dítěte?

Otázka měla identifikovat, zda respondenti upotřebili či využili získané poznatky, informace z přípravy při výchově přijatého dítěte. Konkrétní počet odpovědí je zobrazen v grafu č. 22.

Graf č. 22 Uplatnění získaných poznatků při výchově přijatého dítěte

Zcela zřetelně je vidět, že 48 (63 %) oslovených respondentů využilo a uplatnilo nabyté poznatky a informace při výchově přijatého dítěte. K jejich odpovědi se přiklání a souhlasí s nimi také dalších 24 (32,00 %) respondentů, kteří odpověděli také kladně. Jen 4 (5 %) respondenti uvedli, že žádné poznatky získané z přípravy při výchově přijatých dětí nevyužili. V celkovém hodnocení je zcela evidentní, že poznatky a informace nabyté účastí v přípravě, mohou být určitou podporou při samotném výkonu pěstounské péče.

Otázka č. 7 Byly nějaké tzv. speciální otázky, na které jste neobdrželi v přípravě odpověď? (Např. dítě se zdravotním postižením, návazné služby pro děti se zdravotním postižením, dítě s abstinenčními příznaky.....).

Z grafu je zcela zřejmé, že 48 (63,00 %) oslovených respondentů nemělo žádné speciální otázky. Naopak dalších 28 (37,00 %) respondentů nedostalo odpovědi na speciální otázky, které jim nebyly zodpovězeny. Jednalo se následující témata či oblasti:

- ✓ zdravotně postižené děti a návazné služby,

- ✓ předání dětí z PPPD a další kontakty s ním,
- ✓ infekční a problémové děti,
- ✓ děti s abstinenčními příznaky – jak se k nim chovat, jak k nim přistupovat, jak vlastně s nimi pracovat,
- ✓ co znamená vyšetření v PPP, v SVP nebo v SPC, kdy mohu s dítětem do těchto zařízení jít a kde v MSK tato zařízení jsou,
- ✓ samožadatelky - pěstounky na přechodnou dobu a sourozenecké skupiny,
- ✓ pojištění pěstounů na přechodnou dobu v rámci škody způsobené dítětem,
- ✓ romské děti a práce s nimi,
- ✓ jak pracovat se staršími dětmi v PPPD,
- ✓ lze ovlivnit geny výchovou.

Graf č. 23 Speciální otázky, na které jste neobdrželi odpověď

4.9.4 Připravenost na výkon pěstounské péče

Do oblastí identifikující připravenost respondentů na výkon pěstounské péče bylo začleněno celkem 7 otázek.

Otázka č. 1 Vnímáte propojenost mezi teorií v přípravě a praxí při výkonu pěstounské péče?

Otázka měla zmapovat, jaká je propojenost mezi teorií v přípravě a stávajícím výkonem péčovské péče. Nejvíce respondentů, a to 26 (34,00 %) uvedlo odpověď, že odlišnosti a rozpor mezi teorií a praxí nějaké jsou, ale vždy, když něco neví, poradí se s klíčovým pracovníkem. 23 (30,00 %) oslovených respondentů uvádí, že teorie je základ pro dobrou praxi a navrhuji poznat praktickou zkušenost buď v konkrétní péčovské rodině, popřípadě v dětském zařízení. 12 (16,00 %) respondentů označilo odpověď, že teorie od praxe je zcela určitě odlišná, a při výkonu péčovské péče je potřeba stále se učit novým věcem. 11 (15,00 %) dotázaných respondentů uvádí, že některé poznatky jsou odlišné, jiné zase nejsou, odhadují to na polovinu, ale zvládnou si poradit sami. Jen 4 (5,00 %) respondentů si nemyslí, že by byla teorie odlišná od praxe a schvalují současné nastavení. Lze tedy konstatovat, že více jak polovina oslovených respondentů vnímá, že teorie se od praxe nějakým způsobem liší, a bylo by dobré poznat a zažít konkrétní praktickou zkušenost. V případě, že nechtějí poznat konkrétní praktickou zkušenost, využijí konzultaci se svým sociálním klíčovým pracovníkem.

	Propojenost mezi teorií a praxí	Absolutní četnost	Relativní četnost
	Zcela určitě je to odlišné, v praxi se stále musíme učit něco nového	12	16,00 %
	Něco je odlišné, něco ne, tak půl na půl, ale umím si sám/a poradit	11	15,00 %
	Myslím, že jsou nějaké odlišnosti, ale pokud něco nevím, radím se s KP	26	34,00 %
	Nemyslím si, že je teorie odlišná od praxe, tak jak je to nastavené nyní, je to v pořádku	4	5,00 %
	Teorie je základ pro dobrou praxi a bylo by dobré, zažít praktickou zkušenost v konkrétní péčovské rodině či dětském zařízení	23	30,00 %
Celkem		76	100,00 %

Tabulka č. 25 Propojenost mezi teorií a praxí

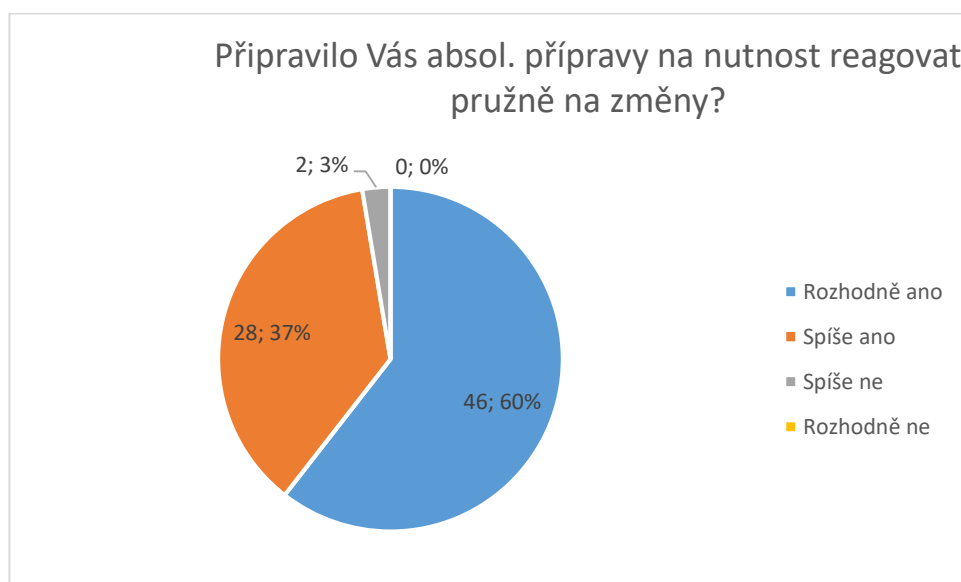
Otázka č. 2 Označte prosím na číselné ose, jak moc náročná byla pro Vás skupinová příprava (čím větší číslo, tím větší náročnost).

Náročnost skupinové přípravy měli respondenti označit na číselné ose, přičemž číslo 1 bylo nejméně náročné, a číslo 10 nejvíce náročné. V tabulce je uvedeno pořadí náročnosti skupinové přípravy, dle počtu označení ze strany respondentů. Na základě získaných údajů byl vypočítán průměr náročnosti a bylo zjištěno že, příprava byla pro respondenty náročná na číselné ose od 1 do 10 průměrem 7,6. Je možné konstatovat, že skupinová příprava není snadná, ale jde o obtížný a náročný proces.

Pořadí	Náročnost přípravy	Absolutní četnost	Relativní četnost
1.	Náročnost 10	12	15,80 %
2.	Náročnost. 5	11	14,50 %
3.	Náročnost 3	11	14,50 %
4.	Náročnost 8	8	10,50 %
5.	Náročnost 1	8	10,50 %
6.	Náročnost 7	6	7,90 %
7.	Náročnost 6	6	7,90 %
8.	Náročnost 2	6	7,90 %
9.	Náročnost 9	5	6,60 %
10.	Náročnost 4	3	3,90 %
Celkem		76	100,00 %

Tabulka č. 26 Náročnost přípravy

Otázka č. 3 Připravilo Vás absolvování skupinové přípravy na to, že se budete stále učit něčemu novému, že je nutné pružně reagovat na změny, že je potřeba využít pomoci a zapojit blízkou rodinu aj.

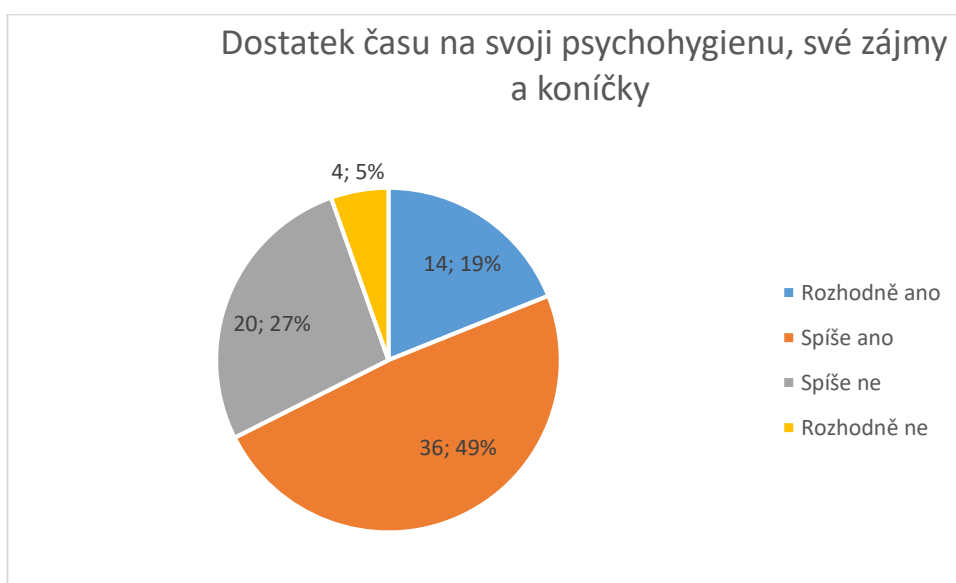
Graf č. 24 Připravilo Vás absolvování přípravy na nutnost reagovat pružně na změny?

Z výše ilustrovaného grafu je zcela jasně a zřetelně vidět, že 46 (60 %) respondentů uvedlo, že po absolvování přípravy byli srozuměni s tím, že se budou stále učit něčemu novému,

že je nutné pružně reagovat na změny a také, že je potřeba využít pomoci a zapojit blízkou rodinu. K jejich mínění se připojuje dalších 28 (37 %) dotázaných respondentů. Je možné říci, že celkový obsah přípravy, jeho následné předání účastníkům prostřednictvím lektorů a dalších odborných pracovníků, je zaměřený na edukaci žadatelů směrem ke kvalitnímu výkonu pěstounské péče. Můžu konstatovat, že edukační program je dobře a kvalitně nastaven, protože připravuje pěstouny na týmovou spolupráci. Vyskytly se i negativní odpovědi, kdy 2 (3,00 %) respondenti jsou spíše přesvědčeni, že je účast v přípravě nepřichystala na změny, spolupráci s rodinou či na následné učení.

Otázka č. 4 Máte při výkonu pěstounské péče dostatek času na svoji psychohygienu, na své zájmy a koníčky?

Otázka č. 4 měla identifikovat, zda mají respondenti při výkonu pěstounské péče dostatek času na svoji psychohygienu, popřípadě na své zájmy a koníčky. Byla jsem velmi překvapená, kolik respondentů nemá čas na svoji psychohygienu.

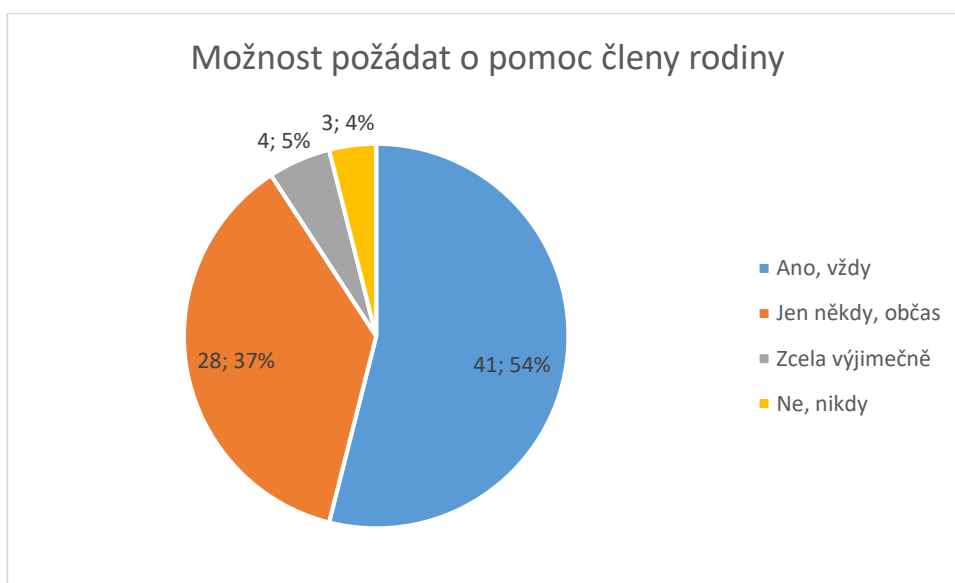
Graf č. 25 Dostatek času na svoji psychohygienu, své zájmy a koníčky

36 (49,00 %) dotázaných respondentů uvedlo, že mají čas na svoji psychohygienu, která zahrnuje také zájmy a koníčky. S jejich názorem se ztotožňuje dalších 14 (19,00 %) respondentů. Naopak 20 (27,00 %) oslovených respondentů uvedlo, že jim čas na vlastní psychohygienu chybí a k nim se připojují zbývající 4 (5,00 %) respondenti. Nicméně je zcela evidentní, že více jak polovina dotázaných respondentů chápe, že vlastní psychohygienu je

nesmírně důležitá pro kvalitní výkon pěstounské péče a proto si čas pro sebe uchrání a zachovají.

Otázka č. 5 Můžete požádat o pomoc a podporu při výkonu pěstounské péče členy Vaší rodiny?

Možnost poprosit a požádat ostatní členy rodiny o pomoc při výkonu pěstounské péče může vždy 41 (54,00 %) respondentů, což je skvělé, protože je to více než polovina oslovených respondentů. 28 (37,00 %) respondentů uvedlo, že členy rodiny mohou požádat o pomoc a podporu pouze někdy. Zcela výjimečně smí požádat o pomoc svoji rodinu pouze 4 (5,00 %) dotázaní respondenti. Jen 3 (4,00 %) respondenti uvedli, že nemohou požádat členy své rodiny o pomoc a podporu nikdy, což je velmi smutné. Mohli bychom polemizovat, proč tomu tak je, nicméně zjišťovat tyto údaje, nebylo smyslem této otázky. Z výsledků v grafu je tedy zcela zřejmé, že více jak polovina respondentů, má při výkonu pěstounské péče oporu ve své rodině.

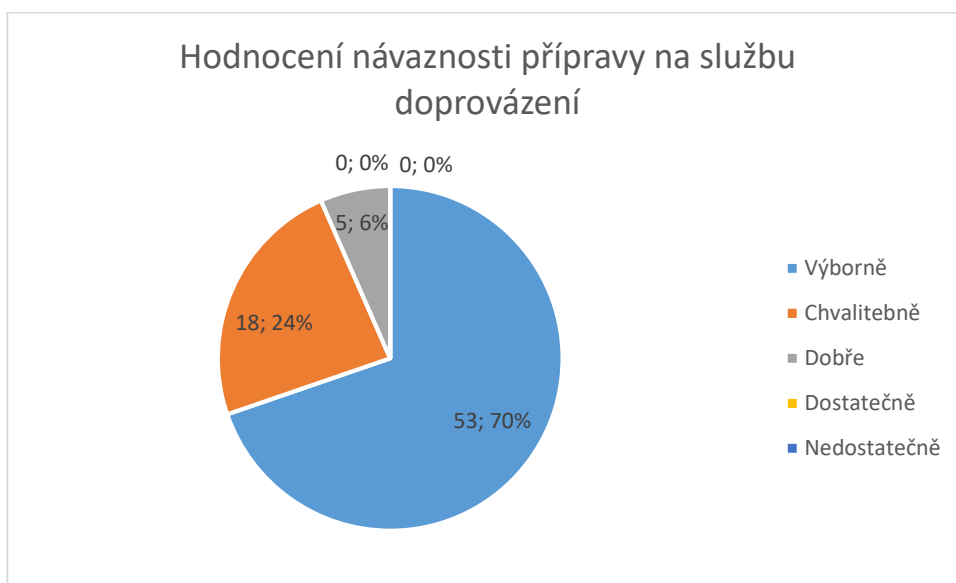

Graf č. 26 Možnost požádat o pomoc členy rodiny

Otázka č. 6 Jak hodnotíte návaznost skupinové přípravy na službu doprovázení? Vyznačte své hodnocení známkou jako ve škole: (1 výborný, 5 nedostatečný)

Otázka měla zmapovat návaznost skupinové přípravy na službu doprovázení. Respondenti měli označit výše uvedenou návaznost známkou, jako ve škole. Celkem 53 (70,00 %) respondentů vyjádřilo své hodnocení známkou 1 – výborný. Lze tedy konstatovat, že návaznost v souvislosti s osvojenými znalostmi a informacemi z přípravy plynule směřuje

do služby doprovázení, kde dochází k postupnému zvyšování kompetencí stávajících pěstounů. Dalších 18 (24,00 %) respondentů ohodnotilo návaznost přípravy na službu doprovázení známkou 2 – chvalitebně, což lze pokládat také za pěkné hodnocení. Jen 5 (6,00 %) respondentů označilo návaznost mezi přípravou a službou doprovázení známkou 3 – což znamená dobře. Žádný z respondentů neoznačil kontinuitu mezi přípravou a doprovázením známkou dostatečně či nedostatečně.

Graf č. 27 Hodnocení návaznosti přípravy na službu doprovázení

Otázka č. 7 Máte ještě nějaká doporučení či návrhy, co dalšího by nemělo v odborné přípravě chybět?

Návrhy a doporučení byly seskupeny do oblastí a následně přepsány. Celkem návrhy a doporučení napsalo 26 respondentů.

- ✓ Hodně mi dalo setkání na přípravě s pěstouny a náhradními rodiči, kteří mluvili o konkrétních věcech. Prostě jak to je ve skutečném životě. Toho mohlo být na přípravě víc, protože reálná situace je mnohdy velice těžká. Více konkrétních setkání i se současnými pěstouny, také s lidmi z praxe a konkrétní praktické rady ze života.
- ✓ Zmapování sociální sítě v našem kraji – zaměření na zdravotně postižené děti.
- ✓ Mít v ruce něco, kde bych se dozvěděla, co mě v přípravě čeká, o co vlastně půjde, možná nějaký materiál, co mi zůstane. Před přípravou jsem neměla potuchy, co mě bude čekat, nikdo mi to neřekl, chtěla jsem mít nějaký popis

toho, co mě čeká. Než jsem nastoupila do přípravy, vůbec jsem nevěděla, co mě čeká, co se bude dít, škoda, že jsme nedostali nějakou brožurku, kde by tyto základní informace byly.

- ✓ Spolupráce dlouhodobých pěstounů dítěte s přechodnými pěstouny - v případě, že dítě teskní po přechodných pěstounech a současná rodina kontakty zakáže. V teorii na přednáškách ať už v přípravě, nebo na školení nám to říkají jinak, ale praxe je jiná.
- ✓ Komunikace o komunikaci. Z dalšího vzdělávání mám zkušenosti, že mnoho pěstounů snad ani nechce přijmout skutečnost, že by něco mohlo být a fungovat jinak.

4.10 Závěr z kvantitativního výzkumného šetření

Podstatnost a užitečnost

V oblasti podstatnosti a užitečnosti bylo zjištěno, že respondenti by v odborné přípravě uvítali možnost více **diskutovat, debatovat a sdílet** pozitivní či negativní zkušenosti stávajících zkušených pěstounů. Respondenti uvedli, že využitelné a prospěšné by pro ně bylo, kdyby stávající a zkušení pěstouni navštívili přípravu víckrát, nikoliv jen jednou, jak je tomu doposud. Současně si přejí slyšet od stávajících pěstounů v přípravě konkrétní příběhy přijatých dětí, chtějí také slyšet jaké problémy a potíže museli pěstouni ustát, a jakými prostředky je zvládli. Respondenty zajímají také konkrétní praktické rady k určitým situacím souvisejícím s výkonem pěstounské péče.

V souvislosti se zvládnutím kontaktů přijatého dítěte s biologickou rodinou bylo zjištěno, že si respondenti myslí, že jsou prostřednictvím odborné přípravy **dostatečně připraveni** na zvládnutí těchto asistovaných kontaktů. Respondenti jsou také přesvědčeni, že předaná a jimi následně osvojená teorie z přípravy není vůbec rozdílná od konkrétní zažité praktické zkušenosti. Ve spojitosti s lepším porozuměním a empatickým vcítěním vůči biologické rodině by respondenti uvítali **změnu ve výkladu**. Změnou ve výkladu se rozumí beseda s biologickým rodičem, kterému bylo dítě odebráno a uskutečňují se asistované popřípadě poloasistované kontakty. Jsem přesvědčena o tom, že tento model by mohl být v přípravě značně významný a podstatný, zejména pro následné chování pěstounů v průběhu kontaktu a po jeho ukončení, kdy je nezbytné dítě emočně ošetřit a zklidnit jeho rozrušení. Jsem přesvědčena, že by se pěstouni dokázali lépe vcítit do pocitů biologického rodiče a snadno by

ho neodsoudili. Respondenti se v přípravě dozvěděli potřebné informace související s identitou přijatého dítěte. Na základě těchto získaných údajů respondenti **zhotovují přijatému dítěti knihu života**. Lze tedy konstatovat, že informace, které jsou v přípravě předávány ve spojitosti s identitou dítěte, plní svoji funkci i nadále a pěstouni z nich čerpají při tvorbě knihy života.

Respondenti uvedli, že na základě získaných informací z přípravy **dokážou rozpoznat dítě s poruchou attachmentu**, neboli citové vazby. Následně, ale uvádí, že pouze s informacemi získanými v přípravě by nevystačili. Informace z přípravy jsou dostatečné pro teoretické pochopení problematiky attachmentu, ale **je nezbytné doplňovat stále a průběžně nové poznatky a dále se v uvedené problematice vzdělávat**.

Ve spojitosti s právy a povinnostmi pěstounů bylo zjištěno, že sociální pracovnice, které komplexní problematiku doprovázení, včetně následné legislativní praxe při výkonu pěstounské péče, **předávají dostatečně srozumitelně a jasně**.

Silné a slabé aspekty přípravy

Za slabý aspekt skupinové přípravy lze na základě stanovených výsledků považovat zjištění, že pro více jak polovinu respondentů bylo **značně náročné přijetí a osvojení si nových informací** zaměřených na problematiku dítěte v náhradní rodinné péči. Respondenti také sdělili, že ve spojitosti s edukací v průběhu komplexního procesu skupinové přípravy **došlo k přehodnocení jejich názorů, postojů, hodnot a stanovisek**, což lze považovat za silný aspekt skupinové přípravy. Předpokládáme, že v případě přehodnocení názorů, postojů, hodnot či stanovisek nastal posun směrem k hodnotnějšímu a kvalitnějšímu nazírání.

V případě ověřování, zda respondentům vyhovovala komplexní organizace přípravy, více než polovina respondentů potvrdila, že ano a **vyjádřili s konkrétními oblastmi organizace přípravy spokojenost**, což lze považovat za silnou stránku skupinové přípravy. Nicméně jako slabý aspekt přípravy, lze vnímat tři konkrétní oblasti organizace přípravy. Jedná se o termíny uskutečnění – jsou to dopolední, odpolední a víkendové termíny. Je zcela zřejmé, že nikdy nelze vyhovět každému účastníkovi dle jeho požadavků. Je nezbytné uvést, že lektori se v klasické přípravě snaží střídat dopolední i odpolední termíny uskutečnění, a to vždy rovnoměrně a spravedlivě. V přípravě PRIDE jsou velmi často využívány odpolední termíny a také víkendové termíny, což může být pro účastníky hodně příjemné, protože nejsou nuceni odcházet ze zaměstnání a brát si dovolenou či náhradní volno. Pro některé účastníky přípravy je velkým překvapením, že musí být přítomni na každém setkání skupinové přípravy.

Za silný aspekt skupinové přípravy lze rovněž považovat sdělení více jak poloviny respondentů, že **jim v přípravě nechyběli žádné témata či informace**. Nicméně, je nezbytné

se zamyslet nad tím, že určitému počtu respondentů některé oblasti či témata v přípravě chyběly. Musíme si položit otázku, proč se respondenti v průběhu přípravy nedoptali lektorů? Co jim v tom bránilo? Možná cítili ostych, stud, nebo nechtěli vystupovat před skupinou. Musíme si uvědomit, že před nějakou dobou byla témata v přípravě okleštěná, nebyla rozšířena péče pěstounů na přechodnou dobu. Tímto chci říci, že témata a oblasti v přípravě by neměly být rigidní, ale měly by být živým materiálem, který se bude přizpůsobovat zájmu žadatelů. Což znamená, že se s novými otázkami bude pracovat a budou se postupně zařazovat do jednotlivých oblastí. Témata, která respondentům v přípravě chyběla, budou předložena lektorům pro další diskusi ve spojitosti se zařazením do programu přípravy.

Za silný aspekt skupinové přípravy lze považovat následující formy edukace: **beseda**, která se vždy uskutečňuje s lidmi z praxe, kterými mohou být klíčové sociální pracovníce, odborníci z OSPODu, z KÚ či beseda se stávajícími zkušenými pěstouny. Těsně v závěsu za besedou, na druhém místě, jako další přijatelnou a využitelnou formu edukace, je **zážitkové cvičení**, které je zaměřené na vnímání, prožívání a vcítění se do druhého člověka, potažmo dítěte, které se ocitne v náhradní rodině. Jako další, příjemnou a využitelnou formu edukace, uvedli respondenti **projekci filmů** zaměřenou na konkrétní příběhy dětí. Jako prospěšnou formu edukace respondenti označili také **přednášku**, která je vlastně výkladem lektorů směrem k účastníkům. Přednáška je zaměřená na osvojení určité problematiky v oblasti náhradní rodinné péče. Za efektivní a využitelnou formu edukace je respondenty považována **práce v týmu**, čímž může být myšleno plnění různých úkolů ve skupině v průběhu přípravy. Jako jinou formu přínosné a užitečné edukace uvedli respondenti **sdílení se stávajícími zkušenými pěstouny a s odborníky z praxe**.

Celkový obsah přípravy

Téměř všichni respondenti uvedli, že je **na celkovou délku přípravy nikdo neupozornil** a zjistili to až na základě doručené pozvánky na přípravu, kde byly vypsány konkrétní termíny konání. Na základě tohoto sdělení lze identifikovat respondenty jako ty, kteří absolvovali klasickou odbornou přípravu. Ostatní respondenti, kteří oznámili, že jim informace byly poskytnuty z informačního letáku, absolvovali přípravu PRIDE. Nicméně, si nemyslím, že by respondenty nikdo z odborných pracovníků neupozornil na celkovou délku přípravy, ať už se jedná o sociální pracovníky OSPOD, kteří realizují sociální šetření v domácnosti žadatelů, nebo konkrétní odborné pracovníky, kteří se zabývají psychologickým posouzením osobnosti žadatelů. Je tedy zcela jisté, že v souvislosti s informováním žadatelů před přípravou chybí

v klasické přípravě údaje související s délkou, obsahem přípravy a popřípadě další návaznosti na službu doprovázení.

Zjištění, zda bylo realizováno či splněno v přípravě očekávání respondentů, nebylo až tak nepředvídané. Respondenti uvedli, že jejich domněnky, předpoklady či očekávání byly v průběhu přípravy realizovány. Můžeme uvést, že nastavení a koncipování obsahu přípravy koresponduje s potřebami budoucích náhradních rodičů. Následně respondenti **uspořádali oblasti, které v přípravě považují za nezbytné, podle významnosti takto:**

- ✓ potřeby dětí a bezpečná péče,
- ✓ biologická rodina dítěte a identita,
- ✓ attachment,
- ✓ ztráty a traumata,
- ✓ týmová spolupráce s odborníky,
- ✓ informace a související právní úpravy NRP.

Do oblasti celkového obsahu přípravy bylo zařazeno také hodnocení lektorů, kteří přípravu zajišťují odborně a svojí účastí garantují dostatečnou kvalitu. Na základě zjištěných výsledků lze konstatovat, že **práce lektorů je v přípravě hodnocena pozitivně**, což potvrdila více než polovina respondentů. Respondenti také uvedli, že **vůči lektorům nemají žádné výtky** či upozornění, týkající se jejich činnosti. Je to zpráva pro lektory, že svoji práci vykonávají výborně.

V celkovém hodnocení bylo zjištěno, že **respondenti uplatnili a využili získané poznatky, informace, údaje osvojené v přípravě při vlastním výkonu pěstounské péče**, respektive při výchově přijatého dítěte. Je tedy možné konstatovat, že i získané obecné poznatky mohou usnadnit výchovu a péči dítěte.

Přestože více jak polovina respondentů uvedla, že **v přípravě nebyly žádné tzv. speciální otázky**, na které neobdrželi odpověď, navzdory tomu se **některým respondentům nedostalo odpovědi na určité speciální otázky**. Jednalo se o následující témata a oblasti:

- ✓ zdravotně postižené děti a návazné služby,
- ✓ předávání dětí z PPPD a další následné kontakty s nimi,
- ✓ infekční a problémové děti,
- ✓ děti s abstinenčními příznaky – jak se k nim chovat, jak s nimi pracovat,
- ✓ co znamená vyšetření v Pedagogicko-psychologické poradně, ve Středisku výchovné péče nebo ve Speciálně-pedagogickém centru, kdy je možno s dítětem do těchto zařízení jít a kde v MSK tato zařízení jsou,
- ✓ samožadatelky - pěstounky na přechodnou dobu a sourozenecké skupiny,

- ✓ pojištění pěstounů na přechodnou dobu v rámci škody způsobené přijatým dítětem,
- ✓ romské děti a práce s nimi,
- ✓ jak pracovat se staršími dětmi v PPPD,
- ✓ lze ovlivnit geny výchovou.

Otázky budou předány lektorům pro následné využití a zařazení do jednotlivých oblastí v přípravě. Je potřeba hovořit o také o těch problémech, které následně pěstouny trápí v praxi, a jsem přesvědčena, že **implementace nových oblastí, témat či podoblastí do obsahu přípravy je nezbytná**, neboť je potřeba se přizpůsobit konkrétním požadavkům z praxe.

Připravenost na výkon pěstounské péče

V oblasti připravenosti na výkon pěstounské péče byla ze strany respondentů identifikována náročnost odborné přípravy známkou 7,6, která byla vypočítána jako průměr všech uvedených hodnot. Je tedy zcela zřejmé, že **skupinová příprava na náhradní rodičovství, není snadná, ale jedná se o obtížný a náročný proces**.

Ve spojitosti s propojením mezi teorií, kterou respondenti musí absolvovat a praxí při výkonu pěstounské péče, **vnímají pěstouni určitou mezeru**. Uvádí, že **teorie je dobrým základem** pro praktický výkon náhradního rodiče, ale přesto **by bylo dobré v průběhu přípravy zažít konkrétní praktickou zkušenost v pěstounské rodině či v zařízení pro děti**. Respondenti vnímají, že se v průběhu výkonu pěstounské péče **objevují stále nové informace**, pokyny a **oni se musí průběžně a permanentně vzdělávat**. V případě, že si neví v průběhu výkonu pěstounské péče rady, osloví svého klíčového pracovníka, který jim je nápomocen a poskytne radu či konzultaci.

V návaznosti na výše prezentované názory respondentů, zaměřené na propojenost mezi teorií a praxí, je potřeba zmínit, že **po absolvování přípravy byli respondenti připraveni** na to, že je potřeba stále **se učit něčemu novému**, je nutné **pružně reagovat na změny** a také je potřeba **využít pomoci a zapojit blízkou rodinu**. Můžu konstatovat, že edukační program přípravy je dobře a kvalitně nastaven, protože připravuje respondenty na následnou týmovou spolupráci při výkonu pěstounské péče. Více než polovina respondentů uvedla, že **vždy mohou požádat o pomoc při výkonu pěstounské péče ostatní členy rodiny**, popřípadě domácnosti. Respondenti také **chápu důležitost a nezbytnost vlastní psychohygieny**, která je nesmírně významná pro kvalitní výkon pěstounské péče, a proto si čas pro sebe, pro své zájmy a koníčky, dokážou uchránit a zachovat. Troufám si z vlastní praxe dodat k tomuto tvrzení poznatek, že

pokud není v psychické pohodě pěstoun či pěstounka, není také v pohodě přijaté dítě a je to zcela citelně znát na jeho chování, prožívání, vyjadřování.

Respondenti ohodnotili **návaznost skupinové přípravy na následnou službu doprovázení, jako výbornou**. Návaznost souvisí zejména s osvojenými znalostmi z přípravy, plynule směřuje do služby doprovázení, kde dochází k průběžnému navyšování kompetencí stávajících pěstounů po celou dobu výkonu pěstounské péče.

Respondenti napsali návrhy a doporučení pro zvýšení kvality odborné přípravy a navrhli:

- ✓ více sdílení a setkávání se stávajícími zkušenými pěstouny a náhradními rodiči, také s lidmi z praxe (odborníci), kteří hovoří o konkrétním výkonu pěstounské péče, jak plyne ve skutečném životě,
- ✓ zmapování sociální sítě v MSK se zaměřením na problematiku zdravotně postižených dětí,
- ✓ dostat materiál (brožuru, informační leták), který by obsahoval údaje a informace o tom, s čím se žadatelé v přípravě seznámí a co je obsahem přípravy,
- ✓ spolupráce dlouhodobých pěstounů s pěstouny přechodnými – v případě, že dítě teskní po přechodných pěstounech a současná dlouhodobá pěstounská rodina kontakty zakáže. V teorii přípravy či na současných školeních o tom lektori hovoří jinak, ale praxe je naprosto odlišná.

5 Komplexní výsledky evaluačního výzkumu

Na základě vyhodnocení kvalitativní a kvantitativní části evaluačního výzkumu došlo k vytvoření přehledu a souhrnu podstatných informací. Současně bylo odpovězeno na hlavní výzkumnou otázku: „Jak zprostředkování a přechodní pěstouni posuzují proces odborné skupinové přípravy?“ a to prostřednictvím specifických výzkumných otázek, které byly stanoveny na samotném počátku:

SVO1 Které oblasti ve skupinové přípravě vnímají pěstouni pro výkon pěstounské péče jako podstatné a užitečné?

SVO2 Jaké jsou dle pěstounů silné a slabé aspekty skupinové přípravy?

SVO3 Jak hodnotí pěstouni celkový obsah skupinové přípravy?

SVO4 Jak hodnotí pěstouni po absolvování skupinové přípravy svoji připravenost na výkon pěstounské péče.

Podstatnost a užitečnost skupinové přípravy

Za podstatné a užitečné v přípravě jednoznačně pokládají respondenti **sdílení** se stávajícími a zkušenými pěstouny, orientované na diskusi, debatu o pozitivní či negativní zkušenosti při výkonu pěstounské péče. Respondentům sdílení se stávajícími pěstouny umožnilo uvědomění si toho, jak ve skutečnosti péče o přijaté dítě probíhá. Respondenti si přejí, aby takové sdílení se stávajícími pěstouny proběhlo v přípravě vícekrát a nikoliv jen jednou, jak je tomu doposud.

Další oblast, kterou lze v přípravě označit za podstatnou a užitečnou je biologická rodina a s tím související identita přijatého dítěte. Respondenti, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření si myslí, že je lektori prostřednictvím odborné přípravy **dostatečně připravili** na zvládnutí asistovaných kontaktů. S nimi souhlasí také respondenti z ohniskové skupiny vykonávající pěstounskou péči na přechodnou dobu, kteří uvedli, že čerpali pouze z teoretických znalostí a žádné potíže či problémy se při kontaktech nevyskytly. Kdybych se více podívala do hloubky problematiky kontaktů s biologickou rodinou, tak ze závěrů ohniskové skupiny vyplynulo, že respondentky vykonávající dlouhodobou pěstounskou péči pociťují, že je teoretická příprava příliš nepřipravila a téměř pokaždé se při kontaktu vyskytly určité potíže a nesnáze. Což znamená, že došlo k rozporu.

Obě skupiny respondentů se shodly na tom, že pro lepší porozumění a empatické vcítění vůči biologické rodině by mělo v přípravě **dojít ke změně ve výkladu**. Změnou je zamýšlena například beseda s biologickým rodičem, kterému bylo dítě odebráno a uskutečňují se asistované, popřípadě poloasistované kontakty. Tento model by mohl být v přípravě zásadní, zejména pro pěstouny, kteří by se dokázali vcítit do pocitů biologického rodiče.

Všichni respondenti potvrdili, že se v přípravě **dozvěděli informace** související **s identitou přijatého dítěte** a na základě těchto informací **zhotovují společně s dítětem knihu života**. Lze tedy konstatovat, že předané informace specializované na pozitivní identitu přijatého dítěte, **jsou dostatečné, následně také podstatné, užitečné** a pěstouni s nimi pracují v průběhu výkonu pěstounské péče při podpoře pozitivní identity přijatého dítěte.

V oblasti attachmentu neboli citové vazby, respondenti uvedli, že na základě získaných informací z přípravy dokážou identifikovat dítě s poruchou attachmentu. Následně si ale uvědomují, že by pouze s informacemi z přípravy nevystačili, tudíž je nezbytné se v této oblasti dále vzdělávat. Při hlubším vhledu do problematiky bylo zjištěno, že respondentky z ohniskové skupiny vnímají jako podstatnou a užitečnou oblast v přípravě **uspokojení potřeb přijatých dětí**. Zároveň zdůrazňují, že je zcela zásadní rozdíl při uspokojení potřeb dítěte, jeho věk. Vnímají odlišnost v tom, zda se pečuje o malé miminko nebo o starší dítě. Odlišnost je

v adaptaci dítěte, což u větších dětí může trvat různě dlouhou dobu, kdežto miminka se adaptují téměř ihned.

Významnou a podstatnou oblastí je pro respondenty také oblast práv a povinností pěstounů, se kterou jsou seznamováni v průběhu přípravy. Sociální pracovníce **předávají** komplexní problematiku služby doprovázení a následné legislativy **dostatečně a srozumitelně**. Při hloubkovém zkoumání v rámci ohniskové skupiny bylo zjištěno, že respondentky **pocítují absenci informací v oblasti rozhodování a liknavosti soudů**, což je podnět pro lektory. Bylo by dobré zamyslet s nad tímto podnětem a zvážit možnost pozvat soudce jednotlivých soudů v MSK do přípravy.

Silné a slabé aspekty přípravy

Jako **významné, silné a pozitivní hledisko** lze v přípravě považovat **proces změny**, kterým respondenti prošli. Respondenti během komplexního procesu skupinové přípravy **museli přehodnotit své názory, postoje, hodnoty a stanoviska**, což lze nazvat velmi jednoduchým slovem, kterým je změna. Změnu lze považovat za silný aspekt skupinové přípravy, neboť vzhledem k cíli, kterého má být po přípravě dosaženo – kvalitní péče o přijaté dítě, není předpoklad, že by změna byla ve smyslu negativním, nýbrž pozitivním.

Druhým **silným a významným aspektem** přípravy je **komplexní organizační zajištění procesu skupinové přípravy**. Nicméně jako **slabší aspekt** přípravy vnímám tři komplexní oblasti, kterými jsou **termíny uskutečnění** – odpolední, dopolední a víkendové termíny, kdy respondenti se svými pozitivními i negativními odpověďmi byli téměř shodní. Tento fakt byl potvrzen i v hloubkovém zkoumání respondentkami ohniskové skupiny. Velmi neoblíbené termíny přípravy jsou termíny dopolední. Je nezbytné uvést, že není možné vyhovět každému účastníkovi přípravy, ale lektori v klasické přípravě dodržují střídání termínů mezi odpoledními a dopoledními. Víkendové termíny nejsou bohužel z důvodu pracovní doby možné. V přípravě PRIDE jsou víceméně téměř vždy voleny odpolední termíny a termíny víkendové, což lze hodnotit jako **silný aspekt**.

V hlubším zkoumání **slabých aspektů** bylo zjištěno, že respondentky vnímaly celkovou časovou dotaci přípravy jako velmi **zdlouhavou**. Nicméně zpětně, z pozice zkušených pěstounek, již dokázaly vyhodnotit, že délka přípravy by mohla být ještě delší, než je stanoveno zákonem. Ale z pozice žadatele, se jim celková doba 48 hodin a 72 hodin, zdála velmi dlouhá a nekonečná. Dalším **slabým aspektem** v hloubkovém zkoumání bylo zjištěno, že respondentkám, které absolvovaly klasickou přípravu, chyběly základní informace zaměřené na konkrétní obsah přípravy. Respondentky, které absolvovaly přípravu PRIDE naopak

informace o konkrétním obsahu přípravy měly, a lze tedy konstatovat, že existuje značný rozdíl v informovanosti žadatelů o konkrétním obsahu přípravy, kteří budou absolvovat přípravu PRIDE či přípravu klasickou. Přítomnost informačního balíčku v přípravě PRIDE je zcela jistě **silným aspektem**.

Hlubší zkoumání také potvrdilo určité **limity v klasické skupinové přípravě**. Tímto limitem je **absence jakéhokoliv informačního materiálu**, ke kterému by bylo možné se v průběhu výkonu pěstounské péče vracet a pracovat s ním. Respondenti, kteří absolvují přípravu PRIDE uvedli, že dostali informační materiál v kroužkové vazbě o cca 300 stranách a ten jim zůstává, což lze považovat za **silný aspekt**.

Silným aspektem skupinové přípravy jsou **určité formy edukace**, což se potvrdilo jak v hloubkovém zkoumání respondentek ohniskové skupiny, tak v dotazníkovém šetření. Nejvíce respondenty oslovily **besedy**. Besedy se uskutečňují se stávajícími zkušenými pěstouny, či odborníky z praxe, kteří hovoří o příkladech dobré i špatné praxe, což znamená, že tento typ besedy můžeme označit jako **sdílení**. Další preferovanou a příjemnou formou edukace jsou **zážitková cvičení**, která jsou zaměřená na vnímání prožívání a vcítění se do přijatého dítěte, které se ocitne samo v nové náhradní rodině. Dále následuje projekce filmů, přednáška a týmová spolupráce.

Celkový obsah přípravy

V oblasti zaměřené na celkový obsah přípravy bylo zjištěno, že respondenti **nebyli upozorněni na celkovou délku přípravy** a dozvěděli se ji, až když jim byla doručena pozvánka s konkrétními termíny konání. Jedná se o respondenty, kteří absolvovali klasickou přípravu. **V dotazníkovém šetření** respondenti uvedli, že **jejich očekávání či předpoklady byly** v průběhu přípravy **realizovány**. Nicméně **při hloubkovém zkoumání** ohniskové skupiny byl zjištěn pravý opak, kdy **respondentky uvedly, že jejich očekávání vůči celkové délce a celkovému obsahu přípravy, nebylo naplněno**. Dle jejich sdělení byla příprava náročná, informace se stále opakovaly, příprava obsahovala velmi mnoho teorie, skoro žádnou praxi.

Rozvrhnutí celkového obsahu přípravy se shoduje s potřebami budoucích náhradních rodičů. **Oblasti považované za nezbytné** v přípravě, byly respondenty uspořádány dle významnosti takto: potřeby dětí a bezpečná péče, biologická rodina dítěte a identita, attachment, ztráty a traumata, týmová spolupráce s odborníky, informace a související právní úpravy NRP.

Zpětně respondenti obou výzkumných šetření (jak dotazníkového, tak ohniskové skupiny) vyhodnotili **informace získané v přípravě jako uplatnitelné a využitelné v praxi**, při samotném výkonu pěstounské péče.

Respondenti také **neobdrželi odpověď na tzv. speciální otázky**. Nejvíce se mezi respondenty opakovala **oblast zaměřená na zdravotně postižené děti a následné návazné služby pro tyto děti**. Dále se jednalo o otázku zaměřenou na dobu trvání související s vytipováním náhradních rodičů pro konkrétní dítě, problematika života a zdraví biologických rodičů, romské děti a práce s nimi, děti s abstinenčními příznaky, předávání dětí z PPPD a následné kontakty s nimi, vyšetření v PPP, SVP nebo SPC, problematika samožadatelek pěstounek a sourozeneckých skupin, pojištění pěstounů na přechodnou dobu v rámci škody způsobené přijatým dítětem, práce se staršími dětmi v PPPD, ovlivnění genů následnou výchovou. Otázky budou předány lektorům přípravy pro následnou implementaci do jednotlivých oblastí, témat či podoblastí.

Pozitivně byla hodnocena celková práce lektorů v přípravě a respondenti také uvedli, že nemají vůči lektorům žádné výtky, upozornění či připomínky týkající se jejich činnosti.

Přípravenost na výkon pěstounské péče

Bylo zjištěno, že odborná příprava není snadný proces, ale naopak se **jedná o obtížný a náročný proces**.

Ve spojitosti s **propojením teorie a praxe vnímají** respondenti **odlišnost od teoretické přípravy a od toho, co následně zažívají v praxi**. Respondenti si uvědomují, že je potřeba osvojit si teoretické poznatky pro pozdější propojení s praxí, ale **chtěli by v průběhu přípravy zažít konkrétní praktickou zkušenost** v pěstounské rodině či v zařízení pro děti. Respondenti uvedli, že se stále objevují nové informace, pokyny a jim nezbyvá nic jiného, než se permanentně vzdělávat. V případě, že si v průběhu výkonu pěstounské péče neví s čímkoliv rady, **obráť se na svého klíčového pracovníka**, který jim je nápomocen a poskytne jim radu či konzultaci.

Respondenti také uvedli, že byli po absolvování přípravy osobně nastaveni tak, že přípravou nekončí, že se v průběhu výkonu pěstounské péče **budou muset stále učit něčemu novému**. Respondenti uvedli, že byli po přípravě **přichystáni reagovat pružně na změny a v případě potřeby využít pomoci a zapojit blízkou rodinu**. Pro respondenty je nesmírně důležitá vlastní psychohygiena, která jim pomáhá zvládnout výkon pěstounské péče s grácií a kvalitně.

Návaznost odborné skupinové přípravy na službu doprovázení ohodnotili respondenti jako **výbornou**.

V rámci evaluačního výzkumu bylo zjištěno, že respondenti v oblasti podstatnosti a užitečnosti:

- ✓ považují za velmi důležité sdílení se stávajícími zkušenými pěstouny,
- ✓ jsou připraveni na asistované kontakty s biologickou rodinou dle dotazníkového šetření dostatečně – nastal rozpor mezi výsledky hloubkového šetření v rámci ohniskové skupiny – příprava byla nedostačující, vždy se vyskytly po kontaktech problémy a potíže,
- ✓ navrhují, že v přípravě by mělo dojít ke změně ve výkladu – pozvat biologického rodiče pro pochopení jeho pocitů,
- ✓ považují informace o identitě za dostatečné, užitečné a postačující pro tvorbu knihy života přijatého dítěte,
- ✓ dokážou na základě informací z přípravy identifikovat dítě s poruchou attachmentu, ale pro další výkon pěstounské péče jsou informace nedostačující a proto je nutné se dále v této oblasti vzdělávat,
- ✓ vnímají jako podstatnou a užitečnou oblast uspokojení potřeb přijatých dětí,
- ✓ za podstatnou označili oblast legislativy, práv a povinností pěstounů,
- ✓ uvedli, že informace související s legislativou, právy a povinnostmi pěstounů jsou předávány srozumitelně a dostatečně,
- ✓ schází informace z oblasti rozhodování soudů.

V oblasti slabých a silných aspektů bylo zjištěno:

- ✓ respondenti prošli procesem změny, došlo k přehodnocení jejich názorů, hodnot, postojů a stanovisek, lze tedy konstatovat, že se jedná se o silný aspekt,
- ✓ komplexní organizační zajištění přípravy se jeví jako silný aspekt,
- ✓ dopolední termíny uskutečnění přípravy se jeví jako slabý aspekt,
- ✓ zdlouhavost odborné přípravy se jeví jako slabý aspekt,
- ✓ absence základních informací o konkrétním obsahu odborné klasické přípravy se jeví jako slabý aspekt, stejně tak absence jakýchkoliv informačních materiálů v klasické přípravě,
- ✓ přítomnost informačního letáku a informačních materiálů v přípravě PRIDE se jeví jako silný aspekt,
- ✓ vybrané formy edukace – beseda (zaměřená na sdílení), zážitková cvičení, projekce filmů se jeví jako silný aspekt.

V oblasti celkového obsahu přípravy bylo zjištěno:

- ✓ respondenti nebyli upozorněni na celkovou délku odborné přípravy,
- ✓ v dotazníkovém šetření respondenti uvedli, že jejich očekávání ohledně odborné přípravy bylo naplněno,
- ✓ v hloubkovém šetření (ohnisková skupina) respondentky uvedly, že jejich očekávání ohledně odborné přípravy nebylo naplněno,
- ✓ informace získané v přípravě respondenti uplatnili a využili při samotném výkonu pěstounské péče,
- ✓ respondenti neobdrželi odpovědi na tzv. speciální otázky,
- ✓ práce lektorů byla ze strany respondentů hodnocena pozitivně.

V oblasti připravenosti na výkon pěstounské péče bylo zjištěno:

- ✓ příprava je obtížný a náročný proces,
- ✓ respondenti vnímají odlišnosti od teorie a následné praxe a požadují zařadit více konkrétních praktických zkušeností,
- ✓ po absolvování přípravy jsou připraveni na to, že se budou muset v průběhu výkonu pěstounské péče stále vzdělávat a učit se něčemu novému a pružně se přizpůsobovat neustálým změnám,
- ✓ v případě, že mají potíže nebo si neví rady, obrátí se na svého klíčového pracovníka,
- ✓ v případě potřeby požádají o pomoc svoji blízkou rodinu,
- ✓ návaznost odborné přípravy na službu doprovázení je hodnocena jako výborná.

Hlavním cílem rigorózní práce bylo zjistit názor a posoudit proces realizace přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči z pohledu zprostředkovaných pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu a na základě zjištěných výsledků vytvořit návrh doporučení pro modifikaci skupinové přípravy. Domnívám se, že hlavního cíle výzkumu bylo prostřednictvím evaluačního výzkumu dosaženo. Cíl rigorózní práce byl splněn a lze konstatovat, že výsledky evaluačního výzkumu jsou ze strany vedení organizace chápány jako podpora při zkvalitnění a vylepšení edukačního programu, kterým je odborná příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči.

5.1 Doporučení pro zkvalitnění odborných příprav

Závěrečná kapitola obsahuje doporučení, která by měla přispět k rozvoji a zvýšení kvality odborných příprav pro žadatele o náhradní rodinnou péči v Centrum psychologické pomoci, p. o. Na základě zjištěných výsledků a vlastní pracovní angažovanosti v odborných přípravách jako výstup empirické části rigorózní práce jsem vytvořila informační leták pro všechny detašované pracoviště CPP, který bude zaslán společně s pozvánkou na přípravu žadatelům o náhradní rodinnou péči. Žadatelé budou mít možnost seznámit se ještě před přípravou s celkovým obsahem a oblastmi, které budou v přípravě zahrnuty.

Podstatnost a užitečnost

V oblasti podstatnosti a užitečnosti doporučuji za nezbytné implementovat do jednotlivých bloků v přípravě více možností sdílení příkladů dobré i špatné praxe žadatelů se stávajícími zkušenými pěstouny a také i s odborníky z oblasti NRP. Je potřeba rozšířit možnosti sdílení zejména na základě jednotného vyjádření respondentů, které nelze opominout.

V souvislosti se správnějším porozuměním ze strany pěstounů vůči biologickým rodičům v průběhu asistovaných kontaktů, by bylo žádoucí zvážit změnu ve výkladu. Změnou ve výkladu se rozumí zařadit do bloku zaměřeného na biologickou rodinu dítěte a identitu besedu s biologickým rodičem či rodiči, kterým bylo dítě odebráno a uskutečňují se asistované kontakty, popřípadě poloasistované kontakty. Tento model by mohl být v přípravě důležitý a zásadní, zejména pro lepší empatii a pochopení biologických rodičů a také podstatný pro následné jednání v průběhu kontaktu a po jeho ukončení.

V souvislosti se stále se množícími změnami a problémy ze strany soudů by bylo velmi užitečné zvážit zapojení jednotlivých soudců do oblasti týmové spolupráce. Bylo by užitečné vytipovat konkrétní okresní soudy s nabídkou, oslovit je s možností předat a vysvětlit dlouhotrvající soudní proces zaměřený na problematiku náhradní rodinné péče.

Silné a slabé aspekty přípravy

V oblasti slabých aspektů přípravy bych doporučila zaměřit se na zvýhodnění a upřednostnění odpoledních termínů.

Za velmi důležité a nezbytné pokládám ze strany organizace vytvoření informačního letáku pro žadatele o zprostředkování NRP, který bude distribuován současně s pozvánkou na přípravu. Žadatelé neboli budoucí účastníci přípravy budou obeznámeni s tím, co je v přípravě čeká, jaký je její obsah, jak bude příprava probíhat. Do budoucna by bylo vhodné vytvořit materiály, se kterými by mohli účastníci v průběhu přípravy pracovat. Po ukončení přípravy by

jim materiály zaměřené na problematiku náhradní rodinné péče zůstaly a mohly je využívat v průběhu výkonu pěstounské péče.

Celkový obsah přípravy

V souvislosti s celkovou délkou odborné přípravy je nezbytné, aby byl vytvořen informační leták (viz výše je podrobný popis). Pokud by posuzující psycholog opomněl sdělit žadateli jaké je časové rozpětí přípravy, dozví se žadatel tento údaj přímo z informačního letáku, který bude distribuován současně s pozvánkou na přípravu. Nicméně si nemyslím, že by posuzující psycholog tento údaj nesdělil. Spíše si myslím, že žadatelé byli zahlceni velkým množstvím informací, a tento údaj tzv. zapadl. Nicméně tím, že dostanou leták v písemné podobě, budou mít informaci o délce přípravy před sebou.

Ve spojitosti s doporučením v oblasti celkového obsahu přípravy nesmím opomenout doporučení pro lektory zaměřené na zodpovězení tzv. speciálních otázek, které vyplynuly ze samotných příprav žadatelů. Velmi často se opakovalo zejména jedno téma - zaměřené na zdravotně postižené děti a návazné služby související s touto problematikou. Vzhledem k tomu, že se ve více pěstounských rodinách, které mají s CPP uzavřenou dohodu o výkonu PP, vyskytují zdravotně postižené děti, je nezbytné zařadit tuto problematiku do některé z oblastí přípravy. Všechny nezodpovězené otázky budou předány lektorům přípravy pro následné vřazení do jednotlivých oblastí v přípravě. Je potřeba implementovat nová témata či podoblasti do příprav, protože je potřeba vycházet z praxe a z konkrétních požadavků.

Přípravenost na výkon pěstounské péče

Doporučuji zaměřit se a zvážit možnosti propojení teorie v přípravě s praxí. To znamená např. v případě vzdělávacího víkendového pobytu pěstounů oslovit účastníky (žadatele) přípravy, zda by se pobytu nechtěli zúčastnit. Zde by mohli na vlastní oči spatřit, jak to v pěstounských rodinách funguje, jaké děti žijí u pěstounů. Napadá mě, že by se žadatelé mohli zapojit do zajištění volnočasových aktivit dětí, a to v době vzdělávání pěstounů. Samozřejmě, vzhledem k tomu, že by je děti v pěstounské péči neznaly (vždy volnočasové aktivity pro děti zajišťují osoby, které jsou prověřené a děti je znají), by žadatelé museli být pod dohledem ověřených zkušených osob. Na základě takové zkušenosti může také dojít k navázání kontaktu s pěstounskou rodinou a k následnému přátelství, s čímž souvisí také sdílení zkušeností a předávání příkladů dobré praxe.

Závěr

Hlavním cílem rigorózní práce bylo zjistit názor a posoudit proces realizace přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči z pohledu zprostředkovaných pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu a na základě zjištěných výsledků vytvořit návrh doporučení pro modifikaci skupinové přípravy. Hlavního výzkumného cíle bylo dosaženo prostřednictvím evaluace při využití kvalitativního a kvantitativního výzkumu.

Legislativa ukládá všem pěstounům v průběhu výkonu pěstounské péče následné povinné vzdělávání. Pěstouni, kteří absolvují odbornou skupinovou přípravu, by měli být na následné vzdělávání a výkon pěstounské péče dobře připraveni. Protože jedině řádně odborně připravení pěstouni, mohou poskytnout přijatému dítěti hodnotný a laskavý domov. Děti umístěné do pěstounské péče zprostředkované či pěstounské péče na přechodnou dobu, jsou děti se specifickými potřebami, které zažily spoustu těžkých chvil ve svém krátkém životě, a proto potřebují, aby jim ten, kdo o ně bude pečovat, porozuměl a dokázal reagovat na individuální potřeby každého z nich. K tomu jsou nezbytné kompetence náhradního rodiče a tyto kompetence lze získat pouze absolvováním odborné přípravy. CPP je příspěvková organizace MSK, která jako jediná v celém kraji organizuje odborné přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči. Proto, aby byly přípravy kvalitní a vycházely z potřeb účastníků, je nezbytné provádět průběžně evaluaci. Nicméně, evaluace se provádí ihned po ukončení přípravy, kdy účastníci ještě zdaleka nevědí, jaké informace budou pro ně prospěšné, užitečné, co využijí při výkonu pěstounské péče a co jim naopak chybí. Proto jsem se rozhodla zmapovat názor stávajících a již zkušených pěstounů, kteří absolvovali skupinovou přípravu a z nichž někteří dochází do přípravy jako odborníci a sdílejí své zkušenosti či odpovídají na dotazy.

V rámci evaluačního výzkumného šetření vyvstává ze strany respondentů požadavek, implementovat do jednotlivých oblastí v přípravě, co nejvíce sdílení příkladů dobré i špatné praxe stávajících zkušených pěstounů a odborníků z různých oblastí náhradní rodinné péče se žadateli. Jedná se o to, aby pěstouni, kteří už mají konkrétní zkušenosti a vykonávají výkon pěstounské péče, poskytli co nejvíce správných a reálných informací o tom, jak to ve skutečnosti při péči o přijaté dítě, vypadá. Pěstouni tedy shledávají největší prospěšnost a užitečnost v tom, že se setkají se zkušenějšími potenciaálními kolegy, se kterými se mohou posléze i spojit či setkávat a následně se od nich i učit. Respondenti chtějí v odborné přípravě více debatovat, diskutovat a propojovat slyšenou a osvojenou teorii s konkrétní praktickou zkušeností. Chtějí si vyslechnout konkrétní příběhy přijatých dětí, ale také si přejí slyšet, jaké

potíže a problémy museli stávající pěstouni ustát a hlavně jakými prostředky, se jim je podařilo zvládnout.

V souvislosti s propojením teorie a konkrétní praktické zkušenosti pociťují pěstouni mezeru či nedostatek. Žádají, zda by mohli zažít konkrétní zkušenost v pěstounské rodině či v zařízení pro děti. Napadlo mě již při vyhodnocování evaluačního výzkumu, že by mohlo být velmi dobrým příkladem dobré praxe a zároveň propojením teorie a praktické zkušenosti např. oslovit žadatele v přípravě, zda by se nechtěli zúčastnit vzdělávacího víkendového pobytu pro stávající pěstouny, kde by došlo k jejich vzájemnému seznámení. V rámci zajištění volnočasových aktivit přijatých dětí v době vzdělávání jejich náhradních rodičů, by mohli být žadatelé nápomocni a zapojit se pod vedením pověřené osoby. Tímto by mohlo dojít k získání konkrétní praktické zkušenosti, která může vést k následnému navázání kontaktu s pěstounskou rodinou, potažmo k přátelství. Ne nadarmo se říká a je to také v praxi prokázáno, že nejlepší propagátoři náhradní rodinné péče nejsou žádné drahé kampaně, ale samotní pěstouni, kteří svým příkladem dobré praxe při péči o přijaté dítě v komunitě, kde žijí a navazují sociální kontakty, působí pozitivně a dle jejich vzoru se ostatní lidé z komunity stávají náhradními rodiči.

Problémem, na který pěstouni potřebují být připraveni, jsou biologičtí rodiče přijatých dětí. Je tedy potřeba zaměřit se na náležité porozumění ze strany pěstounů vůči biologickým rodičům v průběhu asistovaných kontaktů. V této věci by bylo dobré zamýšlet se nad konkrétní změnou ve výkladu, kterou se rozumí zahrnutí besedy s biologickým rodičem dítěte, kterému je dítě odebráno, ale současně se uskutečňují asistované kontakty. Jsem přesvědčená, že vřazení takového modelu do oblasti zaměřené na biologickou rodinu dítěte a jeho identitu, by mohlo být významným a užitečným obohacením potencionálních náhradních rodičů, a to zejména pro prohloubení vlastní empatie a především pro porozumění a uvědomění si toho, jak osaměle si můžou biologičtí rodiče v těchto situacích, připadat.

Ve spojitosti se stále přibývajícimi změnami v oblasti rozhodování ze strany soudů, by bylo užitečné, a lze to chápat jako příklad dobré praxe, zvážit začlenění besed či diskusí s konkrétními soudci vytipovaných z opatrovnického oddělení konkrétního okresního soudu, kteří by mohli ze svého pohledu a ze své pracovní pozice objasnit dlouhotrvající soudní rozhodování, osvětlit ustupování od stávající praxe předběžných opatření a zodpovědět konkrétní otázky související s problematikou náhradní rodinné péče z pohledu soudce. Jedná se o další stimul a pobídku pro lektory příprav, aby zvážili možnost oslovit a pozvat soudce do přípravy.

Bylo zjištěno, že existuje rozdíl v informovanosti respondentů, kteří mají nastoupit do klasické přípravy a do přípravy PRIDE. Pěstouni, kteří absolvovali přípravu PRIDE, obdrželi informace o celkovém obsahu přípravy v informačním materiálu a to prostřednictvím e-mailu, naopak ti pěstouni, kteří se zúčastnili klasické přípravy, neobdrželi žádný materiál, tudíž neměli potuchy, co je čeká a jakým oblastem se budou v přípravě věnovat. Současně pěstouni, kteří absolvovali klasickou přípravu, pocítují absenci jakýchkoliv informačních materiálů, které by mohly používat a vracet se k nim i v průběhu výkonu pěstounské péče. To je podnět pro metodika v oblasti náhradní rodinné péče, který by mohl vyvolat diskuzi a vytvořit pracovní skupinu, jejíž činnost by se zaměřila na tvorbu informačního materiálu. Mohla by to být brožura, kniha doplněná o pracovní listy, obsahující podrobnější popis komplexní problematiky náhradní rodinné péče, včetně kazuistik dětí, které by byly průběžně doplňovány a účastníci by ji využívali jako pracovní pomůcku v přípravě. Následně by jim materiál zůstal a mohli by se k němu vracet v průběhu výkonu pěstounské péče. Případně by bylo možné materiál vytvořit prostřednictvím projektu, ale to už je podnět pro možnou spolupráci metodika náhradní rodinné péče s projektovým manažerem CPP, p. o.

Je také nezbytné dořešit a následně zařadit do některé z oblastí odpovědi na speciální otázky, zejména nejvíce respondenty označenou a nezodpovězenou otázku, zaměřenou na problematiku zdravotně postižených dětí a následných návazných služeb souvisejících s péčí o postižené děti. Nezodpovězených otázek bylo více, a tudíž je potřeba při plánování příprav myslet na to, že implementace nových témat do jednotlivých oblastí je očividně nutná a potřebná.

Domnívám se, že hlavního cíle výzkumu bylo prostřednictvím evaluačního výzkumu dosaženo. Cíl rigorózní práce byl splněn a lze konstatovat, že výsledky evaluačního výzkumu jsou ze strany vedení organizace chápány jako podpora při zkvalitnění a vylepšení edukačního programu, kterým je odborná příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči. Řediteli organizace a metodikovi náhradní rodinné péče bylo předáno doporučení vyplývající z konkrétních podnětů a požadavků pěstounů, kteří se výzkumného šetření zúčastnili. Na základě zjištěných informací, vlastní iniciativy a pracovní angažovanosti v přípravách, jsem vytvořila informační leták obsahující základní údaje o odborné skupinové přípravě, který by měl být předáván žadatelům o zprostředkování náhradní rodinné péče současně s pozvánkou do přípravy.

Seznam použité literatury

- AMALTHEA. Podpora dítěte v pěstounské péči. Podpora pěstounů. In: Kolektiv autorů. *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7.
- AMALTHEA. *Příprava k pěstounství. Kniha pro lektory skupinové přípravy*. Chrudim: Amalthea, Nadace Sirius, Nadace LUMOS, Nadace Terezy Maxové, 2013, s. 29 – 30.
- AMALTHEA. Podpora kontaktu dítěte v pěstounské péči. Kontakt dítěte s biologickými rodiči. In: *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015, S. 24 – 25. ISBN 978-80-7421-115-7.
- AMALTHEA. Podpora dítěte v pěstounské péči. Multioborový přístup. In: *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7.
- AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION: *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, Fourth Edition, Text Revision. (2000, p. 468) 1400 K Street, N. W. Washington DC, American Psychiatric Association.
- MPSV. Analýzy v oblasti náhradní rodinné péče: *Část 1. – Analýza implementace programu PRIDEv ČR*. Dostupné:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/21395/Analyza_PRIDE.pdf. [online]. 2015 [cit. 2016-07-08].
- BARTOŠEK, Pavel. Kojenecké ústavy se plní zbytečně. In: *Lidové noviny*. Praha: MARFA, a. s., 2018, XXXI/30 (s. 1 – 3). ISSN 0862-5921.
- BOWLBY, John. *Attachment and loss*. 2nd ed. New York: Basic Books, 1999. ISBN 04-650-0543-8.
- BRANDEJSOVÁ, Veronika. Dítě a jeho potřeby. Psychomotorický vývoj dítěte. In: Kolektiv autorů. *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015. s. 16. ISBN 978-80-7421-115-7.
- BRISCH, Heinz Karl. *Bindungsstörungen*. © 1999, 2009 Klett-Cotta – J. G. Cotta'sche, Buchhandlung Nachfolger GmbH, Studgard.
- BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.
- BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014. ISBN 978-80-87455-25-8.
- BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7.
- BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: Rozum a Cit, o. s., 2007.
- BÚŠOVÁ ŠMAJDOVÁ, Katarína a Miloš KUČERA. *Profesionální rodičovství. Etnografická studie*. Praha: Univerzita Karlova, 2015, s. 13. ISBN 978-80-246-2779-3.

- CAIRNS, Kate. 2004. *Attachment, trauma and resilience: therapeutic caring for children*. Reprinted. London: BAAF.
- CRUMBLEY, Joseph. *Transracial Adoption and Foster Care*, Washington, D. C., CWLA Press. 1999.
- ČERNÁ, Ria a David SVOBODA. *Metodika přípravy k pěstounství*. 1. vydání. Amalthea, 2011. ISBN 978-80-904801-4-8.
- ČESKO. Vyhláška č. 473/2012 Sb., vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn a doplňků.
- ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vybrané údaje o sociálním zabezpečení – 2016*. [online]. [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/czso/vybrane-udaje-o-socialnim-zabezpeceni-2016>.
- DUMARET, Annick-Camile et al. Adult Outcome of Children reared for long term periods in foster families. *Child Abuse and Neglect*. 1997, vol. 21 no. 10. ISSN 0145-2134.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, a. s., 2012, § 794 – 817, s. 345 – 355. ISBN 978-80-7208-922-2.
- EVERYCHILD. *Pomáháme k lepší péči. Za kvalitnější pěstounskou péči na celém světě*. Praha: MPSV, 2011, s. 9 – 11. ISBN 978-80-7421-035-8.
- GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vydání. Praha: Grada, 2008, s. 12 – 13. ISBN 978-80-247-1788-3.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vydání. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- GEIGER, Jennifer, Megan PIEL, Cynthia LIETZ a Francie JULIEN-CHINN. Empathy as an Essential Foundation to Successful Foster Parenting. *Journal of Child* [online]. 2016, **25**(12), 3771-3779 [cit. 2018-01-09]. DOI: 10.1007/s10826-016-0529-z. ISSN 10621024.
- GRAY, Deborah D. *Attaching in Adoption: Practical Tools for Today's Parents*. Indianapolis, Ind: Perspectives Press, 2002, p. 110.
- HAITH, MARSHALL M. *Social and emotional development in infancy and early childhood*. Boston, MA: Elsevier, 2009, s. 12 – 13, p. cm. ISBN 978-0-12-375065-5.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

- HAŠTO, Josef. *Vztahová vazba. Ku koreňom lásky a úzkosti*. Trenčín: Vydavateľstvo F, 2005, s. 82 – 85. ISBN 80-88952-28-X.
- HENDL, Jan. *Kvalitatívny výzkum: základní metody a aplikace*. První vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367- 040-2.
- HENDL, Jan. *Kvalitatívny výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HUDEKOVÁ Andrea a Danko PUKANCOVÁ. Příprava na náhradní starostlivost' a spevádzanie náhradných rodín na Slovensku. *In: Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z IX. celostátního semináře NRP*. Brno: TRIADA, 2009, s. 37 – 38. ISBN 978-80-254-5957-7.
- Child Welfare League of America a Prince Georges' s County, Maryland. (1999). *Family Foster Care: Reunification through Focused Foster Care*. Washington, DC: CWLA Press, s. 1-2.
- JENÍČKOVÁ, Natálie a Jaroslava MÁLIKOVÁ. Doprovázení náhradních rodin. *In: Provázení rodiny, jako dlouhodobý proces*. Rozum a Cit, 2012, s. 5 - 6.
- JURAJDOVÁ, Hana. Podpora dítěte v pěstounské péči. Pěstoun a dítě (participace). *In: Kolektiv autorů. Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7.
- JURAJDOVÁ, Hana. Dítě v pěstounské péči. Význam a funkce pěstounství. *In: Kolektiv autorů. Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7.
- KLIMEŠ, Jeroným. *Reakce na ambivalentní objekt*. Praha: Univerzita Karlova, 2002.
- KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte*. Praha: Rozum a Cit, 2008.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Hlas dítěte v náhradní rodinné péči a jak u naslouchat: Průvodce sociální prací a komunikací s dospívajícím dítětem v náhradní rodinné péči*. Metodická příručka zpracována v rámci vzdělávacího projektu, reg. číslo MGS/A11/2014, financovaného z fondů EHP, v programové oblasti Ohrožené děti a mládež. Praha: Kruh rodiny, o.p.s., Nadační fond J&T, 2016, 56 s. ISBN není uvedeno.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Sborník: Praxe novely o sociálně-právní ochraně dětí – s rozumem a citem*. Říčany: Rozum a cit, z. s., 2014.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Sborník příkladů dobré praxe*. Metodický sborník zpracován v rámci vzdělávacího projektu, reg. číslo MGS/A11/2014, financovaného z fondů EHP, v programové oblasti Ohrožené děti a mládež. Praha: Kruh rodiny, o.p.s., Nadační fond J&T, 2016.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Já pěstoun. Příručka pro zájemce o pěstounství*. Praha: Nadační fond J&T, 2015.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči a osvojení*. 1. vydání. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2014. ISBN 978-80-87503-65-2.

- KOLEKTIV AUTORŮ. *Metodika činností v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. Centrum psychologické pomoci, p. o., 2016.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Sborník: Praxe novely o sociálně-právní ochraně dětí – s rozumem a citem*. Rozum a cit, z. s., 2014.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Praha: MPSV. 2015. ISBN 978-80-7421-103-4.
- KOLEKTIV AUTORŮ. Poznatky z pracovní návštěvy Norska k systému péče o ohrožené děti (srovnání s ČR). In Kolektiv autorů. *Příspěvek pro VII. ročník konference „Dejme dětem rodinu“*. 1. vydání. Ostrava, 2017.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Perspektivy náhradní rodinné péče v Maďarsku. Zpráva z výzkumu*. Family Child Youth Association, 2017. Interní materiál CPP.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2013. ISBN 978-80-87455-15-9.
- KOLEKTIV AUTORŮ. Co je participace...Proč je zapojování dětí důležité? In: *Nemluví, stejně mě neposlouchají*. Praha: MPSV, 2015. ISBN 978-80-7421-108-9.
- KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: MPSV, 1992. ISBN 80-85529-01-7.
- KONEČNÁ, Hana et al. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv? Průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*. Praha: Mladá fronta, a. s., 2017. ISBN 978-80-804-4652-7.
- KOPECKÁ, Stanislava. Mezinárodní osvojení – zkušenosti třinácti let, aktuální situace a změny. In: *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů. Sborník z XIII. celostátního semináře Brno, 25. – 26. 9. 2013*. Brno: TTIADA, 2013, s. 47. ISBN 978-80260-5449-8.
- KRAJSKÝ ÚŘAD, MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ. *Pověření Centra psychologické pomoci k výkonu sociálně-právní ochrany dětí*. Ostrava: 2013.
- KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě - rodina - instituce, aneb, Jak neztratit budoucnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7464-017-9.
- LEIGHTONOVÁ, Maureen et al. *Odborná příprava PRIDE pro náhradní rodiče, příručka pro lektora*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí 2015.
- LEXOVÁ, Jana et al. *Sborník dobré praxe. Kazuistiky z náhradních rodin*. Asociace náhradních rodin České republiky, o. s., 2013. ISBN 978-80-905600-0-0.
- LUMOS. *Pěstounská péče na přechodnou dobu. Výsledky průzkumu mezi pěstouny na přechodnou dobu*. Praha, 2015.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMAJER. *Psychická deprivace v dětství*. 4. dopl. vyd. Praha: Karolinum 2011, s. 277 – 297. ISBN 978-80-246-1983-5.

- MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, s. 60 - 62. ISBN 978-80-7367-739-8.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- MIKESKOVÁ Martina. *Výroční zpráva Centrum psychologické pomoci 2016*. Ostrava: Centrum psychologické pomoci, p. o., 2017.
- MPSV. *Odborná příprava PRIDE pro náhradní rodiče, příručka pro lektora*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015.
- MPSV. *Odborná příprava PRIDE pro náhradní rodiče. Příručka pro žadatele*. Praha: MPSV, 2015. Účelová neperiodická publikace.
- MPSV. *Základní přípravný kurz PRIDE pro náhradní rodiče*. Praha: individuální projekt MPSV ČR Systémová podpora procesů transformace péče o ohrožené děti a rodiny, 2009.
- MPSV (2013b). *Analýza náhradní rodinné péče v České republice*. [online].MPSV2017[cit.2017-07-07].Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/16437/analyza_SNRP.pdf.
- MPSV. *Metodické doporučení MPSV č. 8/2009 k postupu a cílům psychologického vyšetření žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči*. [online].MPSV MPSV2017[cit.201-09-10].Dostupné z https://www.mpsv.cz/files/clanky/7272/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-8.pdf.
- NADAČNÍ FOND J&T. *Obec a ochrana dětí, možnosti systémové podpory ohrožených a náhradních rodin: Příručka pro starosty a další členy zastupitelstev obcí*. Praha: Nadační fond J&T, 2014.
- NADAČNÍ FOND J&T. *Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin*. Praha: Nadační fond J&T, 2014.
- NADAČNÍ FOND J&T. *Tři kroky k samostatnému životu. Průvodce sociální prací a komunikací s dospívajícím dítětem v náhradní rodinné péči*. Metodická příručka zpracována v rámci vzdělávacího projektu, reg. číslo MGS/A11/2014, financovaného z fondů EHP, v programové oblasti Ohrožené děti a mládež. Praha: Kruh rodiny, o.p.s., Nadační fond J&T, 2016.
- NOVOTNÁ, Věra a Lenka PRŮŠOVÁ. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, s. r. o., 2004. ISBN 80- 86131-56-4.

- NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, a. s., 2012, s. 27. ISBN 978-80-8613191-7.
- NOŽÍŘOVÁ, Jana. Zájemci o náhradní rodinnou péči a jejich motivace. In: Kolektiv autorů. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2015. ISBN 978-80-7421-103-4.
- PASZTOR, Eileen Mayers a Maureen LEIGHTON. 1992. *HOMEWORKS: At-Home Training Resources for Foster Parents and Adoptive Parents. Helping Children and Youth Manage Separation and Loss*. Washington. D. C. CWLA. 45.
- PASZTOR, Eileen Mayers a Maureen LEIGHTON. 1992. *HOMEWORKS: Helping Children and Youth Manage Separation and Loss*. Washington. D. C. CWLA. 13.
- PAVLIŠTÍKOVÁ, Andrea. *Týmová spolupráce při doprovázení pěstounských rodin. „Děti v domovech vyrůstají, ale v rodinách mohou opravdu žít...“* [online]. [cit. 2017-12-11]. Dostupné z: http://www.cepp.cz/wp-content/.../Pavlišťiková-Prezentace_týmová-spolupráce_FIN.pptx.
- PAZLAROVÁ, Hana. Pěstounská péče. In *Encyklopedie sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- PAZLAROVÁ, Hana et al. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
- POKORNÁ, Pavla et al. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-16-6.
- RADVAN, Eduard a Michal VAVŘÍK. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012.
- RADVANOVÁ, Senta, KOLUCHOVÁ, Jarmila a Jiří DUNOVSKÝ. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1980. ISBN 14-198-80.
- ROHÁČEK, Marek. Profesionální náhradní rodina na Slovensku. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z III. celostátního semináře NRP*. Brno: TRIALOG, 2003.
- RYCHLÍK, Daniel. Systém ochrany ohrožených dětí v ČR aneb v procesu měnícího se paradigmatu. In: *Transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2015, 15 (2). ISSN 1213-6204.
- SKORUŠOVÁ, Lucia. Zprostředkování mezinárodního osvojení dítěte z ciziny. In: *Právo a rodina*. Praha: Linde, a. s., 2017, 2 (12 -14). ISSN 1212-866X.
- SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2014. ISBN 978-807418-218-1.

- SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Univerzita Palackého: Olomouc 2013. 1. vyd. ISBN 978-80-244-3821-4.
- SVOBODOVÁ, Alena. Přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči. In: *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Praha: MPSV, 2015. ISBN 978-80-7421-103-4.
- SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015. ISBN 978-80-7395-955-5.
- UHLÍŘOVÁ, Veronika et al. *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2010.
- UHLÍŘOVÁ, Veronika. Biologická rodina dítěte v náhradní rodinné péči. In: *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Praha: MPSV, 2015. ISBN 978-80-7421-103-4.
- Úmluva o právech dítěte. Unicef Česká republika [on-line]. [cit. 2017-10-11]. Dostupné <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete?gclid=CIaQ0pPWmtYCFYE4GwodyxsDMA>.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. 1. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 6. ISBN 978-80-87455-14-2.
- VANČÁKOVÁ, Martina. *Romské dítě v náhradní rodině*. 2. vydání. Praha: Rozum a Cit, 2008.
- VAN DER KOLK, Bessel. *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. New York: Penguin Books Ltd, 2015.
- VÁVROVÁ, Alena et al. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče (metodika)*. 1. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012. ISBN 978-80-87455-16-6.
- VRTBOVSKÁ, Petra. *Kuchařka od Natamy (Příběhy z praxe a metodické listy pro moderní práci v oboru náhradní rodinné péče)*. Natama, 2011.
- VRTBOVSKÁ, Petra a Ondřej FORMÁNEK. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma aneb průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: NATAMA 2006.
- VRTBOVSKÁ, Petra. O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí. In Monika Durajová. *Identifikace a komparace vzdělávacích potřeb příbuzenských pěstounů, zprostředkovaných pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu v Poradně pro NRP v Ostravě*. Olomouc: 2017.
- VRTBOVSKÁ, Petra. *O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí*. Tišnov: Scan, Natama, 2010. ISBN 80-86620-20-4.
- VYSKOČIL, Filip. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice* [online]. [cit. 2017-10-11]. Dostupné: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_NRP_v_CR_2014pdf.

WINNETTE, Petra. *Užitečný rádce pro (náhradní) rodiče: adoptivní rodiče, partnery rodičů, příbuzné, pěstouny a pečovatele*. Natama 2016.

WINNETTE, Petra. *Almanach o dětech a lidech pro rok 2015. Býti rodičem*. Praha: Natama o. p. s. 2015.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012, s. 15 – 18. ISBN 978-80-262-0065-9.

ZEZULOVÁ, Dagmar. Podpora náhradní rodiny. *In: Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. MPSV ČR, 2015, s. 202 – 203. ISBN 978-80-7421-103-4.

ZHÁNĚL, JIŘÍ, HELLEBRANDT, Vladimír a Martin SEBERA. *Metodologie výzkumné práce*. Brno: Masarykova univerzita. 2014, s. 31. ISBN 978-80-210-6696-0.

ŽILINČÍKOVÁ, Dana a Katarína PAĽOVOVÁ. *Rob(i)me Knihy života*. Bratislava: Návrat, o. z. 2013. ISBN 978-80969621-9-8.

Seznam zkratek

Bufetat	Regionální kancelář pro děti a rodinu
CPP, p. o.	Centrum psychologické pomoci, příspěvková organizace
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
KÚ	Krajský úřad
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MSK	Moravskoslezský kraj
MSK KÚ	Moravskoslezský kraj Krajský úřad
NRP	Náhradní rodinná péče
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OZ	Občanský zákoník
PP	Pěstounská péče
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu
PRIDE	Odborná příprava, zdroj informací pro rodiče, jejich rozvoj a vzdělávání
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
UNICEF	Dětský fond Organizace spojených národů
Úřad	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
USA	Spojené státy americké
ZSPOD	Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Anotace

Prezentovaná rigorózní práce *„Přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči jako primární edukace pro výkon pěstounské péče z pohledu pěstounů“* se zabývá problematikou odborné skupinové přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči, jako primárním edukačním prvkem, důležitým pro rozvoj základních a nezbytných kompetencí náhradních rodičů. Dnešní doba je náročná a vůči všem zaměstnancům jsou kladeny vyšší nároky související s celoživotním vzděláváním. V každé profesi je potřeba, aby pracovníci ovládali konkrétní oborovou kompetenci, ale také dovednosti, které jsou nutné pro rozvoj osobního potenciálu. Pěstouni jsou také zaměstnanci, konkrétně zaměstnanci státu, kteří vykonávají velmi náročné povolání. Pěstouni pečují o děti, které z nejrůznějších důvodů nemohou žít se svými rodiči. Proto, aby mohli být dobrými náhradními rodiči, musí dle platné legislativy absolvovat proces odborného posouzení a přípravy.

Cílem práce bylo zjištění názoru a posouzení samotného procesu realizace příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči z pohledu zprostředkovaných pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu. Teoretická část práce předkládá ucelenou teoretickou problematiku odborné přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči se zaměřením na výkon pěstounské péče. V empirické části bylo k dosažení stanoveného cíle využito formativní evaluace a záměrně, pro zachycení hlubšího a komplexního vhledu do problematiky, bylo vycházeno ze smíšeného modelu evaluace prostřednictvím metody ohniskové skupiny a dotazníkového šetření. Na základě zjištěných výsledků došlo k sepsání návrhu doporučení pro následnou modifikaci odborné přípravy a byl zhotoven informační leták, který bude zasílán společně s pozvánkou na přípravu žadatelům o náhradní rodinnou péči.

Klíčová slova

Náhradní rodinná péče, zprostředkovaná pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, odborná příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči, potřeby dětí a bezpečná péče, attachment, ztráty a traumata, biologická rodina dítěte a identita, týmová spolupráce, informace a právní úpravy náhradní rodinné péče.

Abstract

The presented rigorous thesis „*Preparation of applicants for substitute family care as a primary education for foster care provision from a foster parent is perspective*“ deals with the issue of professional group training of applicants for substitute family care as a primary educational element, important for the development of basic and necessary competencies of substitute parents. Present time is demanding, and higher demands related to lifelong learning are placed on all employees. In every profession it is necessary to ensure that workers have a specific competence in the field, and also the skills that are necessary to be able to develop personal potential. Foster parents are also employees, particularly state employees, who perform very demanding profession. Foster parents care for children who can not live with their parent for various reasons. Therefore, in order to be good foster parents, they must undergo the process of professional assessment and preparation according to the legislation.

The aim of the thesis was to find out the opinion of the applicants for foster care and assess the preparatory process for alternative family care from the point of view of foster parents and temporary foster parents. The theoretical part presents a comprehensive theoretical issue of training of applicants for foster care, focusing on the performance of foster care. In the empirical part, formative evaluation was used to achieve the objectives. And deliberately, to capture a deeper and more comprehensive insight into the issue there was used a mixed model of evaluation, using the focal group method and the questionnaire survey. On the basis of the findings, there was written the draft recommendation for the subsequent training and a leaflet was created. Together with an invitation, the leaflet will be sent to foster care applicants.

Key words

Foster care, mediated foster care, temporary foster care, training of applicants for alternative family care needs of children and safe care, attachment, loss, and trauma, a biological family of the child, an identity, teamwork, information, and regulation of alternative family care.

Přílohy

Příloha č. 1: Informační leták pro žadatele

Příloha č. 2: Seznam tabulek

Příloha č. 3: Seznam grafů

Příloha č. 4: Seznam obrázků

Příloha č. 5: Baterie otázek pro ohniskovou skupinu

Příloha č. 6: Dotazník

Příloha č. 1 Informační leták pro žadatele

Vážení žadatelé o náhradní rodinnou péči,

obdrželi jste pozvánku na odbornou přípravu žadatelů o náhradní rodinnou péči a zcela jistě Vás zajímá, jak odborná příprava pěstounů a osvojitelů probíhá. Připravili jsme pro Vás informační leták, kde se dozvíte základní informace, které Vás v odborné skupinové přípravě čekají.

Odborná příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči

Na samotném počátku je dobré vědět, že absolvování přípravy a její časový rozsah, je stanoven zákonem č. 359/1999, Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Odborná příprava pro žadatele o osvojení a pěstounskou péči, trvá celkem 48 hodin a pro žadatele o pěstounskou péči na přechodnou dobu, celkem 72 hodin. 48 hodin odborné přípravy se skládá z 8 setkání po 5 hodinách, následuje vypracování domácích úkolů v rozsahu 5 hodin a součástí je také návštěva u Vás v domácnosti v rozsahu 3 hodin. 72 hodin odborné přípravy sestává z 12 setkání po 5 hodinách, součástí jsou také domácí úkoly v rozpětí 5 hodin. Lektori uskuteční návštěvu u Vás v domácnosti v časovém rozpětí 3 hodin.

Cíl odborné přípravy

Cílem přípravy je předat žadatelům co nejvíce komplexních informací o problematice a oblasti náhradní rodinné péče. Součástí přípravy budou také skutečné prožitky, související s náhradní rodinnou péčí. Prostřednictvím těchto zažitých skutečností a prožitků, můžete pracovat na změně vlastních názorů a stanovisek, které jsou nezbytné pro zvýšení kompetencí, potřebných pro péči o přijaté dítě. Někteří z Vás už rodiče jste a můžete si myslet, že potřebné kompetence pro výchovu a péči o dítě máte a tudíž nechápete, proč byste se měli připravovat. Péče o přijaté dítě však vyžaduje obeznámení se specifickými situacemi, které náhradní rodinná péče přináší.

Skupinová forma přípravy

Je orientována zejména na osvojení vědomostí a dovedností v následujících oblastech:

- ✓ náhradní rodinná péče a související právní úpravy,
- ✓ vývoj a potřeby dítěte, zejména specifické potřeby dětí v náhradní rodinné péči,
- ✓ práva dítěte a zejména dítěte v náhradní rodinné péči,
- ✓ podpora dítěte při prosazování jeho práva pronést svůj názor včetně účasti na rozhodování toho, co se ho týká,
- ✓ práva a povinnosti biologických rodičů dítěte,

- ✓ práva a povinnosti náhradních rodičů – pěstounů.

Témata přípravy osvojitelů a pěstounů – 48 hodin

1 setkání: Náhradní rodičovství – náhradní rodičovství přináší mnoho změn, které zasáhnou komplexní rodinný systém žadatele. Je nezbytné si uvědomit, že náhradní rodičovství je emocionálně náročné a proto setkání v přípravě zahrnuje spoustu rad a instrukcí souvisejících s výchovou přijatých dětí, s budováním jejich identity, s kontakty s biologickou rodinou, se zpracováváním ztrát a traumat a v neposlední řadě také objasňuje týmovou spolupráci s dalšími odborníky. Na prvním setkání se seznámíte se všemi účastníky a s lektory přípravy. Vytvoříme si společně základní pravidla, která budeme dodržovat pro zformování bezpečného a tvůrčího prostředí a pro dobrou práci ve skupině.

Předáme Vám informace o základních cílech a rozvržení přípravy. Objasníme Vám fungování aktuálního systému péče o ohrožené děti. Součástí je také práce s kazuistikami dětí, individuální a skupinová cvičení.

2 setkání: Potřeby dětí – potřeby dětí v náhradní rodinné péči bývají specifické. Proto je nesmírně důležité, aby potenciální náhradní rodič, byl schopen naplňovat potřeby dětí, které přicházejí do náhradní rodiny. Seznámíte se s teoretickými modely vývojových potřeb dětí, jak je definoval Zdeněk Matějček (potřeba stimulace, potřeba smysluplného světa, potřeba jistoty, potřeba osobní identity a potřeba otevřené budoucnosti) a jak je vymezil manželský pár Albert Pesso a Diane Boyden-Pesso (potřeba místa, potřeba sycení, potřeba podpory, potřeba ochrany a potřeba omezení neboli limitů). Dozvíte se, co nastane, pokud vývojové potřeby dětí nejsou naplňovány – dochází k psychické deprivaci. Objasníme si pojem a příčiny psychické deprivace, typy deprivovaných osobností, prognózu a nápravu deprivčních poruch. Sami se zapojíte a uvědomíte si prostřednictvím reflexe vlastní naplňování potřeb v dětství.

3 setkání: Attachment – výlučná citová vazba - pro přijaté dítě je velmi důležité naučit se navázat hluboký a blízký vztah k dospělé pečující osobě, protože jen tak se bude dobře vyvíjet. V případě, že přijaté dítě má poruchu attachmentu, je jeho zdravý vývoj ohrožený. Tyto děti neumí navázat se svou pečující osobou bezpečné citové pouto. Pro přijaté dítě v nové náhradní rodině je předpokladem pro zdravý vývoj navázání vztahu s pečující osobou. Aby se přijaté dítě bylo schopno cítit ve vztahu s novou pečující osobou bezpečně, je nezbytné, aby pečující osoba dokázala vyřešit rozepře, konflikty, hádky, ke kterým bude docházet a naučit se narušený vztah opět obnovit. Hovoříme o nápravě vztahu, kdy je nesmírně důležité používat způsob komunikace, obsahující hravost, přijetí, zvědavost a empatii. Hravost ujišťuje dítě o zájmu pečující osoby, dítě přijímá ujištění, že věci by měly jít dobře a je původcem radosti a

štěstí. Přijetím ze strany pečující osoby dostává dítě bezpodmínečnou lásku, která je primární podstatou citové vazby a příznačnou vlastností zdravého vztahu mezi pečovatelem a dítětem. Zvědavost je nástrojem, kterým pečující osoba projevuje zájem o vnitřní život přijatého dítěte a to bez jakéhokoliv hodnocení, včetně prožívání stresu a následných reakcí. Prostřednictvím empatie, pečující osoba přejímá ve společných chvílích na sebe kousky trápení dítěte, a proto mu dokáže dobře porozumět. Jedná se o dlouhou cestu, která vede k vytvoření vztahu mezi pečující osobou a přijatým dítětem. Seznámíte se s teorií a smyslem attachmentu v oblasti náhradní rodinné péče, s formami a poruchami attachmentu a s možnostmi léčení, včetně terapeutického rodičovství.

4 setkání: Identita dítěte – identita odpovídá na otázku, kdo jsem a kým se cítím být, ke komu patřím, odkud přicházím a kam směřuji. Každé dítě v náhradní rodinné péči bude v průběhu svého života vyhledávat a pátrat po odpovědích ohledně své minulosti. Pocit nepřijetí, odmítnutí vlastní rodinou, může být negativním faktorem, který může znemožňovat zdravý vývoj dítěte. Náhradní rodina může být z důvodu odlišnosti přijatého dítěte vystavena nepřátelským reakcím ze strany okolí, nebo diskriminaci. Takové jednání bude pokaždé určitým způsobem působit na jejich identitu. Seznámíte se s tím, co je to identita, jak vzniká a proč děti v náhradní rodinné péči mohou mít s budováním identity problémy, včetně problematiky identity dětí odlišného etnika. Naučíte se, jak pracovat s životním příběhem dítěte, prostřednictvím tzv. „Knihy života“, která je jedinečná pokaždé, už při samotném vzniku, neboť zpracovává konkrétní životní příběh. Budou Vám zprostředkovány konkrétní praktické zkušenosti stávajících náhradních rodičů. Jako náhradní rodiče budete způsobilí k tomu, abyste přijatému dítěti pomohli aktivně budovat jeho zdravou identitu, a to po celou dobu péče o přijaté dítě.

5 setkání: Ztráty a traumata – každé dítě prožije v životě nějaké ztráty. Děti v náhradní rodinné péči prožívají velmi podstatnou ztrátu, kterou je ztráta těch nejbližších osob, a to jejich rodičů. Současně se ztrátou rodičů přichází další ztráty, které zahrnují ostatní členy rodiny, ztrátu sociálního prostředí, zvyků, rituálů. Děti v náhradní rodinné péči zažily více neočekávaných ztrát s vážnými následky. Mezi tři nejvýznamnější ztráty u dětí v náhradní rodinné péči patří ztráta zdraví související se zanedbáváním a týráním, ztráta milovaných osob a ztráta sebeúcty, neboť děti si myslí, že je rodiče odmítli, protože zlobily nebo neposlouchaly. Je tedy důležité, aby pečující osoba měla co nejvíce informací o ztrátách, které přijaté dítě zažilo. Jedině tak, dokáže náhradní rodič porozumět konkrétním potřebám dítěte a bude umět dítěti pomoci vypořádat se s prožitou ztrátou a traumatem s tím souvisejícím. Seznámíte se s pojmy jako je ztráta, rané vývojové trauma, truchlení a jejich působení na prožívání a vývoj

dítěte, včetně pochopení vlastních životních ztrát a jejich zpracování. Dozvíte se, jaké jsou možnosti pomoci dítěti při překonávání a zvládání prožitých ztrát. Osvojíte si také roli náhradního rodiče, který zvládá práci s traumatizovaným dítětem.

6 setkání: Biologická rodina – pro děti v náhradní rodinné péči znamená vlastní, biologická rodina významnou součást jejich života a to i tehdy, když se rodiče k dítěti nechovali řádně. Jestliže náhradní rodiče dokážou přijmout biologickou rodinu přijatého dítěte, dokáže ji přijmout i dítě a tím zvládne přijmout a mít rádo i sebe samo. Je prokázáno, že fyzické odloučení nepřerušuje pouto mezi rodiči a dítětem, a proto rodiče i po odloučení od svých dětí mají v jejich životě nezastupitelné místo a významnou úlohu. Biologičtí rodiče dětí v náhradní rodinné péči mají ze zákona určitá práva a povinnosti a v případě jejich zájmu by se měli účastnit konkrétních činností, včetně kontaktů s dítětem. Seznámíte se s významem biologické rodiny pro dítě, s běžnými a konkrétními důvody toho, proč rodina přestává fungovat a následně je dítě odebráno a umístěno v náhradní rodinné péči. Dozvíte se, jaký je význam a podstata kontaktů dítěte s biologickou rodinou, osvojíte si nejdůležitější principy a předpoklady pro realizaci bezpečných kontaktů dítěte s jeho biologickou rodinou. Řekneme si, že existuje mnoho různých způsobů kontaktů biologického rodiče s dítětem v náhradní rodinné péči a jak dále tyto kontakty podporovat. Budete mít také možnost debatovat se stávajícími zkušenými pěstouny, kteří Vám předají informace o tom, jak probíhají asistované či neasistované kontakty přijatého dítěte s biologickou rodinou.

7 setkání: Bezpečná péče a výchova - bezpečná péče, souvisí s realizací potřeby podpory, ochrany a hranic. Primární zásadou bezpečné péče, je vybudovat přijatému dítěti nový bezpečný domov a pomoci mu nalézt znovu bezpečí a důvěru v sebe sama a ve svět, který je kolem něj. Součástí bezpečné péče je také ochrana ostatních členů náhradní rodiny. Jako náhradní rodič musíte vědět a znát, jaké jsou rizika spojená s péčí o přijaté dítě. Je nezbytně nutné, abyste zajistili bezpečné prostředí jak pro přijaté dítě, tak pro vlastní děti, ale i pro sebe samé. Seznámíte se s procesem adaptace dítěte v náhradní rodině a bude Vám zprostředkován vhled biologického dítěte na přijetí dítěte do rodiny. Dozvíte se o možných výchovných přístupech ve výchově a péči o přijaté dítě a také jak se odlišuje výchova přijatého dítěte od výchovy biologických dětí. Vysvětlíme Vám vybrané náročnější etapy psychického vývoje dítěte (např. období prvního vzdoru, nástup do kolektivních zařízení, puberta) a to proto, ať nejste zaskočeni a ohromeni nástupem či propuknutím specifických projevů přijatých dětí v těchto (výše v závorce) obdobích. Osvojení těchto informací Vám pomůže lépe porozumět různým projevům chování přijatých dětí a následně zvolit vhodné formy rodičovského chování. Objasníme také pojem a význam terapeutického rodičovství v náhradní rodinné péči.

8 setkání: Proces přechodu dítěte, dohody a nabídka pomoci – seznámíte se s komplexním procesem přechodu dítěte do náhradní rodiny s vlivem přechodu na prožívání samotného dítěte. Bude Vám vysvětlena a objasněna role pěstouna na přechodnou dobu v procesu předávání dítěte a role biologického rodiče. Objasníme důvody délky procesu předávání dítěte s ohledem na jeho věk a následně Vám zprostředkujeme setkání se zkušenými pěstouny na přechodnou dobu. Dozvíte se o možnosti uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s naší organizací v rámci služby doprovázení a také Vám představíme celkovou nabídku odborné psychologické pomoci. Bude Vám vysvětleno, jaký je následující postup po ukončení komplexního procesu psychologického posuzování a přípravy žadatelů.

Témata přípravy pěstounů na přechodnou dobu – 72 hodin

1 setkání: Náhradní rodičovství – náhradní rodičovství přináší mnoho změn, které zasáhnou komplexní rodinný systém žadatele. Je nezbytné si uvědomit, že náhradní rodičovství je emocionálně náročné a setkání v přípravě zahrnuje spoustu rad a instrukcí souvisejících s výchovou přijatých dětí, s budováním jejich identity, s kontakty s biologickou rodinou, se zpracováváním ztrát a traumat a v neposlední řadě také objasňuje týmovou spolupráci s dalšími odborníky. Na prvním setkání se seznámíte se všemi účastníky a s lektory přípravy. Vytvoříme si společně základní pravidla, která budeme dodržovat pro zformování bezpečného a tvůrčího prostředí a pro dobrou práci ve skupině. Předáme Vám informace o základních cílech a komplexním rozvržení přípravy. Objasníme Vám fungování aktuálního systému péče o ohrožené děti. Součástí je také práce s kazuistikami dětí, individuální a skupinová cvičení.

Co jiného se ještě dozvíte? Vysvětlíme vám rozdíl pěstounské péče na přechodnou dobu od jiných forem náhradní rodinné péče, budeme také hovořit o opakujícím se procesu péče o přijaté dítě, zahrnující přijetí – adaptaci – péči – odloučení, a následné překrytí péče. Objasníme také specifika vytváření vazeb.

2 setkání: Potřeby dětí v náhradní rodinné péči - potřeby dětí v náhradní rodinné péči bývají specifické. Proto je nesmírně důležité, aby potenciální náhradní rodič, byl schopen naplňovat potřeby dětí, které přicházejí do náhradní rodiny. Seznámíte se s teoretickými modely vývojových potřeb dětí, jak je definoval Zdeněk Matějček (*potřeba stimulace, potřeba smysluplného světa, potřeba jistoty, potřeba osobní identity a potřeba otevřené budoucnosti*) a jak je vymezil manželský pár Albert Pesso a Diane Boyden-Pesso (*potřeba místa, potřeba sycení, potřeba podpory, potřeba ochrany a potřeba omezení neboli limitů*). Dozvíte se, co nastane, pokud vývojové potřeby dětí nejsou naplňovány – dochází k psychické deprivaci. Objasníme si pojem a příčiny psychické deprivace, typy deprivovaných

osobností, prognózu a nápravu deprivacních poruch. Sami se zapojíte a uvědomíte si prostřednictvím reflexe vlastní naplňování potřeb v dětství.

3 setkání: Attachment –výlučná citová vazba - pro přijaté dítě je velmi důležité naučit se navázat hluboký a blízký vztah k dospělé pečující osobě, protože jen tak, se bude dobře vyvíjet. V případě, že přijaté dítě má poruchu attachmentu, je jeho zdravý vývoj ohrožený. Tyto děti neumí navázat se svou pečující osobou bezpečné citové pouto. Pro přijaté dítě v nové náhradní rodině je předpokladem pro zdravý vývoj navázání vztahu s osobou pečující. Aby se přijaté dítě bylo schopno cítit ve vztahu s novou pečující osobou bezpečně, je nezbytné, aby pečující osoba dokázala vyřešit rozepře, konflikty, hádky, ke kterým bude docházet a naučit se narušený vztah opět obnovit. Hovoříme o nápravě vztahu, kdy je nesmírně důležité používat způsob komunikace, obsahující hravost, přijetí, zvědavost a empatii. Hravost ujistí dítě o zájmu pečující osoby, dítě přijímá ujistění, že věci by měly jít dobře a je původcem radosti a štěstí. Přijetím ze strany pečující osoby dostává dítě bezpodmínečnou lásku, která je primární podstatou citové vazby a příznačnou vlastností zdravého vztahu mezi pečovatelem a dítětem. Zvědavost je nástrojem, kterým pečující osoba projevuje zájem o vnitřní život přijatého dítěte a to bez jakéhokoliv hodnocení, včetně prožívání stresu a následných reakcí. Prostřednictvím empatie, pečující osoba přejímá ve společných chvílích na sebe kousky trápení dítěte a proto mu dokáže dobře porozumět. Jedná se o dlouhou cestu, která vede k vytvoření vztahu mezi pečující osobou a přijatým dítětem. Seznámíte se s teorií a smyslem attachmentu v oblasti náhradní rodinné péče, s formami a poruchami attachmentu a s možnostmi léčení, včetně terapeutického rodičovství.

4 setkání: Vývoj dítěte – vývoj dítěte má své etapy a součástí společné práce bude také Vaše vlastní zkušenost s vývojem dětí. Seznámíte se se základními pojmy vývojové psychologie, s některými důležitými fázemi vývoje dítěte a s krizovými obdobími. Objasníme Vám psychosociální a emoční vývoj dítěte, adaptaci dítěte v nové rodině po přijetí a jeho potřeby v adaptačním období. Porozumíte tomu, jaké vývojové aspekty jsou důležité v době přechodu dítěte.

5 setkání: Ztráta (z hlediska dospělého) – seznámíte se s pojmem ztráta, truchlení a také s jejich účinkem na Vaše prožívání, s porozuměním vlastních životních ztrát a jejich následným zpracováním. Vysvětlíme si, jaké ztráty Vás zasáhnou v roli pěstouna na přechodnou dobu a zaměříme se, na zvládnutí odpoutávání se při předávání dítěte do nové rodiny a následné zpracování. Bude Vám představeno a vysvětleno, jak probíhá podpora a pomoc ze strany doprovázející organizace a také Vaše příprava na novou roli, vzhledem

k přechodu dítěte. Objasníme si důležitost pasivní a aktivní psychohygieny v průběhu výkonu pěstounské péče a také v období regenerace. Seznámíme Vás s pojmem a významem supervize.

6 setkání: Trauma a ztráta (z hlediska dítěte) – hlouběji se obeznámíte s pojmem trauma, bude Vám vysvětleno vše, co se týká komplexního vývojového traumatu a vlivu traumatu na prožívání a vývoj dítěte. Dozvíte se, jaké jsou možnosti pomoci a podpory dítěti a také jaká je role náhradního rodiče při práci s traumatizovaným dítětem. Pomůžeme Vám porozumět ztrátám dítěte a procesu truchlení a také Vám poradíme, jak na ně reagovat v péči o přijaté dítě. Budete připraveni na to, abyste dokázali pochopit význam přípravy dítěte na přechod do nové rodiny.

7 setkání: Identita dítěte - identita odpovídá na otázku, kdo jsem a kým se cítím být, ke komu patřím, odkud přicházím a kam směřuji. Každé dítě v náhradní rodinné péči bude v průběhu svého života vyhledávat a pátrat po odpovědích ohledně své minulosti. Pocit nepřijetí, odmítnutí vlastní rodinou / může být negativním faktorem, který může znemožňovat zdravý vývoj dítěte. Náhradní rodina může být z důvodu odlišnosti přijatého dítěte / vystavena nepřátelským reakcím ze strany okolí, nebo také s diskriminací. Takové jednání bude pokaždé určitým způsobem působit na jejich identitu. Seznámíte se s tím, co je to identita, jak vzniká a proč děti v náhradní rodinné péči mohou mít s budováním identity problémy, včetně problematiky identity dětí odlišného etnika. Naučíte se, jak pracovat s životním příběhem dítěte, prostřednictvím tzv. „Knihy života“, která je jedinečná pokaždé, už při samotném vzniku, neboť zpracovává konkrétní životní příběh. Budou Vám zprostředkovány konkrétní praktické zkušenosti stávajících náhradních rodičů. Jako náhradní rodiče budete způsobilí k tomu, abyste přijatému dítěti pomohli aktivně budovat jeho zdravou identitu, a to po celou dobu péče o přijaté dítě.

8 setkání: Biologická rodina dítěte - pro děti v náhradní rodinné péči znamená vlastní, biologická rodina významnou součást jejich života a to i tehdy, když se rodiče k dítěti nechovali řádně. Jestliže náhradní rodiče dokážou přijmout biologickou rodinu přijatého dítěte, dokáže ji přijmout i dítě a tím zvládne přijmout a mít rádo i sebe samo. Je prokázáno, že fyzické odloučení nepřerušuje pouto mezi rodiči a dětmi a proto rodiče i po odloučení od svých dětí, mají v jejich životě nezastupitelné místo a významnou úlohu. Biologičtí rodiče dětí v náhradní rodinné péči mají ze zákona určitá práva a povinnosti a v případě jejich zájmu, by se měli účastnit konkrétních činností, včetně kontaktů s dítětem. Seznámíte se s významem biologické rodiny pro dítě, s běžnými a konkrétními důvody toho, proč rodina přestává fungovat a následně je dítě odebráno a umístěno v náhradní rodinné péči. Dozvíte se, jaký je význam a podstata kontaktů dítěte s biologickou rodinou, osvojíte si nejdůležitější principy a předpoklady pro realizaci

bezpečných kontaktů dítěte s jeho biologickou rodinou. Řekneme si, že existuje mnoho různých způsobů kontaktů biologického rodiče s dítětem v náhradní rodinné péči a jak dál tyto kontakty podporovat. Budete mít také možnost debatovat se stávajícími zkušenými pěstouny, kteří Vám předají informace o tom, jak probíhají asistované či neasistované kontakty přijatého dítěte s biologickou rodinou.

9 setkání: Výchova dítěte v náhradní rodině – děti, které jsou umístěny do náhradní rodiny, prožily ve svém životě těžké ztráty, které byly často výsledkem týrání, zanedbávání či sexuálního zneužívání. Cílem náhradní rodinné péče je umožnit přijatým dětem zažít bezpečné, pečující prostředí, kde budou mít podmínky pro zdravý tělesný a duševní růst, kde budou moci poznávat, jak je krásné být v bezpečí a naučí se vnímat svoji vlastní hodnotu. Tělesné tresty u dětí v náhradní rodinné péči nejsou vhodným výchovným prostředkem. Seznámíte se s významem pozitivní motivace pro výchovu dětí v náhradní rodinné péči a získáte náhled na neúčinnost trestů. Zprostředkujeme Vám pohled biologických dětí na přijetí nebiologického dítěte do rodiny, a také se dozvíte, jaké mohou být projevy spolupráce a rivality mezi dětmi. Objasníme Vám různé možnosti výchovných přístupů k přijatému dítěti, rizika některých výchovných stylů a také jaké se vyskytují odlišnosti ve výchově přijatých dětí od výchovy biologických dětí. Představíme Vám metodu terapeutického rodičovství, která nabízí přijatým dětem blízký a bezpečný vztah.

10 setkání: Bezpečná péče - bezpečná péče souvisí s realizací potřeby podpory, ochrany a hranic. Primární zásadou bezpečné péče je vybudovat přijatému dítěti nový bezpečný domov a pomoci mu nalézt znovu bezpečí a důvěru v sebe sama a ve svět, který je kolem něj. Součástí bezpečné péče je také ochrana ostatních členů náhradní rodiny. Jako náhradní rodič musíte vědět a znát, jaké jsou rizika spojené s péčí o přijaté dítě. Je nezbytně nutné, abyste zajistili bezpečné prostředí jak pro přijaté dítě, tak pro vlastní děti, ale i pro sebe samé. Seznámíte se s psychologickými a zdravotními aspekty rané péče, včasného a efektivního reagování na ně. Opět budeme hovořit o aspektech terapeutického rodičovství a o nezbytné spolupráci s odborníky, kterými mohou být speciální pedagogové, psychologové, lékaři, výchovní poradci aj. Objasníme eventuální důsledky péče o deprivované dítě na vlastní děti.

11 setkání: Raná a krizová péče a děti se syndromem CAN (syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte) – syndrom CAN je velmi závažný společenský problém, jehož základem je odmítavý, potupný, nedůstojný a surový přístup k dítěti, který ohrožuje jeho zdraví a také důstojnost. Každou formu ubližování dítěti lze považovat za velmi závažnou, neboť ohrožuje jeho tělesný, duševní, sociální a emoční vývoj. Pomůžeme Vám porozumět problematice syndromu CAN a následkům zanedbávání, týrání a zneužívání na dítě.

Seznámíme Vás s procesem adaptace dítěte v náhradní rodině. Pomůžeme Vám přiblížit smysl práce s vlastními pocity.

12 setkání: Role pěstouna na přechodnou dobu v týmové spolupráci – seznámíte se se specifiky péče pěstouna na přechodnou dobu, bude Vám objasněna komplexní služba doprovázení, která zahrnuje uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, práva a povinnosti pěstouna, včetně nabídky na následnou spolupráci s Centrem psychologické pomoci, p. o. Přiblížíme Vám, jaké existují potencionální druhy kontaktů s budoucími osvojiteli, pěstouny či biologickou rodinou dítěte, ale i s institucemi, se kterými budete jako budoucí pěstouni na přechodnou dobu poměrně hodně, spolupracovat. Dostanete vyčerpávající informace o tom, jak probíhá proces předávání dítěte, budeme Vás informovat i o možnosti svépomocné skupiny pěstounů na přechodnou dobu.

Příprava žadatelů s opakovanou žádostí

Příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči s opakovanou žádostí je povinná. Posuzující psycholog má v kompetenci vymezení formy, rozsahu a obsahu přípravy. Minimální rozsah přípravy žadatelů s opakovanou žádostí (tzv. druhožadatelé) je 10 hodin. Upřednostňovanou formou přípravy je vždy příprava skupinová. Součástí přípravy je návštěva v rodině v rozsahu 3 hodin.

Příprava dětí žadatelů

Součástí přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči je příprava dětí, které již v rodině žijí. Prostřednictvím přípravy se děti připraví na příchod dalšího dítěte do rodiny. Děti si v přípravě osvojí nové informace z oblasti náhradní rodinné péče, budou jim zprostředkovány autentické zážitky, které jim mohou zjednodušit pochopení různých aspektů přijetí dítěte do rodiny. Současně lektori přípravy poznávají názory dětí a identifikují jejich připravenost pro tak zásadní změnu v rodině.

Forma, rozsah a uspořádání přípravy dětí je vždy naplánovaná s ohledem na věk a vývojovou zralost dětí, které se mají přípravy zúčastnit. Příprava může mít individuální nebo skupinovou formu.

Individuální forma přípravy dětí – probíhá v případě, že se jedná o dítě mladší 6 let, nebo není naplněna skupina. Odborný pracovník se zaměřuje u dítěte především:

- ✓ na úroveň informovanosti a zapojení dítěte do rozhodování v rodině,
- ✓ na způsobilost dítěte vyslovit a formulovat své pocity, myšlenky a potřeby,
- ✓ na pozici dítěte v rodině – kde se dítě vidí, jak o sobě mluví,

- ✓ na stanovisko dítěte k tomu, že jeho rodiče budou náhradními rodiči jinému dítěti,
- ✓ na ukotvení dítěte v rodině a kvalitu vztahů k rodičům,
- ✓ na úroveň způsobilosti dítěte adaptovat se na nové situace,
- ✓ na míru jeho empatie.

Skupinová forma přípravy dětí – jedná se o jednorázové setkání v celkovém rozsahu 4 – 6 hodin s menšími přestávkami. Jednotlivá témata a aktivity v přípravě jsou následující:

- ✓ Co to znamená stát se náhradní rodinou – děti budou seznámeni s procesem posouzení, přípravy a hodnocení žadatelů o náhradní rodinnou péči. Dozví se, jaké jsou formy náhradní rodinné péče a řekneme si co, by děti potřebovaly vědět, než se jejich rodina stane rodinou pěstounskou či adoptivní.
- ✓ Objasníme si důvody a příčiny umístění dítěte do náhradní rodiny a důležitost rodiny pro každé dítě.
- ✓ Zamyslíme se na téma důvěrnosti a tajemství v rodině se zaměřením na to, jaké informace je možné poskytovat o přijatém dítěti osobám mimo svoji rodinu.
- ✓ Vysvětlíme si důležitost pravidel domácnosti a zkusíme si říci, jaké pravidla se změň s ohledem na přijaté děti.
- ✓ Obeznamíme se s pojmem bezpečná péče a povedeme děti k uvědomění si toho, do jakých nepříjemných situací je možné se v souvislosti s náhradní rodinnou péčí dostat a jak takovým situacím předcházet.
- ✓ Zamyslíme se nad tím, jaké to bude dělit se o věci či o rodiče a popovídáme si o týmové spolupráci, jejíž součástí bude i náhradní rodina.

Přípravu dětí vedou dva lektori. Děti po ukončení přípravy vyplní anonymně dotazník zaměřený na hodnocení přípravy a na základě zjištěné zpětné vazby, dochází ke zkvalitnění dalších plánovaných příprav.

Absence v přípravě? Ano nebo ne?

V případě, že již před nástupem do přípravy budete vědět, že se nemůžete některých setkání zúčastnit, oznamte nám tuto skutečnost a budete přeloženi do další, následné přípravy. Aby byly splněny zákonem stanovené podmínky, předpokládá se v přípravě Vaše stoprocentní účast. Absence v přípravě může být omluvena pouze ze závažných důvodů, jako je např. neočekávaná nemoc, zranění, náhlá hospitalizace v nemocnici. Absenci jste v takovém případě povinni nahradit náležitou individuální formou, kterou určí lektori přípravy.

Výstup z odborné přípravy

Výstupem z přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči je „Záznam z přípravy žadatelů“, se kterým budete po ukončení přípravy seznámeni. Máte právo se k předložené verzi, týkající se Vaší osoby, písemně vyjádřit.

Lektoři odborné přípravy

Lektory odborné přípravy jsou odborní pracovníci Centra psychologické pomoci. Ve stanovených úsecích přípravy se k těmto pracovníkům připojí externí lektoři, jako např. sociální pracovníce, pěstoun, pěstoun na přechodnou dobu, osvojitel, pracovník MSK KÚ. Externí lektoři jsou vždy odborníci s dlouholetou praxí v oblasti náhradní rodinné péče.

Co budete po absolvování odborné skupinové přípravy umět?

- ✓ Dokážete vysvětlit v čem je odlišné biologické rodičovství od náhradního rodičovství a umíte komunikovat o náhradním rodičovství se sociálním prostředím, které Vás obklopuje.
- ✓ Umíte vysvětlit komplexní proces zprostředkování náhradní rodinné péče a zvládáte osvětlit specifika jednotlivých forem náhradní rodinné péče.
- ✓ Budete rozumět své motivaci pro přijetí dítěte.
- ✓ V případě, že jste žadatel o jakoukoliv formu pěstounské péče, tak ovládáte legislativní rámec pěstounství, znáte práva a povinnosti pěstouna (osoby pečující a osoby v evidenci) a rozumíte nutnosti týmové spolupráce při výkonu pěstounské péče.
- ✓ Máte osvojeny základní poznatky z oblasti vývojové psychologie a dokážete rozpoznat dítě s poruchou attachmentu.
- ✓ Uvědomujete si důležitost biologické rodiny dítěte, významnost identity pro přijaté dítě, víte jakými prostředky ji podporovat a umíte zhotovit knihu života.
- ✓ Dokážete pracovat s dítětem, které zažilo ztrátu a trauma.
- ✓ Umíte rozpoznat potřeby přijatých dětí a víte, jak zajistit dítěti bezpečnou péči.
- ✓ Uvědomujete si, že u dítěte v náhradní rodinné péči jsou fyzické tresty nepřijatelné, znáte efektivní výchovné metody a ovládáte základní prvky terapeutického rodičovství.
- ✓ Chápete nezbytnost upřímné a pravdivé komunikace v souvislosti s komplikacemi ve vztahu mezi přijatým dítětem a dítětem již žijícím v rodině.
- ✓ Ovládáte základní vědomosti z oblasti sociální patologie.

- ✓ Uvědomujete si nezbytnost a důležitost psychohygieny pro kvalitní výkon náhradního rodiče.

A na závěr.....

Vás požádáme o vyplnění zpětnovazebního evaluačního dotazníku, kterým ohodnotíte odbornou přípravu a její organizaci. Vaše podněty a připomínky budou pro nás cenné, podílíte se tímto na zkvalitňování a vylepšování jednotlivých bloků přípravy.

Na viděnou v odborné přípravě se těší
tým pracovníků Centra psychologické pomoci.

Příloha č. 2 Seznam tabulek

Tabulka č. 1	Odměna osoby pečující a osoby v evidenci	22
Tabulka č. 2	Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte v PP	22
Tabulka č. 3	Počet dohod uzavřených k 31. 12. 2017 v CPP	29
Tabulka č. 4	Přehled žádostí o zprostředkování NRP v MSK dle charakteru za rok 2017	43
Tabulka č. 5	Přehled příprav v detašovaném pracovišti CPP	48
Tabulka č. 6	Základní údaje o respondentech	83
Tabulka č. 7	Podstatnost a užitečnost – Sdílení	83
Tabulka č. 8	Podstatnost a užitečnost – Biologická rodina a identita	84
Tabulka č. 9	Podstatnost a užitečnost – Attachment a potřeby	86
Tabulka č. 10	Podstatnost a užitečnost – Právní aspekty	87
Tabulka č. 11	Podstatnost a užitečnost – Praktické rady	88
Tabulka č. 12	Silné a slabé aspekty – Proces změny	90
Tabulka č. 13	Silné a slabé aspekty – Organizace přípravy	91
Tabulka č. 14	Silné a slabé aspekty – Limity	92
Tabulka č. 15	Silné a slabé aspekty – Formy edukace	94
Tabulka č. 16	Celkový obsah přípravy – Očekávání	95
Tabulka č. 17	Celkový obsah přípravy – Uplatnitelnost	96
Tabulka č. 18	Celkový obsah přípravy – Speciální otázky	97
Tabulka č. 19	Připravenost na výkon PP – Teorie versus realita	98
Tabulka č. 20	Připravenost na výkon PP – Náročnost	100
Tabulka č. 21	Připravenost na výkon PP – Flexibilita a rigidita Pěstounů	102
Tabulka č. 22	Co by budoucí pěstouni chtěli slyšet od stávajících zkušených pěstounů	113
Tabulka č. 23	Přijatelná a užitečná forma edukace	124
Tabulka č. 24	Oblasti, které jsou v přípravě nezbytné	126
Tabulka č. 25	Propojenost mezi teorií a praxí	130
Tabulka č. 26	Náročnost přípravy	131

Příloha č. 3 Seznam grafů

Graf č. 1	Výdaje na dávky PP v celé ČR	23
Graf č. 2	Výdaje na dávky PP podle krajů v roce 2016	23
Graf č. 3	Pohlaví respondentů	109
Graf č. 4	Typ vykonávané PP	110
Graf č. 5	Absolvovaný typ přípravy	111
Graf č. 6	Uvítali byste v přípravě větší návštěvnost současných pěstounů?	112
Graf č. 7	Dostatečná příprava na zvládnutí kontaktů dítěte s BR	113
Graf č. 8	Odlíšnost teorie osvojené v přípravě od konkrétní praxe kontaktů	114
Graf č. 9	Změna výkladu v přípravě pro lepší pochopení BR	115
Graf č. 10	Poskytnutí informací v přípravě pro práci s identitou dítěte	116
Graf č. 11	Výroba knihy života na základě získaných informací z přípravy	117
Graf č. 12	Rozpoznání dítěte s poruchou citové vazby na základě informací z přípravy	118
Graf č. 13	Postačující informace z přípravy při výchově dětí s poruchou attachmentu	119
Graf č. 14	Srozumitelnost a dostatečnost informací souvisejících s právy a povinnostmi pěstounů	120
Graf č. 15	Náročnost přijetí a osvojení nových informací souvisejících s problematikou náhradní rodinné péče	121
Graf č. 16	Přehodnocení názorů v průběhu přípravy	121
Graf č. 17	Označení, zda účastníkům vyhovovalo	122
Graf č. 18	Věděli jste, že je příprava delší proces?	125
Graf č. 19	Realizace očekávání v přípravě	125
Graf č. 20	Spokojenost s lektory	127
Graf č. 21	Co konkrétního Vám vadilo na lektorovi?	127
Graf č. 22	Uplatnění získaných poznatků při výchově přijatého dítěte	128

Graf č. 23	Speciální otázky, na které jste neobdrželi odpověď	129
Graf č. 24	Připravilo Vás absolvování přípravy na nutnost reagovat pružně na změny?	131
Graf č. 25	Dostatek času na svoji psychohygienu, své zájmy a koníčky	132
Graf č. 26	Možnost požádat o pomoc členy rodiny	133
Graf č. 27	Hodnocení návaznosti přípravy na službu doprovázení	134

Příloha č. 4 Seznam obrázků

Obrázek č. 1 Schéma forem náhradní rodinné péče 10

Příloha č. 5 Baterie otázek pro ohniskovou skupinu

Váš věk?

Uveďte rok, kdy jste absolvovali přípravu žadatelů?

Jakou formu odborné přípravy jste absolvovali? (PRIDE či klasickou přípravu)

Jaký typ pěstounské péče vykonáváte?

Potřeby dětí, bezpečná péče

1. Představte si, že jste se vrátili v čase a právě si vezete své přijaté dítě domů. Co myslíte, co byste v jeho kůži potřebovali? Jak byste mu první dva dny (nebo i první týdny) u vás doma ulehčili?
2. Když jste to zažívali, co vám tehdy pomohlo? Odkud jste čerpali? Pomohly Vám informace z přípravy?
3. Co byste nyní doporučili z vašeho pohledu novým pěstounům, na co by se měli zaměřit, aby si u nich dítě zvyklo a aby dokázali porozumět tomu, co potřebuje? Co by je mělo zajímat?
4. Vnímáte rozdíl v potřebách dětí v situaci, když přijde do rodiny např. miminko do jednoho roku nebo starší dítě? Pokud ano, tak v čem konkrétně?
5. Kdybyste si měli vzpomenout na něco, cokoli, jednu větu z přípravy ohledně potřeb a bezpečné péče u přijatých dětí, která vám utkvěla, zapamatovali jste si ji, která by to byla?

Attachment (citová vazba)

1. Byly Vám v přípravě předány informace o teorii attachmentu srozumitelně a dostatečně
2. Rozuměli jste všemu, co Vám bylo vysvětlováno?
3. Jaké jsou projevy v chování dětí, kde je absence bezpečné vazby?
4. Jak byste pracovali na zlepšení vazby u dětí, které si bezpečnou vazbu nevytvořili?
5. Vystačili byste pouze z údajů a informací předaných v přípravě?
6. Myslíte, že je potřeba se dále vzdělávat v oblasti attachmentu?

Ztráty a traumata

1. Obdrželi jste dostatečné množství informací týkající se oblasti ztrát a traumata dětí v NRP?
2. Pomohli Vám dosažené vědomosti z přípravy zvládnout oblast ztrát a traumata u přijatého dítěte?
3. Děti, které Vám byly svěřeny do péče, jsou ve většině případů traumatizované nebo zažily ztrátu. Co si konkrétně pod pojmy ztráta a trauma představujete?
4. Jak myslíte, že se to na dětech projevuje, jak byste to poznali?
5. Jak byste přijatému dítěti pomohli vyrovnat se s traumatem, nebo ztrátou?
6. Požádali jste o pomoc klíčového pracovníka? Mohli jste využít psychologickou pomoc?
7. Vzpomenete si na nějaký konkrétní příběh vztahující se k traumatu či ztrátě? (z přípravy, praxe...)

Biologická rodina dítěte a identita

1. Byly Vám předány informace o kontaktech dítěte s biologickou rodinou jasně a srozumitelně?
2. Měli jste možnost vyzkoušet si zážitkové cvičení? Bylo to pro Vás užitečné?
3. Je podle Vás odlišná teorie než následná praxe týkající se kontaktů?
4. Doporučili byste změnu ohledně výkladu – např. rozhovor s biologickým rodičem, který má dítě v pěstounské péči? Máte jiný návrh na změnu?
5. Byli jste dostatečně připraveni po absolvování přípravy na kontakty s biologickou rodinou dítěte?
6. Jaké informace sdělujete dítěti o jeho biologické rodině?
7. Když Vás dítě požádá o zajištění kontaktů s jeho biologickou rodinou, jak mu pomůžete?
8. Jestliže se dítě shledává s biologickou rodinou, pociťujete následně nějaké problémy?
9. Svěří se vám dítě po kontaktu se svými pocity? Jak se kontakty s biologickou rodinou dotýkají vašeho života? Vnímáte nějaké problémy nebo ohrožení dítěte ze strany rodičů?
10. Změnil se Váš pohled na biologickou rodinu dítěte?
11. Měli jste z přípravy všechny potřebné informace o tom jak pracovat s identitou přijatého dítěte?
12. Potřebovali byste více informací, nebo příkladů?
13. Pomohlo by Vám, kdyby bylo více možností slyšet o zkušených pěstounů praktické zkušenosti – tzn. jak to dělají oni u konkrétního dítěte?
14. Jak rozvíjíte identitu přijatého dítěte?
15. Víte co můžete v rámci rozvoje identity ovlivnit a co naopak ovlivnit nemůžete?
16. Zamyslete se nad tím, co potřebujete o dítěti vědět, abyste mohli jeho identitu pozitivně rozvíjet?
17. Vytváříte dítěti knihu života?
18. Spolupracujete na knize života společně s dítětem?
19. Potřebujete se dovzdělávat v oblasti identity? Potřebujete podporu ze strany klíčového pracovníka?
20. Máte nápady na změnu a rozšíření oblasti identity v přípravě?

Týmová spolupráce s odborníky

1. Jaké jste měli představy o skupinové přípravě?
2. Byly Vaše konkrétní představy v přípravě realizovány?
3. Jak se Vám v týmu pracovalo?
4. Podařilo se v týmu definovat společný cíl?
5. Která témata v přípravě považujete za nejvíce užitečná a prospěšná pro následný výkon pěstounské péče?
6. Která témata byla v přípravě naprosto zbytečná?
7. Jaké témata či oblasti pro výkon pěstounské péče jste postrádaly?
8. Jak hodnotíte práci lektorů?
9. Jak hodnotíte práci hostů – odborníků?
10. Je nějaké téma, o kterém byste potrebovali ještě více informací?

11. Bylo pro Vás setkání a sdílení se stávajícími pěstouny přínosné?
12. Máte nějaké podněty pro zlepšení skupinové přípravy?
13. Jak hodnotíte svoji způsobilost a kompetence pro výkon pěstounské péče po absolvování přípravy?
14. Využil/la jste získané informace a poznatky z přípravy při výchově přijatého dítěte?

Informace a související právní úpravy NRP

1. Jak Vám byly předány termíny skupinové přípravy?
2. Vyhovoval Vám způsob předání termínů skupinové přípravy?
3. Vyhovoval Vám časový rozsah přípravy?
4. Byly pro Vás přijatelné dopolední nebo odpolední termíny?
5. Byly Vám poskytnuty informace o tom, jak bude příprava probíhat?
6. Obdrželi jste před přípravou informace o skutečném obsahu přípravy?
7. Dozvěděli jste se informace související s právy a povinnostmi pěstounů? (návštěvy klíčového pracovníka a soc. pracovníka OSPOD, povinnost vzdělávat se, kontakty s biologickou rodinou....)
8. Byla Vám nabídnuta možnost doprovázení CPP po ukončení přípravy?
9. Obdrželi jste informační materiály CPP týkající se následného doprovázení pěstounů?
10. Co Vám v přípravě chybělo?

Příloha č. 5 Dotazník

Dotazník – realizace odborné přípravy

Vážené pěstounky a vážení pěstouni,

jmenuji se Monika Durajová a chtěla bych Vás poprosit o spolupráci při výzkumném šetření v rámci mé rigorózní práce. Cílem je zjistit Váš názor na skupinovou přípravu, kterou jste absolvovali v Centru psychologické pomoci, p. o.

Mým záměrem je zjistit, ve kterých oblastech skupinové přípravy je potřeba odstranit nedostatky. Chci se také zaměřit na stanovení silných a slabých aspektů skupinové přípravy. Dotazník je anonymní a výsledky výzkumného šetření by měly přispět ke zlepšení a zkvalitnění skupinové přípravy. Vyplnění dotazníku zabere 10 minut Vašeho času.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Jste:

- a) Muž
- b) Žena

Jaký typ pěstounské péče vykonáváte?

- a) Pěstounská péče na přechodnou dobu
- b) Zprostředkovaná dlouhodobá pěstounská péče

Jaký typ skupinové přípravy jste absolvoval/a

- a) Příprava PRIDE
- b) Klasická příprava

Podstatnost a užitečnost přípravy:

- 1) Uvítali byste v přípravě větší návštěvnost současných pěstounů?
 - a) Ano
 - b) Ne
 - c) Stačilo jedno setkání

- 2) V případě, že jste odpověděli v otázce č. 1 ano, označte prosím, co byste chtěli od stávajících pěstounů slyšet?
 - a) Konkrétní příběhy přijatých dětí
 - b) Výměnu zkušeností týkající se pěstounské péče
 - c) Jejich pocity při přijetí dítěte
 - d) Jaké měli potíže a jak to zvládli
 - e) Jak těžké pro ně bylo zorientovat se v zákonech
 - f) Jak to zvládají finančně
 - g) Jaké je následné povinné vzdělávání
 - h) Konkrétní praktické rady k určitým situacím, či projevům přijatých dětí

- 3) Byli jste z přípravy dostatečně připraveni na zvládnutí kontaktů dítěte s biologickou rodinou?
- a) Rozhodně ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Rozhodně ne
- 4) Je podle Vás zcela odlišná teorie z přípravy než stávající praxe týkající se kontaktů?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nedokážu posoudit, kontakty dítě nemá
- 5) Doporučili byste změnu ohledně výkladu v přípravě, pro lepší vcítění se a pochopení biologické rodiny – např. pozvat do přípravy biologického rodiče, který má svoje dítě umístěné u pěstounů a probíhají kontakty?
- a) Rozhodně ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Rozhodně ne
- 6) Byly Vám v přípravě poskytnuty potřebné informace o práci s identitou přijatého dítěte?
- a) Rozhodně ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Rozhodně ne
- 7) Zhotovujete na základě získaných informací z přípravy přijatému dítěti knihu života?
- a) Ano
 - b) Ne
- 8) Rozpoznali byste na základě získaných informací z přípravy dítě s poruchou attachmentu – citové vazby?
- a) Rozhodně ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Rozhodně ne
- 9) Vystačili byste, při výchově dítěte s poruchou citové vazby, pouze z informacemi z přípravy, nebo myslíte, že je nezbytné se v této oblasti dále vzdělávat?
- a) Informace byly dostačující, není potřeba se dále vzdělávat
 - b) Informace byly dostačující, nemusím se dále vzdělávat, nemám dítě s poruchou citové vazby
 - c) Informace stačily pro pochopení teoretické problematiky, ale v praxi je nutné se dále vzdělávat

- 10) Byly v přípravě informace související s právy a povinnostmi pěstounů srozumitelné a dostatečné? (návštěvy klíčového pracovníka, povinnost vzdělávat se, kontakty s biologickou rodinou, soudy, OSPOD....)
- Rozhodně ano
 - Spíše ano
 - Spíše ne
 - Rozhodně ne

Silné a slabé aspekty přípravy

- Prošli jste si komplexním procesem skupinové přípravy. Bylo pro Vás náročné přijmout a osvojit si nové informace související s problematikou dítěte v náhradní rodinné péči?
 - Rozhodně ano
 - Spíše ano
 - Spíše ne
 - Rozhodně ne
- Přehodnotili jste v průběhu přípravy své názory, postoje a stanoviska ohledně náhradní rodinné péče?
 - Rozhodně ano
 - Spíše ano
 - Spíše ne
 - Rozhodně ne
- Označte prosím, zda Vám vyhovovalo/a:

a) Místo konání přípravy	ano	x	ne
b) Celková délka přípravy	ano	x	ne
c) Časový rozsah jednotlivých setkání	ano	x	ne
d) Dopolední termíny	ano	x	ne
e) Odpolední termíny	ano	x	ne
f) Víkendové termíny	ano	x	ne
g) Struktura účastníků	ano	x	ne
h) Nastavená pravidla	ano	x	ne
i) Vzájemné oslovování	ano	x	ne
j) Navázané kontakty	ano	x	ne
k) Způsob předání informací před přípravou	ano	x	ne
- Chyběli Vám v přípravě nějaké informace či témata, kterým byste se chtěli věnovat?
 - Ne
 - Ano – napište prosím
- Označte, jaká forma edukace v přípravě byla pro Vás přijatelná, užitečná a pro Vás příjemná? (označte více odpovědí)

- a) Zážitekové cvičení
- b) Promítání filmů
- c) Beseda
- d) Přednáška
- e) Domácí úkoly
- f) Práce v týmu
- g) Jiné, napište prosím.....

Celkový obsah přípravy

- 1) Bylo pro Vás překvapením, že je skupinová příprava celkově delší proces?
 - a) Ano bylo, nikdo nás na to neupozornil (dozvěděli jsme se to až z pozvánky)
 - b) Ne bylo, věděli jsme z informačního letáku, že se jedná o delší proces

- 2) Bylo v přípravě realizováno (či splněno) Vaše očekávání?
 - a) Ano
 - b) Ne
 - c) Pouze z poloviny

- 3) Které oblasti považujete v přípravě za nezbytné. Můžete označit více odpovědí.
 - a) Potřeby dětí a bezpečná péče
 - b) Attachment
 - c) Ztráty a traumata
 - d) Biologická rodina dítěte a identita
 - e) Týmová spolupráce s odborníky
 - f) Informace a související právní úpravy náhradní rodinné péče

- 4) Byli jste spokojeni s lektory skupinové přípravy? Vyznačte svoji spokojenost známkou jako ve škole: (1 výborný, 5 nedostatečný)

1-----2-----3-----4-----5

- 5) Vadilo vám na lektorovi něco konkrétního?
 - a) Ne
 - b) Ano, napište prosím, co Vám vadilo.....

- 6) Uplatnil/a jste získané poznatky z přípravy při výchově přijatého dítěte?
 - a) Rozhodně ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Rozhodně ne

- 7) Byly nějaké tzv. speciální otázky, na které jste neobdrželi v přípravě odpověď? (Např. dítě se zdravotním postižením, návazné služby pro děti se zdravotním postižením, dítě s abstinenčními příznaky.....).
- a) Ne, vše bylo zodpovězeno
 - b) Ano, byly takové otázky
- Napište prosím konkrétně, co Vás zajímalo a nebylo zodpovězeno.....

Připravenost na výkon pěstounské péče

- 1) Vnímáte propojenost mezi teorií v přípravě a praxí při výkonu pěstounské péče?
 - a) Zcela určitě, v praxi se stále musíme učit něco nového
 - b) V něčem propojenost je v něčem vůbec, tak půl na půl, ale umím si sám/a poradit
 - c) Myslím si, že nějaká propojenost je, v případě, že si nevím rady, obrátím se na klíčového pracovníka
 - d) Myslím si, že návaznost a propojenost mezi teorií a praxí je, tak jak to je nastavené nyní, tak je to v pořádku
 - e) Teorie je základ pro dobrou praxi a dobré by bylo, kdybychom si mohli zažít si praktickou zkušenost v konkrétní pěstounské rodině, nebo v zařízení, kde jsou umístěny děti bez rodičů

- 2) Označte prosím na číselné ose, jak moc náročná byla pro Vás skupinová příprava (čím větší číslo, tím větší náročnost).
1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10

- 3) Připravilo Vás absolvování skupinové přípravy na to, že se budete stále učit něčemu novému, že je nutné pružně reagovat na změny, že je potřeba využít pomoci a zapojit blízkou rodinu aj.
 - a) Rozhodně ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Rozhodně ne

- 4) Máte při výkonu pěstounské péče dostatek času na svoji psychohygienu, na své zájmy a koníčky?
 - a) Rozhodně ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Rozhodně ne

- 5) Můžete požádat o pomoc a podporu při výkonu pěstounské péče členy Vaší rodiny?
 - a) Ano, vždy
 - b) Jen někdy, občas

- c) Zcela výjimečně
- d) Ne, nikdy

6) Jak hodnotíte návaznost skupinové přípravy na službu doprovázení? Vyznačte své hodnocení známkou jako ve škole: (1 výborný, 5 nedostatečný)

1-----2-----3-----4-----5

Máte ještě nějaká doporučení či návrhy, co dalšího by nemělo v odborné přípravě chybět?
Upřesněte.....